AHMET ARAS

BOTAN MÎRLİĞİ

Tarihi, Yönetim Şekli ve Öne Çıkan Şahsiyetleri

AHMET ARAS

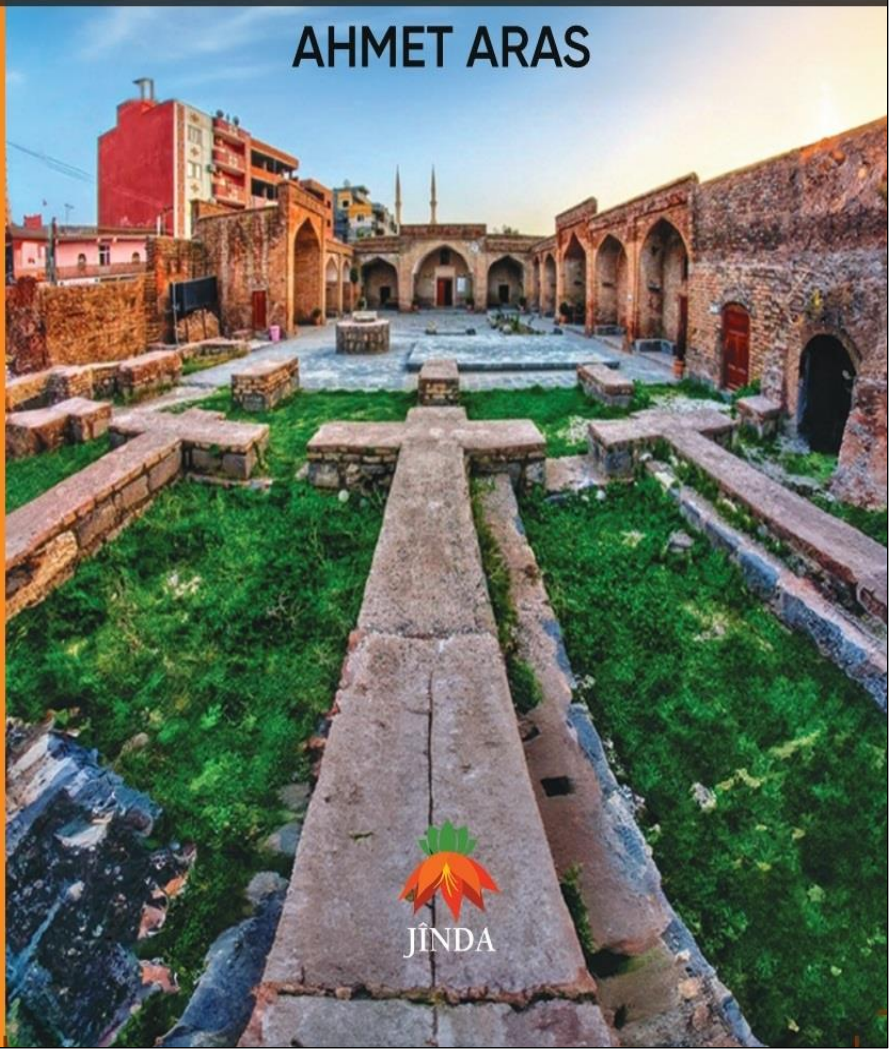

JÎNDA

BOTAN MÎRLİĞİ

Tarihi, Yönetim Şekli ve Öne Çıkan Şahsiyetleri

JÎNDA

BOTAN MÎRLİčİ

Tarihi, Yönetim Şekli ve Öne Çıkan Şahsiyetleri

Ahmet ARAS

YAYIN YÖNETMENİ
Fahrettin ELİTAŞ

BOTAN MÎRLİĞİ
Ahmed ARAS

TÜR
Tarih

ISBN
9

BASKI
Ankara, 2026

© Jînda Yayınları – 2026
Yüzüncü Yıl İş Merkezi, A Blok,
Kat: 4, No: 410, İpekyolu/VAN

© Copyright 2026 | Jînda Yayınları
Tanıtım amaçlı bazı alıntılar dışında yayınevinin izni olmadan
kitabın tamamının veya bir kısmının kopyalanması yasaktır.

JÎNDA

Önsöz

Bu kitapta, siyasi coğrafyadan kültürel ve sosyal kimliğe kadar uzanan çeşitli boyutlarıyla Botan Mîrliği'nin tarihini inceliyoruz. Botan Kürt Mîrliği'nin Kürt toplumunun şekillenmesindeki rolünü ve bölge üzerindeki etkilerini ön plana çıkarıyoruz.

Kürt mîrlikleri, çağlar boyunca kimlik mücadelesinde ve varlığını sürdürme çabasında merkezi roller oynamıştır. Ulusal ideallerin ve toprağa bağlılığın somutlaştığı Kürdistan dağlarından itibaren Kürtler; savaşlardan sömürgecilere karşı verilen varoluş mücadelesine kadar tüm zorluklara göğüs germeyi öğrenmiş, bağımsızlık ve özgürlük hayaline sıkı sıkıya tutunmuşlardır.

Tarih sadece olayların bir kaydı değil, halkların kimliklerini korumak için verdikleri sürekli arayışın canlı bir ifadesidir. Medeniyetlerin buluştuğu Doğunun kalbinde Kürt mîrlikleri, Kürt halkının bağımsızlığını ve onurunu gerçekleştirme konusundaki kararlılığının bir tezahürü olarak bağımsızlık ve özgürlüğün canlı bir simgesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu çalışma Kürt mîrlikleri arasında eşsiz bir model teşkil eden "Botan Mîrliği"ne odaklanmaktadır. Bu mîrliğin köklü tarihini, uluslararası ilişkilerini ve Kürt kimliğinin korunmasındaki merkezi rolünü inceliyoruz. Aynı zamanda bu kitap, birinci bin yıldan modern çağa kadar genel olarak Kürt mîrlikleri tarihini anlamak için bir pencere sunmaktadır.

Kürt Mîrlikleri geçmişin sadece bir kayıt altına alınması değil; aksine çağlar boyunca somutlaşan direniş ve onur ruhunun canlı bir tezahürüdür ve Kürt dünyasının tüm yönlerine dair kapsamlı bir vizyon sunar. Aynı zamanda bu yapı, sadece tek boyutlu bir siyasi oluşum olmaktan öte, bünyesinde Êzidîlik, Hristiyanlık (Süryanilik) ve İslam gibi inançların bir arada bulunduğu zengin bir dini çeşitliliği kucaklamıştır. Bu çeşitlilik, Kürt toplumunun esnekliğini ve bu inanç gruplarını bünyesinde barındırıp koruma konusundaki

tarihsel yeteneğini yansıtmaktadır; bu durum, Kürtlerin zamanın zorluklarına uyum sağlama becerisinin canlı bir timsalidir.

Ahmet ARAS

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
Kürt Botan Cizre Mîrliği **/11**
Birinci Fasıl: Botan Cizre'sinin Fiziki ve Siyasi Coğrafyası **/14**
Nüfus Yapısı ve Mimari Doku **/17**
Siyasi ve Askeri Önemi **/19**
Osmanlı Devri'nde Cizre Botan Üzerinden Ticaret ve Nakliyat **/20**
Botan (Bohtan/Bahti) Mîrliği **/22**
Bohtan Mîrliği Üzerine Bir İnceleme **/24**
Bahtî Kabilelerinin Kökeni ve İsimlendirilmesi **/24**
Kabile Yapısı ve Sosyal Bünye **/25**
Mîrliğin Gelişim Aşamaları **/26**
Botan Kürt Mîrliği: Kaleler, Coğrafya ve Siyasi Tezahürler **/27**
Savunma ve İdare Sistemi: Zozan Kaleleri **/27**
Botan Mirleri: Veciz Bir Kronoloji **/27**
Botan Cizre'si Kaleleri **/30**

İKİNCİ BÖLÜM
Botan Cizre'si Hâkimlerinin İkinci Nesli: Mîr Süleyman ve Evlatları **/34**
Mîr İzzeddin Ahmed b. Mîr Seyfeddin b. Mîr Abdülaziz **/35**
Mîr İsa b. İzzeddin Ahmed **/36**
Mîr Seyfeddin ve Botan Kabileleri Mîrliği (Bahtî Kabileleri İttifakı) **/37**
Ali Bey Seyfeki'nin Botan Cizre'si'nden Suruç Ovası'na Hicreti **/51**
Suruç Ovası'nda Aile Lakapları ve Liderlik **/52**
Zaim Muhammed Ağa Serhoş bin Emin Bey Seyfeki **/56**
Hasan Ağa bin Muhammed Ağa Serhoş Seyfeki **/62**
Şeyh Hüseyin Ağa bin Hasan Ağa **/63**
Şeyh Osman Ağa bin Şeyh Hüseyin Ağa **/66**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Mîr Şeyh Nebi (Suruç Ovası Sancağı),
Zaim Şeyh Bozan Seyfeki'nin oğlu **/69**
Mîr Şeyh Nebi'nin Yetişmesi ve Mücadelesinin
Başlangıcı **/75**
Şeyh Nebi'nin Liderliği ve Nüfuz Alanının Genişlemesi **/78**
Aile Mirası ve Osmanlı Döneminde Kürt Bölgelerinin
Korunmasında Şeyh Nebi'nin Rolü **/81**
Halk Mirasından: Kayıp Develerin İadesi Hikayesi **/86**
Berazi ve Milli Aşiretleri Arasında: Şeyh Nebi'nin İbrahim
Paşa Milli'ye Karşı Koymadaki Rolü **/90**
Şeyh Nebi'nin (Suruç Ovası Sancağı) İbrahim Paşa Milli'ye
Karşı Verdiği Mücadelelerden Biri **/91**
Mîr Şeyh Hasan Ağa **/95**
1915 Büyük Kıtlığından Bazı Tanıklar ve Manzaralar **/101**
Mîr Faysal ve Vaat Edilen Kürt Mîrliği **/103**
Şeyh Hasan'ın Fransız Sömürgeciliğine
Karşı Mücadelesi **/107**
Fransız İşgaline Karşı Şeyh Hasan Ağa'nın Direnişi **/108**
Aile Üyelerinin Fransızlara ve İşbirlikçilerine Vergi Vermeyi
Reddetmesi **/116**
Milletvekili Mîr Mahmut Kaplan Sifki **/120**
"Şeyh Nebi (Suruç Ovası Sancağı) Torunlarının Maddafesi -
Suruç'taki Sifkiler" **/123**
Kürtlerde Akrabalık Bağları ve Dünürlük İlişkileri: Mîr Şeyh
Nebi Sifki Ailesi ile Simko Şikakî Ailesi Arasındaki
Akrabalık Bağları – 2018 **/137**
Türkiye'de Süryani Hristiyan Cemaatine Destek:
İstanbul'dan Mardin'e (Kuzey Kürdistan) **/144**
Mardin: Kürtlerin ve Süryani Hristiyanların Tek Vücut
Olduğu Bir Doku. **/147**
Mîr Süleyman ve Kobani'nin Kurtarılması Meselesi ile
Peşmerge Güçlerinin Şehre Girişi (Ekim 2014 Sonu) **/148**
Mîr Süleyman ve Ecdat Toprağı Cizre'deki (Cizîra Botan)
Soydaşlarını Ziyareti (2016) **/150**
"Mîr Süleyman ve Kobani Muhacirlerinin İstikrarında
Üstlendiği İnsani ve Kardeşane Rol" **/156**

"Yöneticilikten İnsanlığa: Kriz ve Afetlerde Belirgin Bir İz" **/158**
"Uluslararası Arenada Mîr Süleyman: Ziyaretler, Görüşmeler ve Nişanlar" **/160**
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Mîr İsa'dan (764–783 h.) Sonra Cizre Botan Hükümdarları Silsilesi **/164**
Mîr Abdal'ın Oğlu Mîr İzzeddin **/165**
Mîr Mecdüddin "Cizre Mîri" **/167**
Mîr Bedir'in Oğlu Mîr Şeref **/169**
Mîr Bedir'in Oğlu Şah Ali Bey **/170**
Bedir Bey'in Oğlu Mîr Muhammed Bey **/171**
Mîr Muhammed Oğlu Sultan Muhammed **/173**
Şah Ali Bek Oğlu Nasır Beg **/174**
Kek Muhammed Oğlu Mîr Aziz **/176**
Han Abdal Oğlu Mîr Muhammed **/178**
Han Abdal Oğlu Mîr Şeref **/180**
Mîr Abdullah Oğlu Mîr Bedirxan Beg **/183**
Mîr Bedirxan'ın Oğulları ve Torunları **/191**
Mîr Bedirxan'ın Oğlu Mîr Emin Ali (1851/1852 – 1926) **/192**
Mîr Emin Ali Bedirxan'ın Oğlu Mîr Celadet Bedirxan **/192**
Prenses Ruşen Bedirxan (Mîr Salih Bedirxan'ın Kızı, 1909–1992) **/198**
Dr. Cemşid Bedirxan (Mîr Celadet Bedirxan'ın Oğlu) **/211**
Prenses Sinem Bedirxan (Mîr Celadet Bedirxan'ın Kızı) **/213**
Bedirxan Mirasının Korunması **/216**
Mîr Kamuran Ali Bedirxan (1895–1978) Kürt Basın ve Diplomasisinin Öncüsü **/218**
"Roja Nû" Gazetesi ve Mîr Doktor Kamuran Bedirxan **/223**
Süreyya Bedirxan: Mîr Emin Ali Bedirxan'ın Oğlu Kürt Aktivist ve Kürt Davasının Destekçisi **/228**
Mîr Mikdad Mithat Bedirxan (1858–1915) Kürt Basınının Öncüsü ve "Kürdistan" Gazetesinin Kurucusu **/234**
Mîr Abdurrahman Bedirxan **/240**
Mîr Yusuf Kamil Bey (Mîr Bedirxan'ın Oğlu) **/242**
Mîr Ali Şamil Paşa (Mîr Bedirxan'ın Oğlu) **/248**
Mîr Halil Rami Bey (Mîr Bedirxan'ın Oğlu) **/250**

Mîr Bedri Paşa (Mîr Bedirxan'ın Oğlu) **/257**
Mîr Osman Paşa (Mîr Bedirxan'ın Oğlu) **/259**
Mîr Hüseyin Kenan Paşa (Mîr Bedirxan'ın Oğlu) **/260**
Mîr Bahri Paşa (Mîr Bedirxan'ın Oğlu) **/264**
Mîr Abdurrezzak Bedirxan (Muhammed Necip Paşa'nın Oğlu) **/267**
Leyla Bedirxan: Dünya Sahnelerinde Bir Kürt Dans Prensesi **/273**

BEŞİNCİ BÖLÜM
Cizre Botan Önderleri: Kadim Devirlerden Modern Çağın Öncülerine Edebiyat ve Siyasetin Dehaları **/279**
Cizre Botan'ın En Ünlü Edip ve Şairleri **/280**
Ahmed el-Cezerî (Melayê Cizîrî): Klasik Kürt Şiir Okulunun Kurucusu
Kürt Şair ve Filozof Ahmed-i Hanî (Ehmedê Xanî) **/28**4
Fizikçi ve Mühendis İsmail b. er-Rezzâz el-Cezerî **/292**
Müderris Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed el-Cezerî (H. 751–833 / M. 1350–1429) **/299**
Cizre'den (Botan) Hristiyan ve Asuri Şahsiyetler **/303**
Mîr Abdişo IV Maron (Abdisho IV Maron – ܫܡܥܘܢ ܐܒܪܗܡ ܡܪܘܢ) **/304**
Philippe-Jacques Abraham (Filip Yakub Abraham) **/304**
Mîr Flavianus Mikail Melki (ܦܠܒܝܢܘܣ ܡܝܟܐܝܠ ܡܠܟܝ) **/319**
Cizre'den (Botan) Bazı Çağdaş Siyasi Şahsiyetler **/315**
Şerafettin Elçi
Leyla İmret **/318**
Faysal Sarıyıldız **/323**

JÎNDA

BİRİNCİ BÖLÜM

Kürt Botan Cizre Mîrliği

Cizre Botan (Ceziretu Botan), Kuzey Kürdistan'ın en önemli tarihi merkezlerinden biri kabul edilir. Çeşitli tarihi ve coğrafi açılardan kendisinden bahseden çok geniş bir kaynak yelpazesinde zikredilmiştir. Sonraki dönemlerde siyasi yapının gelişmesiyle birlikte Cizre; bölgenin siyasi, askeri ve kültürel tarihinde seçkin bir rol üstlenen Kürt mîrliğinin kalbi haline gelmiştir.

Cizre, Kuzey Kürdistan'da, Dicle Nehri'nin batı yakasında, kuzeyde Amida (Diyarbakır) ile güneyde Musul şehirleri arasında yer alır. Yukarı Anadolu ile Mezopotamya arasında doğal bir bağlantı noktası teşkil etmesi, ona bölge tarihinde benzersiz bir stratejik konum kazandırmıştır.

Pek çok tarihçi, 'Cizre' (el-Cezire) isminin coğrafi yapısından kaynaklandığını; Dicle Nehri'nin şehri neredeyse üç taraftan çevrelemesi nedeniyle buranın gerçek bir adayı andırdığını belirtmektedir. Şehrin 'İbn Ömer' (Ceziret-i İbn Ömer) olarak adlandırılması ise büyük olasılıkla hicri üçüncü yüzyılda yaşamış bir alime veya yerel bir yöneticiye hürmeten bu ismin verilmiş olmasındandır.

Kürt hafızasında ise bölge 'Botan' ismiyle tanınmıştır. Bu isim, antik çağlardan beri bölgeyi çevreleyen dağlarda yerleşik olan Kürt Bohti (Buhti, Botan veya Buhtan) kabilelerini kapsamaktadır.[1][2][3]

Cizre, hem isimlendirme hem de tarihsel aidiyet açısından tam anlamıyla bir Kürt şehridir. Antik adı 'Kardu'dur; bu isim, İslam öncesi çağlardan erken İslam dönemlerine kadar Süryaniler ve diğer Hristiyan topluluklar tarafından da kullanılmıştır.

---

[1] Ebu Bekir-i Tihrani el-İsfahani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*

[2] Şerefhan Bitlisî, *Şerefname*

[3] Kürdi, Muhammed Ali (2006). *Kürt İsimleri Sözlüğü: İslam Tarihinde ve Modern Çağda Kürdistan İçinde ve Dışında*. Binkey Jîn.

Süryaniler ayrıca, 'Kürtlerin Evi' veya 'Kürtler Diyarı' anlamına gelen 'Beth Kardu' (Beit Qardu) ifadesinin hafifletilmiş hali olan 'Bakardi' veya 'Bakardu' ismini de kullanmışlardır. Bu isim, şehrin çağlar boyunca Kürt toprakları ve kimliğiyle olan derin bağını yansıtmaktadır. Yakut El-Hamevi'nin sözlüğünde (Mu'cemu'l-Buldan) belirttiği üzere, Bakardi halkı kendi şehirlerine 'Karda' ismini verirlerdi; bu da şehir ile tarihteki Kürt kimliği arasındaki sıkı ilişkiyi pekiştirmektedir.

Botan Cizre'si, eğitim kurumlarının çokluğu ve bilgi geleneklerinin çeşitliliği ile öne çıkan, orta çağdan itibaren belirgin bir kentsel ve bilimsel merkez olmuştur. Bölgede, Botan'ın dini ve ritüel merkezleriyle bağlantılı olan ve bölgenin kadim manevi kimliğinin bir parçası kabul edilen Êzidî eğitim gelenekleri tanınmaktaydı. Ancak Êzidîliğin varlığı, yüzyıllar içinde yaşanan derin siyasi ve dini dönüşümlerin yanı sıra, birçok grubun din değiştirmesine yol açan toplumsal baskılar ve otorite zorlamaları etkisiyle kademeli olarak gerilemiş; nihayetinde bu gelenekler Cizre'de neredeyse yok olmaya yüz tutmuştur."[4][5]

Bölgede, Doğu Hristiyan kültürel mirasının bir uzantısı olan Süryani okulları da gelişmiştir. Manastır ve kiliseler; el yazmalarının çoğaltıldığı, ilahiyat ve dil eğitiminin verildiği merkezler haline gelerek Süryani mirasının yüzyıllar boyunca korunmasına katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra, fıkıh ve hadis alimleri yetiştiren İslami medreseler de yükselmiş; bu durum Cizre'yi birden fazla dini ve ilmi kültürün buluşma noktası haline getirmiştir. Bu zengin ve çeşitlilik arz eden bilgi ortamı, şehrin sosyal ve kültürel çevresini derinden etkilemiştir.

Cizre, Kürt tarihinde merkezi bir siyasi rol oynamıştır. Orta Çağ'da Botan Mîrliği'ni kuran Azizan (Azizan) ailesi buraya yerleşmeden önce de şehir, birçok Kürt mîrliğine merkezlik yapmıştır. Cizre'nin Dicle Nehri üzerindeki

---

[4] Tevfik, Zirar Sıddık. *Orta Çağda Kürt Kabileleri ve Aşiret Liderleri*

[5] Nelida Fuccaro, *The Other Kurds: Yazidis in Colonial Iraq*, Palgrave Macmillan, 1999 (s. 10)

korunaklı konumu ve sarp coğrafyası, mîrlerine Safeviler ve Osmanlılar gibi büyük güçler karşısında nisbi bir bağımsızlığı koruma imkânı sağlamıştır. Şehir aynı zamanda önemli bir ekonomik ve ticari merkezdi; Musul'dan gelip Amida'ya (Diyarbakır), oradan da Tebriz ve Van'a uzanan ticaret kervanları buradan geçerdi. Yakut El-Hamevi gibi bir coğrafyacı *Mu'cemu'l-Buldan* adlı eserinde şehri; 'Dicle kıyısında, bahçeleri ve ekinleri bol, mamur bir şehir; nehir onu, bileziğin bileği çevrelediği gibi çevrelemiştir' sözleriyle tanımlamıştır.

Botan Cizre'sini anlamak sadece coğrafi konumu veya ticari rolüyle sınırlı değildir; aksine burası, organize bir idari yapı içindeki Kürt siyasi kimliğinin doğduğu beşik hükmündedir. Cizre, bağımsız Kürt mîrliği fikrinin filizlendiği bir çekirdek olmuş; bu fikir daha sonraki yüzyıllarda Kuzey Kürdistan'ın geniş bölgelerine nüfuz edecek olan Botan Mîrliği yapısında somutlaşmıştır.[6][7][8]

---

[6] Şerefhan Bitlisî, *Şerefname*

[7] Yakut El-Hamevi, *Mu'cemu'l-Buldan*

[8] Tevfik, Zirar Sıddık, *Orta Çağda Kürt Kabileleri ve Aşiret Liderleri*

BİRİNCİ FASIL: Botan Cizre'sinin Fiziki ve Siyasi Coğrafyası

Botan Cizre'si, tarihi Kürdistan coğrafyasının kuzey bölümünde yer almaktadır. Bu bölge, antik çağlarda oldukça geniş bir coğrafi alana yayılmıştı; ancak zamanla sınırlarının daralmasıyla birlikte günümüzde Türkiye'nin Şırnak iline bağlı bir parça haline gelmiştir. Bugün bu bölge, idari olarak Şırnak iline bağlı Cizre ilçesi olarak bilinmektedir.

Cizre Kalesi, Mayıs 1909 (Fotoğraf: Gertrude Bell, Gertrude Bell Arşivi, Newcastle Üniversitesi)

Botan Cizre'sinin konumu, tarih boyunca seçkin Kürt yerleşimlerinden biri olmuştur. Bu bölge, Yukarı Anadolu ile Mezopotamya ovalarının buluşma noktasında yer almakta olup, bu da ona muazzam bir coğrafi değer kazandırmaktadır. Dicle Nehri'nin bölgeyi üç taraftan çevrelemesi, burayı çağlar boyunca hem savunma hem de ticaret açısından büyük öneme sahip stratejik bir nokta haline getirmiştir."

Botan topografyası, bölgenin siyasi ve sosyal hüviyetini şekillendiren en bariz amillerden biri olarak kabul edilmektedir. Topraklarının büyük bir kısmını kaplayan dağlar ve

platolar, bölgeyi komşu sahalardan Cudi ve Hakkâri gibi sarp dağ silsileleriyle tecrit etmektedir. Bu muazzam dağlık tabiat; gerek erken dönem İslam asırlarında gerekse geç dönem Osmanlı Devri'nde, bölgenin merkezi otoriteye tabi kılınmasındaki zorluğun temel sebebidir. Söz konusu coğrafi sarp yapı, Kürt Mîrliği idaresinin kendi müstakil varlığını muhafaza etmesinde ve dış müdahalelere karşı direnç göstermesinde stratejik bir zemin teşkil etmiştir.

Cizre Kalesi, Mayıs 1909 (Fotoğraf: Gertrude Bell; Gertrude Bell Arşivi, Newcastle Üniversitesi)

Botan dağlarının arasından, Dicle Nehri'nin kollarının aktığı münbit vadiler geçmektedir. Bunların en meşhuru, Hakkâri dağlarından nebean eden ve Cizre Botan'ın kuzeyine doğru yönelerek "Nehirlerin Birleştiği Yer" (Multeka'l-Enhâr) olarak bilinen mevkide Dicle ile mülaki olan Botan Çayı'dır. İklim ise ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde nisbi bir itidalle tavsif edilirken; yazları sıcak ve kurak, kışları ise dağlık irtifalar sebebiyle soğuk ve sert bir karakter arz eder. Bu iklimsel koşullar yaşam tarzı üzerinde belirleyici bir tesir icra etmiş; bölge ahalisi kışın ovalarda, yazın ise dağlık mecralarda ikamet eden göçebe aşiret toplulukları halinde varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Botan dağlarının arasından, Dicle Nehri'nin kollarının süzüldüğü bereketli vadiler uzanmaktadır. Bunların en bilineni, Hakkari dağlarından doğan ve Cizre Botan'ın kuzeyine doğru akarak "Nehirlerin Buluşma Noktası" olarak

isimlendirilen yerde Dicle ile birleşen Botan Çayı'dır. Bölgenin iklimi, ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde nispeten ılıman bir özellik sergilerken; yazları sıcak ve kurak, kışları ise yüksek rakım nedeniyle soğuk ve sert geçer. Bu iklim şartları yaşam biçimini doğrudan etkilemiş; halkın kışın ovalarda, yazın ise dağlık yaylalarda konakladığı göçebe bir aşiret düzeninin tezahür etmesine yol açmıştır.

Bölgeyi zikreden coğrafyacılardan Yakut El-Hamevi, burayı şu sözlerle vasıflandırmıştır: "Cizre Botan (Ceziretu İbn Ömer), Dicle Nehri kıyısında kurulmuş, bahçeleri bol ve taş surlarla tahkim edilmiş azametli bir şehirdir; nehir şehri, tıpkı bileğin bir bilezikle çevrelenmesi gibi kuşatmaktadır."

Nüfus Yapısı ve Mimari Doku

Cizre Botan ahalisinin ekseriyetini Kürtler teşkil etmekle birlikte, bölgede miladi ilk asırlardan bu yana varlık gösteren Süryani ve Asuri Hristiyan azınlıklar da ikamet etmiştir. Bu tarihsel demografik yapı, bölgenin kimliğini asırlar boyunca şekillendiren kültürel zenginliğin bir tezahürü olarak kabul edilmektedir.

Cizre Botan'ın en bariz tarihi mirasları arasında surları ve köprüleriyle Cizre Kalesi yer almaktadır. Bilhassa "Bafid" adıyla maruf olan ve Doğu ile Batıyı birbirine bağlayan kadim İpek Yolu üzerinde hayati bir nehir geçidi vazifesi gören Roma köprüsü büyük bir ehemmiyete haizdir. Bu kadim anıt, sonraki dönemlerde komutan Nureddin Zengi tarafından restore edilmiş; geçmişin azametini günümüze taşıyan bir timsal ve köklü tarihsel devirlerin sarsılmaz bir şahidi olarak varlığını sürdürmüştür.

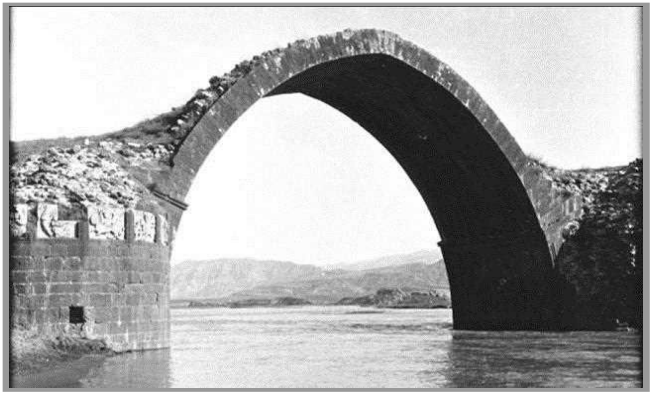

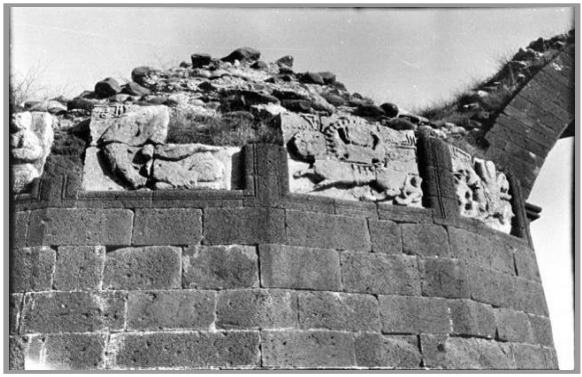

Cizre Botan'daki kadim köprü üzerinde yer alan; Aslan, Koç ve Boğa burçlarına ait belirgin astronomik kabartmalar, 1909 yılında Gertrude Bell tarafından kayıt altına alınmıştır (Gertrude Bell Arşivi, Newcastle Üniversitesi). Doğu tarafındaki beyaz taşlar üzerine işlenen bu figürler, bölgedeki bilimsel merakın ve estetik anlayışın kadim birer yansımasıdır.

Öte yandan, Cizre Kalesi bünyesindeki Belek Burcu (Burca Belek), mahir Kürt Mîrliği mimarisinin en seçkin sembollerinden biri olarak kabul edilir. Bu tarihî yapı, günümüzde dahi takdirle yâd edilen mühendislik dehasının somut bir timsali ve mimari zarafetin bir örneğidir. [9]

Bilimsel eğitim kurumları açısından Cizre Botan, Orta Çağ'da pek çok âlim ve fakihin yetişmesine vesile olan mühim bir ilim merkezi hüviyetindeydi. Bu eğitim müesseseleri arasında, Cizre Botan'da bulunan ve 1508 yılında şehri Akkoyunluların elinden geri alarak mahalli idareyi yeniden tesis eden II. Şeref Han tarafından inşa ettirilen Kırmızı Medrese (Medresa Sor) öne çıkmaktadır. Şehri imar etme faaliyetleri kapsamında, II. Şeref Han'ın emriyle bina edilen Kırmızı Medrese ve müştemilatı, bölgenin mimari ve kültürel inkişafında büyük bir rol oynamıştır.

---

9 Abdulrakib Yusuf, *Dostki Devleti* adlı eserinde, Cilt 2, Sayfa 305

Kırmızı Medrese, bölgenin en kadim ve en mühim eğitim kurumlarından biri olup, İslami ilimlerin ve fıkhi düşüncenin neşredilmesinde bir ilim feneri vazifesi görmüştür. Bu müessese, Cizre Botan'ın söz konusu dönemde seçkin bir kültür merkezi olarak kayıt altına alınmasını sağlamıştır.

Cizre Botan'daki Kırmızı Medrese

Siyasi ve Askeri Önemi

Müstahkem coğrafi konumu hasebiyle Cizre Botan, Kürt Mîrliği için aşılması güç, muhkem bir payitaht vazifesi görmüştür. Burası mîrlerin ikametgahı olmasının yanı sıra, siyasi ve askeri kararların alındığı ana merkezdi. Bu stratejik mevki, şehrin gerek Musul gerekse Anadolu istikametinden gelen askeri harekatlara karşı ilk savunma hattı olarak bir kalkan vazifesi görmesini sağlamıştır.

Osmanlı devrinde şehir, kendine münhasır bir karaktere sahip, müstakil bir idari merkez addedilirdi. Zira bölge, 1514 yılındaki Çaldıran Meydan Muharebesi'nin ardından Sultan

Selim Han tarafından tasdik edilen Kürt feodal sistemi dâhilinde, Kürt Mîrliği idaresinde otonom bir yapıya sahipti. [10]

Cizre, 1847 yılında Bedirxan Bey isyanı neticesinde vuku bulan sukutuna kadar mîrliğin payitahtı kalmaya devam etti. Osmanlı ordusunun askeri harekatı esnasında şehrin tahribe uğraması, o dönemde halklara karşı sergilenen sertlik ve zulmün bir tezahürü olarak görülmüştür. Bu süreçte şehir siyasi mevkiini kaybetse de, Kürt hüviyetinin sarsılmaz bir timsali olmayı sürdürmüştür.

Osmanlı Devri'nde Cizre Botan Üzerinden Ticaret ve Nakliyat

Osmanlı idaresi süresince Cizre, Musul'dan gelen ticaret kervanları için hayati bir durak noktasıydı. Bu kervan güzergâhı Mardin'de iki kola ayrılırdı: Bir kol Diyarbakır üzerinden Karadeniz sahiline, diğeri ise Urfa üzerinden Halep'e uzanırdı. Kayıt altına alınan bilgilere göre...

1766 yılında bu güzergâhta bir kervanla seyahat eden Carsten Niebuhr'un aktardığı veriler, yolun ehemmiyetini açıkça ortaya koymaktadır. Söz konusu kervan; meşe palamudu (mazı) yüklü 1300 deve, çeşitli Hint ve Acem kumaşları taşıyan 120 deve, kahve yüklü 45 deve, ayrıca yük taşıyan 500 ila 600 arasında at, katır ve eşekten müteşekkildi. Bu devasa kafileye 150 muhafız ve yaklaşık 400 yolcu eşlik etmekteydi (Göyünç, s. 97). Bu rakamlar, Cizre'den geçen ticaret yolunun hayatiyetini ve güzergâh üzerindeki şehre sağladığı iktisadi geliri gözler önüne sermektedir.

Cizre, bu nakliyat aksı üzerinde sadece bir durak noktası değil, aynı zamanda Diyarbakır ve Musul arasında Dicle Nehri üzerinden keleklerle (sallarla) mal taşıyanlar için de mühim bir dinlenme yeriydi. Şehir, kendi ürettiği tahıl, sebze ve meyve fazlasını arabalarla Musul'a gönderirdi. Cizre'nin bu ticari karakteri 20. yüzyılın başlarına

[10] Dr. Hasan Kerim el-Câf, *İran Siyasi Tarihi Ansiklopedisi*, Cilt 3

kadar sürmüş; ancak Musul ve çevresinin Türkiye sınırları dışında kalmasıyla şehir bu stratejik işlevini yitirmiştir. [11]

Kültürel saha açısından ise:

Cizre Botan, Kürtçe ve Farsçanın yanı sıra farklı dillerde eserler veren seçkin Kürt âlim ve edebiyatçılarına ev sahipliği yapmış, müstesna bir ilim merkezi olarak öne çıkmıştır. Aynı zamanda bölgedeki fikri uyanışa hizmet eden pek çok köklü Kürt ailesinin de sığınağı ve kalesi olmuştur. Bu ilim ve irfan ikliminin en mümtaz şahsiyetlerinden biri, Klasik Kürt Edebiyatı'nın en büyük isimlerinden kabul edilen büyük şair Melayê Cizîrî (1570–1640) olmuştur.

[11] Nejat Göyünç, "XVI. Yüzyılda Güneydoğu Anadolu'nun Ekonomik Durumu", Türkiye İktisat Tarihi Semineri, Ankara 1975, s. 84, 97

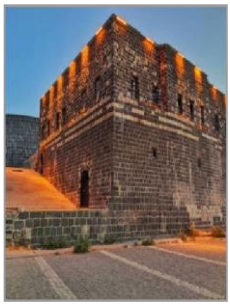

Botan (Bohtan/Bahti) Mîrliği

Tarihsel süreçte Bohtan/Botan olarak tesmiye edilen bu mîrlik, Kuzey Kürdistan coğrafyasındaki en uzun soluklu Kürt siyasi tecrübelerinden birini teşkil eder. Bahti/Bohti aşiretleri ittifakı üzerine bina edilen bu mîrlik, güçlü bir kabilevi tesanüde ve nispeten kurumsallaşmış bir idari yapıya sahip yerel bir güç odağıydı. Bu sağlam yapısı sayesinde mîrlik, Orta Çağ boyunca büyük bölgesel güçler karşısında stratejik manevralar yapabilen siyasi bir aktör olarak varlığını sürdürmüştür.

Botan kabileleri, sadece coğrafi yayılımlarıyla değil, bölgesel dalgalanmalara rağmen uzun süre birliğini koruyan

idari ve sosyal bir model inşa etme kabiliyetleriyle de Orta Çağ Kürt tarihindeki en belirgin siyasi yapılardan birini teşkil eder. Bu yapının temel sütunlarından birini oluşturan kabilevi boyut, dar bir aşiret bağından ziyade; mîrliğin merkezi otoritesinin gereksinimlerine göre yeniden üretilen işlevsel, siyasi ve sosyal bir çerçeve niteliğindeydi.

Mîrliğin iç teşkilatı yalnızca kabile bağlarına dayanmıyor, büyük hanedanlar ve aşiretler arasında belirlenmiş bir görev dağılımı üzerinden şekilleniyordu. Bazı ailelerin siyasi, askeri ve idari fonksiyonlar aracılığıyla nüfuz kazanması, yönetim yapısı içinde her unsura belirli bir rol tanıyarak iç istikrarı pekiştirmiştir.

Coğrafi açıdan bölgenin sarp ve engebeli tabiatı, merkezi Mîr otoritesini zayıflatmaksızın nahiyelerin yönetiminde bir nevi yerinden yönetime (adem-i merkeziyet) imkân tanımıştır. Bu idari tarz, her biri hem siyasi hem de askeri birer birim olan kale ve hisarlar şebekesiyle desteklenmiştir. Genellikle köklü aile ve kabilelerin liderleri tarafından yönetilen bu kaleler, hem merkezi otoritenin temsilcileri hem de bölgesel alanın muhafızları olarak işlev görmüştür.

Kule ve kaleler, savunma rollerinin yanı sıra merkez ile çevre arasındaki ilişkiyi düzenlemiş; zorlu arazi şartları ve birbirinden uzak yerleşim birimlerinin bulunduğu bu geniş coğrafyada denetim kapasitesini artırmıştır. Mîrlik ayrıca, çevresindeki büyük güçlerle münasebetlerinde siyasi bir esneklik sergilemiş, her dönemin şartlarına göre Osmanlı otoriteleriyle olan ilişkilerinde bir denge gözetmiştir.

Tüm bu faktörlerin birleşimi, mîrliğin geleneksel aşiret formunu aşarak, yerel uzantıları olan merkezi bir siyasi varlığa ve nesiller boyu süregelen köklü bir siyasi kimliğe dönüşmesini sağlamıştır.[12][13][14]

---

12 Mehemmed Emîn Zekî Beg, *Kürdistan ve Kürt Tarihi Hülasası*

13 Şerefhan Bitlisî, *Şerefname*

14 Zirar Sıddık Tevfik, *Orta Çağ'da Kürt Kabileleri ve Kabile Liderliği*

Bohtan Mîrliği Üzerine Bir İnceleme: Kökenleri, Kabilevi Toplum Yapısı, Müstahkem Varlıkları, Mîr Silsilesi ve Rolleri, Bölgesel İlişkileri ve Tarihsel Akıbeti (Temel Tarihi Kaynaklar ve Muteber Referanslar Işığında).

Bahtî Kabilelerinin Kökeni ve İsimlendirilmesi

«Bahtiye», «Buhtu» veya «Bahtî» ismi oldukça derin tarihi kökenlere dayanmaktadır. Çeşitli araştırmalar, bu ismi İslam öncesi kaynaklarda geçen kadim adlarla ilişkilendirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda bazı araştırmacılar, Bahtî ismi ile Herodot'un Akamanış (Ahameniş) Devleti bünyesinde zikrettiği "Pekhtuikh" eyaleti arasında bir bağ kurmuştur; bu durum, bölgedeki benzer bir ulusal veya bölgesel isimlendirmenin nispeten ne kadar eski olduğuna işaret etmektedir.

Bununla birlikte, bu ismin "Bahtî" siyasi varlığıyla olan kesin ilişkisi, kabilenin Orta Çağ İslam dünyasında örgütlü yerel bir güç olarak ortaya çıkışıyla belirlenmektedir. Tarihsel kayıtlarda, kabilenin ismine kültürel bir anlam yükleyen halk anlatılarına ve yerel efsanelere de rastlanmaktadır; ancak bu anlatılar, belgelenmiş bir metne dayalı kanıtla desteklenmediği sürece bağımsız birer tarihi delil olarak kabul edilmemektedir.[15][16][17][18]

Botan Mirliği, merkezi olan Cizre şehri ile birlikte Kürt nüfusu açısından hayati bölgelerden biriydi; zira Behdinan ve Hakkarimîrliklerine yakınlığıyla son derece stratejik bir konuma sahipti. Şehir, savunma kapıları kapandıktan sonra maruz kaldığı mükerrer savaşlar ve istilalar neticesinde defalarca yıkıma uğrayan kadim taş surlarla çevriliydi.

---

15 İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 40/63

16 Streck, "Bohtan" Maddesi, 4/251

17 Muhammed Emîn Zekî Beg, *Kürtler ve Kürdistan*, 1/40

18 Şerefhan Bitlisî, *Şerefname*, s. 320

Cizre Botan Kalesi

Kabile Yapısı ve Sosyal Bünye

Bahtî topluluğu; Bahtî mirlerinin nüfuzuna tabi olan, çeşitli kale ve nahiyelerde ikamet eden pek çok kol ve aşireti bünyesinde barındıran geniş bir kabileler ittifakıydı. Kaynaklarda zikredilen isimlerden bazıları şunlardır:

Şehriyuri (Şehrili), Tortil, Asturi, Şureş, Hiyudel, Berke (Berki), Aruhi, Beruz (Cistulan, Bizm ve Karavan kollarıyla birlikte), Karsi, Çelki, Şiyeldi (Yukarı Zab üzerindeki Şeladize köyü dahil), Brasi (Berazi), Dunbeli, Noki, Mahmudi, Maski, Reşki, Beykan, Belan, Belasturan, Şiruyan ve Duturan.[19] Bu kolların bir kısmı, aralarında Êzidîliğin de bulunduğu kadim dini hususiyetlerini muhafaza etmişlerdir. [20][21]

---

[19] Şerefhan Bitlisî, *Şerefname*

[20] Mehemmed Emîn Zekî Beg, *Kürtler ve Kürdistan Tarihi*

[21] Zirar Sıddık Tevfik, *Orta Çağ'da Kürt Kabileleri*

Cizre, stratejik konumu hasebiyle Musul'u Cezire'nin kuzey şehirlerine bağlayan bir noktadaydı; bu durum şehre hem ticari hem de askeri bir ehemmiyet kazandırmaktaydı. [22]

Mîrliğin Gelişim Aşamaları

- Mervani Yönetimi Dönemi: Bu dönemde Bahtî otoritesinin çekirdeği, dağlık kalelerde (Zozan bölgesi) yerleşik liderlikler şeklinde ortaya çıkmıştır. Kalelere ve otlaklara sahip olmalarına rağmen, 11. yüzyılın bir kısmında Mervani Mîrliği'nin şehir üzerindeki nüfuzunun devam etmesi sebebiyle başlangıçta Cizre merkezinde tam kontrol sağlayamamışlardır.
- Moğol ve Türkmen İstilası Aşaması: Bu dönem, Moğol seferlerinin ağır darbelerine sahne olmuş; bu durum Bahtî unsurlarının bir kısmının dağılmasına, bir kısmının ise Şam ve Mısır topraklarına kaçmasına yol açmıştır. Ardından, kabile yapısı ve kaleler ile dağlık bölgelerdeki yerel otorite yer yer yeniden tesis edilmiştir.
- Timur Dönemi ve Sonrasından Osmanlı'ya Kadar: Mîrlik, Hicri 796 / Miladi 1394 yılında Büyük Timur'un istilasına ve bunun getirdiği sonuçlara maruz kalmıştır. Buna rağmen mirler, otoritelerinin bir kısmını yeniden kazanmayı başarmışlardır.[23][24]

---

22 Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Güneydoğu Anadolu'nun Ekonomik Durumu*

23 *Mu'cemu'l-Buldân*, 3/158; *Subhu'l-A'şâ*, 4/378; *Târîhu'z-Zamân*, s. 321; *el-Kâmil*, 8/69; Devâdârî, *ed-Durretü'z-Zekiyye*, s. 84; *Mesâlikü'l-Ebsâr*, 3/134. Ayrıca bakınız: İbn Şeddâd, *el-A'lâk*, 3/217-245; Şâmî, *Zafernâme*, s. 149-150; Yezdî, *Zafernâme*, 1/478-479; el-Gıyâsî, *et-Târîhu'l-Gıyâsî*, s. 190; *Şerefnâme*, s. 278; *Kitâb-ı Diyarbekriyye*, s. 57

24 Modern bir çalışma: Zirar Sıddık Tevfik, *Orta Çağ'da Kürt Kabileleri ve Kabile Liderliği* kitabındaki atıflar

Botan Kürt Mîrliği: Kaleler, Coğrafya ve Siyasi Tezahürler

Bu yapıların mevcudiyeti, ilerleyen süreçteki konumlarını tahkim etmiş ve Kürt Mîrliği, yerel bir güç odağı olarak varlığını modern yüzyıllara kadar sürdürmüştür. Mîrlik, nihayet 19. yüzyılın ortalarında Osmanlı merkezileşme politikaları bağlamında zayıflatılarak mülklerine ve kalelerine el konulmuştur.

Savunma ve İdare Sistemi: Zozan Kaleleri

Zozan bölgesinin muhtelif yerlerinde mukim olan Bahtî ve Beşnevî kabileleri pek çok kaleye malik idiler. Bu hisarların en bariz olanları şunlardır:

- Aruh, Berhu, Hızdakil (Korkil), Alus, Elkî, Bahuha, Beşir, Atil, Kenguver, Baz-ül Hamra, Hoşab ve Nirve.

Mezkûr kaleler; kentsel merkezler, yaylaklar ve bağlı köyler arasında irtibat kuran, idari ve askeri bir savunma manzumesini temsil etmekteydi.

Botan Mirleri: Veciz Bir Kronoloji

Tarihçiler, farklı dönemlerde Bahtî mirlerinden birkaç ismi kayıt altına almışlardır:

- Musak b. el-Meclî (v. 447 h. / 1055 m.): İsmi, Mervanî Mîrliği naibi ile girilen yerel bir husumet bağlamında zikredilmiştir; bu süreçte ele geçirilmiş ve zindanda vefat etmiştir.
- Hüsameddin Aziz el-Bahtî ve Esadeddin el-Bahtî: İsimleri, 13. yüzyıl kaynaklarında yerel

mukavemetler ve Moğol istilalarıyla yaşanan temaslar çerçevesinde tebarüz eder. [25] [26]

Tarihçi İbnu'l-Esîr, *el-Kamil fi't-Târîh* (C. 9, s. 226) adlı eserinde; hicri 446 senesinde Sultan Tuğrul'un Bizans (Rum) ile meşgul olduğu bir dönemde, Cizre mirleri arasındaki ilişkilerin bozulduğunu ve gerginliğin had safhaya ulaştığını kaydeder. Bu gerginlik, babasından sonra Cizre hâkimi olan Süleyman b. Nasrüddevle ile Cizre Botan'ın doğusundaki aşılması güç kalelerin sahibi ve Bahtî Kürtlerinin lideri olan Musak b. el-Meclî arasında vuku bulmuştur. Mevzubahis bu ihtilafın, bölgedeki nüfuz mücadelesi veya hâkimiyet alanı rekabetinden neşet etmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Hicri 655 senesinde ise Hülâgû Han'ın Şam seferi güzergâhında Âmid (Diyarbakır) şehrine nüzul ettiği sırada-bölgedeki mirlerin elçileri mektuplar ve hediyelerle ona bağlılıklarını arz etmek üzere süratle huzura varmışlardır. İbn Tağrıerdî'nin *en-Nücûmü'z-Zâhire* (C. 7, s. 54) adlı eserinde zikredildiği üzere; Hülâgû, Mardin sahibi el-Melikü's-Saîd Necmeddin İlgazi'ye bir ferman göndererek onu itaate çağırmıştır. Melik bu çağrıya icabet etmiş ve oğlu el-Muzaffer Kara'yı, Kazasker (Kâdı'l-kudât) Mühezzebüddin Muhammed b. Meclî refakatinde göndermiştir.

Bahtî-Botan mirleri arasında ismi daha evvel zikredilmediği için hem bir yönetici hem de stratejik kalelerin sahibi olan Musak b. el-Meclî'nin, Kürt Mîrliği'nin müessisi (kurucusu) olduğu tahmin edilmektedir. Musak, bölgede geniş bir nüfuzu bulunan Fenik Kalesi sahibi MîrEbü't-Tâhir el-Beşnevî'nin kızı ile izdivaç gerçekleştirmiş; bu akrabalık

---

[25] *Şerefname*, s. 273, *Mu'cemu'l-Buldan*, 3/158. 2/124, 3/158. *Tarihu'z-Zaman*, s. 260–261. *El-Kâmil*, 8/69-70. *Mu'cemü'l-Büldân*, 1/51, 321, 3/158, 4/147. *El-A'lâku'l-Hatîra*, 3/564, 570. Kurtay el-Hazandârî, *Tarihu Mecmuu'n-Nevâdir*

[26] Çağdaş bir çalışma için bakınız: Zerâr Sıddık Tevfik, *Ortaçağ'da Kürt Kabileleri ve Kabile Liderliği*

bağı hem içtimai hem de siyasi konumunu tahkim ederek yönetiminin istikrarını temin etmiştir. [27] [28]

Moğol istilasının yarattığı dağılmanın ardından mîrlik yapısının yeniden tesisiyle birlikte, Mîr Süleyman'ın oğulları ve torunlarından müteşekkil ikinci nesil bir ümera zümresi tebarüz etmiştir. Ortaçağ'da Cizre Botan ve Bahtî Kürtlerinin mirlerine dair kaynakların sunduğu veriler, bu safhanın tarihsel anlatısını sunmadan evvel belirtilmelidir ki; mevcut materyal çok sesli bir mahiyete sahip olup metinler arasında birtakım farklılıklar arz etmektedir.

İbnu'l-Esîr, İbn Tağrıberdî ve Tur Abdin ile Cizre'ye dair yerel tarih yazarlarının kayıtları, bölgedeki mirlerin isimlerine ve üstlendikleri rollere dair mühim ipuçları sunmaktadır. Lakin Bedlisî'nin de aralarında bulunduğu bazı kaynaklarda rastlanan hadiselerin teselsülündeki (sıralamasındaki) ihtilaflar ve tenakuzlar (çelişkiler), bu verilere karşı eleştirel bir ihtiyatla yaklaşılmasını zorunlu kılmaktadır.

Tarihsel ayrıntıların mahdudiyeti, Şerefhan Bitlisî'nin Botan Cizre'si bağlamında zikrettiği "Halid oğlu Mîr Süleyman" [1] hakkındaki malumatın eksikliğini de açıklamaktadır. Tarihsel veriler ışığında racih olan kanaat (kuvvetli ihtimal); bu şahsiyetin 1292 yılında vefat eden İzzeddin oğlu Süleyman olduğudur. Bu Mîr, muhtemelen Cizre mirleri ile neseben bir bağa sahipti yahut Musak b. el-Meclî ailesiyle akrabalık münasebeti içerisindeydi. [29]

Tarih-i Tur Abdin (s. 361), mezkûr mirlerin Cizre şehrini ve Botan tesmiye edilen bölgenin tamamını idare ettiklerini kaydetmektedir. Bu silsilenin ilki olarak miladi 1300 dolaylarında hüküm süren Mîr Abdulaziz zikredilmektedir. [30] Bu durum, büyük dış müdahaleler vuku bulmadan evvel, Cizre ve havzasındaki mahalli hükümranlığın tarihsel bir

---

27 İbnu'l-Esîr, *el-Kamil fi't-Târîh*, C. 9, s. 226.

28 *Tarih-i Mardin*, s. 219. [3] İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmü'z-Zâhire*, C. 7, s. 54, Hicri 655 Havadisi

29 *Şerefname*, s. 269

30 *Tarih-i Tur Abdin*, s. 361.

devamlılık arz ettiğini ve yerel nüfuzun kadim bir silsile halinde korunduğunu açıkça teyid etmektedir.

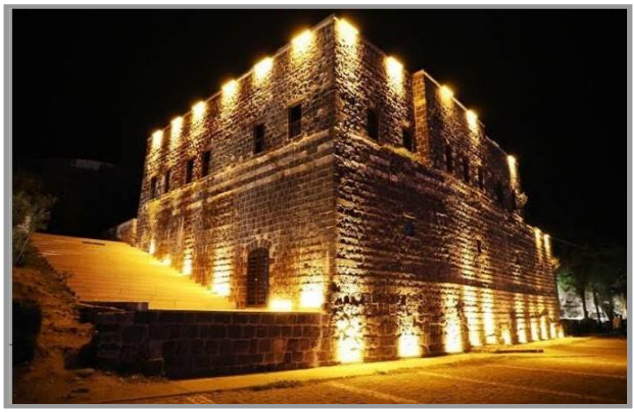

Botan Cizresi Kaleleri

Botan Cizre'si, aşılması güç kalelerinin kesreti ve geniş nahiyeleriyle tebarüz etmiştir. Bu kaleler, kadim devirlerden itibaren bölgedeki Kürt aşiret ve kabileleri için temel nüfuz merkezlerini teşkil etmiştir.

Mezkûr istihkamlar, yalnızca askeri birer savunma noktası değil, aynı zamanda yerel idarenin ve toplumsal hiyerarşinin şekillendiği stratejik odaklar olarak işlev görmüştür.

Şerefhan Bitlisî, bölgenin en stratejik mevkileri addedilen on dört kale ve nahiyeyi zikretmiştir. Bu yapılar şu şekilde tertip edilebilir:

1. Gorgil (Cürdakil) Kalesi ve Nahiyesi: Burada mukim olan kabileler yedi kola ayrılır. Bunlardan dördü Müslüman (Şehriyurî, Şehrilî, Gorgil ve Üsturî), üçü ise Êzidî inancına mensup (Niyuvidkâvun, Şoreş ve Hiyvdel) topluluklardır.

2. Berke Kalesi ve Nahiyesi: Bu mevkiler, orada meskûn olan ve bölgenin idari işlerini yürüten aşiretin ismiyle iştihar etmiştir.

3. Aruh Nahiyesi ve Kalesi: Aruh kabilesinin tasarrufu altında bulunan bu kale, Kürdistan'ın en menî (aşılması güç) istihkamlarından biri olarak kabul edilir.

4. Pîroz Nahiyesi ve Kalesi: Pîroz Aşireti'nin idaresindeki bu bölge; Hastulan, Bezm ve Karavan isimli üç kabilenin ittifakından teşekkül etmiştir.

5. Badan Kalesi ve Nahiyesi: Karsî aşiretinin mirlerine tabi olan bir bölgedir.

6. Tanrı Nahiyesi ve Kelhûk Kalesi: Bu yerleşimler de Karsî aşiretinin nüfuzu altındadır.

7. Fenik Kalesi ve Nahiyesi: Fenik mirlerine bağlı dört ayrı kaleyi bünyesinde barındıran stratejik bir sahadır.

8. Tur Nahiyesi.

9. Heytem Nahiyesi: Tebaa ve sakinlerinin ekseriyeti Ermeni ve Hristiyanlardan müteşekkildir. Cizre hâkimlerinin varidatının (gelirlerinin) büyük bir kısmının tahsil edildiği oldukça zengin bir nahiyedir. Burada meskûn olan Kürt aşireti ise Celkî Aşireti'dir.

10. Şah Nahiyesi ve Kalesi: Cizre vilayetinde narının kalitesiyle maruf (ünlü) yegâne mevkidir. Buranın sakinleri de Ermeni ve Hristiyanlardan müteşekkil olup, bölgede Şildî Aşireti ikamet etmektedir.

11. Niş Atil Kalesi.

12. İrmişat (Erdemuşt) Kalesi: Bahtî-Botan aşiretlerinin en mühim kollarından biri olan; cesareti, nüfusu ve askeri teçhizatının çokluğuyla temayüz eden Berasî kabilesinin tasarrufu altındadır.

13. Givur (Kivur) Kalesi: "Kımız" ismiyle de yâd edilir. Karsî ve Kerşî aşiretlerinin idaresindedir.

14.Diyrde Kalesi: Tenzî nahiyesi mülhakatındandır (bağlı yerlerindendir). Burada mukim olan aşiret ve kabile- ler şunlardır: Dunbelî, Nokî, Mahmudî, Şeyhbızınî, Maskî, Reşkî, Mihnehran, Bîcan, Belan, Belasturî, Şiruyan ve Duturan. Bu kalede ayrıca bir kısım Ermeni nüfus da sükûnet etmektedir.

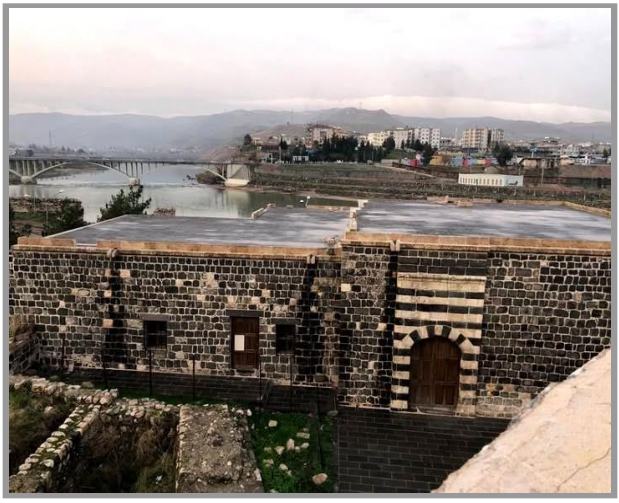

Botan Cizresi

Bitlisî'nin *Şerefname* adlı eserinden s. 148-149, Cemil Bendî Rûzbeyânî tercümesi

Rivayetlerin en sarih olanına göre; Dunbelî ve Mahmudî aşiretleri aslen Cizre vilayetine mensup olsalar da bilahare buradan ayrılmışlardır.

Tarihçi el-Ömerî, Bahtî kabileleriyle irtibatlı grupları arz ettiği bağlamda bir dizi bariz grubu zikreder. Bu silsileye, sayıca en kesif ve en muharip kabile addedilen Sindiye ile başlar; bu kabilenin askeri gücünü otuz bin mukatil (savaşçı) olarak takdir eder ki bu muazzam kuvvet, onları ittifak yapısının ana rüknü haline getirmiştir. Akabinde, Mîr Şirvin liderliğindeki Muhammediye kabilesine işaret eder; lakin bu grubun mukatil sayısı altı yüzü geçmediğinden, sayısal kudret bakımından daha alt bir mertebede konumlanmışlardır.

Ayrıca, Mîr Bedr b. Kiyayik bölgeden ayrılmadan evvel oldukça yoğun bir nüfusa malik olan Rastiye kabilesinden bahseder. Mirin gidişiyle birlikte bu cemaat dağılmış, mensupları darmadağın olmuştur; öyle ki Musul hudutları dahilinde onlardan geriye ancak bin kadar mukatil kalmıştır. el-Ömerî bunlara ilaveten, dağlık bölgelerde mukim olan ve derbent muhafızlığı (hifare) vazifesini icra eden Diyneliye kabilesini zikreder. Başlarında Kellî isimli bir mirin bulunduğu bu kabilenin insan gücü bin kişi civarında takdir edilse de, bunlar köylere ve vadilere dağılmış vaziyette olduklarından yekpare bir topluluk teşkil etmemektedirler. [31] [32]

---

31 Bitlisî, *Şerefname,* s. 149 / el-Ömerî, *Mesâlikü'l-Ebsâr fî Memâliki'l-Emsâr*

32 Çağdaş bir çalışma için bakınız: Zerâr Sıddık Tevfik, *Ortaçağ'da Kürt Kabileleri ve Kabile Liderliği.*

İKİNCİ BÖLÜM

Botan Cizre'si Hâkimlerinin İkinci Nesli: Mîr Süleyman ve Evlatları

Mîr Süleyman'ın vefatının ardından yönetimi üç oğlu; Abdülaziz, Hacı Bedir ve Abdal devralmıştır. Bu süreçte nüfuz alanları, idari kabiliyet ve mevki esas alınarak aralarında taksim edilmiştir. Abdülaziz Cizre hâkimiyetini üstlenirken, Hacı Bedir Gorgil idaresini, Abdal ise Fenik Kalesi'ni uhdesine almıştır. Bu taksimat, bilahare üç köklü hanedan kolunun doğmasına sebebiyet vermiştir: Azizîler, Bedirîler ve Abdalîler [33][34].

Tarihi kaynaklar, Azizî ailesinin zuhurundan evvel Fenik'in mühim bir merkez olduğunu ve buradaki mîrliğin Beşnevîkabilesi tarafından tesis edildiğini kaydeder. Beşnevîler, kaleyi ve idaresini mahdut bir şekilde hicri 10. yüzyılın başlarına kadar muhafaza etmişlerdir. Fenik mirleri, Azizî ailesinin hükümranlığına karşı mukavemetlerini sürdürmüş; nihayetinde Fenik Kalesi mirleri bölge sakinlerini Hasankeyf'e göç etmeye mecbur bırakmışlardır. Burada yeni bir mîrlik teşkil etme teşebbüsünde bulunsalar da bu girişim başarıyla neticelenmemiştir [35].

Bedirî Ailesi ise Cudi Dağı yakınlarındaki Gorgil (Cürdakil) bölgesinde neşet etmiştir. Bu saha, Müslüman ve Hristiyanların bir arada yaşadığı yaklaşık yüz meskûn köyü ihtiva eden geniş bir coğrafyadır. Bu hanedan kolunun hükümranlığı uzun bir müddet devam etmiş ve hicri 1005 senesinde Mîr Şerefhân dönemine kadar ulaşmıştır.

---

33 el-Ömerî, *Mesâlikü'l-Ebsâr fî Memâliki'l-Emsâr,* s. 274-275

34 *Şerefname*, s. 269

35 Abdülrakîb Yusuf, *ed-Devletü'd-Dostekiyye,* C. 1, s. 42

Mezkûr hanedan kolunun hâkimiyeti, 1838 senesinde Mîr Said Bey döneminde Osmanlı Devleti'nin müdahalesi neticesinde nihayete ermiştir [36].

Kürt Mîrliği'nin Cizre kolu hususunda ise Mîr Abdülaziz, mîrlik yapısını yeniden tanzim eden ve bu siyasi varlığa hayat veren asli şahsiyet addedilir. Bölge tarihinde derin izler bırakacak olan Azizân ailesi de onun soyundan neşet etmiştir. Mîrliğin teşekkül tarihine dair rivayetler ise muhteliftir:

Bazı tarihçiler, İmâdeddin Zengî'nin vefatını müteakip Zengî Devleti'nin zayıflamasıyla hicri 556 (miladi 1161) senesinde kurulduğunu müdafaa ederler [37]. Diğer bir kısım araştırmacı ise, Eyyubîlerin Zengî idaresine son vermesinin ardından hicri 645 (miladi 1247) tarihini esas almaktadır [38]. Bazı kaynaklar ise miladi 1300 (hicri 711) senesini muhtemel bir başlangıç tarihi olarak işaret etmektedir.[39]

Memluk kaynaklarında Mîr Abdülaziz veya kardeşlerine dair doğrudan kayıtlara rastlanmaması, araştırmacıların bu devrin tarihsel boşluklarını telafi etmek adına mahalli rivayetlere ve dolaylı belgelere müracaat ettiğini göstermektedir. Abdülaziz'in vefatından sonra siyasi mirasını, mîrlikteki siyasi rolü devam ettiren evlatları Mîr Seyfeddin ve Mîr Mecduddin devralmıştır [40].

Mîr İzzeddin Ahmed b. Mîr Seyfeddin b. Mîr Abdülaziz: Bahtî kabilelerinin Mîr olup (v. 764 h. / 1362 m.), babası Seyfeddin Bey, Abdülaziz b. Süleyman'ın en büyük oğludur.

Tarihi kaynaklar, Mîr İzzeddin Ahmed b. Seyfeddin'in[41], Celayirî Türkleri döneminin başlarında (737–814

---

36 *Helmuth von Moltke'nin Hatıratı*

37 el-Mâî, *Behdinan'da Kürtler*, s. 122

38 Muhammed Emin Zeki, *Kürt ve Kürdistan Tarihi Hülasası*, s. 256

39 Mîr İğnatius Afram Barsavm, *Tarih-i Tur Abdin*, s. 360

40 *Şerefname*, s. 145, (Muhammed Ali Avni Tercümesi, Darü'z-Zaman)

41 *Şerefname*, s. 275. İbn Nâzıru'l-Ceyş, *Tesḳīfü't-Taʿrîf*, s. 77; *Subhu'l-A'şâ*, 7/297

h. / 1336–1411 m.) Botan Cizresi'nin fiili hâkimi olduğu hususunda ittifak halindedir. İzzeddin Ahmed, o devirde Bahtî kabilelerinin en bariz mirlerinden biri olarak kabul edilir. *Şerefname*'deki rivayetler, babası Seyfeddin'in Abdülaziz'in büyük oğlu olduğunu teyid ederek, İzzeddin Ahmed'in hanedan silsilesinin tabii bir uzantısı olduğunu ortaya koymaktadır.

Mîr İzzeddin Ahmed, Mısır'daki Memlûk Devleti ile kuvvetli münasebetler tesis etmiş ve onu Cizre İbn Ömer (Cizre Botan) hâkimi olarak tanıyan Memlûk sultanlarından hususi bir takdir görmüştür. Kendisi ile Memlûk divanı arasında teatî edilen (karşılıklı gönderilen) resmi yazışmalar, onun siyasi itibarını ifşa etmektedir. Sultanın ona gönderdiği fermanlar, Divânü'l-İnşâ'da (Yazışma Divanı) oldukça yüksek bir mertebede sınıflandırılmaktaydı.[42]

Bu yazışmalar, "Sudiret ve's-Sâmî" [43] formülüyle ifade edilen yedinci derece diplomatik usule tabiydi; bu mertebe ancak uç bölgelerde geniş nüfuz sahibi olan mirlere mahsus bir imtiyazdı.

Mîr İsa b. İzzeddin Ahmed (764–783 h. / 1362–1381 m.)

Mîr İsa, Botan Cizre'si sahibi Mîr Abdülaziz'in torunu ve Mîr İzzeddin Ahmed'in evladıdır. Babası İzzeddin Ahmed 764 (1362) senesinde vefat ettiğinde, yönetimi Mîr İsa devralmıştır. Bu değişikliği müteakip Mısır makamlarına (Memluk idaresine) babasının vefatını ve kendisinin onun makamına kaim olarak yönetime el koyduğunu resmen bildirmiştir.[44]

Tarihçi Bitlisî ve Mısırlı müellifler, iktidara gelişinden sonra Mîr İsa hakkında suskun kalsalar da, İbn Hacer'in kayıtlarında bu döneme dair mühim ipuçları mevcuttur. İbn Hacer, 783 (1381) senesinde Cizre sahibinin Mîr Seyfeddin

---

42 İbn Nâzıru'l-Ceyş, *Tesḳīfü't-Taʿrîf,* s. 77; *Subhu'l-Aʿşâ*, 7/297. Ayrıca bakınız: Zerâr Sıddık Tevfik, *Ortaçağ'da Kürt Kabileleri ve Kabile Liderliği*

43 *Tesḳifü't-Taʿrîf,* s. 77; *Subhu'l-Aʿşâ,* 7/297

44 *Subhu'l-Aʿşâ,* 7/297

olduğunu, bir diğer kaydında ise bu Mîr Seyfeddin'in 785 (1383) senesinin Receb ayında vefat ettiğini belirtir.[45]

Bu veriler ışığında, dayısı Mîr İsa'nın 783 (1381) yılındaki vefatının ardından, Cizre İbn Ömer (Botan)hükümranlığının 783–785 yılları arasında Mîr Seyfeddin tarafından deruhte edildiği anlaşılmaktadır.[46]

Mîr Seyfeddin ve Botan Kabileleri Mîrliği (Bahtî Kabileleri İttifakı)

Mîr Seyfeddin, Cizre İbn Ömer (Botan) Sahibi (783–785 h.): Dayısı Mîr İsa el-Bahtî'nin vefatının ardından yönetimi deruhte etmiştir.

Hadiselerin çağdaşı olan tarihçi İbn Hacer el-Askalânî (d. 773 h.) şöyle nakletmektedir: Hicri 783 senesinde, Hasankeyf (el-Hısn) hâkimi el-Âdil ile Süleymânîler ve onların reisi Azîzeddin b. Bahâeddin arasında bir ihtilaf baş göstermiş ve durum bir savaşa dönüşmüştür. Bu süreçte tüm Diyarbakır (Amid) hâkimleri ile birlikte Bitlis hâkimi ve Botan Cizre'sihâkimi Seyfeddin, Hasankeyf hâkimi el-Âdil ile ittifak kurma cihetine gitmişlerdir.

[45] İbn Hacer el-Askalanî, *İnbâü'l-Gumr*, 1/239, 280

[46] Belge: *Türkmen ve Kürt Mîrleri Arasındaki Sulh Mazbatası* (17. yüzyıl sonları)

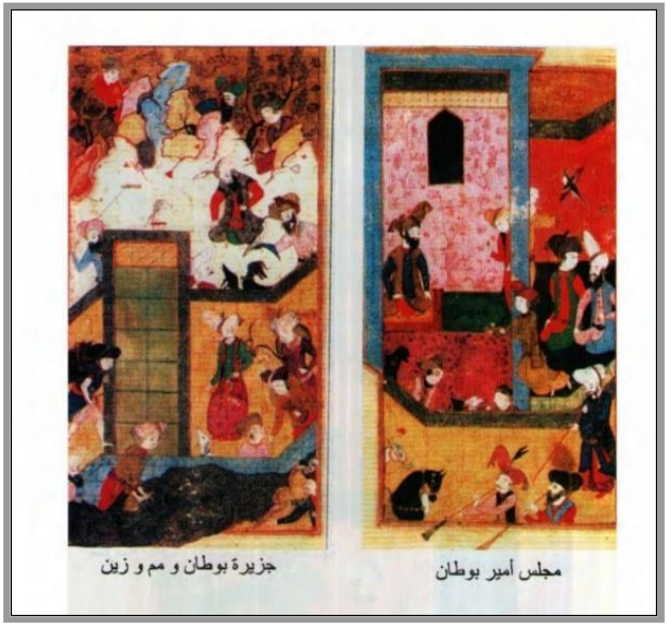

Azîzeddin, müttefiklerin askeri kesretini (sayıca çokluğunu) fark edince, el-Âdil ile sulh yapması için babasını elçi olarak göndermiştir. Erzen hâkiminin arabuluculuğu sayesinde taraflar bir araya gelmiş ve aralarındaki husumet sulh ile neticelenmiştir.[47]

Mîr Seyfeddin'in vefatına dair bir diğer kayıt ise hicri 785 yılının Receb ayına (miladi 1383) tekabül etmektedir.

Tarihçi İbn Hacer şöyle nakleder: "785 senesinin Receb ayında Cizre İbn Ömer (Botan) sahibi Seyfeddin vefat etti. Onun ardından makamına kardeşi İzzeddin Ahmed ile Ali Tîre ve Seyfeddin'in oğlu Abdullah b. Seyfeddin kaim oldu." [48]

Yukarıda zikredilen Ali Tîre, oğlu Ebubekir'den evvel vefat etmiştir. Bu durum, Mîr Seyfeddin'in kardeşlerinin

[47] İbn Hacer el-Askalanî, *İnbaü'l-Gumr*, C. 1, s. 239

[48] İbn Hacer el-Askalanî, *İnbau'l-Gumr*, C. 1, s. 280, 303. (Hadiselerin çağdaşı olan müellif, h. 773 doğumludur).

hükümranlık müddetinin pek uzun sürmediği ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Bir diğer tarihi kayıtta şu bilgiler yer almaktadır: Hicri 787 senesinde Hasankeyf (el-Hısn) hâkimi el-Âdil; Meyyafarikîn (Silvan) hâkimi, Süleymânî reisi Azîzeddin ve Erzen hâkiminin de desteğini alarak Bahtîlerin büyük lideri Abdullah'a karşı bir saldırı gerçekleştirmiştir.

Bu kayıt, mezkûr tarafların Mîr Seyfeddin'in oğlu Mîr Abdullah'a karşı bir ittifak kurduklarını açıkça ortaya koymaktadır [49]. Tarihçi İbn Hacer, hicri 787 (miladi 1385) senesi itibarıyla Abdullah'ın Bahtîlerin en büyük lideri (Kebîru'l-Buhtiyye) olduğunu teyid etmektedir.

Öte yandan, Mîr Seyfeddin'in babası, hanımefendi Şemsiye Hatun ile evlenen Mîr Ali'dir.

Mîr İsa el-Bahtî'nin kız kardeşi (sulh mazbatasında açıkça belirtildiği üzere), Mîr Seyfeddin'in annesidir; zira Mîr Seyfeddin, dayısı Mîr İsa'nın vefatından sonra yönetime geçmiştir. Tarihi rivayetler, bu iki hanedan kolu arasındaki akrabalık bağlarının gücünü teyid etmektedir.

[49] Aynı eser

Söz konusu şahsiyet, Botan Cizresi'ndeki Bahtî kabilelerinin en mühim, en muharip ve en kalabalık kollarından biri olan İrmişat (Erdemuşt) Kalesi mîriMîr Muhammed'in oğlu ve Mîr Mecduddin el-Kurdî'nin torunu olan Mîr Ali'dir.

Mîr Ali vefat etmiş ve naaşı Cizre İbn Ömer (Botan) topraklarına defnedilmiştir.

Mîr Seyfeddin'in oğlu Mîr Abdullah'ın en bariz torunlarından biri, 17. yüzyılın sonlarında Suruç Ovası'nda yaşayan Muhammed Ağa Serhoş es-Sifkî el-Kurdî'dir (kendisi hakkında ileride detaylı bilgi verilecektir).

17. yüzyılın sonlarına ait "Türkmen ve Kürt Mîrleri Arasındaki Sulh Mazbatası"na göre; tarihçi İbn Hacer'in zikrettiği[50] Mîr Seyfeddin, Suruç şehrindeki Muhammed Ağa Serhoş es-Sifkî'nin en büyük atası (cedd-i a'lâ) olarak tescil edilmiştir. [51]

---

50 *İnbau'l-Gumr*, Cilt 1, s. 239, 280, 303. Hadiselerin çağdaşı olan tarihçi İbn Hacer el-Askalânî (H. 773'te doğmuş, H. 852'de vefat etmiştir).

51 Belge: 17. yüzyılın sonlarında, 1691–1692 yılları arasında Rakka vilayeti ve çevresinde Türkmen kabilelerinin iskanına dair kanunun çıkarılmasından sonra akdedilen "Türkmen ve Kürt Mîrleri Arasındaki Sulh Mazbatası". Bu mazbatanın bir nüshası aile nezdinde; özellikle Suruç'taki Mîr Mahmud Kaplan es-Sifkî el-Kurdî oğlu Mîr Süleyman ailesi tarafından muhafaza edilmektedir.

17. yüzyılın sonunda (Bâb-ı Âlî'nin 1691/1692 yıllarında Türkmen kabilelerini Rakka ve Halep'e iskan kanununu çıkarmasının ardından) akdedilen Türkmen ve Kürt Mîrleri Sulh Mazbatası: Belgenin maddelerinden birinde, tarafların uzlaşması ve selameti sonrası "iki taraf arasında akrabalık tesisi (müsahere)" zikredilmektedir.

Bu kapsamda nikahı kıyılanlar arasında, Türkmenlerin reisi Firuz (Feyrez) Bey oğlu Kenan Bey'in kızı Zehra Senus Hatun ile Muhammed Ağa Serhoş yer almaktadır. Bu sulh meclisine büyük bir topluluk iştirak etmiştir; aralarında Kaymakam İbrahim Çelebi, Muhammed Ağa Serhoş, İdris b. Musa Bey (Türkmen), Bedikoğlu Osman Ağa (Türkmen), Karaşeyhli Türkmenleri adına Ebu Seyf, İsmail Bey oğlu Muhammed Bey (Türkmen), Mustafa Bey oğlu Halil Ağa (Kürt), Cafer Ağa oğlu Halil (Kürt) ve başkaları bulunmuş; Urfa Kadısı Yusuf Efendi de sulha şahitlik etmiştir.

Not: Mazbatadan açıkça anlaşıldığı üzere, Muhammed Ağa Serhoş bölgedeki Kürt liderlerin en bariz temsilcisidir.

Metnin aslı şu şekildedir: "Hicri 783 senesinde Cizre İbn Ömer (Botan) sahibi olan ve dayısı Mîr İsa'nın vefatından sonra yönetime geçen Mîr Seyfeddin'in oğlu Abdullah Bey oğlu Emin Bey oğlu Ali Bey oğlu

İktibas:

İbn Hacer, Cizre tarihine müteallik (dair) birçok hususta Bitlisî'nin aktardığı verilerle ters düşmektedir. Mîr İsa'nın h. 764 senesinde yönetime gelişinden sonra, ne Bitlisî ne de Mısırlı tarihçiler bu döneme dair herhangi bir malumat sunmamaktadır. Bu durum, h. 785 senesine kadar uzanan ve Bitlisî'nin anlatısında oldukça müphem kalan önemli bir zaman boşluğu teşkil etmektedir. Ayrıca Bitlisî, Bahtî Kürtlerine mensup Botan Cizresi hâkimlerinin tarihsel silsilesini naklederken bazı hatalara düşmüştür. Burada dikkat edilmesi gereken husus; h. 950 doğumlu ve h. 1005 vefatlı olan Bitlisî'nin, söz konusu hadiselerin çağdaşı olmamasıdır. Bu durum rivayetlerindeki bazı tutarsızlıkları izah etmektedir; bu tespit Bitlisî'nin kadrini tenkis etmek (düşürmek) için değil, nakillerine sızan hataları ilmi bir yaklaşımla açıklığa kavuşturmak içindir.

Bitlisî'nin Düştüğü Hatalara Örnekler:

- Bitlisî, Moğol dönemi Cizre'sinde yönetimi ilk devralan kişinin (Bahtî veya Botan kabileleri mîri) Süleyman b. Halid olduğunu zikreder; ancak onun ne faaliyetlerine dair bir bilgi sunar ne de tahta çıkış tarihini tayin eder.

Halk arasındaki söylenceler ve destanlar, Süleyman b. Halid el-Kurdî'nin nesebini sahabi Halid b. Velid'e bağlamıştır. Oysa tarihi gerçeklik şudur ki; Halid b. Velid'in soyu kesilmiştir.

*Mus'ab ez-Zübeyrî (h. 172-256): "Halid b. Velid'in çocuklarının nesli tükenmiş, onlardan kimse kalmamıştır; Medine'deki evlerine Eyyup b. Seleme varis olmuştur." (Bkz. *Üsdü'l-Ğâbe*, C. 2, s. 66; *Tarih-i Dimaşk*, C. 18, s. 155).

*el-Makdisî (*et-Tebyîn fî Ensâbi'l-Kureşiyyîn* müellifi, v. h. 620): "Halid'in neslinden kimse kalmamıştır."

*İbn Hazm (v. h. 456): *Cemheretü Ensâbi'l-Arab* adlı eserinde Halid b. Velid'in çocuklarından bahsederken şöyle

---

Muhammed oğlu Yusuf oğlu Ahmed oğlu Emin Bey oğlu Muhammed Serhoş Ağa ile Kenan Bey kızı Zehra Senus Hatun'un evliliği..."

der: "Hepsinin nesli bir veba salgınında tükenmiş, onlardan geriye kimse kalmamıştır."

*Muhammed el-Cüvânî (v. h. 588): "Halid b. Velid'in çocuklarının nesli kesilmiştir; ne doğuda ne de batıda onlardan kimse kalmıştır. Kim kendini ona nispet ederse, iddiası batıldır." (Bkz. *Nihâyetü'l-Ereb fî Fünûni'l-Edeb,* C. 2, s. 357).

*el-Hemdânî: *Ensab* kitabı müellifi Yûsuf b. Seyfüddevle b. Zemmâh et-Tağlibî (H. 602–700), Hâlid b. Velîd'den bahsederken şöyle demiştir: "Nesep âlimleri, onun soyunun (akabı) kesildiği hususunda icma etmişlerdir." (Bkz. *Nihâyetü'l-Ereb,* s. 242; *Subhu'l-A'şâ,* C. 1, s. 355; C. 4, s. 215).

*İbn Hallikân (v. H. 681): "Tarihçilerin ve nesep âlimlerinin çoğunluğu, Hâlid b. Velîd'in (r.a.) soyunun devam etmediğini, bilakis kesildiğini söylemektedir." (Bkz. *Vefeyâtü'l-A'yân,* C. 4, s. 461).

*İbnu'l-Esîr, el-Kâmil fi't-Tarih adlı eserinde (v. 630 h.); Halid bin Velid'in evlatlarının neslinin kesildiğini (inkıraz bulduğunu) ve onlara Eyyup bin Seleme bin Abdullah bin Velid bin Mugire el-Mahzumi'nin varis olduğunu kayıt altına almıştır. (Bkz: el-Lübâb fî Tehzîbi'l-Ensâb, C. 3, s. 266).

*İbn Fazlullah el-Ömerî (v. 749 h.), Halid bin Velid'e dair mütalaasında: "Neseb ilmi uleması, onun neslinin münkariz olduğu hususunda icma etmişlerdir," demiştir. (Bkz: Kabâilü'l-Arab fî'l-Karneyni's-Sâbi' ve's-Sâmin el-Hicriyyîn, s. 143 ve 163).

*Makrîzî (v. 854 h.) ise şöyle ifade etmiştir: "Ensâb âlimleri, Halid'in soyunun nihayete erdiği noktasında ittifak etmişlerdir." (Bkz: el-Beyân ve'l-İ'râb, s. 42).

Esasen mevzumuz, Halid bin Velid'in zürriyetinin inkı- raz bulup bulmadığını münakaşa etmek veya bu konunun derinliklerine nüfuz etmek değildir. Aksine mesele; Cizre Bo- tan sahibi olan Kürt Mîrliği mîri Süleyman bin Halid'in, Ha- lid bin Velid'e dayandırılan nispetinin sıhhatten ari oldu- ğunu beyan etmek ve Bitlisî'nin düştüğü hatayı tavzih et- mekten ibarettir.

- Bitlisî'nin, Mîr İsa'nın Mecdüddin bin Abdülaziz'in oğlu olduğuna dair kavli hatalıdır. Tarihsel verilerle sabittir ki; Cizre Mîri olan Mîr İzzeddin Ahmed (Mîr İsa'nın babası), MîrMecdüddin'in kardeşi olan Seyfeddin el-Bahtî'nin oğludur (Tesfikü't-Ta'rîf, s. 77; Subhu'l-A'şâ, 7/297).

Seyfeddin ise Şerefname'de (s. 275) Abdülaziz bin Süleyman'ın büyük oğlu olarak zikredilir. Binaenaleyh Mîr İsa, Mîr Mecdüddin'in oğlu olmayıp aralarındaki münasebet, Mîr Mecdüddin'in, Mîr İsa'nın babasının amcası (büyük amca) olmasıdır. Lakin burada sual şudur: Neden kaynaklar Mîr Mecdüddin'in evlatları ve torunları hakkında herhangi bir bilgiye yer vermemiş, konuya temas etmemiştir?

Bitlisî, Cizre Kalesi'nin inşasını ikinci Emevi Halifesi Ömer bin Abdulaziz'e nispet ederken hakikat üzere değildir (Şerefname, s. 270). Bitlisî'nin bazı rivayetlerindeki bu musmet (donuk/tek boyutlu) ve istikrarsız yapının açık misallerinden biri de; Suruç'taki Berazî Kürt kabilelerinin nesebini son Emevi Halifesi Mervan bin Muhammed'e ref etmesidir. Halbuki tarihsel olarak malumdur ki; [52]Berazîler, bünyesinde pek çok Kürt boyunu barındıran bir aşiret ittifakıdır (hılf); tek bir atadan tevellüd eden ve şeceresi muayyen bir şahsa dayandırılabilecek kadim bir kabile değildir.

Bu aşamadaki tarihî şahsiyetlerin ayrıştırılmasına dair Dr. Zerar Sıddık Tevfik'in okuması, büyük ölçüde

---

52 *Berazî ittifakı, Suruç ve Kobani bölgelerinde geniş bir nüfuza sahip olan, Kürt aşiret yapıları arasındaki en seçkin ittifaklardan biridir. Bu ittifak; Şeyhan, Aladinan, Bîjan, Şeddadın, Zervan, Dinan, Okîyan, Maafan ve Dîdan gibi pek çok Kürt aşiretini bünyesinde barındıran bir terkip niteliğindedir. Keza, Kürt Kitkan aşireti de kimi zaman bu ittifakın bir cüzü olarak tezahür etmekte, kimi zaman ise Berazîlerden müstakil bir yapı sergilemektedir.*

Bazı çevrelerde Berazîlerin tek bir kabile olduğuna dair bir kanaat mevcut olsa da bu tasavvur hakikatten uzaktır. Zira Berazîler, tek bir kabileye veya müşterek bir nesebe rücu eden bir yapı değil; muhtelif Kürt aşiretlerinin bir araya gelerek teşkil ettiği bir aşiretler ittifakıdır. Tarihsel kayıtlar ve şifahi rivayetler, bu ittifakın Kürdistan'ın farklı bölgelerinden gelerek Suruç ovasında içtima eden kabilelerin birleşmesi neticesinde vücut bulduğuna işaret etmektedir.

Bitlisî'nin rivayetlerine istinat etmektedir; Hicri sekizinci yüzyılda Cizre mirlerine dair doğrudan kaynakların nadirliği göz önüne alındığında bu durum anlaşılabilir bir tercihtir. Ne var ki, sadece Bitlisî'nin Şerefname'sine itimat edilmesi bazı iltibaslara yol açabilir; zira Bitlisî, muhtelif yerlerde bariz hatalara düşmüştür. Bu hataların en mühimmi, Cizre sahibi Mîr Süleyman bin Halid'i Halid bin Velid'e nispet etmesidir ki bu, malum bir tarihî yanılgıdır. Dr. Zerar bu hataları fark ederek üzerine şerh düşmüş, bu da onun Bitlisî rivayetlerine yaklaşırken tenkit ihtiyacının bilincinde olduğunu tezahür ettirmiştir.

Bununla birlikte Dr. Zerar, Mîr Seyfeddin ile Mîr İsa'yı aynı şahsiyet olarak değerlendirdiği varsayımında, "İbn Hacer'in net olmayan bir rivayeti olduğunu" belirtmiştir. Burada tenkit usulü bakımından bir hataya düşmüştür; zira hadiseye muasır olan İbn Hacer'in rivayeti esas alınmalıydı; çünkü bu rivayet gayet açık olup o dönem mirlerine dair dakik bilgiler sunmaktadır. Buna mukabil Bitlisî, özellikle Botan mirlerinin silsilesi ve onlara dair malumatta bazı perdeli veya sahih olmayan rivayetler nakletmiştir. Bunun en belirgin timsali, Mîr İsa'yı Mîr Mecdüddin bin Abdülaziz'in oğlu olarak nispet etmesidir; halbuki muasır kaynaklar, Mîr İsa'nın, Mîr Seyfeddin bin Abdülaziz'in oğlu olan Mîr İzzeddin Ahmed'in evladı olduğu hususunda ittifak halindedir.

Bu silsileye göre, mevcut kaynaklar ışığında Mîr Mecdüddin ile Mîr İsa arasındaki hısımlık bağı şu şekildedir: Mîr Mecdüddin, Mîr İsa'nın babası değil, bilakis Mîr İsa'nın dedesinin öz kardeşidir.

Bu tavzih; dakik ve muvazeneli bir tarih okumasına vasıl olmak adına, hadiselere muasır olan açık rivayetler ile Bitlisî'nin naklettiği ve hata yahut sehiv ihtimali barındıran rivayetlerin tefrik edilmesinin ehemmiyetini tebarüz ettirir. Bu zaviyeden bakıldığında, Dr. Zerar'ın Mîr İsa bin İzzeddin Ahmed ile Mîr Seyfeddin'i tek bir şahsiyet olarak mezcetme varsayımı, kat'î bir nassa dayanmaktan ziyade tefsirî bir çaba olarak tezahür etmektedir.

Zira sabit olan neseb verileri, bu iki şahsiyet arasında beyan kabilinden farklar ortaya koymaktadır: Mîr İsa'nın, Seyfeddin'in kardeşlerine muadil kardeşleri zikredilmediği gibi; kaynaklarda 787 (1385) senesinde "Bahtiyye'nin büyüğü" vasfıyla zikredilen ve Mîr Seyfeddin'in neslinden gelen Abdullah isminde bir evladı olduğu da bilinmemektedir. Keza, bazı rivayetlerde geçen "Abdal" ismini, sarih bir delil olmaksızın "Abdullah" ismiyle birleştirmek mümkün değildir; zira nesebe dair delalet farkı böyle bir istintaca mani teşkil eder. Dr. Zerar, Bitlisî'nin nakline dayanarak Mîr İzzeddin'in Mîr Abdal'ın oğlu olduğunu ve mîrlikte babasının makamına kaim olduğunu belirtmiştir; ayrıca İbn Hacer'in 785 (1383) senesinde Mîr Seyfeddin'in vefatına dair işaret ettiği üzere, onun Mîr Abdal'ın amcası olma ihtimalini de zikretmiştir.

Cizre mîri olarak bu makama tam olarak ne zaman geçtiği bilinmemektedir. Dr. Zerar'ın bazı istintatlarında birbirine mübayin rivayetlere itimat ettiği, bu durumun ise isimler ve zaman dilimleri hususunda birtakım iltibaslara sebebiyet verdiği müşahede edilmektedir.

Misal teşkil etmesi bakımından, Mîr İsa'nın hüküm sürdüğü dönemin tayinindeki kapalılık ve mevcut kaynakların nadirliği, Dr. Zerar'ı isimler ve hadiseler etrafında tefsirî varsayımlar üretmeye sevk etmiştir. Halbuki eldeki metinler, bilhassa İbn Hacer'in naklettikleri; neseb silsilesi, kardeşlerin tertibi ve velayet sırası bakımından Mîr İsa ile Mîr Seyfeddin şahsiyetlerini birbirinden açık bir surette tefrik etmektedir. Seyfeddin'in nesebi, kardeşi İzzeddin Ahmed ile olan bağı ve daha sonra "Bahtiyye'nin büyüğü" olarak zikredilen Abdullah gibi torunları, Mîr İsa'nın neseb verileriyle mutabakat arz etmemektedir. Şayet Dr. Zerar'ın, Mîr Seyfeddin'in bizzat Mîr İzzeddin Ahmed'in oğlu Mîr İsa olduğu yönündeki varsayımıyla hareket edecek olursak, kaynaklara göre Mîr Seyfeddin'in kardeşi Mîr İzzeddin Ahmed olduğuna binaen, ortaya garip bir işkal çıkmaktadır: Bu varsayıma göre Mîr İzzeddin Ahmed, kendi kendisinin (Mîr İzzeddin Ahmed'in) oğlu konumuna düşmektedir ki; bu

durum mantık dışı olmasının yanı sıra, göz ardı edilmesi mümkün olmayan tarihî bir tenakuzdur.

Bu durum, her iki şahsiyetin müstakil olduğuna ve tek bir kişi olarak birleştirilemeyeceğine işaret etmektedir. Keza, on yedinci yüzyılın sonlarına ait sulh vesikaları başta olmak üzere mevcut şahitler; Seyfeddin bin Abdullah'ın neslini (ki buna Suruç'taki Muhammed Ağa Serhoş Seyfeki de dâhildir) doğrulamakta ve Mîr Seyfeddin için açık ve müstakil bir neseb hattı sunmaktadır. Bu veriler ışığında, onun Mîr İsa şahsiyetiyle mezcedilmesi imkân dâhilinde görünmemektedir.

Kürt Mîrliği tarihinin kayıt altına alınmasında Şerefhan Bitlisî'nin (d. 1543/951 h. – ö. 1603/1012 h.) işgal ettiği müstesna makama rağmen, onun bazı rivayetleri; Süleyman bin Halid'i Halid bin Velid'e nispet etmesinde veya Cizre mirlerinin neseb silsilesindeki bazı ayrıntılarda görüldüğü üzere, karışıklıklar ve isabetsizlikler barındırmaktadır. Bitlisî'nin bu türden hatalı veya muztarip olduğu anlaşılan rivayetleri, kat'î nasslar olarak telakki edilemez; bilakis sabit şahitlerle muvafık olup olmadığının tayini için mukayeseli bir tenkit metoduna tabi tutulmalıdır.

Bu haberlerdeki halel noktaları tavzih edildikten sonra, hadiseye zaman bakımından daha yakın olan kaynakların ehemmiyeti tebarüz etmektedir. Bu kaynakların başında, Bitlisî'den yaklaşık bir buçuk asır önce yaşayan ve Cizre mirlerine dair haberlerin kaynağı olan sekizinci hicri yüzyıl bağlamına zamanen daha yakın duran Hafız İbn Hacer el-Askalânî'nin (d. 1372/773 h. – ö. 1449/852 h.) rivayetleri gelmektedir. Bu zamanî yakınlık, ihtilaf vuku bulan meselelerde İbn Hacer'in verdikleri malumatın; daha kadim bir kaynak ve tarihî hakikate daha yakın bir şehadet olması hasebiyle tercih edilmesinde mühim bir amildir.

Mevzunun nihayetinde belirtmek gerekir ki; Dr. Zerar, Botan Mîrliği üzerine şümullü ve mühim bir tetkik icra et- miştir; kıymetli mesaisi ve ilmî kadrinden dolayı kendisine şükran borçluyuz.

Bununla birlikte, bu cüzdeki bazı varsayımlara yönelik tenkitler objektif bir temelde tebarüz etmektedir; zira temel

hata, Bitlisî'nin hadiselerin teselsülü ve isimlere dair naklettiği bazı isabetsiz rivayetlerin neticesinde, iki müstakil şahsiyetin karıştırılarak tek bir şahıs addedilmesinden neşet etmektedir. Bu mahdut hataya rağmen bahse konu durum, Dr. Zerar'ın Botan Kürt Mîrliği tedkikatındaki muazzam araştırmasının kıymetine ve ehemmiyetine gölge düşürmemektedir.

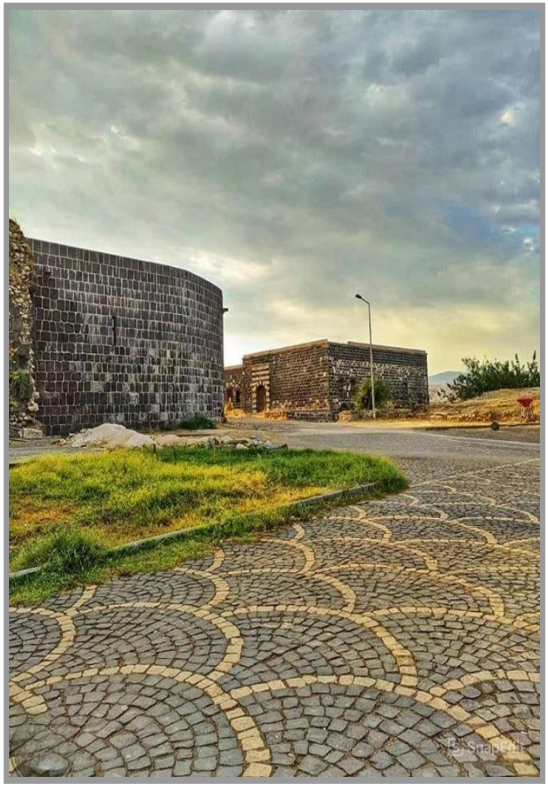

Botan Cizresi

Mîr Abdullah bin Mîr Seyfeddin, hicri 787 (m. 1385) yılları civarında Botan Cizresi üzerinde hüküm süren bir bey idi. Bu husus, İbn Hacer tarafından da kayıt altına alınmıştır.[53]

Tarihî metinlerde tezahür ettiği üzere Mîr Abdullah, 787 senesinde vuku bulan askerî ve siyasi hadiselerde bir dizi gazaya önderlik etmiştir. Bu yıl içerisinde Hısnıkeyfa sahibi el-Adil; Meyyafarkin sahibi, İzzeddin es-Süleymanî ve Erzen sahibi ile "Botan Mîri" Abdullah'a karşı bir ittifak teşkil etmiştir.

Abdullah, hedeflediği neticelere tam manasıyla vasıl olamamış; yollar üzerinde akınlar düzenleyip kervanları ele geçirmiştir. Bu durum, el-Adil'in onu takibine sebebiyet vermiş ve Abdullah bir müddet kalesi dâhilinde geri çekilmek mecburiyetinde kalmıştır. İbn Hacer, bu dönemde Abdullah'ın "Bahtiyye'nin büyüğü", yani Bahtî aşiretlerinin mutlak lideri olarak kabul edildiğini teyit etmektedir. Bu hadiseler, onun o devrin bölge tarihindeki şahsiyetinin ehemmiyetini tebarüz ettirmektedir.

Müteakiben el-Adil, Türkmen Kara Muhammed'in yardımıyla, Bahtî kalesinin (Bahtiyye'nin büyüğü Abdullah'ın kalesi) mukabilinde, Dicle ile yolun ortasında bulunan ve "Kakan" tesmiye edilen bir kale inşa etmiştir.[54]

Hicri 796 yılının Cemaziyelevvel ayında (m. Mart 1394), Timur tüm ordularıyla Dicle Nehri'ni geçerek Botan Cizresi üzerine hücum etmiştir. Şehri istila eden Timur, burayı yağma ve ganimet için askerlerine mubah kılmış; Cizre'ye bağlı kalelerin ekseriyeti boyunduruk altına alınarak talan ve gahretme hadiselerine maruz kalmıştır. Timur askerleri bu sefer esnasında sayısız koyun, büyükbaş hayvan, at ve yük hayvanını ganimet olarak ele geçirmiştir.[55] Bu elim

53 Hadiselerin muasırı olan (d. 773 h. - ö. 852 h.) İbn Hacer el-Askalanî'nin *İnbau'l-Gumr* adlı eseri (C. 1, s. 280, 303) ve on yedinci yüzyılın sonlarında Türkmen ve Kürt beyzadeleri arasında akdedilen sulh mahzarı niteliğindeki vesika bu hususları teyit etmektedir.

54 *İnbau'l-Gumr*, C. 1, s. 280, 303

55 *Şerefname*, s. 278, *Zafername-i Şâmî*, s. 150; *Zafername-i Yezdî*, 1/479

hadiseler, kabilelerin tefrik olmasına ve müteferrik bölgelere dağılmasına sebebiyet vermiştir.

Cizre ahalisi arasında, Timur kaynaklarının kaydettiği rivayetlerden farklı olarak, Timur'un şehirlerini işgal etme sebebi ve Mîr İsa'nın torunu olan Botan Bahtî kabileleri mîriMîr İzzeddin'in akıbetine dair başka bir anlatı şayi olmuştur [56].

Bu rivayetin özü şöyledir: Mîr İzzeddin, kendisini Timur'un nazarlarından gizlemiş; Eruh Aşireti (Eruh Kalesi) mensupları arasına karışarak hayatının geri kalanını bedbahtlık ve sefalet içinde onların meyanında nihayete erdirmiştir [57]. Bu hususa ileride detaylıca temas edilecektir.

Botan Cizre'si, Mîr Seyfeddin'in riyaseti altında izzet ve ihtişam dolu günler yaşamıştır. Mağrur kaleler ve kadim köprüler, onun şecaatine ve liderlik dehasına şehadet ederken; bu vasıflar torunlarına da tevarüs ederek sonraki nesillerin yolunu aydınlatmıştır.

Lakin devran değişmiş, Timur'un yaşattığı tahribat memlekette emniyet bırakmamıştır. Bunun üzerine Mir'in torunları, harabiyetin dehşetinden korunacakları yeni bir sığınak ve hayat arayışıyla, ecdatlarından tevarüs eden mirası ve istikbal ümidini yanlarına alarak hicret etmek mecburiyetinde kalmışlardır.

Bu hicretle birlikte, keramet ve hikmet mirasını da beraberlerinde taşıyarak tohumlarını arzın dört bir yanına saçmışlardır. Kadem bastıkları her yerde, Cizre mirasının elçileri olmuş; o diyarların hatırasını ve kalelerinin ruhunu yaşatmışlardır. Böylece Mîr Seyfeddin ve kardeşi Mîr İzzeddin Ahmed'in isimleri, mesafelere rağmen hafızalarda diri kalmış; vakarları hem taşlara hem de vicdanlara nakşolunmuştur.

Botan Cizresi'nden ayrılış, aleladde bir yer değişikliği değil; arkalarında "Cizre Kalesi"nin azametini, "Abalk

---

56 Bitlisî, Mîr İzzeddin'in Mîr Abdal'ın oğlu olduğunu rivayet etmektedir (*Şerefnâme*, s. 277); lakin onun Cizre üzerine ne zaman Mîr tayin edildiği malum değildir.

57 Kıssanın tafsilatı için bakınız: *Şerefnâme*, s. 278

Burcu"nun ihtişamını ve kadim "Bafid Köprüsü"nün şahitliğini bırakan Mîrler sülalesinin tarihî bir hurucudur. Bu hicret fasılları, Mîr Seyfeddin'in oğlu Mîr Abdullah'ın torunlarının yeryüzüne dağılmasıyla başlamıştır. Onlardan bir kısmı Suruç ovasının geniş kucağına yerleşmiş, bir kısmı Van'ın tarihî surlarına, Amid'e ve sair şehirlere yönelmiştir. Diğer bir zümre ise Erbil, (bugünkü) Zaho, Şehrizor ve İran'daki Doğu Kürdistan bölgelerine kadar uzanan coğrafyayı vatan tutarak köklü tarihlerini gittikleri her yere taşımışlardır.

Bu dağılış ve diaspora sadece onlarla sınırlı kalmamış; Mîr İzzeddin Ahmed'in zürriyetinden gelen amcazadeleri de bu hicrete iştirak ederek aynı diyarlara dağılmışlardır; böylece mîrlik hanedanı, gurbette de tıpkı vatanındaki gibi bir arada kalmıştır. Bilahare, Mîr İsa'nın torunlarının da bu kervana katılmasıyla hicret halkası tamamlanmış ve bu mîrlikşeceresi yeryüzünün dört bir yanına tevzi olmuştur. Arkalarında, yabancı ellerin şevketlerini kıramadığı, bilakis kadem bastıkları her yere heybet ve asaletlerini neşreden mirlerin hikâyesini anlatan mimari ve tarihî bir miras bırakmışlardır.

Zira bu göç edenler, heybetlerini asla terk etmemişlerdir; "mîrlikdamarı" damarlarında atmaya devam etmiş, vardıkları her yerde lider ve seyyid olmuşlardır. Bu sebepledir ki, ekseriyetinin büyük Kürt aşiretlerinin riyasetini deruhte ettikleri müşahede edilir. Azımsanmayacak bir kısmı iseliderlik miraslarına emanet şuuruyla sahip çıkarak parmakla gösterilen "ağalar" ve önderler olarak kalmış, mîrlik vasıflarını muhafaza etmişlerdir. Botan'ın tarihî hisarlarından uzaklaşmış olmalarına rağmen, mîrlikhanedanının rükünlerini ve değerlerini beraberlerinde taşıyarak, yeni yurtlarında kabilelerin reisi ve cemiyetin istinadgahı haline gelmişlerdir.

Bu liderler ispat etmişlerdir ki; mirlerin heybeti kalelerin kaybı veya diyarların değişmesiyle zeval bulmaz. Bilakis bu, damarlarında süzülen bir riyaset fıtratı ve ayak bastıkları her yerde hürmet telkin eden bir asalet timsalidir.

Ali Bey Seyfeki'nin Botan Cizre'si'nden Suruç Ovası'na Hicreti

Kendisinin soy silsilesi şöyledir: Ali Bey,[58] Emin Bey'in oğlu; Emin Bey, Mîr Abdullah Bey'in oğlu; Abdullah Bey ise Mîr Seyfeddin'in oğludur.

Mîr Ali, beraberindeki tebaası ve akrabalarından bir kısmıyla birlikte, bu hanedanın ayrılmaz bir vasfı olan riyaset ve liderlik mirasını da yanına alarak Suruç Ovası'na yönelmiştir. Oraya[59] yerleştiğinde de liderlik makamını

58 Belge: Onyedinci yüzyılın sonlarında akdedilen Türkmen ve Kürt beyzadeleri arasındaki sulh mahzarı.

Vesikadaki "Sıhriyet (Dünürlük) Maddesi" kısmında Ali Bey'in ismi ve nesebi zikredilmektedir. Kendisi, Muhammed Ağa Serhoş'un atalarından biri olup nesebi şu şekilde kaydedilmiştir: Ali Bey bin Emin Bey bin Abdullah Bey bin Mîr Seyfeddin. Mîr Seyfeddin, Hicri 783 (M. 1381) senesinde Cezire-i İbn Ömer (Cizre) sahibidir.

59 Suruç Şehri

Suruç şehri, Urfa sancağının kadim kasabalarından biri olup vilayetin güneybatı cüzünde yer almaktadır. Batısında Birecik, doğusunda Merkez ilçe, güneydoğusunda Akçakale, kuzeyinde ise Bozova bulunur; güney hududu ise Suriye tarafına dayanır. Şanlıurfa platosundan Suriye'ye doğru uzanan Suruç ovaları, Suruç Ovası adıyla maruf olmuştur. Müellif İbn Şeddad eserlerinde Suruç'tan bahsetmiş; keza Halepli tarihçi Kâmil el-Gazzî ve diğer pek çok tarihçi de bu şehre temas etmiştir.

Suruç'ta, "Berazi İttifakı" (Hılfü'l-Berazi) adı altında birleşen bir grup Kürt aşireti meskûndur. Bu ittifak; Şeyhan, Aladinan, Pijan, Şeddadın, Zerwan, Dinan, Okian, Maafan, Didan ve benzeri pek çok Kürt aşiretini bünyesinde barındırır. Keza Kitkan aşireti de bazen bu ittifaka dahil olmuş, bazen de Berazilerden müstakil hareket etmiştir.

Suruç ovasındaki bazı Kürt kabilelerinin zikri, 1571 (H. 979) tarihli ve 496 numaralı Osmanlı Tapu Tahrir Defteri kayıtlarında da geçmektedir; bunlar arasında İzol ve Dunbuli kabileleri zikre şayandır. (Not: Dunbuli kabilesinin asıl yerleşim merkezi Cezire-i İbn Ömer olup, bu kabile Bahtî veya Botan Kürt aşiret ittifakının bir cüzüydü.)

Asr-ı hazırda (modern dönemde) ise, siyasi haritanın değişmesi ve yeni teşekkül eden devletler arasında beynelmilel sınırların çizilmesiyle birlikte, Suruç ovasının arazileri birbirinden tefrik edilmiştir. Ovanın bir kısmı Türkiye tarafında kalmış; Suriye tarafında kalan araziler ise bilahare Kobani şehri olarak tesmiye edilmiştir.

Bu şehir (Kobani), aslen Suruç bölgesine bağlı küçük bir köy iken, 20. yüzyıl başlarında Alman şirketi tarafından inşa edilen demiryolu hattının

muhafaza etmiş; kendisi ve ondan sonra gelen torunları, bölgenin idari ve sosyal nüfuzunu ellerinde tutarak ovanın önde gelen reisleri ve eşrafı olmuşlardır.

Belgelere istinaden, bu saygın konum Mîr Ali Bey Seyfeki'nin torunları arasında da devam etmiştir. Bilhassa 17. yüzyılın sonlarında, o devrin Suruç Ovası'ndaki en bariz Kürt lideri olan Muhammed Ağa Serhoş bu sülalenin içinden temayüz etmiştir.

Suruç Ovası'nda Aile Lakapları ve Liderlik

"Seyfeki" lakabı nesiller boyu intikal ederek Suruç toplumu içerisinde aileye mahsus bir alamet haline gelmiştir. Öyle ki, bölge ahalisi bugün dahi bu hanedanın zürriyetini "Seyfeki-i Serhoşat" namıyla yâd etmektedir.

"Seyfeki" [60] tesmiyesi, cedleri olan Mîr Seyfeddin'e bir nispet iken; bu lakaba eklemlenen "Serhoşat" unvanı ise yine Mîr Seyfeddin'in neslinden gelen dedeleri Muhammed Ağa "Serhoş"a dayanmaktadır.

Evlatlar ve torunlar, atalarına sadece isimle değil, onlardan tevarüs ettikleri toplumsal makamla da bağlıdırlar. Bu durum, aile kimliğinin sürekliliğini ve yerel nüfuzunu aksettiren mühim bir göstergedir.

Suruç ve Kobani'deki aile büyükleri, cedleri Mîr Seyfeddin (Seyfek) [61] devrinin zamanen oldukça eski ve uzak olduğunu teyit etmektedirler. Seyfeki-i Serhoşat şeceresi

buradan geçmesiyle bir şehir merkezi olarak neşet etmiş; sınırların çizilmesiyle de Suruç'tan müstakil ve kopuk bir idari yapı haline gelmiştir. Bu taksimata binaen, aynı Berazi İttifakı'na mensup Kürt kabilelerinin bir kısmı Kobani şehrinde kalmaya devam ederek aşiret uzantılarını ve tarihî bağlarını muhafaza etmişlerdir.

60 Seyfeki / Seyfek: Seyfeki veya Seyfek, Seyfeddin isminin Kürtçe dil yapısındaki muhaffef (kısaltılmış) formudur. Kürt toplumunda isim ve lakapların, toplumsal kullanımda daha aşina bir form kazanması için kısaltılarak aile lakabına dönüşmesi oldukça yaygın bir teamüldür. Seyfeddin isminin "Seyfeki" şekline tahvil edilmesi de bu dilsel geleneğin tipik bir tezahürüdür.

61 Kaynak: *İnbau'l-Gumr*, C. 1, s. 239, 280, 303. Hadiselerin muasırı olan (d. 773 h.) Hafız İbn Hacer el-Askalanî'nin eseridir.

tetkik edildiğinde; Muhammed Ağa Serhoş ile Mîr Seyfeddin (Seyfek) arasındaki baba sayısının dört ila altı kuşak arasında değiştiği müşahede edilmektedir.

Bu durum, bazı (iddia edilen) tasavvufi sayfaların son zamanlarda ortaya attığı ve Mîr Seyfeddin'in, Muhammed Ağa Serhoş'un doğrudan dedesi olduğunu ileri süren iddialarıyla tamamen çelişmektedir. Bu iddia hakikatten uzaktır ve itibar edilemez; bu husus zaten açıklığa kavuşturulmuştur.

Suruç ovasındaki Serhoşat-ı Seyfeki ailesi, köklü bir liderlik ve riyaset hanedanıdır. Bu ailenin en mümtaz kollarından biri, meşhur lakabıyla "Sancak-ı Deşt-i Suruç" (yani Suruç Ovası'nın Sancak Beyi/Mîri) olarak bilinen Mîr Şeyh Nebi ailesidir. Osmanlı arşiv belgelerinde defaatle zikredilen ve metinlerde tevil kabul etmez bir açıklıkla "Mîr" unvanıyla tavsif edilen bu ailenin tarihine ileride tafsilatıyla temas edilecektir.

Osmanlı belgeleri, bu hanedanın Suruç'taki Şeyhan Kürt aşiretinin mirleri olduğunu teyit etmektedir.[62] Resmi vesikalarda bu aile için bizzat "Usul-i Emîriyye" (Mîrlik Kökenli) tabirinin kullanılması, soylarının Cizre mirlerine dayanan asaletini açıkça ispat eden celî bir delildir. Bu resmi belgelendirme, kadim ecdatlarının ilk merkezleri olan Cizre'den yeni yurtları Suruç'a intikal etmelerinden sonra dahi, ailenin liderlik vasfını ve bölgedeki Mîr/zaim konumlarını muhafaza ettiklerini göstermektedir.

Bu yapı bünyesinde, bir kısmı akrabalık bağıyla, bir kısmı ise sadece ahit ve ittifak yoluyla birbirine bağlanan müteferrik Kürt kolları birleşmiştir. Bu kolların en barizleri: Cafiri, Donki ve Vasili aşiretleridir.

---

62 (1900-1901-1902-1903 M.) tarihli Osmanlı sicil ve belgelerinde, Bâb-ı Âlî'den gelen resmi yazışmalar yer almaktadır. Bu belgeler söz konusu aileyi "Suruç'taki Kürt Şeyhan Aşireti Mirleri" olarak vasıflandırmakta ve Şeyh Hasan Ağa'yı (Mîr Şeyh Nebi'nin oğlu) bu aşiretin reisi olarak zikretmektedir. Bu vesikalar, onun sülalesinin mirler soyundan gelen köklü bir "mîrlik" silsilesi olduğunu açıkça teyit etmektedir. Bu sicil ve fermanların nüshaları, inceleme ve belgelendirme amacıyla Suruç'ta torunu Mîr Süleyman bin Mîr Mahmud Kaplan Seyfeki el-Kurdî'nin nezdinde muhafaza edilmektedir.

Seyfeki hanedanı ile ittifak kurarak bu yapıya dahil olan diğer kollar ise şunlardır: Şirbak, Caf Reşik, Kundur, Köroğlu, Kemali, Şeyh Ali, Kur, Kalk, Sansuli, Alcan, Mağas, Hadak, Berak, Şeyh Ramazan, Ali Ker ve Halepçeşli. Tüm bu kollar ve aşiretler, Seyfekiler ile bir ittifak çatısı altında birleşerek "Şeyhan" adıyla maruf olan teşekkülü meydana getirmişlerdir.

Bu oluşumun riyasetini; bu aileleri bir araya getirme ve onları bu aşiret nizamı içerisinde teşkilatlandırma faziletine sahip olan Mîr Seyfeddin'in torunları (Seyfeki-i Serhoşat) deruhte etmiştir.

Zaman içerisinde, aşiretin bir kısmı Suruç Ovası'ndan Efrîn bölgesine [63] hicret etmiştir (Al-i Cafer ve Al-i Ali Bek ile diğerleri gibi). Diğer bir kısım ise 1830 yılından sonra Kürt Dağı'nda, bilahare Şeyhan Vadisi [64] olarak şöhret

---

63 Efrîn (Kürt Dağı / Cebelu'l-Ekrad): Efrîn ismi, *Dîvanu'l-Hamase*'de "fa'lîn" vezninde geçer; Ferahîdî'nin *el-Ayn*sözlüğünde belirttiği üzere toprak veya toz (i) manasına gelir. Tarihçi Papaz Cercis Şelhet, kelimenin Süryanice "toprak" veya "toz" demek olduğuna işaret etmiştir. İbnü'l-Esîr, Mîr İlgazi ile Haçlılar arasında, o dönem Haçlı kontrolünde olan ve stratejik konumuyla öne çıkan "Tel Efrîn"de (Efrîn Höyüğü) gerçekleşen bir savaştan bahseder. Osmanlı döneminde, II. Abdülhamid devrinde Efrîn Nehri üzerinde ahşap bir köprü inşa edilmiştir. Fransız mandası döneminde ise bugünkü Efrîn kasabasının çekirdeği kurulmuş, burası daha sonra kaza merkezi ve ardından idari bölge haline gelmiştir.
Efrîn kasabası, Eylül 1922 tarihli 33 sayılı karar uyarınca "Kürd Dağı" (Kürt Dağı) kazasının yeniden teşkiliyle Fransız işgali döneminde kurulmuş; bu kazaya Raco, Bülbül, Hammam ve Katma olmak üzere dört nahiye bağlanmıştır. Şayan-ı dikkat bir husustur ki; "Kürd Dağı" isimlendirmesi Osmanlı menşelidir ve kaza, Osmanlı döneminde Halep Vilayeti'ne bağlıydı.
Efrîn'deki Şeyhan Kürt aşiretine dair ise; 3 Ekim 1881 tarihli vesikaya göre (bugünkü Efrîn bölgesini kapsayan Kürd Dağı), Kilis'e bağlıyken müstakil bir idari kaza haline getirilmiştir. Vesika, Kürd Dağı kazasındaki başlıca Kürt aşiretlerini; Okçu İzzeddinli, Şeyhan ve Amka (Amkî) aşiretleri olarak zikretmektedir.

64 Kürt Dağı'ndaki Şeyhan Vadisi: Kansaba nahiyesine bağlı olup buraya 13 km, Salma köyüne 8.4 km ve Lazkiye'ye 42.5 km mesafededir. Deniz seviyesinden yüksekliği 350 metredir. Şeyhan Vadisi'nin ehemmiyeti, vadinin kalbinden geçen demiryolu hattı ve "Şeyhan" adındaki yolcu istasyonunun yanı sıra vadi üzerinde uzanan meşhur köprülerden

bulacak olan vadiye yerleşmiştir. Burası, Mîr Şeyh Nebi Seyfeki tarafından tesis edilen ve Şeyhan Kürt aşiretinin bir kısmının iskan edildiği vadidir.

Aşiretlerin nüfus sayımı ve etnik kökenlerine göre tasnifine dair Urfa Vilayeti / Suruç Kazası resmi Osmanlı kayıtları, Şeyhan Aşireti'nin Kürt asıllı olduğunu teyit etmektedir; bu husus söz konusu belgelerde mükerrer defalar zikredilmiştir.

Suruç Kürt Şeyhan Aşireti'ne, İngiliz arşivlerinde de rastlanmaktadır. Suruç bölgesine ait İngiliz haritaları, bu aşiretin aslen Kürtlere mensubiyetini ispat etmekte ve bu kayıtlarda —mükerrer surette— Şeyh Nebi'nin ismi (o dönemde Suruç'taki Kürt Şeyhan Aşireti'nin lideri sıfatıyla) geçmektedir. Bu Osmanlı belgelerinin ve İngiliz haritalarının detaylarına ileride tafsilatıyla değinilecektir.

Uyarı: Suruç kazasındaki Kürt Şeyhan Aşireti ile Amuda, Derbesiye, Kızıltepe, Mardin, Zumar (Musul), Derik, Hama ve İdlib gibi bölgelerde meskûn olan ve aynı "Şeyhan" ismini taşıyan diğer aşiretler arasında herhangi bir nesep bağı bulunmamaktadır. Bu durum sadece bir isim benzerliğinden ibaret olup aralarında herhangi bir akrabalık ilişkisine delalet etmez.[65]

---

kaynaklanmaktadır. Şeyhan Vadisi köylerinin tesmiyesi; 19. yüzyılın ortalarında, Kürt lider Şeyh Bozan Seyfeki'nin oğlu olan (Suruç Ovası Sancak Mîri lakaplı) Şeyh Nebi tarafından buraya iskan edilen Şeyhan Kürt aşiretine nispetledir.

65 Müteferrik bölgelere yayılmış olan ve "Şeyhan" ismini taşıyan pek çok aşiret mevcuttur; ancak bunlar nesepleri, kökenleri ve tarihçeleri bakımından birbirinden farklıdır. Her aşiretin, aynı ismi taşıyan diğer aşiretlerle bir bağı olmadığını ispat eden kendine mahsus vesikaları mevcuttur. Bu durum, aynı adı taşıyan her bir aşiretin diğerlerinden müstakil olduğunu teyit etmektedir.

Zaim Muhammed Ağa Serhoş bin Emin Bey Seyfeki

Kendisinin nesebi şöyledir: Süvari Muhammed Ağa Serhoş [66] bin Emin Bey bin Ahmed Ağa bin Yusuf Ağa bin Muhammed Ağa bin Ali Bey bin Emin Bey bin Mîr Abdullah Bey bin Mîr Seyfeddin (H. 783/M. 1381 senesinde Cizre Sahibi).[67]

Muhammed Ağa Serhoş; ailesinin asaletinden ve Botan mirleri olan ecdadının necip soyundan tevarüs eden köklü bir mirası, yüce bir makamı ve azametli bir şanı devralmıştır. O; nesiller boyu Kürt asaletinin ve süvariliğinin sancağını taşıyan, şan ve şeref sahibi büyük adamların halefidir. Bu azamet ve şeref mirası, onlara büyükten büyüğe (kâbir-an-an-kâbir) intikal etmiştir.

Harp sancağını kararlılıkla bağlar, barış sancağını hikmetle yükseltirdi. Peşinden giden süvarileri ve müttefikleri, hem savaş meydanlarında hem de barış meclislerinde yiğitlik ve asalet şiarını taşıyarak onunla birlikte yürürlerdi. Muhammed Ağa Serhoş; ecdadının mirasını gurur ve izzetle taçlandıran, görkemli bir tarihin hakiki bir uzantısı ve şeref sahibi büyük adamların neslidir. O, bu şanı muhafaza etmiş ve her daim barışın öncüsü olmuştur.

Şimdi tarihte biraz geriye giderek, 17. yüzyılın sonlarında yaşamış olan "Emin Bey oğlu Muhammed Ağa Serhoş"un tarihini inceleyelim.

Bu durum, torunlarının silsile sıralamasındaki kronolojik tarihle tam bir uyum arz etmektedir.[68]

---

66 Belge: 1691-1692 (M.) yılları arasında Rakka Vilayeti ve çevresinde Türkmen kabilelerinin iskan kanununun çıkarılmasının ardından, 17. yüzyılın sonlarında Türkmen ve Kürt beyzadeleri arasında akdedilen sulh mahzarıdır. Bu mahzarın bir nüshası aile nezdinde; bilhassa Suruç'taki Mîr Mahmud Kaplan Seyfeki El-Kurdî oğlu Mîr Süleyman ailesi tarafından muhafaza edilmektedir.

67 Kaynak: *İnbau'l-Gumr*, Cilt 1, s. 239, 280, 303. Hadiselerin muasırı olan (H. 773-852 / M. 1372-1449) İbn Hacer el-Askalanî'nin eseridir.

68 Mîr Mahmud Kaplan'ın Nesep Şeceresi İçin Zaman Hesabı: İbn Haldun kuralına göre, her 100 yıl üç kuşağı (üç dedeyi) kapsar.

Türkmen ve Kürt beyzadeleri arasında akdedilen Sulh Mahzarı [69] belgesinin tarihine göre...

Sulh Belgesinin Sureti / Akrabalık (Dünürlük) Maddesi — 17. Yüzyılı'n Sonlarında Türkmen ve Kürt Begleri Arasında Akdedilmiştir.

1691 yılındaki iskan kararından sonra, 17. yüzyılın sonlarında akdedilen (belge) sulh mahzarının tarihi esas alındığında; Muhammed Ağa Serhoş'un yaşadığı dönemden günümüze yaklaşık 315-325 yıl geçmiştir. Bugün yaşayan torunlarına kadar olan doğru veya yaklaşık dede sayısını bulmak için, İbn Haldun kuralı uyarınca toplam yıl sayısı 3'e bölünür.
Ailenin Nesep Şeceresi: Mühendis Ahmed bin Mîr Mahmud Kaplan bin Bozan bin Mîr Şeyh Hasan Ağa bin Mîr Şeyh Nebi Ağa bin Zaim Şeyh Bozan Ağa bin Şeyh Osman Ağa bin Şeyh Hüseyin Ağa bin Şeyh Hasan Ağa bin Muhammed Ağa Serhoş... Bu silsilede 10 kuşak bulunmaktadır. Yıl sayısı 315-325 civarıdır; 325 ÷ 100 = 3 küsur (yüzyıl), 3 × 3 = 9 dede eder. Kalan yıllar da eklendiğinde toplam 10 kuşak ile yıl sayısı tam bir uyum içindedir. Sayı yaklaşık olsa dahi İbn Haldun'un belirttiği ve akla/mantığa uygun olan bu hesaplama ile örtüşmektedir.
Uyarı: İbn Haldun kuralı (her yüz yıl için üç adam) nesep zinciri uzadıkça ve zaman geçtikçe ihtiyaç duyulan önemli bir kuraldır. Ancak bazen nesep şeceresindeki baba sayısı artabilir veya azalabilir. Nice insan vardır ki yüz yıl veya daha fazla yaşamıştır, fakat bu nadirdir ve "nadir olan hükme esas teşkil etmez." Yine nice insan vardır ki erken evlenmiş, böylece zaman onun için daralmış ve 100 yıla 3 yerine 4 kuşak sığmıştır. Netice itibarıyla; nesep şeceresinin zaman hesabını teyit etmek için çoğunlukla bu (Haldunî) kurala ihtiyaç duyarız.

[69] Belge: 17. yüzyılın sonlarında Türkmen ve Kürt beyzadeleri arasında akdedilen sulh mahzarı.

"1691 yılındaki iskan kararından sonra [70], bölgedeki Kürtleri temsil eden en önde gelen isim (Cizre Botan mirlerinin soyundan gelen) Zaim Muhammed Ağa Serhoş Seyfeki olmuştur. Kendisi, bölgenin siyasi ve toplumsal arenasına liderlik eden, parmakla gösterilen bir Kürt önder olarak öne çıkmıştır. Bu durum, Türkmenlerin lideri Firuz (Feyrez) Bey oğlu Kenan Bey'in kızı Seyyide Zehra Senus ile evlenmesini öngören sulh mahzarında açıkça görülmektedir.

Bu evlilik sadece ailevi bir hadise olmayıp, her iki taraf arasında barışı tesis etmeyi, toplumsal ve siyasi bağları güçlendirmeyi hedefleyen çeşitli önlemleri içeren uzlaşma maddelerinin bir parçasıydı. Bu izdivaç, dönemin bilgeliğini ve her iki tarafın uzun vadeli istikrarı sağlama arzusunu yansıtan siyasi ve toplumsal bir boyuta sahipti. Aynı zamanda Muhammed Ağa Serhoş'un Kürtleri temsil etmedeki ve bölgedeki konumlarını sağlamlaştırmadaki aktif rolünü teyit etmektedir [71]."

Halil Ağa, Türkmen tarih anlatısında en meşhur ve öne çıkan liderin Firuz Bey olduğunu zikreder. Culab, Belih ve diğer bölgelerdeki zorunlu iskan kararı sonrası, Türkmenler

---

[70] Belge No 189 - 2 / 20-3-1136 H: Bu belgede, aralarında Al-i Ali bin Ganim (Bekmişli) kolunun da bulunduğu Türkmen aşiretlerinin iskan kararı zikredilmektedir. Ayrıca Kenan Bey bin Firuz Bey'e yönelik iskan emrinin uygulanması da bu metinde yer almaktadır. Bir başka Mühimme Defteri kaydında (Tarih: 10-10-1140 H) ise şu ibare geçer: "Rakka Valisi Süleyman Bey'e; İskan Reisi Firuz Bey oğlu Kenan Bey'in vefatı üzerine, yerine yeğeni Şahin Bey oğlu Firuz Bey tayin edilmiştir."

[71] Firuz (Feyrez) Bey, Türkmen hafızasında hayatı ve kişiliği destansı bir nitelik kazanmış, çoğu Türkmen kabilesinin genel lideri konumuna gelmiş bariz bir önderdir. Türkmenler, Türkistan'ın iç bölgelerinden göç ederek önce Horasan'a yerleşmiş, ardından Firuz Bey önderliğinde Anadolu'ya gelmişlerdir. 17. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti onları Anadolu'dan Rakka'nın kuzeyine göçe zorladığında; Firuz Bey, özellikle Sultan II. Ahmed döneminde çıkarılan ve kabileleri belirli yerlerde iskana zorlayıp göçebeliği yasaklayan fermanlara karşı şiddetli bir memnuniyetsizlik göstermiştir. Bu keyfi karara itirazı nedeniyle İran'a göç etmeye karar vermiş ve büyük bir Türkmen grubu ona eşlik etmiştir. Kabilelerin geri kalan kısmı ise oğulları Şahin Bey, Kenan Bey ve Kurt Bey'in liderliğinde bölgede kalmıştır.

arasında bu kararları kabul edip etmeme konusunda ihtilaflar çıkmıştır. Araştırmacı Yalçın'ın aktardığına ve bölgedeki Türkmen şahsiyetlerin ifadelerine göre; Cerablus'a bağlı Taşlıhöyük köyünde mukim Bekmişli Al-i Ali kabilesinden Ahmed Mustafa Paşa, Firuz Bey'in Beğdili Türkmenlerinin Belih ve Culab bölgelerinde iskan edilmesini, uyum zorluğu ve kültürel farklılıklar nedeniyle reddettiğini nakletmiştir.

Türkmenlerin yerleşik hayata geçirilmesi zorlu bir süreç olduğundan, devlet bu hususta kabile liderlerinden faydalanmaya çalışmıştır. Bu bağlamda, Halep Türkmenleri arasında yüksek bir makama sahip olan Bozkoşunlu (Bozkoyunlu) kabilesinden Firuz Bey oğlu Şahin Bey, 1693 yılında Rakka'ya yerleşenlerin iskan reisi olarak tayin edilmiştir. *(Bkz. Muhammed Nuri Şendi, "Geçmişten Günümüze Beğdili Aşiretleri" kitabı; burada Firuz Bey ve oğulları iskan kararı kapsamında zikredilmektedir.)*

Firuz Bey'in daha sonra İran'a geçerek Safevilerle ittifak kurmasına karşılık; oğulları Şahin, Kenan ve Kurt Mîrler, Türkmen aşiretlerinin iskanı için oluşturulan yeni idari nizamın içinde kalmışlardır. O dönemde Osmanlılar, bölgede kalan yaklaşık kırk bin Türkmen çadırının, bir yandan komşuları olan Kürt aşiretleriyle, diğer yandan Araplarla sorun yaşamasından endişe duymuşlardır.

İki taraf arasındaki sulh belgesinde yer alan akrabalık (dünürlük) maddesinin metninden: "İki tarafın mutabakatı ve herkesin selameti üzerine..." ifadesiyle başlayan bu madde; yedi yüz seksen üç (H. 783) yılında dayısı Mîr İsa'nın vefatından sonra hükümdar olan Cizre Sahibi Mîr Seyfeddin b. Ömer'in soyundan gelen (Emin Bey oğlu, Ahmed oğlu, Yusuf oğlu, Muhammed oğlu, Ali Bey oğlu, Emin Bey oğlu, Abdullah Bey oğlu) Muhammed Serhoş Ağa ile Kenan Bey b. Firuz Bey'in kızı Seyyide Zehra Senus Hatun'un evliliğini hükme bağlamıştır.

Sulh meclisinde çok kalabalık bir topluluk hazır bulunmuştur. Bunlar arasında; Kaymakam İbrahim Çelebi, Muhammed Ağa Serhoş, İdris b. Musa Bey (Türkmanî), Bedi- koğlu Osman Ağa (Türkmanî), Karatürklü (Karaşeyhli) Türkmenleri adına Ebu Seyf, İsmail Şah oğlu Muhammed

Bey (Türkmanî)[72], Muhammed oğlu Halil Ağa b. Mustafa Bey (Kürdî) ve Cafer Ağa oğlu Halil (Kürdî) ile diğerleri yer almıştır. Bu sulha Urfa (Reha) Kadısı Yusuf şahitlik etmiştir...

Halklar ve kabileler arasındaki bu tür ittifak ve akrabalıklar (dünürlükler), o dönem bölge kabileleri arasında alışılagelmiş olan öldürme ve yağma hadiselerinin ardından, stratejik ve siyasi hedefler doğrultusunda gerçekleştirilirdi.[73]

Belgelerin yanı sıra, Suruç'taki halk mirası ve Muhammed Ağa Serhoş'un torunları arasında nesilden nesile aktarılan ailevi anlatılar da dedeleri Ağa'nın, Mîr Seyfeddin'in (Seyfek) soyundan gelen Kürt Seyfekilerinden olduğunu ve tarihsel olarak "Suruç Kürt Şeyhan Aşireti"nin reisleri ve liderleri olduklarını doğrulamaktadır.

Ailenin yaşlıları ve torunları, nesiller boyu gururla aktarılan tarihi bir rivayeti hafızalarında tutmaktadır: Bu, büyük

[72] Muhammed Bey bin İsmail Şah: Türkmen lideridir ve H. 1101 / M. 1689-1690 (Metinde 1699 olarak geçse de Hicri 1101 yılı 1689'a tekabül eder) yılındaki Avusturya Seferi'ne katılmak üzere fermanla çağrılan Türkmen önderlerinden biridir. İsmi, Türkmen ve Kürt beyzadeleri arasındaki sulh mahzarının akrabalık (dünürlük) maddesinde geçmektedir. Söz konusu mahzar; (Türkmen) Süleyman Ağa oğlu Turgut oğlu Ali oğlu Muhammed Ağa oğlu İsmail Bey oğlu Muhammed Bey ile (Kürt lider) Osman oğlu Halil oğlu Mustafa oğlu Muhammed Ağa oğlu Mustafa oğlu Halil Ağa'nın kızı Seyyide Rabia'nın evliliğini hükme bağlamıştır. Bu durum, Türkmen ve Kürt aşiretleri arasındaki siyasi ve toplumsal ittifakların pekiştirilmesinde akrabalık bağlarının oynadığı rolü yansıtmaktadır.

[73] 17. yüzyılın sonlarında iskan kararının çıkarılmasının ardından Rakka, Suruç, Birecik ve Urfa bölgelerinde gerilimler tırmandı. Bir yandan bölgede kalan büyük Türkmen çadırları Osmanlılar için bir endişe kaynağı teşkil ederken, diğer yandan Türkmenler ile Araplar (Arban) arasındaki gerginlikler devam etmekteydi. Ancak Türkmenler ile Kürtler arasındaki gerilimin şiddeti, özellikle sulh akdedilmesinden sonra azalmaya başladı. Türkmen kabileleri Osmanlı otoritesine karşı isyanlarını sürdürdüler. Gerilim, Türkmen liderlerinden biri olan Bedikoğlu'nun bir mesele için Birecik şehrine gitmesi ve şehrin valisi tarafından hakarete uğrayıp öldürülmesiyle zirveye ulaştı. Bunun bir sonucu olarak Türkmen kabileleri Birecik'e baskın düzenlediler; bunun üzerine Osmanlı Devleti, daha sonra bu kabilelerle ilgilenmesi için Mısırlı Abbas Paşa'yı görevlendirdi.

dedeleri Muhammed Ağa Serhoş'un, o dönemin Türkmen reisinin kızı olan "Zehra Senus" ile evlilik hikayesidir. Bu toplumsal ittifak, ailenin bölgedeki saygınlığını ve egemenliğini yansıtmaktadır.

Aynı şekilde torunlar, Muhammed Ağa Serhoş'un oğlu olan dedeleri Şeyh Hasan Ağa'yı anarken, onun dayılarının Türkmen reisleri olduğuna işaret etmeye devam etmektedirler. Bu durum, bu mîrlik sülalesinin bölgenin en büyük hanedanlarıyla kurduğu toplumsal derinliği ve sağlam bağları kanıtlamaktadır.

Muhammed Ağa Serhoş'un, aşiretini iskan etmek için topraklar almış olması da kuvvetle muhtemeldir...

...Suruç ve çevresindeki Kürt Şeyhanlılar; daha sonra Muhammed Ağa Serhoş'un torunlarından biri olan Şeyh Nebi, aşiretin etki alanını ve ittifaklarını güney ve batı yönünde genişleterek bu yaklaşımı sürdürmüştür. Şeyh Nebi'nin hayatı ileride detaylıca ele alınacaktır.

Bâb-ı Âli tarafından 1691-1692 yılları arasında çıkarılan iskan kararı kapsamında, Türkmen kabileleri ve bölgedeki komşuları olan Kürt kabilelerinin iskan edilmesi öngörülmüştür. Bu iskan bölgesi, özellikle Suruç şehrinden Rakka şehrine doğru uzanan arazileri kapsamaktadır. Nitekim bu durum, Sir Mark Sykes'ın [74] 1850 tarihli resmi haritasında açıkça görülmektedir; bu bölge haritada "Kıraç Şeyhan" (yani Şeyhanlıların engebeli/taşlık arazileri) ismiyle kaydedilmiştir.

---

74 Albay Sir Mark Sykes'ın (Britanya'nın Orta Doğu resmi elçisi) haritası: Bu harita, 19. yüzyılın ortalarındaki (1850) Rakka şehrine aittir ve 1909 yılında "THE GEOGRAPHICAL" adlı Britanya dergisinde yayımlanmıştır.

Harita, Suruç şehrinden Rakka şehrine kadar uzanan geniş bir arazi parçasını göstermekte ve burayı (Kıraç Şeyhan), yani "Şeyhanlıların engebeli/taşlık arazileri" olarak adlandırmaktadır. Bu durum, Ağa Muhammed Serhoş'un torunlarından biri olan, Suruç ovasının lideri ve "Suruç Kürt Şeyhan Aşireti" reisi Mîr Şeyh Nebi dönemine denk gelmektedir.

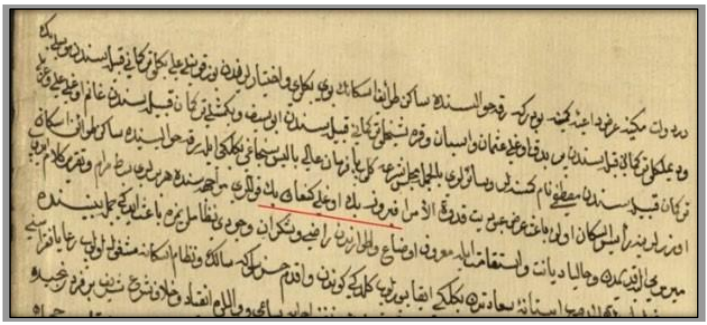

189-2 numaralı ve 20-3-1136 H. (Hicri) tarihli belge

Bu belgede Türkmen aşiretlerinin iskan kararı zikredil- miştir. Metinde; Firuz Bey oğlu Kenan Bey'e yönelik iskan emrinin uygulanması ve yerine getirilmesi hükme bağlan- mıştır... vb.

Hasan Ağa bin Muhammed Ağa Serhoş Seyfeki

Hasan Ağa, çocukluğundan itibaren şan ve şeref sancağını taşımak üzere babasının himayesinde yetişti. Cesaretleriyle nam salmış, Cizre'nin (Botan) temel direği olan Kürt Seyfeki mirlerinin o yüce hanesinde büyüdü. Babasından yiğitlik ruhunu aldı, basiretli liderliğin manasını ondan öğrendi. Onun ellerinde kerem sahibi olmayı ve hükümdarların vakarını kuşandı; nihayetinde şeref, heybet ve mürüvveti kendinde harmanlayan bu silsilenin yaşayan bir timsali haline geldi.[75]

Anne tarafındaki soyu da asalet ve yücelik bakımından ondan geri kalmıyordu. Anne tarafından ataları olan Firuz (Feyrez) Bey ailesi, Türkmen kabilelerinin en büyük reislerinden olup, isimleri liderler ve önderler arasında şöhret bulmuştu. Bölge tarihinde isimleri, sahip oldukları asalet, cömertlik, şehamet ve kuşaktan kuşağa miras kalan

75 Belge: 17. yüzyılın sonlarında Türkmen ve Kürt beyzadeleri arasında akdedilen Sulh Mahzarı.

soylulukları sayesinde gökyüzündeki Ülker yıldızı gibi parlamaktaydı.[76] Onlar kılıçlarından önce ahlaklarıyla süvariydiler; vardıkları her yerde heybet ve vakar sahibiydiler. Bu köklü miras, Hasan Ağa'nın şahsiyetinde bir ruh, bir süvarilik ve bir edep olarak vücut buldu.

Baba tarafındaki Seyfeki Kürt şanı ile anne tarafındaki bu ali şerefin arasında Hasan Ağa'nın şahsiyeti, asil kanların ve her iki tarafın yüceliğinin birleşimiyle şekillendi. Böylece üstün hasletlerden yana nasibi bol oldu; Rabbinden ona bahşedilen bu kerem sayesinde hasep ve nesep, şecaat ve hikmet, yani asalet her iki koldan onda cem oldu.

Böylece Hasan Ağa'nın şahsiyetinde yetişme tarzı ve çevresel faktörler bir bütün haline gelmiş; köklü köklerden, asil bir terbiyeden ve kadim bir mirastan beslenen, cesaret, vakar ve güzel ahlak gibi sarsılmaz vasıflarla öne çıkan bir liderlik karakteri ortaya çıkmıştır.

Şeyh Hüseyin Ağa bin Hasan Ağa

Şeyh Hüseyin Ağa bin Hasan Ağa bin Muhammed Ağa Serhoş el-Seyfekî, bu mîrlik sülalesinin önde gelen isimlerinden biri olup; Osmanlı belgelerinde büyük bir heybet ve saygı gören, nüfuzlu bir şahsiyet olarak öne çıkmıştır. İstanbul'daki Bâb-ı Âli nezdinde de takdir gören bir isim olan Şeyh Hüseyin Ağa, resmi sicil kayıtlarında "Yüksek Makam Sahibi" ve "Soylu Ahlak Sahibi" gibi onurlandırıcı unvanlarla zikredilmiştir. Bu ifadeler, onun sahip olduğu seçkin siyasi ve toplumsal konumun bir kanıtıdır.

---

[76] 189-2 / 20-3-1136 H. numaralı belge, Türkmen aşiretlerinin Rakka'daki iskan kararına işaret etmektedir. Bu belgede, Türkmenlerin reisi ve iskan operasyonlarının başı olan, aynı zamanda Şeyh Hasan Ağa'nın anne tarafından dedesi olan Kenan Bey bin Firuz'un ismi geçmektedir.
Annesinin dedesi olan Firuz Bey ise Türkmen hafızasında hayatı ve ismi destansı bir nitelik kazanmış, çoğu Türkmen kabilesinin genel lideri konumuna gelmiş bariz bir önderdir. Halil Ağa, Türkmen tarih anlatısında en meşhur ve en öne çıkan liderin Zaim Firuz (Feyrez) Bey olduğunu zikretmektedir.

Şeyh Hüseyin Ağa, mensubu olduğu halkın ve aşiretinin hayranlığını kazanmış, onlara her zaman çok yakın olmuştur. Kendi toplumu onu hikmetli bir lider ve isabetli bir fikir adamı olarak görmüş; bu sayede hem Suruç Şeyhan aşiretleri arasında hem de dışarıda geniş bir şöhret bulmuştur. Belgeler, onun yüksek makamı ve vakıf işleri ile sosyal işlerin yönetimindeki bariz rolü dolayısıyla, bu aileden Ziyaret köyündeki Şeyh Müslim es-Surucî Vakıfları'nın reisliğini [77] üstlenen ilk kişi olduğuna işaret etmektedir.

Kendisinden sonra gelen torunları da aynı yolu izleyerek; hem Suruç şehrindeki Kürt Şeyhan Aşireti Mîrliği reisliğini hem de Surucî Vakıfları mütevelliliğini [2] muhafaza etmişlerdir. Bu durum, Şeyh Hüseyin Ağa'nın bıraktığı ve nesiller boyunca zürriyetine intikal eden liderlik mirasını yansıtmaktadır.

Şeyh Hüseyin Ağa, aşiretinin tarihinde ve Osmanlı Devleti kayıtlarında belirgin bir iz bıraktıktan sonra H. 1197 / M. 1783 yılında vefat etmiştir. Geride şu evlatları bırakmıştır:

Osman Ağa ve Muhammed Emin.[78]

---

77 Osmanlı Arşivi / Belge - Berat-ı Âlişan - No: 434 – 21991 / Hicri 1171 (Miladi 1757): Hüseyin Ağa'nın Şeyh Müslim es-Surucî Vakıfları'nın reisi olarak atanmasını hükme bağlamaktadır.

78 266-17930 Numaralı Belge: Şeyh Hüseyin Ağa'nın Hicri 1197 (Miladi 1783) yılındaki vefatını ve yerine büyük oğlu Osman Ağa ile Muhammed Emin'in geçtiğini hükme bağlamaktadır... vb.

[79]

[80]

79 Osmanlı Arşivi / Belge - Berat-ı Âlişan - No: 434 – 21991 / Hicri 1171 (Miladi 1757): Hüseyin Ağa'nın Şeyh Müslim es-Surucî Vakıfları'nın reisi olarak atanmasını hükme bağlamaktadır.

80 Belge / Berat-ı Âlişan No: 3-126: Hicri 1175 (Miladi 1761) yılında Bâb-ı Âli tarafından Şeyh Hüseyin Ağa adına (Vakıf Mütevellisi/Mutasarrıfı olarak) düzenlenmiştir.

[81]

Şeyh Osman Ağa bin Şeyh Hüseyin Ağa

Şeyh Osman Ağa, Suruç şehri ve çevresindeki kendi aşiret mensupları ile komşu aşiretler arasında şöhreti ve saygınlığıyla yükselen bariz Kürt şahsiyetlerinden biriydi. Babasının vefatından sonra Suruç'taki Şeyhan Aşireti'nin liderliğini üstlendi. Toplumsal konumu ve Kürt aşiretleri arasında nizamı sağlama yeteneği takdir edilerek, Bâb-ı Âli tarafından kendisine Surucî Vakıfları'nın riyaseti [82] tevdi edildi.

---

81 266-17930 Numaralı Belge: Şeyh Hüseyin Ağa'nın Hicri 1197 (Miladi 1783) yılındaki vefatını ve yerine büyük oğlu Osman Ağa ile Muhammed Emin'in geçtiğini hükme bağlamaktadır... vb.

82 17930-266 numaralı belge, Şeyh Hüseyin Ağa'nın Hicri 1197 / Miladi 1783 senesinde vefat ettiğini kayıt altına almaktadır. Kendisinin ardından halefi olarak en büyük oğlu Osman Ağa ve Muhammed Emin geçmişlerdir...

Aile Mirası ve Anlatılar: Şeyh Osman Ağa, özellikle Suruç, Efrîn ve çevresindeki kabileler arasında geniş bir kabul ve saygı gördü. Sadece varlığı bile huzur aşılamaya yeterdi; "insanların arasını bulma ve ıslah etme konusunda bariz bir rol oynadı, bu da ona zamanın geçmesiyle veya yaşlanmasıyla zayıflamayan bir halk sevgisi ve sadakat kazandırdı."

Onun en belirgin duruşlarından biri, ilerlemiş yaşına rağmen aşiret mensuplarının ve müttefiklerinin durumunu yerinde görmek için Efrîn şehrini ziyaret etmekten tereddüt etmemesidir. Yüzünde yılların izlerini ve hikmetin emarelerini taşıyarak "orada birkaç gün ikamet etti. Şehri Suruç'a dönmek üzere yola çıkıp şehrin sınırlarına vardığında," Efrîn Şeyhan Aşireti'nin de dahil olduğu bazı aşiretler arasında çatışma çıktığı ve kan davası nedeniyle bazılarının dağıldığı haberini aldı. Bir başka rivayete göre ise kan davası, oradaki Şeyhan aşiretine mensup aileler arasında yaşanmıştı.

Elçiler, durumun vardığı trajik noktayı bildirmek ve çatışmayı durdurup güvenliği yeniden tesis etmesi için müdahalesini istemek üzere arkasından yetiştiler.

Bazı Kürt aşiret reisleri, durumun sakinleştirilmesi, aralarının düzeltilmesi ve birliğin sağlanması için Şeyh Osman Ağa'dan geri dönmesini talep ettiler. "O dönemin liderlerinden biri olan Şeyh Vez,[83]Şeyh Osman Ağa'ya hitaben varlığının önemini şu sözlerle vurguladı: 'Barışın tamamlanması, herkesin can ve mal emniyetinin sağlanması için burada bulunman şarttır.' Şeyh Vez, duyduğu bu takdir ve hürmetin bir nişanesi olarak kızını, Şeyh Osman Ağa'nın oğlu Şeyh Bozan ile evlendirerek onurlandırdı; bu izdivaç karşılıklı saygı ve takdirin bir ifadesiydi."

Şeyh Osman Ağa Efrîn'e geri döndü, meseleleri suhuletle çözdü, çatışma ve kavganın önünde bir set gibi durarak güven ve istikrarı yeniden tesis etti. Orada bir süre ikamet

[83] "Bölgedeki Kürt liderlerden biri olan Şeyh Vez, Şeyh Nebi'nin anne tarafından dedesidir; nitekim kızı, Şeyh Bozan Seyfeki ile evlenmiştir. Ancak hayatı ve ikamet ettiği yer hakkındaki bazı detaylar bizim için sınırlı kalmaktadır."

ettikten sonra vefat etti ve Efrîn şehrinin yaklaşık 5 km batısında bulunan "Marate" köyüne defnedildi.

Ondan sonra, oğlu Zaim Şeyh Bozan, ecdadının mirasını omuzlayıp babasının liderlik yolunu sürdürerek Suruç ovasındaki Şeyhan Aşireti'nin riyasetini devraldı.

Efrîn şehrinin batısındaki "Marate" (Ma'rata) köyü

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Mîr Şeyh Nebi (Suruç Ovası Sancağı), Zaim Şeyh Bozan Seyfeki'nin oğlu

Şeyh Nebi [84], 1799/1886 yılları dolaylarında Urfa - Suruç kazası, Ziyaret köyünde doğmuştur. "Adına övgü dolu beyitler söylenmiş, cesareti üzerine kasideler bestelenmiş; nihayetinde ismi mürüvvet ve süvarilik ile özdeşleşmiştir. O, küçüklüğünden beri rüzgarın namını dört bir yana taşıdığı, soylu hasletleri, keskin basireti ve sarsılmaz azmiyle dillerde hayranlıkla dolaşan Suruç ovasının lideridir." Şeyh Nebi, Suruç ovasının en bariz, en nüfuzlu ve en vakarlı liderlerinden biri kabul edilir. Kendisi hakkında çıkarılan Osmanlı belgelerinde ve fermanlarında ismi sıkça zikredilmiş, kendisine her daim "Yüksek Makam Sahibi" [85] unvanıyla hitap edilmiştir.

---

84 "Şeyh Nebi'nin ismi, eşi ve çocuklarıyla birlikte Urfa Vilayeti - Suruç Kazası nüfus kayıtlarında geçmektedir. Osmanlı Arşivi'nde kendisine dair onlarca belge ve ferman bulunurken, belgelerin geri kalanı torunu Mîr Mahmud Kaplan Seyfeki (Kürt siyasetçi Mîr Süleyman'ın babası) tarafından muhafaza edilmektedir."

85 Bâb-ı Âli belgelerinden bir örnek: Şeyh Nebi'nin Suruci Vakfı'na sunduğu desteklerden dolayı adına düzenlenen (Yüksek Şeref Nişanı) beratı; (1295) / 3 Haziran 1878.

Bâb-ı Âli'den bir başka yüksek ferman: "Suruci Vakıfları ile ilgili olarak; 12 Zilhicce 1273 (1857) tarihinden itibaren bu sicilin Faziletli Şeyh Nebi ve kardeşleri Şeyh Mustafa, Şeyh Muhammed (Heme Reş) ve Şeyh Ahmed (şehit düşmüştür) adına yenilenmesine dair Sultan emri sadır olmuştur."

Bazı anlatılarda: Şeyh Nebi vefat ettiğinde oğlu Şeyh Hasan'ın o sırada küçük bir çocuk olduğu rivayet edilir. Ancak bu rivayet isabetli değildir; zira nüfus kayıtları Şeyh Hasan'ın 1862 yılında doğduğuna işaret eder. Şeyh Hasan babasının himayesinde büyümüş ve gençlik çağına geldiğinde babası henüz hayattadır. Bunun delili ise 3 Haziran 1878 tarihinde Şeyh Nebi adına "Yüksek Şan Sahibi" bir beratın çıkmış olmasıdır. Bu tarihten sonra da başka fermanlar sadır olmuştur; bu da Şeyh Hasan'ın o tarihlerde yaklaşık yirmi yaşına ulaştığını göstermektedir.

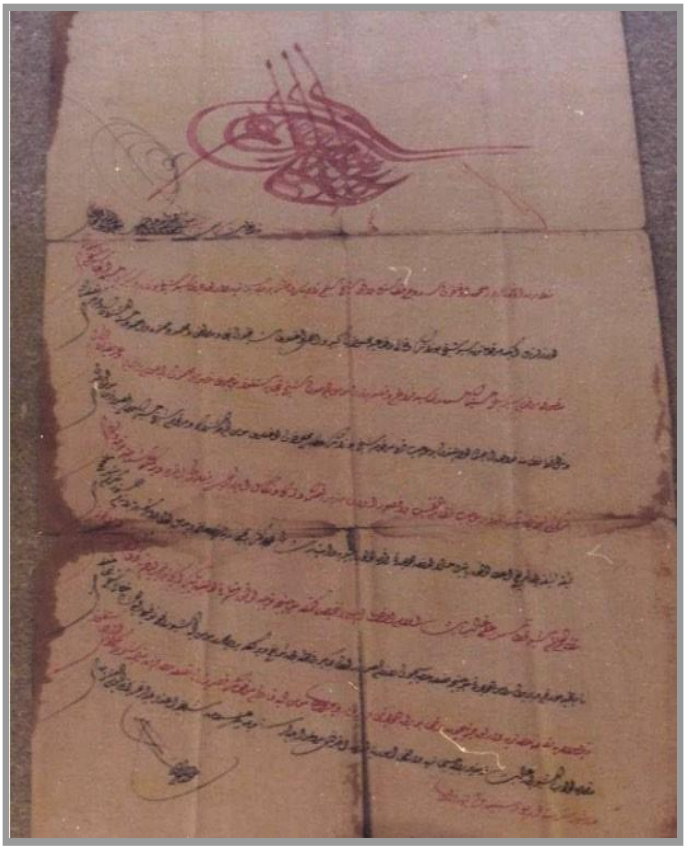

[86]

[86] Bu ferman; Evkaf-ı Hümayun Nazırı, Birinci Dereceden Mecidiye ve İmtiyaz Nişanı sahibi Vezir Müşir Ali Galip Paşa tarafından tasdik edilmiştir.

[87]

[87] Yüksek makamlı ve Sultan Tuğrası ile mühürlü Hümayun (Ferman): 23 Zilhicce 1273 (14 Ağustos 1857*) tarihli bu ferman ile; Şeyh Nebi ve kardeşleri (Mustafa, Muhammed ve Ahmed), tüm resmi usuller ve belgelendirme işlemleri tamamlandıktan sonra Suruci Vakıfları'nın mutasarrıflığına tayin edilmişlerdir. Bu işlem, saltanatın yürürlükteki ahid ve tescil nizamına uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Söz konusu ferman, Evkaf-ı Hümayun Nazırı Müşir Ali Galip Paşa tarafından onaylanmıştır. *(Not: Hicri 1273 yılı Miladi 1857'ye tekabül etmektedir).*

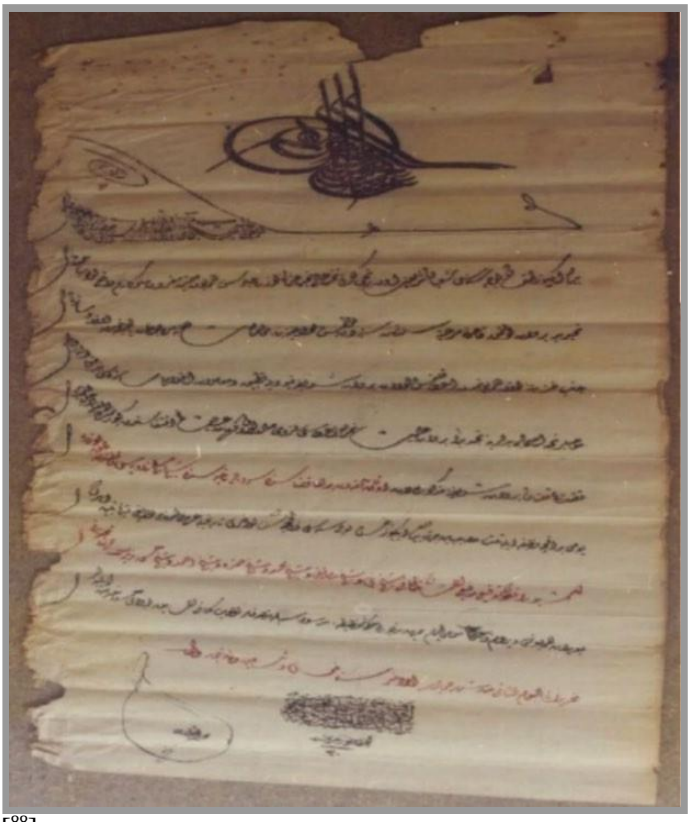

[88]

88 Sultan Abdülaziz'in tahta çıkışından iki yıl sonra (ve daha sonra cülus yenilemesiyle) verilen ferman: Metin:"Mevlamız saadetli Sultan Hazretlerinin 1293 (1876) yılında Osmanlı tahtına cülus-u hümayunları vesilesiyle; saltanat-ı seniyye kuralları gereği, tahta çıkışlarda beratların yenilenmesi usulüne uygun olarak; devlet hazinesi tarafından daha önce verilen şerif beratların, imparatorluk genelindeki tüm görevliler için kayıtlarının tetkik edilmesi ve hümayun hükümleri uyarınca sahiplerine yeniden verilmesi gereği hasıl olmuştur.
Bu bağlamda; Urfa (er-Ruha) sancağına bağlı Suruç nahiyesindeki Suruci Vakıfları'nın, 1273 yılı Zilhicce ayı sonu itibarıyla mezkur kişilerin tasarrufunda olduğu sabit olmuştur. Bu kişiler: Şeyh Nebi, Şeyh Mustafa, Şeyh Muhammed ve Şeyh Ahmed'dir. Kendilerine bu berat-ı hümayun yeniden verilmiş olup mutasarrıf kılınmışlardır. 2 Cemaziyelevvel 1295 (3 Haziran 1878) tarihinde kaleme alınmıştır."

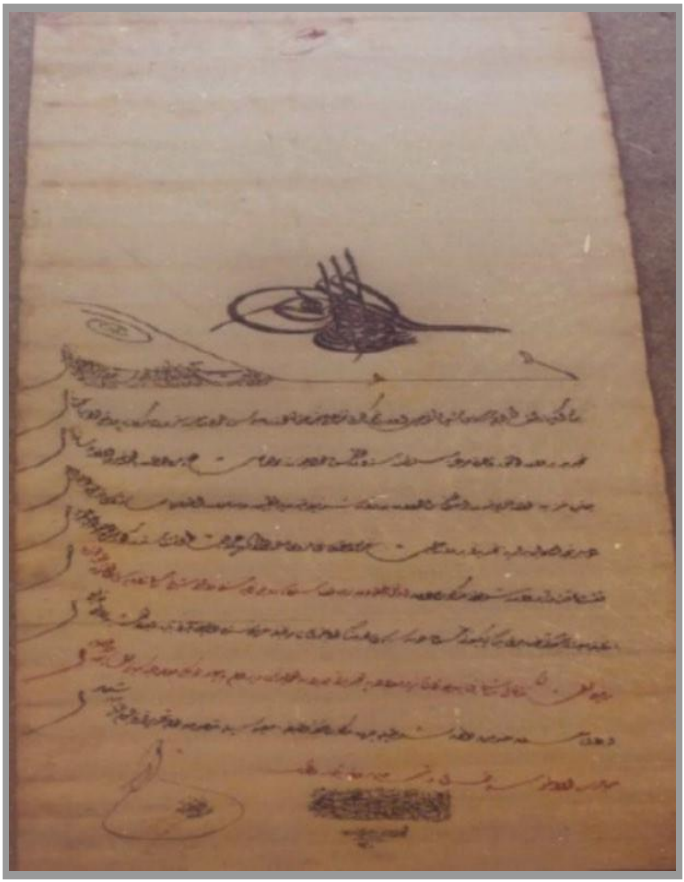

[89]

[89] Yüksek şanlı, ali makamlı ve Sultan Tuğrası ile mühürlü Ferman-ı Şerif şöyledir: "1293 yılında kutlu Osmanlı tahtına cülusumuz vaki olduğunda, saltanat-ı seniyye devletindeki cari usul uyarınca tüm beratların yenilenmesi işlemine girişilmiştir.
Buna binaen; şahane memalikimizin dört bir yanındaki lüzumlu hizmetler için hümayun hazinemiz tarafından verilen şerif beratların sicil kayıtları eşleştirildiğinde ve gerekli tetkikler yapıldığında... yüce fermanımız gereğince, beratların yenilenerek sahiplerine teslim edilmesi zarureti ortaya çıkmıştır."

Bu yenileme işlemi için sunulan şerif beratlar arasında; Ruha (Urfa) sancağının Suruç nahiyesinde bulunan ve 1274 yılı Muharrem ayı sonu itibarıyla mutasarrıfı olduğu anlaşılan Suruci Vakıfları yer almaktadır.

Buna binaen; bu Berat-ı Hümayun'u yüksek makam sahibi Bozan oğlu Şeyh Nebi'ye, söz konusu vakıflarda tam yetkili mutasarrıf olması için verdim ve yeniledim.

Hicri 2 Cemaziyelevvel 1295 / Miladi 3 Haziran 1878 tarihinde kaleme alınmıştır.

Açıklama: Osmanlı Devleti'nde resmi vakıflar; imparatorluk otoritelerinin denetimi altında toplum düzeni, eğitim, sosyal hizmetler ve kaynak yönetimi için temel kurumlardı. Bu kurumlar, sosyal ve kültürel rolleriyle günümüzün resmi kurumlarına benzemekteydi.

"Osmanlı Devleti'nde vakıf başkanlığı veya mutasarrıflığı, seçkin toplumsal konuma sahip şahsiyetlere tevdi edilirdi. Bu şahsiyetlerin en önde gelenlerinden biri de, kabileler arasında geniş bir kabul ve saygı gören Mîr Şeyh Nebi idi. O, hem vakıf mutasarrıflığını hem de Suruç ovasındaki Kürt aşireti liderliğini şahsında birleştirmiştir; bu makam, kendisinden önce bazı atalarının da sırayla üstlendiği bir görevdir."

Mîr Şeyh Nebi'nin Yetişmesi ve Mücadelesinin Başlangıcı

Şeyh Nebi, Suruç ovasında aşiret konumu ve liderliğiyle tanınan köklü bir ailede, şeref ve riyaset ocağında yetişti. Çocukluğundan itibaren kahramanlık, onur ve şehamet değerleriyle büyüdü; babası ona aşireti ve toplumu koruma ilkesini aşıladı. Bu terbiye, onu ileride deneyimli bir lider ve rakip tanımaz bir süvari haline getirdi.

Gençlik yıllarından itibaren cesareti ve yiğitliğiyle sivrilen Şeyh Nebi'nin bu vasıfları Bâb-ı Âli tarafından da takdir edildi. Savaşlardaki kahramanlığı ve toplumundaki ağırlığı nedeniyle kendisine "Sancak-ı Deşt-i Suruç" (Suruç Ovası Sancağı) unvanı verildi. Kendi halkı ise onu, Kürt toplumunu koruma konusundaki sarsılmaz azmi ve mürüvveti nedeniyle Suruç ovası kabilelerinin "Cesur Süvarisi" ve "Agid"i (Koruyucusu) olarak adlandırdı.

Babası Şeyh Bozan'ın [90] vefatından sonra Şeyh Nebi, henüz genç bir delikanlıyken Suruç ovası ve çevresindeki Kürt Şeyhan Aşireti'nin liderliğini devraldı. Babasının riyaset, koruma ve liderlik yolunu kararlılıkla sürdürerek, bölgedeki toplumsal sorumluluk ile sembolik otoriteyi şahsında birleştiren en bariz aşiret figürlerinden biri olduğunu kanıtladı.

Onun dönemi, aşiretin nüfuz alanının genişlemesiyle karakterize edilir; nitekim aşiretin etkisi batıda Kürt Dağı'ndaki (Cebel el-Ekrad) Şeyhan Vadisi'ne kadar uzanmıştır.

Şeyh Nebi, Suruç'taki Kürt Şeyhan Aşireti'nin bölgedeki diğer Kürt kabileleri arasındaki konumunu pekiştirmede bariz bir rol oynamış, öyle ki ismi kendi halkı arasında seçkin bir simge haline gelmiştir. Onun şöhreti sadece yerel düzeyde kalmamış, Kürt aşiretlerini kökenlerine göre

90 Şeyh Bozan'ın vefatı, Suruç kazasındaki Surucî Vakıfları ile ilgili, üzerinde Sultan Tuğrası bulunan yüksek şanlı bir Osmanlı fermanında zikredilmiştir. Söz konusu fermanda, babası Şeyh Bozan'ın vefatının ardından vakıf haklarının ve görevlerinin oğlu Şeyh Nebi'ye intikal ettiği belirtilmektedir.

sınıflandıran İngiliz haritalarında da yer bulmuştur. Bu haritalarda, Suruç'un Kürt aşiretlerine atıfta bulunulduğunda Şeyhan Aşireti'nin yanında daima onun adı zikredilmiştir. Bu durum, "kendi toplumundan taşarak resmi İngiliz haritalarına ve kaynaklarına kaydedilen köklü konumunun ve sarsılmaz saygınlığının bir teyididir."

"Suruç kazasındaki Kürt Şeyhan aşireti ve lideri **Şeyh Nebi Bey** (Kürt Şeyh Bozan'ın oğlu Şeyh Nebi) kayıtlara geçmiştir. Aynı zamanda köyü olan **Ziyaret** köyünün ismi de belgelerde görülmektedir."

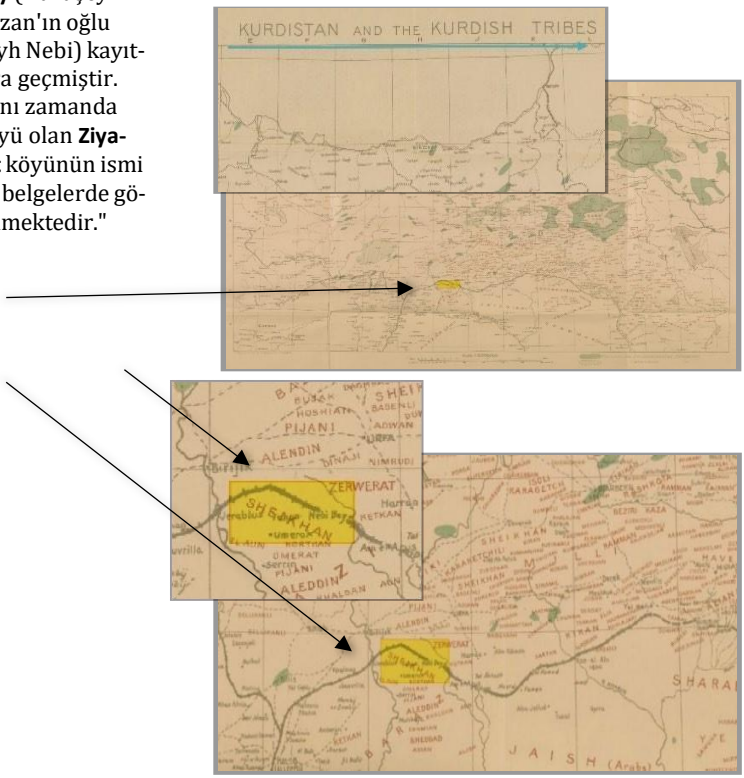

"Kürdistan ve Kürt Aşiretleri" başlıklı, 1919 yılında basılan ve Kürt aşiretlerini etnik kökenlerine göre sınıflandıran İngiliz haritasında; Kürt şehri Suruç'taki Şeyhan aşiretinden bahsedilmiştir. Aşiretin hemen yanında, haritanın hazırlanmasından önce vefat etmiş olmasına rağmen, namının büyüklüğü ve hem kendi halkı hem de haritayı hazırlayan İngiliz makamları nezdindeki köklü konumunun bir teyidi olarak lideri Kürt Şeyh Nebi Bey'in (Şeyh Bozan oğlu Şeyh Nebi) ismi kaydedilmiştir. Ayrıca köyü olan Ziyaret'in ismi de haritada görünmektedir.
'KURDISTAN AND THE KURDISH TRIBES' [61r] (1/2), British Library: India Office Records and Private.

Mir Şeyh Nebi'nin Liderliği ve Nüfuz Alanının Geniş- lemesi

Şeyh Nebi liderliği ve riyaseti devraldığında, Kürt halkının konumunu pekiştirmek ve bölgedeki aşiretlerin nüfuzunu arttırmak için çalıştı. Rolü sadece liderlikle sınırlı kalmadı; aynı zamanda Şeyhan Aşireti de dahil olmak üzere Kürt aşiretlerinin topraklarını genişletmeye ve onlara bağlı köyleri geliştirmeye başladı. Bu genişleme hamlesi, arazileri güvence altına almak ve bölgedeki Kürt etkisini arttırmak amacıyla batıya, Fırat Nehri ve Halep istikametine doğru uzandı. Bu bölgelerdeki varlığı kalıcı kılmak için bazı Kürt topluluklarını Halep'in Mezğane ve Şeyh Cerrah gibi köylerine yerleştirdi.

Ancak bu ailelerin çoğu daha sonra Kürt Dağı'na (Cebel el-Ekrad) göç etti; aralarında "Halepli Kürtler"in de bulunduğu bir kısmı ise bir süre sonra asıl yurtlarına geri döndü.

Yaklaşık 1830 yılında Mîr Şeyh Nebi, Batı Kürdistan'daki Kürt nüfuzunu genişleterek, Suruç'tan gelen ve çoğunluğu Kürt Şeyhan Aşireti'ne mensup olan bir dizi aileyi Kürt Dağı'nda bulunan geniş bir vadiye yerleştirmeye başladı. Buraya Şeyhan Vadisi [91] adı verildi.

Burası daha sonra bölgedeki Kürt gücünü yansıtan stratejik bir merkez haline gelmiştir. Bu adım sadece geçici bir yerleşim süreci değil, Kürt nüfuzunu Batı Kürdistanı'nın derinliklerinde pekiştirmeyi ve genişletmeyi amaçlayan titiz bir siyasi stratejinin somutlaşmış haliydi. Kürt Dağı'nda (Cebel el-Ekrad) yer alan "Şeyhan Vadisi" aracılığıyla Mîr Şeyh Nebi, tarihi Kürt varlığıyla kadim olan bu bölgede Kürt

91 Kürt Dağı'ndaki (Cebel el-Ekrad) Şeyhan Vadisi: Kansaba (Kinsibba) nahiyesine bağlı olup, bu merkeze 13 km, Salma köyüne 8.4 km ve Lazkiye'ye 42.5 km uzaklıktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 350 metredir. Şeyhan Vadisi'nin önemi, vadinin tam kalbinden geçen bir tren hattı ve burada bulunan "Şeyhane" adlı yolcu istasyonunun yanı sıra vadi üzerinde uzanan meşhur köprülerden kaynaklanmaktadır. Şeyhan Vadisi köylerinin isimlendirilmesi, 19. yüzyılın ortalarında Zaim Şeyh Bozan el-Kurdi'nin oğlu (Suruç Ovası Sancağı lakaplı) Mîr Şeyh Nebi tarafından buraya yerleştirilen Suruçlu ailelere ve Kürt Şeyhan Aşireti'ne dayanmaktadır.

köklerini derinleştirmeyi hedeflemiştir. Böylece bu yerleştirme hamlesi, sadece yeni bir sığınak bulma çabasından öte; öncelikle Kürt kimliğini korumayı, siyasi ve askeri varlığını güçlendirmeyi, Kürtlerin egemenliğini güvence altına almayı ve tarihi topraklarındaki etki alanlarını genişletmeyi amaçlayan milli bir projeye dönüşmüştür.

"Şeyhan Vadisi" sadece bir yerleşim merkezi olmakla kalmamış, aynı zamanda dağlık bölgeler ile ova bölgelerine yayılmış olan Kürt toplumlarını birbirine bağlayan stratejik bir nokta haline gelmiştir.

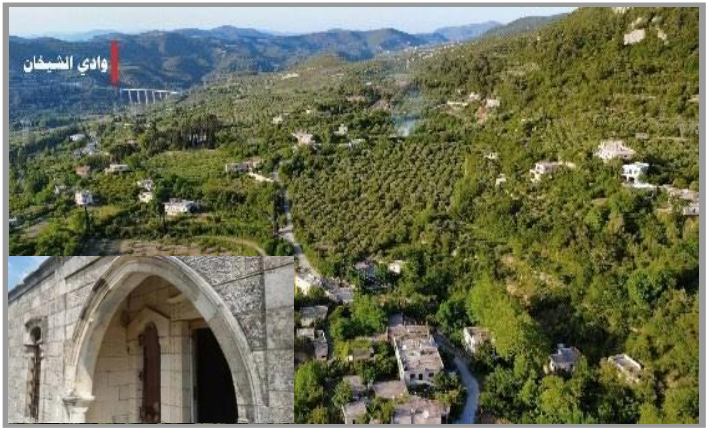

Şeyhan Vadisi – Kürt Dağı (Cebel el-Ekrad)

Araştırmalara göre, Kürtlerin Kürt Dağı'na (Cebel el-Ekrad) yerleşme sürecinin üç ana aşamada güçlendiğini görmekteyiz:

Birinci Aşama: Selahaddin-i Eyyubî Dönemi'nde; Kürtlerin Suriye sahil şeridini ve Kudüs'ü fethetme seferine ait ikmal yollarını korumak amacıyla bölgede mevzilenmesiyle gerçekleşmiştir.

İkinci Aşama: 16. yüzyılda Sultan Selim Han Dönemi'nde; Osmanlı-İran savaşı sonrasında birçok Kürt aşiretinin göç ederek Kürt Dağı'na yerleşmesiyle yaşanmıştır.

Son Aşama: 19. yüzyılda; (Suruç Ovası Sancağı) Mîr Şeyh Nebi Seyfeki önderliğinde gerçekleşen aşiret yerleşimidir. Şeyh Nebi, Suruç'ta ikamet eden Kürt Şeyhan Aşireti'nin bir bölümü ile Suruçlu diğer Kürt aileleri Kürt Dağı'ndaki bir vadiye yerleştirmiştir. Bu vadiye daha sonra "Şeyhan Vadisi" adı verilmiştir.

Tarihi araştırmalar, Kürt Dağı (Cebel el-Ekrad) nüfusunun büyük çoğunluğunun Kürt kökenli olduğunu ve bölgeye farklı aşamalarla geldiklerini göstermektedir. Bu varlık, Selahaddin-i EyyubîDönemi'nde Suriye sahil şeridini ve Kudüs'ün fethi seferine ait ikmal yollarını korumak amacıyla pekişmiştir.

16. yüzyılda, Osmanlı-İran savaşı sonrası Sultan Selim Han döneminde bir başka göç dalgası yaşanmış; bu süreçte birçok Kürt aşireti Suriye sahilindeki dağlardan birine yerleşmiş ve burası daha sonra "Kürt Dağı" olarak anılmaya başlanmıştır.

Üçüncü göç ise 19. yüzyılda, Kürt lider Şeyh Bozan Seyfeki'nin oğlu ("Suruç Ovası Mîri" lakaplı) Mîr Şeyh Nebi Dönemi'nde gerçekleşen bir aşiret göçüdür. Şeyh Nebi, Kürt Şeyhan Aşireti'nin bir kısmını ve Suruçlu diğer Kürt aileleri Kürt Dağı'ndaki bir vadiye yerleştirmiş; burası 1830 yılından sonra "Şeyhan Vadisi" olarak adlandırılmıştır.

Kürt Dağı nüfusu; Keyha, Mushan, Avcan (Awjan) ve Şeyhan olmak üzere dört ana kabileye ayrılmaktadır. Nüfusun yaklaşık 120.000 kişi olduğu tahmin edilmekte olup; çoğunluğu Kürtler oluştururken, bölgede Hristiyan, Ermeni, Alevi ve Mürşidi azınlıklar da bulunmaktadır.

Aile Mirası ve Osmanlı Döneminde Kürt Bölgelerinin Korunmasında Şeyh Nebi'nin Rolü

Osmanlı döneminde Suruç, Birecik, Rakka, Urfa ve kırsal bölgelerdeki yerel olayları ve Kürt aşiretlerinin tarihini anlamak için aile mirası ve sözlü tarih de önemli kaynaklar teşkil etmektedir. Bölge halkı ve kanaat önderleri arasında cesaret ve adalet değerleriyle temayüz eden en belirgin şahsiyetlerden biri, Şeyh Bozan oğlu Şeyh Nebi'dir. Şeyh Nebi, hem kendi bölgesinde hem de yaşlıların hafızasında; liderlik dehası ve Kürt topraklarını istilacı bedevi gruplara karşı savunmadaki yiğitliğiyle tanınmaktadır.

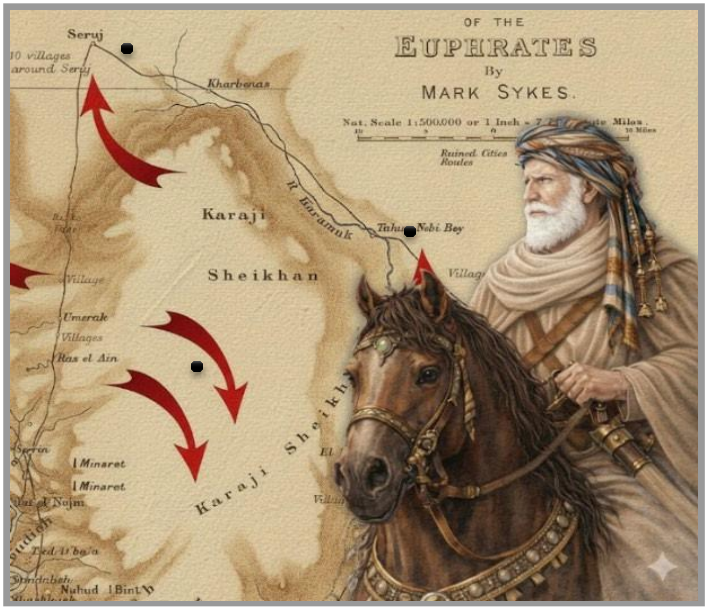

Mîr Şeyh Nebi (Suruç Ovası Sancağı) için temsili bir tablo; arka planda ise coğrafi etki alanını ve nüfuzunun genişliğini belgeleyen Sir Mark Sykes'a ait (temsili değil, gerçek verilere dayanan) harita yer almaktadır.

Suruçlu yaşlıların yanı sıra Şeyh Nebi'nin torunu olan milletvekili Mahmut Kaplan'ın rivayetine göre; o dönemde bedeviler, Kürt bölgelerine yönelik sık sık "yağma ve talan" saldırıları düzenlemekteydi. Bu durum, bazı bölgelerde büyük bir kaos ve kargaşanın yaşanmasına neden oluyordu.

Saldırıların şiddetlenmesiyle birlikte, akınları durduracak ve köyler ile kırsal alanları koruyacak; cesaret, hikmet ve askeri kabiliyete sahip bir lider ihtiyacı doğdu. Bu kritik anlarda haber, adamları Mîr Şeyh Nebi'nin Kürt halkı arasındaki nüfuzundan tam anlamıyla haberdar olan İstanbul'daki (Asitane) Sultan'ın kulağına kadar ulaştı.

Bunun üzerine Şeyh Nebi, bedevi Arap akınlarını durdurmak, onları cezalandırmak ve bölgeden uzaklaştırmakla görevlendirildi; zira o, Kürt şehri Suruç ve çevresini savunup koruyabilecek en yetkin isimdi. Kalbinde toprağını ve halkını koruma emanetini taşıyan Şeyh Nebi, cesur atalarının sancağını devralarak kendi halkından oluşan süvarilerine bedevi istilalarına karşı verilen çetin savaşlarda liderlik etti. Savaş meydanlarındaki yiğitliği sayesinde, düşman karşısındaki üstün askeri yeteneğini ve cesaretini yansıtan "Sancak-ı Deşt-i Suruç" (Suruç Ovası'nın Sancak Beyi) [92] lakabını aldı. O, sadece bir lider değil, aynı zamanda kararlılığın ve cesaretin simgesiydi; o dönemde büyük zorluklara karşı dimdik duran, Suruç Ovası'nın en bariz Kürt önderlerinden biri olduğunu kanıtladı.

"Cesur Mîr, süvarilerinin öncü birlikleriyle birlikte pek çok noktada istilacıların üzerine yürüdü ve onları bozguna uğratıp o diyarlardan kovana dek mücadelesini sürdürdü,

---

92 "Sancak-ı Deşt-i Suruç", "Suruç Ovası'nın Sancak Beyi" (Bayrak Mîri) anlamına gelir. Şeyh Nebi; aşiretindeki konumu, liderliği, reisliği, yiğitliği ve siyasi dehası sayesinde bu takdire şayan unvana layık görülmüştür. O kadar meşhurdur ki, hikayeleri Suruç halkı arasında hala anlatılagelmektedir. Elbette bu şanda, atalarının köklü tarihinin de payı büyüktür. Osmanlı Dönemi'nde "Sancak Beyi" veya "Bayrak Mîrî" unvanı; belirli yerel birliklerin veya küçük livaların komutanlarına, yani bir tugay veya askeri birliğin liderine ya da yerel ve kabilevi nüfuz sahibi önderlere verilirdi.

Şeyh Nebi, bedevilerin [93] sınırı geçmesini engelleyerek Kürtler ve bedeviler arasındaki sınırları çizmiş ve emirlerine karşı gelenleri cezalandırmıştır. Bu durum, onun genel güvenliği sağlama ve yerel toplumu, nam saldığı adalet ve cesaret ölçütlerine göre düzenleme konusundaki rolünü yansıtmaktadır.

Bir şairin, onun süvarilerini vasfettiği şu dizeler onun için de geçerlidir:

"Mızrakların çarpıştığı, insanların kalplerinin korkudan titrediği o gün; atlar benim onların en usta süvarilerinden biri olduğumu bilir."

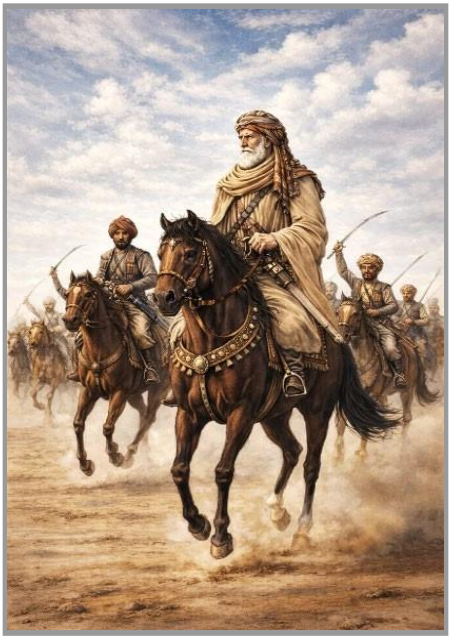

"Mîr Şeyh Nebi'nin (Suruç Ovası Sancak Beyi), bedevi istilalarına karşı verilen Kürt direnişini yansıtan tarihi olaylardan esinlenerek, süvarilerine Kürt bölgelerinden bedevileri çıkarmak için liderlik ettiği bir savaş sahnesini canlandıran temsili resim."

93 "Bedevi Araplar: Temel olarak ulaşımları ve geçimleri için develere dayanan, çadırlarda yaşayan göçebe çöl sakinlerine verilen bir terimdir. Akın (gazve) ve yağma, yaşam tarzlarının temel bir parçasıydı ve bu eylemler toplumsal statüde özel bir yere sahipti. Bu kabileler sadece diğer gruplara değil, kendi aralarında da sık sık Kürt bölgelerine yönelik saldırılar ve akınlar gerçekleştirirdi."

Şeyh Nebi, Suruç ve çevresinde ikamet eden bir dizi Kürt aileyi bölgeye yerleştirmiştir. Bu ailelerin büyük çoğunluğu Suruç'taki Kürt Şeyhan Aşireti'ne mensuptu. Bu aileler bölgedeki çeşitli noktalara dağıtılmış, her bir gruba veya aileye belirli köyler ve araziler tahsis edilmiştir.

Özellikle Suruç'tan Rakka şehrine doğru uzanan topraklar, İngiliz hükümetinin Orta Doğu resmi elçisi Albay Sir Mark Sykes'ın 1908 yılında bölgenin coğrafi incelemesi kapsamında resmi olarak hazırladığı haritasında [94] görüldüğü gibidir.

94 İngiliz Hükümeti'nin Orta Doğu resmi elçisi Sir Mark Sykes tarafından, 1908 yılında bölgede yapılan coğrafi bir araştırma sonucunda hazırlanan ve ilk kez 1909 yılında *The Geographical Journal* dergisinde yayımlanan resmi İngiliz haritasıdır.
Bu harita daha sonra 1915 yılında, Kraliyet Coğrafya Cemiyeti ve İngiliz Hükümeti'nin denetiminde yayımlanan *The Caliphs' Last Heritage* (Halifelerin Son Mirası) adlı resmi kitabına "The Western Bend of the Euphrates" (Fırat'ın Batı Kıvrımı) başlığıyla dahil edilmiştir. Harita; bölgenin coğrafyasını, siyasetini ve stratejisini belgelemeyi amaçlamakta olup, Rakka şehri ve çevresi ile Fırat Nehri'nin batı kıvrımını açıkça göstermektedir.

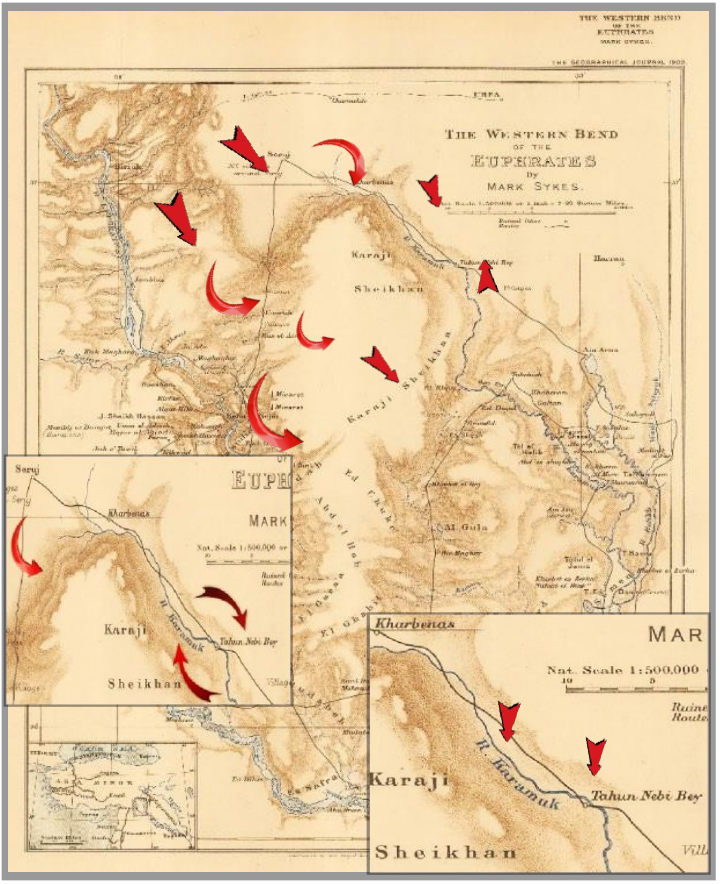

İngiliz Hükümeti'nin Orta Doğu resmi elçisi Sir Mark Sykes tarafından hazırlanan resmi İngiliz haritası.

Bu harita ilk kez 1909 yılında resmi bir İngiliz dergisinde yayımlanmış olup; Rakka şehrini, Suruç'u ve çevresindeki bölgeleri göstermektedir.

Harita, Suruç'taki Kürt Şeyhan Aşireti'ne ait olan ve "Kıraç Şeyhan" (Karach Sheikhan) olarak adlandırılan toprakları açıkça ortaya koymaktadır; bu isim Suruç'tan Rakka'ya doğru uzanan engebeli arazileri ifade eder. Haritada ayrıca,

19. yüzyılda Suruç'taki Kürt Şeyhan Aşireti'nin lideri olan Nabi Bey'in (Şeyh Bozan oğlu Şeyh Nebi) ismine yer verilmiştir. Bu durum, onun bölgedeki konumuna ve vefatından sonra dahi devam eden şöhretine duyulan takdirin bir göstergesidir.

Harita aynı zamanda, Şeyh Nebi'nin bedevi Arapları Kürt topraklarını yağmalamaktan men edip bölgeden çıkardıktan sonra belirlediği sınır noktalarından birini de göstermektedir. Bu nokta, daha sonra "Tahoun Nabi Bey" (Nabi Bey Değirmeni) olarak anılmaya başlanmış olup, Kormik (Qermog) bölgesinin sonunda, doğu tarafındaki Girê Spî [95] yönünde yer almaktadır.

Halk Mirasından: Kayıp Develerin İadesi Hikayesi

Bundan bir süre sonra, Suruç aşiretlerinden "Abdi Kor" adında bir adam, otlatma sırasında develerini kaybeder. İzleri sürerek Abdülaziz Dağı (Cebel Abdülaziz) yakınlarına kadar ulaşır ve burada develerinin bölgeye yakın bir bedevi kabilesinin (bugünkü Suriye-Irak sınırı) yanında olduğu haberini alır.

Abdi, kabile reisinin çadırına vardığında, bedevilerin - düşman bile olsa- misafire ikramı zorunlu kılan geleneklerine göre karşılanır ve orada hiçbir soru sorulmaksızın üç gün kalır. Bu süre zarfında Abdi, kabilenin her gün toplantılar düzenlediğini ancak bir karara varamadan dağıldıklarını fark eder.

"Üçüncü günün sonunda reisi, Abdi'ye geliş sebebini sorar. Abdi, kayıp develerini aramak için Kürt bölgesi Suruç'tan geldiğini söyler. Reis bir an duraksar; çünkü kendi

95 Girê Spî (Kri Sipi) "Beyaz Tepe" anlamına gelir ve Kürtlerin tarihsel olarak şehir için kullandıkları isimdir. Osmanlı döneminde şehir, haritalarda ve belgelerde "Akça Kale" (Beyaz Kale) ismiyle geçmekteydi. Daha sonra, Kürt bölgelerinin Araplaştırılması süreci kapsamında Arap makamları "Tel Abyad" ismini kullanırken, Kürtler tarihsel isimleri olan "Girê Spî" konusunda ısrar etmektedirler.

kavminin bu bölgelerin uç kısımlarına yağma ve talan [96] amacıyla saldırılar düzenlemeye alışkın olduğunu bilmektedir. Ardından reis, develerin alametlerini (belirleyici özelliklerini) sorar; Abdi de develerin renklerini ve damgalarını detaylıca anlatır. Reis, durumu teyit etmek için kabileyi toplar ve kısa bir süre sonra develer bulunarak sahibine teslim edilir. Bu ne yaman bir çelişkidir? Nasıl olur da yağma ve talan bedevi geleneklerinin bir parçasıyken, aynı zamanda misafirperverlik bu kadar kutsal sayılabilir? Buna rağmen develeri sahibine iade ederek cömertliğin en üst seviyesini göstermişlerdir."

Abdi, daha önce fark ettiği toplantıların sebebini reise sorunca reis şöyle cevap verdi: "Suruç Ovası'na akın düzenlemeyi tartıştık! Ancak bir karara varamadık; çünkü Şeyh Bozan oğlu Şeyh Nebi'nin çadırlarını Kormik'te [97] kurduğunu öğrendik. Adamlarımızın onunla yüzleşmesi (baş etmesi) oldukça zordur."

Böylece Şeyh Nebi Bey, bedevileri Kürt topraklarından sürüp onlara karşı çetin savaşlar verdikten sonra bölgedeki heybetini ve hakimiyetini kanıtlamış oldu. Abdi, Kormik Vadisi'ne döndüğünde Şeyh Nebi'yi ve çadırlarını gördü; ona olup biteni anlatarak Şeyh'in topraklarını ve halkını korumadaki nüfuzunu ve makamını bir kez daha teyit etti.

---

96 "Bedevi Arapların kültüründe akın (gazve) ve yağma, kabilenin gücü ve şerefi olarak görülen bir gelenekti. Kabileler; develer, kadınlar ve topraklar gibi kaynakları ele geçirmek için birbirleriyle yarışırlardı. Hatta akınlar, bazen kendi kavramlarına göre bir tür 'sosyal adalet' yöntemi sayılırdı. Bu uygulamalar geçmişte yaşam tarzlarının bir parçası olsa da, günümüzde yasa dışı, insan haklarına aykırı, şiddet içeren ve toplumsal istikrarı tehdit eden eylemler olarak kabul edilmektedir."

97 Kormik (Qermog): Kormik, Suruç bölgesinde yer almaktadır. Sir Mark Sykes'ın İngiliz haritasında, bu bölgede belirlenmiş bir sınır noktasına işaret edilmiştir. Şeyh Nebi tarafından çizilen bu sınır noktası "Tahoun Nabi" (Nabi Değirmeni) olarak adlandırılmış olup, Kürt bölgeleri ile bedevi arazileri arasındaki sınırı belirlemeyi amaçlıyordu.

"Mir Şeyh Nebi, Birecik şehrinin kuşatmasına katıldı."

"Suruç'taki Kürt aşiretlerinin hafızası, kuşaktan kuşağa Birecik şehrinde yaşanan olaylara dair hikayeleri günümüze kadar taşımıştır. Bu anlatılar, tarihi belgelere göre şehir halkının hoşnutsuzluğunun artması üzerine 1831 ile 1845 yılları arasında gerçekleşen olayları konu alır."

Şehir halkının, Birecik mütesellimi Lütfullah Ağa ve yandaşlarının zulmünden bıkması, kırsal bölgedeki aşiretlerle ittifak kurmalarına ve Berazi Suruç Aşiretler Birliği'nden yardım istemelerine yol açmıştır. Bu güçlü ittifak; Şeyhan, Aladinan, Pijan, Şedadan, Zervan, Dinan, Okuyan, Maafan, Didan... gibi pek çok Kürt aşiretini bünyesinde barındırmaktaydı.

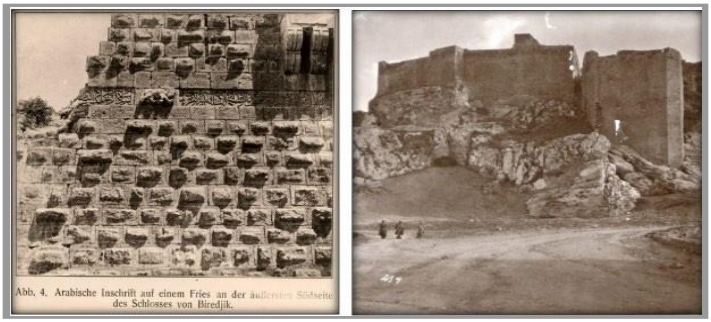

Birecik Kalesi

Yardım çağrısı ve kabile ittifakı talebinin ardından; Suruç'ta yaşayan aşiretler ve Birecik kırsalındaki bazı aşiretler, Viranşehir ve Mardin'de yerleşik olan Milli (Milliye) aşiretlerinin bir kısmıyla birleşti.

Bu ittifaka ayrıca Rakka'da ikamet eden El-Gaben, El-Curf, El-Ğul ve diğerleri gibi Milli aileleri de katıldı. Çatışmaların şiddetlenmesinin ardından şehrin askeri garnizonu

bozguna uğratıldı; mütesellim ve yandaşları kaleye sığına- rak direnişe geçtiler ve yardım talebinde bulundular. Bu yar- dım talebi üzerine, Halep Kaymakamı Muhammed Paşa böl- geye toplar ve askerler gönderdi.

Berazi Kürt aşiretleri ittifakı (Suruç'taki Şeyhan Kürt Aşireti dahil) ve Birecik Mütesellimi Lütfullah Ağa'nın kuşatılmasına (1831) dair belgeler şunlardır:

- HAT Arşivi, Cilt 20707/R, Belge No: 389, Tarih 1831: "Birecik Mütesellimi Lütfullah Ağa tarafından gönderilen yardım talebi; Berazi ve Milli aşiretlerinin Rakka'daki bazı bozguncularla birleşerek Birecik'e baskın düzenlemeleri, Mütesellim ve beraberindekilerin kaleye sığınarak direnişe geçmeleri sebebiyle."
- HAT Arşivi, Cilt 20707/P, Belge No: 389, Tarih 1831: "Birecik halkının Berazi, Kitkan ve Rakka'daki Milli aşiretleri ile birleşerek isyan etmeleri, Mütesellim ve yandaşlarının kaleye çekilerek isyana karşı direnmeleri ve yardım talebi üzerine Halep Kaymakamı Muhammed Paşa'nın toplar ve askerler göndermesi."
- HAT Arşivi, Cilt 20707/G, Belge No: 389, Tarih 1831: "Birecik'te isyanın çıkması, Berazi ve Milli aşiretlerinin bu isyana katılması, Mütesellim Lütfullah Ağa ve yanındakilerin kalede isyana karşı direnmeleri ve onlara yardım gönderilmesi."
- İ..DH.. Arşivi, Cilt 101217, Belge No: 1286, Tarih 1845: "Urfa'da bulunan Berazi aşiretinin te'dib edilmesi (cezalandırılması) için Arabistan Ordusu Müşiri'nin harekete geçmesi."
- İ..DH.. Arşivi, Cilt 8943, Belge No: 169, Tarih 1847: "Berazi Aşireti meselesi sırasında yaralanan ve vefat eden Arabistan Ordusu Binbaşısı Muhammed Ağa'nın oğlu Mustafa'ya tahsis edilen maaşın ödenmesi emrinin yerine getirilmesi ve bu emrin ordu subayları huzurunda ilan edilmesi."

Kaynak: Muhammed Ali Ahmed, "Osmanlı Arşiv Belgelerinde Beraziler", Medarat Kurd.https://www.medaratkurd.com/2013/05/13/329

Berazi ve Milli Aşiretleri Arasında: Şeyh Nebi'nin İbrahim Paşa Milli'ye Karşı Koymadaki Rolü

Birecik meselesinde Şeyhan Aşireti dahil Suruç aşiretlerini Milli aşiretleriyle bir araya getiren ittifaka rağmen, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında durum büyük bir değişime uğradı. İbrahim Paşa Milli'nin Milli aşiretlerinin liderliğini üstlenmesinin ardından, bu aşiretler arasında amansız bir çatışma patlak verdi. Bu anlaşmazlık sadece geleneksel aşiret kavgalarının bir sonucu değil, aynı zamanda derin siyasi etkilerin de bir ürünüydü. Aşiretlerin Osmanlı Devleti'ne yönelik siyasi tutumları ile askeri sadakatlerinin birbirine karışması, çatışmanın alevlenmesine ve görüş ayrılıklarının derinleşmesine neden oldu.

Bu bağlamda Osmanlı belgeleri, bölgenin tanıklık ettiği bu önemli olayları şu şekilde belgelemektedir:
- Y..MTV. Arşivi, Cilt 184, Belge No: 285, Tarih 1906: "Milli ve Berazi aşiretleri arasında meydana gelen olaylar ve aralarında barışı sağlamak amacıyla yapılan müdahale."
-BEO Arşivi, Cilt 214314, Belge No: 2858, Tarih 1906: "Halep Vilayeti'nden gelen telgraf; Milli aşiretleri reisi İbrahim Paşa'nın, Halep Vilayeti'ndeki Berazi ve Aneze aşiretlerine saldırmak amacıyla Mardin ve Diyarbakır'dan adam toplama girişimi hakkında."
- BEO Arşivi, Cilt 215562, Belge No: 2875, Tarih 1906: "Berazi ve Milli aşiretleri arasında süregelen husumet nedeniyle çıkması muhtemel olayların, herhangi bir hadise yaşanmadan çözüme kavuşturulduğu."
- DH.MKT. Arşivi, Cilt 27, Belge No: 2791, Tarih 1909: "Berazi aşiretlerinin Milli aşiretlerine saldırması sebebiyle, daha önce Viranşehir'de bulunan askeri birliklerin eski yerlerine iade edilmesine dair Diyarbakır Vilayeti'nden gönderilen telgraf."
Kaynak: Muhammed Ali Ahmed, "Osmanlı Arşiv Belgelerinde Beraziler", Medarat Kurd.

Şeyh Nebi'nin (Suruç Ovası Sancağı) İbrahim Paşa Milli'ye Karşı Verdiği Mücadelelerden Biri:

Bu savaş, amansız bir çatışma sürecinde gerçekleşmiştir. Suruç ve Kobani şehirlerindeki yaşlıların anlattıklarına göre; İbrahim Paşa Milli, Urfalı (Rehavi) bir grup çocuğu haksız yere alıkoyduğunda, bölgedeki pek çok lider ve ileri gelenin çocukları kurtarma çabaları sonuçsuz kalmış, bunun üzerine çocukların aileleri Suruç aşiretlerinden yardım istemiştir.

O dönemde Şeyh Nebi yaşlanmış olmasına rağmen, azminden hiçbir şey kaybetmemiş ve zor şartlar karşısında boyun eğmemiştir. Çevresinde; Ketikan, Dinan, Şeyhan gibi Suruç Ovası'nın çeşitli Kürt aşiretlerinden gelen 92 süvari toplanmıştır.

Savaşlardaki cesaret ve yiğitlikleriyle tanınan bu süvariler, alıkonulan çocukların kurtarılması operasyonuna katılmışlardır. Bu savaşta yer alan süvarilerden bazılarının isimleri şunlardır:

- Hamo Musiki ve kardeşi Karhıye Musiki.
- Mizar köyünden Osi Mesto.
- Aligör köyünden Yusuf Ağa-i Dinayi.
- Müdep köyünden Asi Veled.
- Harapsor köyünden Ahmed Kırat, Ömer Kırat ve Sa'dun Kırat.
- Kormik köyünden Mahmud Faraglo.
- Alizer köyünden Cemi Şeyh.
- Besi köyünden Botoy-i Felle.
- Sukran Karceli köyünden Melek. Ve kahramanlıkları şiirlere konu olan daha niceleri...

Süvariler, çocukların serbest bırakılmasını talep etmek için Paşa'nın karargahına doğru yola çıktılar. Ancak İbrahim Paşa, onları tanımasına rağmen bu talebi reddetti. Bunun üzerine süvariler, meydan okuyan bir dille: "Paşa! Görelim bakalım meydan kiminmiş!" dediler. Ardından süvariler, atlarını Paşa tarafından çocukların tutulduğu yere doğru sürdüler. Zincirleri kırdılar ve oradakileri esir aldılar. Yine meydan okuyarak: "Bakalım Paşa şimdi ne yapabilecek!"

dediler. Urfalı (Rehavi) çocukları serbest bıraktılar ve Paşa'ya, eğer gücü yetiyorsa gelip onlarla yüzleşmesi için haber gönderdiler. Fakat Paşa ne yapabilirdi ki? Öfke içinde sessiz kalıp geri çekilmekten başka çaresi yoktu. Şeyh Nebi ve cesur süvarileri çocukları yanlarına alarak Urfa şehir merkezine döndüklerinde...

"Alıkonulan çocukları kurtardıktan sonra onlara eşlik eden süvarileri canlandıran temsili bir resim."

Urfa'nın genç kızları, evlerin damlarından zılgıtlar çalarak ve ziller [98] sallayarak onları karşıladı; bu, çocukların dönüşüne duyulan büyük sevincin bir ifadesiydi.

Suruç Ovası'ndaki bazı yaşlılar şunu da eklerler: Şeyh Nebi, İbrahim Paşa'nın konakladığı yere varmadan önce, yanındaki 92 süvarinin bir kısmını çocukların tutulduğu yerin yakınında, arkasında bıraktı. Şeyh Nebi, Paşa'nın çocukları teslim etmeyi reddedeceğini tahmin ediyordu. Viranşehir dışında askerleriyle kamp kuran İbrahim Paşa'nın yanına vardığında, Şeyh Nebi ona: "Maksadımızı ve talebimizi biliyorsun," dedi. Ancak Paşa çocukları vermeye yanaşmadı.

Bunun üzerine Şeyh Nebi, önceden hazırladığı planın bir parçası olarak, kafa karışıklığı yaratmak amacıyla bazı süvarilerine Paşa'nın çadırlarını ateşe vermeleri için işaret verdi. Diğer süvariler ise saldırı manevrasına geçti. Anlatılanlara göre, taraflar arasında çıkan çatışmada bazı süvariler yaralandı veya kılıç darbesi aldı.

"Suruç Ovası Sancağı" (Şeyh Nebi), çadırları ateşe verme planı sayesinde bu savaşın kazanılmasında büyük bir rol oynamış ve savaşın dengelerini kendi lehine çevirmiştir. İbrahim Paşa'nın askerlerinin sayıca üstün olmasına rağmen, süvarilerin gösterdiği cesaret ve yiğitlik bu zaferin kazanılmasında önemli bir etken olmuştur. Bu olay 19. yüzyılın sonlarında gerçekleşmiştir.

Onlarca yıl geçmesine rağmen bu olayların, Kobani ve Suruç'taki yaşlıların hafızasında sanki dün yaşanmış gibi büyük bir heyecanla yer alması dikkat çekicidir. Şeyh Nebi ile ilgili bu halk hikayeleri hâlâ ilgi çekici detaylarla anlatılmakta ve nesilden nesile aktarılan Kürt mirasının bir parçası olmaya devam etmektedir. Bu hikayeler, yerel toplumların kültürel kimliğinin temel bir parçasını oluşturduğu için önemini korumakta; bölge tarihine dair derin hatıraları yaşatıp ilham vermeyi sürdürmektedir.

---

98 Geçmişte, zılgıtlar eşliğinde eldeki çanları (zilleri) sallamak, Urfalı genç kızlar arasında köklü bir gelenekti. Bu adet, neşe ve sevincin en yüce anlamlarını ifade eder, onların mutluluk dolu kutlamalarını simgelerdi.

Mîr Şeyh Nebi, miladi 1886 yılında vefat etmiş ve Suruç ilçesine bağlı Ziyaret köyüne defnedilmiştir.

1904 yılına ait Osmanlı Arşiv belgelerine göre; Kaymakam Galip Bey aracılığıyla Suruç'taki Kürt aşiretleri ile Milli aşiretleri arasında bir sulh ve uzlaşı sağlanmıştır. Bu uzlaşıya Şeyh Nebi'nin oğlu Şeyh Hasan ve amcasının oğlu Şeyh Bozan katılmıştır.[99]

"Ancak taraflar arasındaki sulh uzun sürmedi; İbrahim Paşa'nın Suruç aşiretlerine ve bölgedeki diğer aşiretlere yönelik saldırıları nedeniyle 1905 yılında ihtilaflar yeniden alevlendi. [100] Şeyh Nebi'nin vefatından sonra, iki taraf arasında 1906 yılına kadar süren bir dizi çatışma meydana geldi.

Şeyh Nebi'nin hayatındaki bariz duruşlardan biri de (Şeyh Nebi'nin torunlarından eski milletvekili Mahmud Kaplan Şevki'nin rivayetine göre) şöyledir: Adıyamanlı Kürt liderlerden Yakup Paşa, isyanı nedeniyle Osmanlı Sultanı tarafından cezalandırılmasına dair ferman çıkarılınca Şeyh Nebi'ye sığınmıştır. [101] Dedemiz Şeyh Nebi onu misafir edip koruması altına almış, ardından Sultan'a Yakup Paşa için af dileyen bir mektup yazmıştır; Sultan bu talebe icabet ederek onu affetmiştir. Yakup Paşa, Şeyh Nebi'ye: 'Sen benim babam sayılırsın, yaşadığım müddetçe bu iyiliğini unutmayacağım,' demiştir. Şeyh Nebi'nin vefatından sonra Yakup Paşa, oğlu Şeyh Hasan'ın hayatta olduğu dönemde mezarını ziyaret etmiş ve ona olan hürmetinden dolayı kabrinin

---

99 1322-06-17-H / 66-180 numaralı Osmanlı Arşivi belgesine göre: "29 Ağustos 1904 tarihinde, Kaymakam Galip Bey tarafından Suruç'taki Kürt aşiretleri ile Milli aşiretleri arasında bir sulh ve uzlaşı sağlanmıştır. Bu uzlaşıya, Suruç'taki 'Kürt Şeyhan Aşireti reisleri' olan Şeyh Nebi'nin oğlu Şeyh Hasan ve beraberindeki amcasının oğlu Şeyh Bozan katılmıştır."

100 Osmanlı Arşivi - 216-11 numaralı belge, 1905 yılında anlaşmazlıkların yeniden başladığını hükme bağlamaktadır.

101 Yakup Paşa, Adıyaman'daki Kürt aşiret liderlerinden biridir. 1887 doğumlu ve 1948 vefatlı olan, Etmani aşireti lideri Süleyman Ağa'nın oğlu Yakup Hamdi Bey (Paşo Ağa veya Paşa Yakup olarak da bilinir) ile karıştırılmamalıdır. Aralarındaki durum sadece isim benzerliğinden ibarettir.

üzerine sembolik bir kubbe yaptırmıştır. Bu kubbe, Suruç Ovası'nın o kahraman ve yiğit emirinin bir simgesi ve 'Suruç Ovası Sancağı'nın hatırasının ölümsüzleşmesi olmuştur."

Mîr Şeyh Hasan Ağa (1862-1944), Şeyh Nebi'nin oğlu.

Suruç ve bölgedeki Kürt aşiretlerinin tarihinde öne çıkan şahsiyetler- den biridir. Urfa vilayetine bağlı Suruç kazasında dünyaya gelmiştir."

[102] Şeyh Hasan, Osmanlı Saltanatı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu olmak üzere iki farklı döneme tanıklık etmiştir.
Nüfus kayıtlarına göre Urfa vilayeti, Suruç kazasında doğmuş olup doğum tarihi 1862'dir. Nüfus kütüğündeki kaydı şu şekildedir: Şeyh Hasan. Soyadı: Kaplan. Baba adı: Şeyh Nebi. Anne adı: Rabia. Vefat tarihi ise 1944'tür.
1923 yılında Cumhuriyet kurulduğunda, Cumhuriyet öncesi dönemde hakim olan eski unvan ve lakapların değiştirildiği yeni bir nüfus sistemi getirilmiştir. Aile bireyleri daha önce 'Şeyh Nebi Ailesi' veya 'Şeyh Nebi Şeyh Bozan Ailesi' olarak anılmaktaydı. Medeni Kanun ve yeni düzenlemelerin uygulanmasıyla bu tanımlamaların yerini soyadı almış ve aileye 'Kaplan' soyadı verilmiştir. Bu soyadı, Türk nüfus kayıtlarındaki resmi tescillere göre, yeni idari sistemi benimseyen ailenin Cumhuriyet dönemindeki ilk soyadı olmuştur.

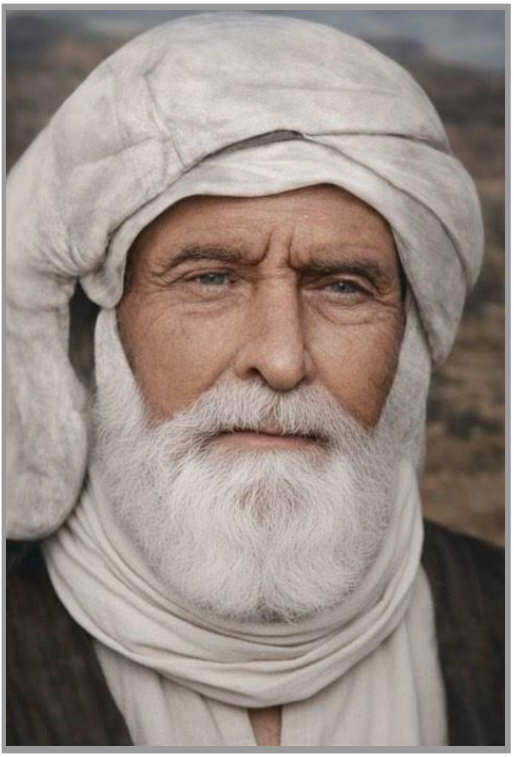

Şeyh Hasan (1862-1944),
Şeyh Nebi'nin (Suruç Ovası Sancak Beyi'nin) oğlu

Şeyh Hasan, kardeşi Şeyh Osman'ın vefatından sonra kabilenin liderliğini üstlenmiştir.[103] Urfa Milli Mücadele

[103] Şeyh Osman, babasının vefatından sonra Şeyhan aşiretinin reisliğini üstlenmiş, cesareti ve yiğitliğiyle tanınan bir süvariydi. Ancak liderliği uzun sürmedi. Halep'ten Suruç'a dönerken bedeviler tarafından kurulan bir pusu sonucu şehit edildi. Bu pusunun, savaşlarda kendilerine ağır yenilgiler yaşatan babası Mîr Şeyh Nebi'den alınan eski bir davanın (kan davası) intikamı olduğu muhtemeldir. Aile mirasında anlatılan bir diğer rivayete göre ise; bu pusu Fransız işgalciler tarafından planlanmış ve

Albümü'nde ismi: "Suruç'taki Kürt Şeyhan Aşireti'nin Lideri" olarak geçmektedir.[104] Toplumundaki büyük itibarını yansıtan bir gelişme olarak, aşiret reisliğini onaylayan bir ferman kendisine İstanbul'dan (Asitane) gönderilmiştir. Aynı zamanda Osmanlı Devleti, özellikle Kürt aşiret reisleriyle olan ilişkilerini güçlendirmeye büyük önem vermekteydi.

"Dış savaşların sürdüğü bir ortamda, zaman zaman yaşanan gerginliklere ve bazı Kürt liderlerin Osmanlıların kabul

---

bedevi casuslar aracılığıyla infaz edilmiştir. Şeyh Osman arkasında varis bırakmadan vefat etmiştir.

Onun vefatıyla aşiret liderliğini kardeşi Şeyh Hasan devralmıştır. Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı A. Cihat Kürkçüoğlu tarafından hazırlanan "Urfa Milli Mücadele Albümü" (s. 146) adlı eserde, Şeyh Nebi oğlu Şeyh Hasan'ın Suruç'taki Şeyhan aşiretinin reisi olduğu teyit edilmektedir. Ayrıca, aileye ait Bab-ı Ali'den sadır olmuş seksenin üzerinde belge ve ferman bugün torunları tarafından korunmaktadır; özellikle Kürt siyasetçi, Milletvekili Mahmut Kaplan'ın oğlu Süleyman Kaplan (Şeyh Bozan'ın torunu) ailesi nezdinde bu belgeler mahfuzdur.

[104] Urfa Milli Mücadele Albümü (Müslüm Akalın - A. Cihat Kürkçüoğlu, s. 146): "Şeyhan Aşireti Reisi Şeyh Hasan (Kaplan) (1861-1944). Babası Şeyh Nebi, annesi Rabia. Şeyh Hasan, Suruç bölgesi aşiretlerinin toplandığı ve mücadele yemini ettiği ilk günden itibaren direnişe katılmıştır. Suruç'taki Milli Kuvvetlere (Suruç Aşiretler İttifakı) büyük bir manevi destek sağlamıştır. İlerleyen dönemde hastalığı (yaşlılığı) sebebiyle aşiret işlerini yeğeni Nuh Ağa'ya devretmiştir."

Not: Bu aşiret mücadelesi, günümüzde Türkiye'nin güneyi olarak bilinen bölgedeki Kürt şehir ve bölgelerinin Fransız işgaline karşı yürütülmüştür. Bu süreçte Türkiye-Suriye sınırı çizilmiş; Suruç topraklarının büyük bir kısmı Türkiye tarafında, daha küçük bir kısmı (Kobani) ise Suriye tarafında kalmıştır. Aynı zamanda Şeyhan aşiretinin büyük çoğunluğu Türkiye tarafında kalmış ve Şeyh Hasan Ağa'nın liderliğinde, onun yaşlılığı ve görme zayıflığı nedeniyle çocuklarının idaresinde 1944'teki vefatına kadar devam etmiştir. Vefatından sonra yerine oğlu Şeyh Bozan geçmiştir. Suriye tarafında (Kobani) kalan aşiret üyelerinin liderliğini ise, amcası Şeyh Hasan Ağa tarafından vekil tayin edilen Şeyh Nuh Ağa üstlenmiştir. Şeyh Hasan Ağa'nın, Şeyh Nuh'u Kobani'deki Şeyhan aşiretinin reisi olarak atadığı o meşhur toplantıya pek çok kişi katılmış, Suruç ve Kobani'nin ileri gelenleri bu olaya şahitlik etmişlerdir.

edilemez buldukları yasa veya yöntemlerini reddetmelerine rağmen bu ilişkiler sürmüştür. " [105]

"Bab-ı Ali'nin bu aileye yönelik yazışmalarında onlara her zaman Mîr (Prens/Bey) sıfatıyla hitap edildiğini görmekteyiz. Osmanlı belgeleri ve kayıtları [106], (Mîr Şeyh Nebi Ailesi)'nin (Suruç'taki Kürt Şeyhan Aşireti)'nin mirleri olduğunu açıkça belirtmektedir. Ayrıca belgeler, ailenin kökenlerinin bir Mîr sülalesine dayandığını ortaya koymakta; bu da onların toplum içindeki yüksek konumlarını ve tarihi köklerinin derinliğini teyit etmektedir."

"Şeyh Hasan, liderliği döneminde birçok Osmanlı Sultanı'na tanıklık etmiş; o dönemin siyasi ve sosyal dönüşümleri içerisinde halkının konumunu güçlendirmede ve istikrarını korumada merkezi bir rol oynamıştır. Şeyh Hasan'ın hayatının bu dönemi, bölge tarihinde hayati bir dönemeç olarak kabul edilir."

Şeyh Hasan, o dönemde bölgenin içinden geçtiği zorluklar karşısında aşiretine feraset ve hikmetle liderlik etmiştir. Bu dönemde, özellikle Osmanlı Devleti'nin son yılları ve 20.

---

105 N. A. Khalfin, *Kürdistan Mücadelesi*, Çev: Ahmed Osman, Bağdat, 1969; Muhammed Emin Zeki, *Kürt ve Kürdistan Tarihi Hülasası*, Saadet Matbaası, Kahire, 1948; Thomas Bois, *Kürtlerin Tarihi*, Çev: M. Teysir Mirhan, Darü'l-Fikr, Şam, 2001; Safarastian, A: *Kurds and Kurdistan*, Londra, 1984.

106 Osmanlı Belgelerinde Mîrlik Unvanı: Bab-ı Ali'nin bu aileye yönelik resmi yazışmalarında, 1900-1901-1902-1903 yıllarına ait Osmanlı kayıt ve defterlerinde de görüldüğü üzere, her zaman "Suruç Şeyhan Aşireti Mirleri" ibaresi kullanılmıştır. Bu belgelerde, Suruç'taki Kürt Şeyhan aşiretinin reisi olarak Şeyh Hasan Ağa'nın ismi zikredilmektedir.
Ayrıca belgeler, ailenin köklü silsilesinden bahsederken onları "Mîrlik Soyu" (Sülale-i Emiriye) olarak vasıflandırmaktadır. Bu durum, ailenin soyunun Cizira Botan Mirlerine dayandığının ve asil bir mîrlik neslinden geldiklerinin açık bir göstergesidir.
Bu tarihi vesikaların nüshaları, bugün Şeyh Hasan'ın torunları olan Kürt siyasetçi Mîr Süleyman bin Mîr Mahmut Kaplan Sevki ailesinin nezdinde mahfuzdur. Buna ek olarak, Osmanlı Arşivi'nin 180-66 numaralı belgesi, 1904 yılındaki sulh sürecini teyit eder. Kaymakam Galip Bey tarafından Suruç Kürt aşiretleri ile Milli aşiretleri arasında gerçekleştirilen bu uzlaşıya, Suruç'taki "Şeyhan Aşireti Reisleri" sıfatıyla Şeyh Hasan (Şeyh Nebi oğlu) ve amcasının oğlu Şeyh Bozan bizzat iştirak etmişlerdir.

yüzyılın başlarında, Kürtler ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler gerginliklerle doluydu. Suruç liderleri de dahil olmak üzere pek çok Kürt lider, Osmanlı'nın bazı otoriter uygulamalarına karşı çıkıyordu. Ayrıca, Sultan II. Abdülhamid döneminde kurulan Hamidiye Alayları'na katılmaktan kaçınmaları, İstanbul (Asitane) ile Suruç Kürt aşiretleri arasındaki gerilimi daha da tırmandırmıştır.

Bu gerginliklerin bir parçası olarak Osmanlılar, Suruç'taki Kürt aşiretlerine karşı mücadele etmesi için sık sık İbrahim Paşa ve adamlarını devreye sokmuştur. Yıllarca süren bu çatışmalar, o dönemin siyasi çekişmelerinin bir sonucuydu. İbrahim Paşa'nın Hamidiye Alayları'nda komutan olması, onun Osmanlı Devleti ile olan tam ittifakını yansıtıyordu. Osmanlı arşivlerinde, maalesef onun Kürt aşiretlerine karşı yürüttüğü mücadeleleri belgeleyen onlarca vesika bulunmaktadır. Biz burada, tarihi olayları olduğu gibi aktarırken hiçbir Kürt sembolüne veya şahsiyetine hakaret etme amacı taşımıyoruz; aynı zamanda İbrahim Paşa'nın o dönemdeki bilinen liderliğini ve bölge tarihindeki önemli rolünü de göz ardı etmiyoruz.

Mîr Şeyh Hasan Ağa ve Kuzenleri: "Şeyh Hasan, tüm kuzenleri ve halkı arasında çok sevilen bir liderdi. Özellikle amcasının oğlu Şeyh Bozan ve onun oğulları Şeyh Osman Koro ile Şeyh Nuh Ağa'yı her zaman yanında tutmuş, onlarla birlikte aşiretin liderlik ve meşihat (şeyhlik) birliğini oluşturmuştur (onlardan ileride bahsedilecektir). Şeyh Hasan uzun bir ömür sürmüş, yaşlandığında ise tüm yakınları ona saygıyla 'Amca' (Apo) diye hitap etmişlerdir. Bölgesinde mertliği ve adaletiyle tanınan Şeyh Hasan, her zaman toplumunun haklarını savunmuş ve halkının menfaatlerini gözetmiştir."

Şeyh Hasan ve Kıtlık Yılı (Sene-i Mecaa): "Birinci Dünya Savaşı sırasında, 1915 yılında Şam ve çevresinde şiddetli bir kıtlık yaşandı. [107] 1916 yılına gelindiğinde ise açlık

---

[107] 1915 Kıtlığı: "Birinci Dünya Savaşı sırasında Suriye, Halep, Beyrut vilayetleri ile Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığı ve Urfa gibi Osmanlı topraklarının geniş bir kesimini vuran büyük kıtlık; savaş koşulları ve 'güneşin

tüm bölgeyi sarmıştı. Özellikle o yıl yaşanan aşırı sıcakların, çekirgelerden kurtulabilmiş son mahsulleri de yok etmesiyle durum daha da vahim bir hal almıştı."

Durumu daha da kötüleştiren etken ise, Fransız ve İngiliz savaş gemilerinin Şam (Bilad-ı Şam) kıyılarını kuşatması olmuştur. Bu kuşatma, her türlü ikmal ve erzağın Osmanlı kuvvetlerine ulaşmasını engellemiş, bu durumun etkileri doğrudan tüm ülkeye yansımıştır. Öyle ki, bu yıl halk arasında "Açlık Yılı"(Sene-i Cua) olarak adlandırılmıştır.

önünü kapatacak kadar' yoğun olan çekirge sürülerinin istilası nedeniyle meydana gelmiştir."

"Bu kıtlık on binlerce can kaybına yol açmıştır; sadece Halep'te 60 ila 80 bin kişi açlıktan hayatını kaybetmiş, Cebel-i Lübnan nüfusunun ise üçte biri açlık nedeniyle vefat etmiştir."

"1914-1915 sezonunda tarımsal üretimdeki azalma %25'i aşmış, buna ek olarak ordunun iaşesi için başta buğday olmak üzere gıda maddelerine el konulması (tekalif-i harbiye), fiyatların aşırı yükselmesine ve diğer tüm temel ihtiyaç maddelerinde paralel bir fiyat artışına neden olmuştur. Bölgenin geniş bir kesimine yayılan çekirge istilası ise durumu daha da kötüleştirmiştir."

1915 Büyük Kıtlığından Bazı Tanıklar ve Manzaralar:

Bu kıtlığın etkileri çok büyük olmuş; savaş koşulları, Osmanlı politikaları ve tarım ürünlerini yok eden çekirge felaketi nedeniyle Urfa vilayeti ile Suruç gibi kazalarına kadar uzanmıştır.

Aile mirasında anlatılanlara göre; Şeyh Hasan, sahibi olduğu tüm köylerden buğday mahsulünü toplamaya odaklanmış, ardından bu buğdayı kendi halkına dağıtmış ve bir kısmını da yerel halkın gıda ihtiyacı için tahsis etmiştir.

Halk arasında anlatılanlara göre; o dönemde insanlar büyük bir gıda sıkıntısı çekiyor ve karınlarını doyuracak bir lokma bulabilmek için amansız bir mücadele veriyorlardı.

Bu şartlar altında Şeyh Hasan, insanlara yiyecek sağlamaktan asla tereddüt etmedi. O dönemde gözleri zayıflamış (göremez olmuş) olduğu için, ne zaman mülteci veya aç birileri odasına (mifadasına) girse, adamlarına derhal yemek getirilmesini ve sofra kurulmasını emrederdi. Bir gün adamları ona: "Müsaadenizle Şeyhim; halka çok fazla buğday ve yemek dağıtıyorsunuz. Bunları satıp kendiniz için yeni köyler satın alabilirsiniz."dediler. Bunun üzerine Şeyh Hasan şu cevabı verdi: "Halkım açken, ben kuru toprağı ne yapayım?"

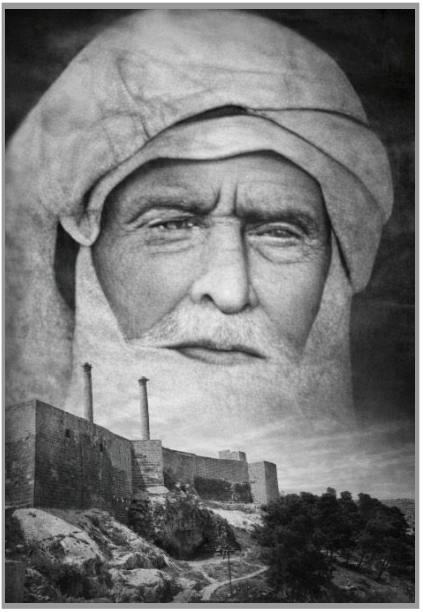

Mîr Şeyh Hasan bin Şeyh Nebi (Suruç Ovası Sancağı)

Mîr Faysal ve Vaat Edilen Kürt Mîrliği

Osmanlı ordusunun çekilmesinin ardından İngiliz kuvvetlerinin Halep'e girmesiyle, [108] bölgedeki kontrol büyük güçlerin eline geçmişti. Bu durum, İngilizlerin desteği ve koordinasyonuyla Mîr Faysal'ın şehre ulaşmasına imkân sağladı. Faysal; yerel işleri düzenlemek ve görüşmeler yapmak üzere farklı etnik kökenlerden liderleri, mirleri, aşiret reislerini, kanaat önderlerini ve eşrafı davet etti. Şam, Humus, Hama gibi şehirlerden ve diğer bölgelerden gelen heyetler, kendisiyle bir araya gelmek üzere bu toplantıya iştirak ettiler.

Mîr Faysal bin Hüseyin'in Kasım 1918'de Halep'e Girişi

Tarihçi El-Gazzi'nin aktardığına göre; Mîr Faysal, 6 Safer 1337 (9 Kasım 1918) Pazar günü öğle vakti Halep'e ulaştı. Kendisine, birkaç gün önce onu karşılamak için Hama'ya giden heyet eşlik ediyordu. Halep yakınlarında onun için görkemli bir karşılama töreni hazırlandı ve ardından kendisi için Aziziye mahallesinde tahsis edilen eve yerleşti.

[108] El-Gazzi / Nehrü'z-Zeheb fî Târîhi Haleb, Cilt 3, Sayfa 507.

Aynı yılın Safer ayının onunda (13 Kasım 1918), Şam, Humus ve Hama halkından oluşan heyetler, kendi bölgeleri ile Halep şehri arasındaki sevgi ve kardeşlik bağlarını pekiştirmek amacıyla Mîr Faysal'ı ziyaret etmek üzere Halep'e ulaştılar. Bu heyetlerin gelişinden birkaç gün sonra, Halep Belediyesi tarafından Baron Otel'de onurlarına, çok sayıda ileri gelenin ve eşrafın katıldığı görkemli bir ziyafet verildi.

Aynı gün, kendisine babasıyla görüşmek üzere derhal Mekke-i Mükerreme'ye gitmesi gerektiğini bildiren bir telgraf gelmesi üzerine Faysal şehirden ayrıldı. [109]

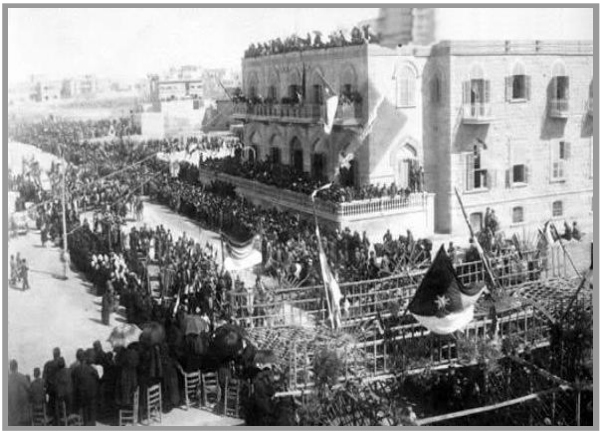

Fotoğraflar, Halep'teki Baron Oteli'ni göstermektedir; Mîr Faysal, Kasım 1918'de /215/ numaralı odanın balkonunda [110] görülmektedir.

O dönemde, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sürecine girmesinin ardından devletin kuruluşuna katılmak amacıyla Suruç ve çevresinden Kürt aşiret liderleri Halep'e [111] gelmişlerdir.

---

109 El-Gazzi / Nehrü'z-Zeheb fî Târîhi Haleb, Cilt 3, Sayfa 509 ve 515

110 Fotoğraf Kaynağı: Halep Fotoğraf Müzesi

111 Urfa ve Suruç, 1918 yılında Halep'teki Osmanlı dönemi sona erene kadar (İngiliz kuvvetlerinin Halep'e girişinden önce) Osmanlı Devleti'nin Halep Sancağı'na bağlıydı.

Aile Mirası: 1918 yılında Mîr Faysal Halep şehrine geldiğinde; Halep ve çevresindeki bölgelerden aşiret reislerini, kanaat önderlerini ve eşrafı davet etti. Mîr Faysal ile görüşmeye davet edilenler arasında, o dönemin Suruç Kürt aşiret liderlerinden oluşan bir heyet de bulunuyordu.

Suruç Ovası'ndan gelen bu Kürt heyeti; Şeyh Bozan'ın oğlu Şeyh Osman (Koro lakaplı, [112] Kitkan aşireti reisi Basravi Derviş, Halil Bey ailesinden isimler ve diğer yetkin şahsiyetlerden oluşmaktaydı.

O sıralarda Şeyh Hasan Ağa yaşlanmış ve gözleri zayıflamıştı. Bu nedenle heyetin idaresini, yeğeni gibi gördüğü [113], cesareti, siyasi zekası ve amcasına olan bağlılığıyla tanınan amcası oğlunun oğlu Şeyh Osman'a (Koro) devretti. Osman Koro, bölgedeki Kürt liderlerden birini temsil ederek toplantıya katıldı ve yanında aileye ait fermanlar ile resmi belgeleri de götürdü.

"Toplantıya Berazi (Pirasî) konfederasyonuna bağlı Kürt aşiret reisleri ve ağalarının yanı sıra, Kitkan Aşireti liderliği ve diğer birçok isim de katıldı.

Toplantının sonunda Faysal, Şeyh Osman'a bir nişan takdim etti ve Şeyh Hasan'a iletilmek üzere bir mesaj verdi. Faysal, kendi ifadesiyle batıda Akdeniz kıyısından başlayıp Suriye-Irak sınırındaki en uç nokta olan Ayn Divar köyüne kadar uzanan ve Türkiye-Suriye sınır hattı boyunca devam eden bölgede bir 'Kürt Mîrliği' vaadinde bulundu. Gerçekte sözü edilen bu topraklar, Kürdistan'ın bir parçası olup batısından doğusuna kadar uzanan bir coğrafi derinliğe sahipti.

Şeyh Osman (Koro) dönüş yolundayken, 1918 yılında bu vaat edilen mîrlikte gözü olan (taht kavgasında olan) kişiler tarafından Muharici (Meharci) köyü yakınlarında haince bir pusuya düşürülerek katledildi."

---

112 Şeyh Osman Ağa (Koro lakaplı); Şeyh Bozan Ağa'nın oğlu, Şeyh Mustafa'nın (Şeyh Nebi'nin kardeşi) torunu ve lider Şeyh Bozan Ağa Sifki'nin soyundandır.

113 Şeyh Hasan Ağa'nın Suruç'taki torunları; dedelerinin, amcası oğlu Şeyh Bozan'ın çocuklarını, özellikle de Şeyh Osman (Koro) ve kardeşi Şeyh Nuh Ağa'yı çok sevdiğini ve onlara kendi öz evlatları gibi davrandığını rivayet etmektedirler.

"1918 yılında, Şeyh Osman Koro'nun Muharici köyü yakınlarında pusuya düşürülerek kalleşçe katledilmesini tasvir eden temsili bir resim."

"Hiçbir varis (evlat) bırakmadan vefat etti; üzerindeki nişan, ferman ve belgeler gasbedildi. [114] Ayrıca Şeyh Hasan Ağa'nın evinden de başka belgeler çalınmış olup, bunlardan bir kısmına daha sonra Şam'da rastlanmıştır ve bu konuda pek çok rivayet vardır. Şeyh Hasan Ağa, yeğeninin katledilmesi üzerine derin bir üzüntü yaşamıştır.

[114] Uyarı: 1918 yılı, Suruç topraklarını bölen sınır çiziminden önceki bir tarihtir. Türkiye ile Fransız mandası altındaki Suriye arasındaki sınırlar, 1921 Ankara Antlaşması çerçevesinde belirlenmiştir. Bu sınır, Kobani'de demiryolu hattı boyunca geçirilmiş; hattın kuzeyindeki bölgeler Türkiye'ye dahil edilmiştir. Bu durum, Şeyh Osman Koro'nun o dönemde (bir bütün olan) Suruç şehrinde bulunduğunu kanıtlamaktadır.
Rivayet edilir ki: Şeyh Osman Koro öldürüldüğünde, Şeyh Hasan büyük bir yasa boğulmuş, kederinden yakasını yırtmıştır. Aynı dönemde, Şeyh Hasan'ın evinden Osmanlı dönemine ait bazı fermanlar, belgeler ve nişanlar çalınmış; bunların bir kısmı daha sonra Şam'da ortaya çıkmıştır.

Günümüzde aile arşivi, 'Eski Osmanlı' dönemine ait yaklaşık seksen kadar belge ve fermanı [115] bünyesinde barındırmaktadır."

Şeyh Hasan'ın Fransız Sömürgeciliğine Karşı Mücadelesi

"20. yüzyılın başlarında, sınır bölgesinin tamamı Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçasıydı. Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlılar Suriye ve Mezopotamya'yı kaybetmiş; İngiltere ve Fransa ise 1916 yılında bölgeyi kendi aralarında paylaşmak üzere gizli Sykes-Picot Antlaşması [116] üzerinden anlaşmışlardı."

---

115 Bu ferman ve belgeler, Mîr Şeyh Nebi'nin oğlu Şeyh Hasan'ın torunlarının; özellikle de Kürt siyasetçi Mîr Süleyman bin Mîr Mahmud Kaplan Sifki ailesinin muhafazası altındadır.

116 1916 Sykes-Picot Antlaşması:

1916 Sykes-Picot Antlaşması; Fransa ve Birleşik Krallık arasında, Rus İmparatorluğu ve İtalya'nın onayıyla imzalanan gizli bir anlaşmadır. Amacı, Birinci Dünya Savaşı sırasında Bereketli Hilal bölgesindeki Osmanlı topraklarının paylaşımını ve gelecekteki nüfuz alanlarını belirlemekti. Antlaşma, Üçlü İtilaf devletlerinin Osmanlı Devleti'ni yenilgiye uğratacağı varsayımına dayanıyordu.

Müzakereler 23 Kasım 1915 ile 3 Ocak 1916 tarihleri arasında gerçekleşti. Fransız diplomat François Georges-Picot ile İngiliz diplomat Mark Sykes, Fransa, İngiltere ve Çarlık Rusyası dışişleri bakanlıkları arasındaki mutabakat metinlerini imzaladılar. Hükümetler antlaşmayı 9 ve 16 Mayıs 1916 tarihlerinde onayladı.

Antlaşma uyarınca, Arap Yarımadası dışındaki Osmanlı vilayetlerinin İngiliz ve Fransız nüfuz bölgelerine dağıtılması önerildi:

Büyük Britanya'ya: Günümüzdeki Filistin, Ürdün ve Güney Irak'ın yanı sıra, Akdeniz'e erişim sağlamak amacıyla Hayfa ve Akka'da küçük bir kıyı şeridi tahsis edildi.

Fransa'ya: Güneydoğu Türkiye (Kuzey Kürdistan), Kuzey Irak (Musul dahil), Suriye ve Lübnan verildi. Bu bölgeler, Mezopotamya'nın kuzeyi, Güneydoğu Anadolu ve Kuzeydoğu Suriye boyunca uzanan tarihi Kürdistantopraklarının geniş bir kısmını kapsamaktaydı.

Rusya'ya: (Sazonov-Paléologue Antlaşması ile) Batı Ermenistan, İstanbul ve Türk Boğazları ayrıldı.

İtalya'ya: 1917'deki St. Jean de Maurienne Antlaşması ile Güney Anadolu'da bir bölge verildi.

Fransız İşgaline Karşı Şeyh Hasan Ağa'nın Direnişi

"Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Osmanlı İmparatorluğu dağılmış ve topraklarının müttefik kuvvetler arasında paylaşılması için anlaşmalar imzalanmıştır. Müttefiklerin Orta Doğu'yu işgal etmesiyle bölge büyük siyasi dönüşümlere sahne olmuştur. Bölgenin sömürgeci güçler arasında paylaştırılması; yeni devletlerin kurulmasına, milliyetçi hareketlerin doğmasına ve geniş çaplı ekonomik ve sosyal sonuçlara yol açmıştır.

Fransız kuvvetleri Urfa ve Suruç şehirlerini işgal ettiğinde, Şeyh Hasan Ağa bu işgale en sert karşı çıkan ve direnen isimlerden biri olmuştur. Bölgede Fransız sömürgeciliğine karşı mücadelenin en önde gelen sembol isimlerinden biri haline gelmiştir.

O dönemde mücahitlere yardım etmiş ve sömürgeciye karşı direnişe bizzat katılmıştır.[117] Bu süreçte işgalci güçler tarafından defalarca hapsedilmiş ve ardından serbest bırakılmıştır. Bu dönem, aynı zamanda İngiltere ve Fransa tarafından Türkiye ile Suriye arasındaki sınırların çizilmeye başlandığı bir tarihsel eşiği temsil etmektedir."

Suruç Ovası, her biri kendi bağımsız liderliğine sahip, çoğunluğu Kürtlerden oluşan birkaç aşiretin oluşturduğu bir

---

Filistin: O dönemki küçük sınırlarıyla uluslararası bir yönetime (condominium) bırakılması kararlaştırıldı.
Bu antlaşma, 1918'deki geçici İngiliz-Fransız düzenlemelerinin temelini oluşturdu. Savaştan sonra Fransa; Filistin ve Musul bölgelerini İngiltere'ye devretti. Nisan 1920'deki San Remo Konferansı ile de Levant (Şam bölgesi) ve Mezopotamya üzerindeki manda sistemleri resmen şekillendi.

117 Şanlıurfa Kurtuluş Mücadelesi Albümü: Müslüm Akalın - A. Cihat Kürkçüoğlu. Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları. Sayfa 146'da şu ifadeler yer almaktadır:
Metin: "Şeyhan Aşireti Reisi Şeyh Hasan (Kaplan) (1861-1944). Babası Şeyh Nebi, annesi Rabia. Şeyh Hasan, Suruç bölgesi aşiretlerinin toplantısından itibaren milli mücadeleye katılmış ve sadakat yemini etmiştir. Suruç'taki milli kuvvetlere (Suruç Aşiretler İttifakı Kuvvetleri) büyük bir manevi destek sağlamıştır. Rahatsızlığı sebebiyle aşiret işlerini yeğeni Nuh Ağa'ya devretmiştir."

aşiret ittifakıdır. Suruç şehri; batıda Birecik, doğuda merkez ilçe Şanlıurfa, güneydoğuda Akçakale, kuzeyde Bozova ve güneyde ise Suriye sınırı ile çevrilidir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Suruç Milli Kuvvetleri (Kuva-yi Milliye), Suruç Ovası aşiretlerinin evlatları tarafından kurulmuştur.

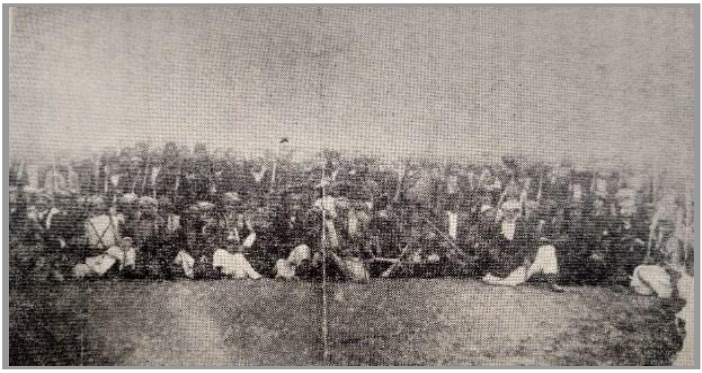

Urfa Kurtuluş Mücadelesi Albümü'nde şu bilgiler yer almaktadır: Şeyhan Aşireti Reisi, Şeyh Nebi oğlu Şeyh Hasan Kaplan; milli mücadeleye katılmıştır. Suruç bölgesi aşiretler toplantısında, işgalciyi kovmak için Suruç'taki milli kuvvetlere destek vereceğine ve mücadeleye katılacağına dair yemin etmiştir. Bu süreçte aşiretler ittifakı kuvvetlerine (Milli Kuvvetlere) bizzat katılarak çok büyük bir manevi destek sağlamıştır.[118]

Arkasında tertemiz bir isim, onurlu bir geçmiş ve bölge tarihinde silinmez bir iz bıraktı. Haziran ayı başlarında Fransızlar, Siftek ve Cerablus istasyonlarını kontrol altına almışlardı.

4 ve 5 Haziran 1920 tarihlerinde, Suruç şehrinde konuşlanmış olan Milli Kuvvetler birlikleri, Fransızlara karşı büyük bir baskın düzenleyerek Arabpınar (Ayn el-Arab) istasyonunu ele geçirdiler.

---

118 Şanlıurfa Kurtuluş Mücadelesi Albümü: Müslüm Akalın - A. Cihat Kürkçüoğlu. Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı. Sayfa 146.

Bu harekat sırasında Fransızlara ait büyük miktarda mal, erzak ve mühimmat da ele geçirildi. Siftek'ten Cerablus'a doğru çekilen Fransız kuvvetleri, Siftek Boğazı'nda Milli Kuvvetler tarafından pusuya düşürüldü ve Cerablus'a geri çekilmeden önce ağır kayıplar verdi.

"General Gouraud'nun 1921/1922 Yıllarında Cerablus Tren İstasyonu'nu Ziyareti"

Milli Kuvvetler karşısında alınan bu yenilgiden sonra, Fransızlar Fırat Nehri'nin doğusuna ilerlemeyi başaramadılar. Böylece, 1920 Haziran sonu itibarıyla tüm Fransız birlikleri Fırat'ın batısına sürüldü ve Urfa Sancağı'nda hiçbir Fransız gücü kalmadı.[119]Şeyh Nuh Ağa Sifki'nin Kobani'deki Kürt Şeyhan Aşireti LiderliğiTürkiye ile Suriye arasındaki sınırlar çizildiğinde, Suruç şehrine bağlı toprakların bir kısmı Suriye tarafında kaldı. Bu bölge daha sonra bir şehir haline geldi ve 'Kobani' olarak adlandırıldı. [120]

119 Mustafa Can, "Milli Mücadelenin Yerel Tarihi (1918-1923)". Osmanlı Arşivi Belgeleri: Belge No: 172-0-48, Belge No: 67-0-26 ve Belge No: 51-0-113.

120 Sınırların Şekillenmesi ve Kobani'nin Doğuşu:

Şeyhan aşiretinin bir kısmı sınırın diğer tarafında (Kobani) kalmıştı. Bunun üzerine Mîr Şeyh Hasan, kuzeninin oğlu olan (Şeyh Osman Koro'nun kardeşi ve Şeyh Bozan Ağa'nın oğlu) Şeyh Nuh Ağa Sifki'yi, Kobani'deki Kürt Şeyhan aşiretinin riyasetine (liderliğine) atadı. Şeyh Hasan, onu öz yeğeni gibi görüp sahip çıkmıştı.[121]

Kobani sınırları, 1921 Ankara Antlaşması ile Fransız mandasındaki Suriye ve Türkiye arasında, İstanbul-Bağdat demiryolu hattı boyunca çizilmiştir. Bu hattın kuzeyinde kalan Mürşitpınar gibi bölgeler (Tarihi Kuzey Kürdistan) Türkiye sınırları içinde kalırken, ana kasaba Fransız mandası altındaki Suriye tarafında (Batı Kürdistan) kalmıştır. Bu sınırlar, 1920 San Remo Konferansı ve 1920 Sevr Antlaşması'nı fiilen geçersiz kılan 1923 Lozan Antlaşması ile kesinleşmiştir.

Bu sınır hattı, bölgenin sosyal dokusunu parçalamış; güneydeki kırsal kesimin Viranşehir, Suruç ve Urfa gibi geleneksel merkezlerle bağını koparmıştır. Bu durum, yerel halkın Kaniya Kurdan bölgesinde yeni bir merkez ve pazar kurmasına yol açmış; Alman Demiryolu Şirketi'nin istasyon binası etrafında Kobani'nin ilk çekirdeği oluşmuştur. Zamanla genişleyen kasaba, Fırat'ın doğusundan Rakka'nın kuzeyine ve hatta Hama'nın doğusuna kadar uzanan göçebe Kürt aşiretlerinin yaşadığı geniş ovaları kapsamış ve idari olarak 160 km batıdaki Halep şehrine bağlanmıştır.

1923 Lozan Antlaşması'nın 3. maddesine göre Kobani sınırları, Türk-Fransız savaşını bitiren 1921 Ankara Antlaşması'na dayanır. Bu antlaşma ile Sevr sınırları değiştirilerek sınır hattı yaklaşık 50 km güneye çekilmiştir. Banyas'tan doğuya, Meydan-ı Ekbez'e, oradan Kilis istasyonuna ve demiryolu hattının güney sınırını takip ederek devam etmiştir. Bu düzenlemeler sonucunda Kuzey Suriye'deki birçok bölge Türkiye sınırlarına (Tarihi Kuzey Kürdistan) dahil edilmiş; Halep şehri, Halep ve Adana vilayetlerine bağlı geniş hinterlandından koparılmıştır. Böylece Adana, Osmaniye, Maraş, Antep, Kilis, Suruç, Urfa, Mardin, Nusaybin ve Cizre (Cezire-i İbn Ömer) gibi şehir ve bölgeler Türkiye egemenliğine girmiştir.

121 Şanlıurfa Kurtuluş Mücadelesi Albümü: Müslüm Akalın - A. Cihat Kürkçüoğlu. Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı. Sayfa 146

Metin: "Şeyhan Aşireti Reisi Şeyh Hasan (Kaplan) (1861-1944). Babası Şeyh Nebi, annesi Rabia. Şeyh Hasan, Suruç bölgesi aşiretlerinin toplantısından itibaren milli mücadeleye katılmış ve sadakat yemini etmiştir. Suruç'taki milli kuvvetlere (Suruç Aşiretler İttifakı) büyük bir manevi destek sağlamıştır. Rahatsızlığı sebebiyle aşiret reisliğini (sınırın diğer tarafındaki/Kobani) yeğeni Nuh Ağa'ya devretmiştir."

Not: Fransız işgaline karşı yürütülen aşiret direnişi, günümüzde Türkiye'nin güneyi olarak bilinen Kürt bölgelerinde gerçekleşmiştir. Bu süreçte Türkiye-Suriye sınırı çizilmiştir. Suruç topraklarının büyük bir kısmı

Şeyh Nuh Ağa, soydaşları için gerçekten büyük bir kazanç ve halkı arasında saygın bir önderdi. Cesaret, mertlik, yiğitlik ve cömertlik gibi üstün vasıfları kendisinde barındıran bir şahsiyetti.

Onurlu duruşları ve Fransız işgaline karşı yürüttüğü mücadelesiyle Kobani tarihinde silinmez bir iz bırakmıştır. Kendisi, en asil sıfatları kişiliğinde toplamış bir şahsiyetti.

Fırat'ın batısına yayılan Kürt Şeyhan Aşireti'nin bu koluna ise Şeyh Muhammed'in (Ham Reş olarak bilinen) oğlu Şeyh Abdulkadir Sifki reislik etmiştir.[122]

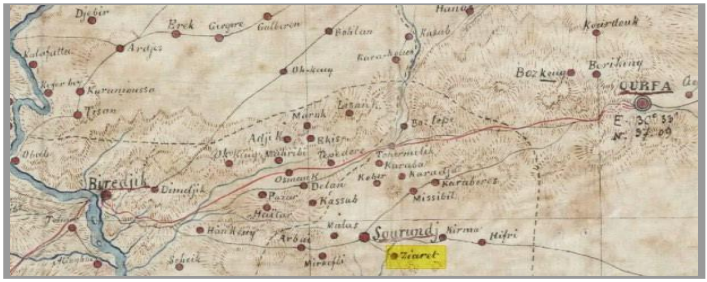

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kalırken, daha küçük bir kısmı Suriye tarafında (Kobani şehri) kalmıştır. Aynı zamanda, Şeyhan aşiretinin büyük çoğunluğu Türkiye tarafında kalmış ve Şeyh Hasan Ağa'nın vefat ettiği 1944 yılına kadar onun (evlatlarının idaresinde) riyasetinde bulunmuştur. Şeyh Hasan'dan sonra reisliği oğlu Şeyh Bozan Kaplan (Milletvekili Mahmut Kaplan'ın babası) devralmıştır.

Aşiretin Suriye tarafındaki (Kobani) diğer kısmının reisliğini ise, amcası Şeyh Hasan Ağa'nın vekalet vermesiyle Şeyh Nuh Ağa üstlenmiştir. Bu yetkilendirme, Şeyh Hasan'ın misafirhanesinde (مضافة) kalabalık bir topluluğun huzurunda gerçekleşmiş; Suruç ve Kobani'nin ileri gelenleri buna şahitlik etmiştir. Bu durum aynı zamanda Şanlıurfa Kurtuluş Mücadelesi Albümü'nde de kayıt altına alınmıştır.

122 Yüksek Makamlı ve Padişah Tuğralı Hümayun (Ferman):Tarih: 23 Zilhicce 1273 (Miladi: 14 Ağustos 1857*) Suruç vakıflarının tüm mutasarrıflığı (yönetimi); gerekli tüm resmi usuller ve belgelendirme işlemleri tamamlandıktan sonra, Saltanatın ahit ve belgeleme nizamı uyarınca Şeyh Nebi ve kardeşleri Mustafa, Muhammed ve Ahmed'e tevdi edilmiştir.Bu Ferman; Evkaf-ı Hümayun Nazırı, Birinci Dereceden Mecidiye Nişanı ve İmtiyaz Nişanı sahibi, Müşir Ali Galip Paşa tarafından tasdik edilmiştir.

Vasıfları: Merhametli, adil, cömert ve cesur bir liderdi. Reislik görevini, amcasının oğlu Şeyh Hasan Ağa'nın görevlendirmesi (vekaleti) ile üstlenmiştir.

Şeyh Abdulkadir'in torunlarının tevarüs ettiği (miras aldığı) belgeler arasında; Şeyh Abdulkadir'in Fırat'ın batısındaki Şeyhan aşiretlerinin meşihat ve reislik mührü de bulunmaktadır.

Milletvekili Mahmut Kaplan (Şeyh Hasan Ağa'nın torunu), amcaları ve bölgenin ileri gelenlerinin anlatımlarına göre:

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, Türkiye'nin güneydoğusunda (Kuzey Kürdistan) Şeyh Said Kıyamı [123] patlak verdi. 1925 yılında bu hareketin bastırılmasının ardından, bölgedeki tüm aşiret reisleri ve dini liderlerin (Şeyhlerin) tutuklanması veya idam edilmesi yönünde bir karar alındı.

Bu karar, Suruç ve çevresindeki Kürt Şeyhan Aşireti'nin reisi ve bölgenin en önde gelen Kürt liderlerinden biri olan Şeyh Hasan Kaplan'ı da kapsıyordu. Şeyh Hasan Ağa hakkındaki tutuklama emri Suruç Kaymakamı'na ulaştı. Ancak Kaymakam, askerlere Mîr vermeden önce gizlice bir yardımcısını Şeyh Hasan Ağa'ya göndererek; hakkında tutuklama kararı çıktığını ve acilen bölgeyi terk etmesi gerektiğini bildirdi.

Kaymakam emri uygulamak üzere askerleri gönderdiğinde, Şeyh Hasan Ağa çoktan sınırı geçerek o dönem Fransız kontrolünde olan Suriye tarafına geçmişti. Fransızlar onu yakaladı ve Türk tarafı Şeyh Hasan Ağa'nın iadesini talep etti. Fransızlar başlangıçta bu iadeyi kabul ettiler; zira Şeyh Hasan Ağa daha önce onlara karşı savaşmış ve aşiretleri

[123] Palu'lu (Kürt bölgelerinden biri olan Palu bölgesine nispeten) Mahmud oğlu Ali oğlu Said'dir. Babası, halkın etrafında toplandığı dini bir liderdi; vefatından sonra oğlu Said bu dini liderlik mirasını devralmıştır. Şeyh Said'in silahlı hareketi, 1925 baharı gelmeden önce Türkiye'nin güneydoğusunda başlamıştır. Hareket, 1925 yılının Nisan ayı ortalarında kendisinin ve lider kadrosunun yakalanmasıyla sonuçlanmıştır. Şeyh Said, diğer Kürt liderlerle birlikte idama mahkûm edilmiş ve infazları aynı yılın 30 Mayıs günü gerçekleştirilmiştir.

Fransızları bölgeden kovmak için kışkırtmıştı, bu yüzden aralarında şiddetli bir düşmanlık vardı.

Şeyh Hasan Ağa'nın iade edilmesi, onun doğrudan idam edilmesi anlamına geliyordu. Bu durum karşısında Şeyh Hasan'ın kuzenleri, yeğeni Şeyh Nuh Ağa ve bölgedeki tüm müttefikleri Fransız işgalcilere karşı dik bir duruş sergilediler; onun derhal serbest bırakılmasını ve asla iade edilmemesini talep ettiler.

İade kararına en sert tepkiyi gösterenlerden biri de Ketikan Aşireti Reisi Basravi Ağa olmuştur. Fransız yetkililere hitaben şu tarihi sözleri söylemiştir:

"Dayım Şeyh Hasan Ağa'nın iade edilmesine asla rızam yoktur. Eğer dayımı teslim ederseniz, bölgedeki tüm Kürt aşiretleri size karşı ayaklanacaktır. Bu sorumsuz davranışınız, sonu gelmez ve telafisi olmayan felaketlere yol açacaktır."

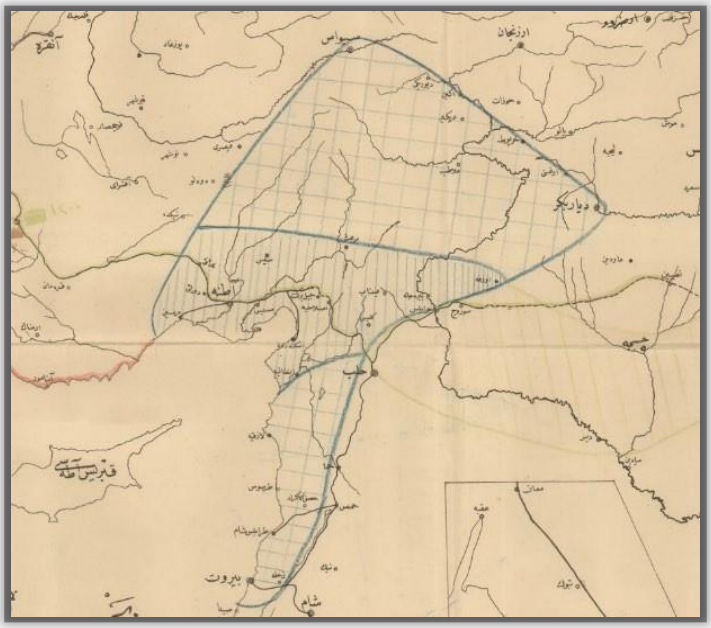

Muharrem 1336 / Kasım 1917 Tarihli Osmanlı Haritası: Müttefik kuvvetlerin Osmanlı topraklarındaki konumunu ve nihai İngiliz-Fransız Anlaşması'na (Sykes-Picot) göre Suriye ile Kuzey Suriye'de İngiliz ve Fransızlara ayrılan bölgeleri göstermektedir. Bu haritada Urfa Vilayeti ve ona bağlı olan Suruç şehri de net bir şekilde yer almaktadır.

Fransızlar buna cüret edemediler; Şeyh Hasan'ı iade etmekten vazgeçip onu serbest bıraktılar. Şeyh Hasan, kendisine ait olan 'Gök Tepe' köyünde bir süre kaldı. Daha sonra o dönemki Ankara hükümeti tarafından genel af ilan edilince memleketine geri döndü. 1944 yılındaki vefatına kadar orada yaşadı ve Suruç'un Ziyaret köyünde babasının yanına defnedildi.

Aile Üyelerinin Fransızlara ve İşbirlikçilerine Vergi Vermeyi Reddetmesi

Aile üyeleri, Fransız işgalinin Kürt bölgelerine dayattığı vergileri ödemeyi reddettiler. Bu red, sömürgeci politikalara karşı yürütülen direnişin bir parçasıydı. Bu duruş sadece ekonomik bir tepki değil, Fransızların bölgedeki hakimiyetine karşı güçlü bir siyasi tavırdı. Özellikle Fransızlar ve onların yardakçısı olanKürt aşiretlerine bu yükleri dayatmak için işgalcilerle iş birliği yapan bedevi paralı askerlerin vergi toplama girişimlerine karşı koyarak bu tavırlarını somutlaştırdılar. Bu duruş, sömürgeci tahakkümü reddetmelerinin güçlü bir ifadesiydi.

Osmanlı Devleti'nin yıkılışı ve Fransız müstevlilerin Batı Kürdistan (Kuzey Suriye) bölgelerine girişinden sonra Fransızlar, bölgedeki çıkarlarına hizmet etmesi için —özellikle Rakka ve çevresinde— 'Milli Hükümetler' adı altında yapılar kurmaya çalıştılar. Bu dönemde Fed'an bedevi aşireti reisi Müjhem bin Mehid ve Halil el-Müjhem, Kobani şehri de dahil olmak üzere komşu Kürt aşiretlerine vergi dayatmak için bedevi birliklerine liderlik ediyorlardı.

Ancak bu girişimler karşısında, asaletini ve milletine olan bağlılığını koruyan Kürt şahsiyetler öne çıkmıştır. Bu isimlerin başında, o dönemde bölgenin tanık olduğu zorluk ve meydan okumalara karşı cesareti ve sarsılmaz duruşuyla bilinen, Şeyh Mustafa'nın oğlu Muhammed Bozan (Muhammed Bozan Mıstı) gelmektedir.

Nesebi: Muhammed Bozan b. Şeyh Mustafa b. Şeyh Müslim b. Şeyh Osman Ağa b. Şeyh Hüseyin Ağa b. Şeyh Hasan Ağa b. Muhammed Ağa Serhoş Sifki el-Kurdî.

Annesi, Şeyh Nebi'nin kızı Adle Hatun'dur. Babası Şeyh Mustafa ise Şeyh Nebi Şeyh Bozan'ın amcasının oğludur.

Muhammed Bozan, Fransızların ve onların temsilcisi olan bedevilerin Kürt bölgelerine, özellikle de Kürt Şeyhan Aşireti ve kollarına dayattığı vergileri ödemeyi reddetmiştir. Bu güçlere karşı silahla direnmiş; bu direniş Kırmidlığ Kalesi (Tel Kırmidlığ) mevkisinde çatışmalara ve çarpışmalara

yol açmış, nihayetinde o güçler geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu olaylar, daha sonra bölgedeki Kürt ve Arap sınırlarının yeniden belirlenmesine (çizilmesine) katkı sağlamıştır. Dış baskılara karşı sergilediği kahramanca duruşun yanı sıra Muhammed Bozan; amca çocuklarını birleştirmek, Kürt milli ve aşiret geleneklerini korumak için daima çaba sarf etmiş, bu da onu bölgedeki Kürt kimliğini muhafaza eden unutulmaz ve seçkin bir şahsiyet kılıp hafızalara kazımıştır.

Şeyh Bozan Kaplan, 1909 yılında Suruç kazasında doğmuştur. [124]Babası Şeyh Hasan, annesi ise Bezki Aşireti ağalarından ve Kürt Hertavi (Hertavizade) Aşiretine mensup Hamo Ağa'nın kızı Gülay Hatun'dur. [125] Şeyh Bozan, siyasi deha ile toplumsal ıslah yeteneğini kendisinde birleştiren, tarihin en seçkin şahsiyetlerinden biridir.

---

[124] Şanlıurfa Valiliği Nüfus Kayıtları / Suruç Kazası:

- Adı: Şeyh Bozan Kaplan
- Doğum Tarihi: 1909
- Ölüm Tarihi: 1994
- Baba Adı: Şeyh Hasan
- Anne Adı: Gülay

[125] Gülay Hatun Hakkında Bilgiler: Hamo Ağa'nın kızı olan Gülay Hatun; Kürt Hertavi (Hertavizade) aşireti lideri ve Bezki aşiret ağalarından biri olan Muhammed Mehdi Açar Ağa'nın kız kardeşidir.
Kuzenleri (Amca Çocukları: Cindi Açar Ağa, Abdo Durab Ağa, Abdülkadir Ağa oğlu Yusuf ve Abdurrahman Ağa Hertavizade.)

"Mîr Şeyh Hasan oğlu Mîr Şeyh Bozan"

1944 yılında babası Mîr Şeyh Hasan'ın vefatının ardından aşiretin riyasetini devralmıştır. Bölgesinde büyük bir saygı gören, bilge bir lider olarak öne çıkmıştır. Özellikle Suruç'taki Kürt aşiretleri arasında arabuluculuk yaparak toplumsal barışı sağlama ve husumetleri giderme konusunda çok önemli bir rol oynamıştır.

Şeyh Bozan'ın gerçekleştirdiği en önemli icraatlardan biri, 'Dınna (Dina) [126]' ve 'Şeddadi' aşiretleri arasındaki büyük barıştır. Bu tarihi barış, 1964-1965 yıllarında Suruç'un Ziyaret köyündeki Şeyh Bozan'ın misafirhanesinde (maddafesinde) gerçekleşmiştir. Dönemin en nüfuzlu Kürt aşiret reislerinin ve ağalarının çözmekte aciz kaldığı bu derin husumet, Şeyh Bozan'ın etkileyici kişiliği ve dillere destan hikmeti sayesinde son bulmuştur. Barış törenine her iki aşiretin

126 Dınna (Dinaî) Kürt Aşireti

önde gelenlerinden oluşan muazzam bir halk topluluğu şahitlik etmiştir.

Şeyh Bozan 1994 yılında vefat etmiş olup, Suruç'taki liderlik mirasını oğlu Milletvekili Mîr Mahmut Kaplan devralmıştır.

Milletvekili Mîr Mahmut Kaplan Sifki

Nesebi (Soy Ağacı): Mahmut Kaplan b. Bozan Ağa b. Hasan Ağa b. Şeyh Nebi (Suruç Ovası Sancağı) b. Zaim Bozan b. Osman b. Hüseyin b. Şeyh Hasan b. Zaim Muhammed Ağa Serhoş b. Emin Bey b. Ahmed b. Yusuf b. Muhammed b. Ali Bey b. Emin Bey b. Abdullah Bey b. Mîr Seyfeddin el-Bahti el-Kurdî (Hicri 783 yılında dayısı Mîr İsa'dan sonra Cizre Azizan/Botan Mîri) b. Mîr Ali b. Mîr Muhammed (Ermişat Kalesi Hakimi) b. Mîr Mecduddin el-Kurdî.

Hayatı Hakkında Bir Özet: Mahmut Kaplan, 1947 yılında idari olarak Şanlıurfa (Riha) vilayetine bağlı olan Suruç [127] kazasında Kürt bir anne ve babadan dünyaya gelmiştir. Babası, Suruç doğumlu olan Şeyh Bozan b. Şeyh Hasan'dır. Annesi ise Birecik [128] kazasından, Kürt Hertavi

127 Şanlıurfa Nüfus Kayıtları / Suruç Kazası:

- Adı: Mahmut
- Soyadı: Kaplan
- Baba Adı: Bozan
- Anne Adı: Öveyş (Üveyş)

128 Öveyş (Üveyş) Hatun Hakkında Bilgiler: 1922 yılında Birecik kazası, Dişlik (Gölbaşı) mahallesinde doğmuş; 2002 yılında Suruç kazasında vefat etmiştir. Muhammed Mehdi Açar Ağa'nın kızıdır.

(Hertavizade) aşireti ve aynı zamanda Bezki Aşiret ağalarından Muhammed Mehdi Açar Ağa'nın kızı Öveyş (Üveyş) Hatun'dur

Eğitim Bilgileri ve Kamu Görevleri:

1973-1976 yılları arasında Ankara Üniversitesi'nden mezun oldu. 1976 yılında Şanlıurfa'nın Bozova ilçesindeki Devlet Yatılı Okulları'na Genel Müdür (Okul Müdürü/Yönetici) olarak atandı ve bu görevini 1981 yılına kadar sürdürdü.

1984 yılında Şanlıurfa Bayındırlık ve İskân Müdürlüğü bünyesinde genel müdürlük/idarecilik makamına atandı. 1992 yılında parlamenter siyasete adım atarak, 1998 yılına kadar Doğru Yol Partisi (DYP) Şanlıurfa İl Başkan Yardımcılığı görevini yürüttü. 2002 genel seçimlerinde Şanlıurfa Milletvekili seçilerek 2007 yılına kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) görev yaptı.

Milletvekili Kaplan, uluslararası ve yerel düzeyde birçok insani meseleye destek veren seçkin şahsiyetlerden biri olarak kabul edilir; tüm çabasını kendi halkına ve bölgesine hizmet etmeye adamıştır.

Babası Muhammed Mehdi Açar Ağa, Kürt Hertavi (Hertavizade) aşiretinin reisi ve aynı zamanda Bezki aşireti ağalarından biridir.

"Kürdistan Bölgesi Başkanı Mesud Barzanî'nin, Mîr Mahmut Kaplan'a Daveti"

Aynı zamanda, Şanlıurfa iline sunduğu hizmetlerle toplumun her kesiminde olumlu ve etkin bir rol oynamıştır. Özellikle Kürt toplumu başta olmak üzere, aşiretler arasındaki anlaşmazlıkların çözümü ve toplumsal barışın sağlanması (ıslah-ı zat'ul beyn) hususunda çok değerli katkılarda bulunmuştur.

"Şeyh Nebi (Suruç Ovası Sancağı) Torunlarının Maddafesi - Suruç'taki Sifkiler"

Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkilerin geçtiğimiz yıllar boyunca gerilmesi, sınırların uzun süre kapalı kalması nedeniyle sınır bölgelerinde ve kentlerinde büyük zararlara yol açmıştır. Bu durum, bölge halkının temel geçim kaynağı olan ticari değiş-tokuşun durmasına neden olmuştur. Bu bölgelerin çoğunlukla Kürt nüfusun yaşadığı yerler olması sebebiyle, yaşanan süreç doğrudan Kürt toplumunu etkilemiş; sınırın her iki yanındaki komşu toplumlar ve aileler arasındaki kopukluğu ve mesafeyi derinleştirmiştir.

Bu bağlamda Milletvekili Kaplan, bölgenin bir evladı olarak ve kendi halkına hizmet etme amacıyla, ticareti yeniden canlandırmak ve Kürt toplumunun uğradığı zararları hafifletmek için Suruç (Mürşitpınar) sınır kapısı da dahil olmak üzere sınırların açılması yönünde yoğun çaba sarf etmiştir.

Milletvekili Kaplan; parkların inşası, spor salonlarının açılması, doğalgaz şebekesinin kurulması gibi projelerle Şanlıurfa ve ilçelerinin kalkınmasına büyük katkılar sağlamış; ilin hizmetine sunulan pek çok plan ve projeye imza atmıştır. Bunlardan modern demiryolu projesi gibi bazıları halen uygulama aşamasındadır.

Ceylanpınar ilçesinde 'Çiftlik' (TİGEM arazileri çevresi) olarak bilinen, uzun yıllar boyunca halka dağıtılmayan oldukça geniş ve bereketli topraklar bulunmaktaydı. Kaplan, bu arazilerin dağıtımı konusunu çözüme kavuşturmayı başarmış ve 2004-2005 yılları arasında bu toprakların yerel halka tahsis edilmesi için hükümet onayını almıştır. Bu kapsamda araziler, aile başına 100 dönüm olacak şekilde toplam 674 aileye dağıtılmıştır.

Bölge halkına doğrudan fayda sağlayacak şekilde birçok kentte ve farklı alanlarda kalkınma programları hazırlamıştır. Şanlıurfa il merkezi ve Suruç dahil olmak üzere ilçelerindeki tarım arazileri için pek çok sulama kanalının açılmasını sağlamıştır.

Uluslararası İlişkiler:

Milletvekili Kaplan ve oğlu Süleyman Kaplan; Rusya, İsviçre, Kürdistan Bölgesi, Çad, Umman Sultanlığı, Irak, Kuveyt, Suriye, Pakistan ve İran dahil olmak üzere birçok ülkeye gerçekleştirilen resmi heyet ziyaretlerine başkanlık etmişlerdir. Bu ziyaretler sırasında kendilerine pek çok nişan ve ödül takdim edilmiştir.

"Milletvekili Mahmut Kaplan, oğlu Kürt siyasetçi Süleyman Kaplan ve beraberindeki üst düzey heyetin Çad Cumhuriyeti'ne gerçekleştirdiği ziyaretten bir kesit. Bu ziyaret kapsamında Parlamento Başkanı, Vakıflar Bakanı ve diğer üst düzey yetkililerle önemli görüşmeler gerçekleştirilmiştir."

Milletvekili Kaplan; Avustralya, Almanya, İsviçre, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Kafkas ülkeleri, Kazakistan, Pakistan, İran, Fas, Libya, Cezayir, Mısır, Ürdün, Lübnan, Kuveyt, Irak, Kürdistan Bölgesi, Suriye, Tunus, Çad ve Nijerya dahil olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinden gelen hükümet, diplomasi ve akademi heyetlerini ağırlamıştır.

-Dünyanın birçok ülkesinde uluslararası konferanslara katılmıştır. Ayrıca Kaplan, büyükelçi dostlarının Ankara'daki büyükelçiliklerde düzenlenen milli gün ve özel etkinlik davetlerine her zaman icabet etmiştir. Ödüller ve Takdirnameler.

"Milletvekili Mahmut Kaplan'ın Ankara'daki büyükelçiliklere gerçekleştirdiği ziyaretlerden ve resmi kutlamalar ile törenlere katılımından bir kesit."

Uluslararası Uygulamalı Bilimsel Konferans: 'Dinler Arası Barış İçinde Bir Arada Yaşama Yolları: Siyasi Şahsiyetlerin, Diplomatların ve İlgililerin Bu Hedefteki Rolü'. Konferansa, 40'tan fazla ülkeden 200'ü aşkın siyasi, medya, dini ve entelektüel Hristiyan, Müslüman ve diğer inançlara mensup şahsiyet katılmıştır. Milletvekili ve oğlu da bu konferansta yer almıştır.

Milletvekili, onurlu duruşlarından dolayı pek çok ödül ve nişan ile taltif edilmiştir. Bunların en öne çıkanları arasında; 'Doğu'nun İncisi' ödülü, Rusya'dan cesaret kılıcı, Umman Sultanlığı Sanayi Bakanı'ndan kahramanlık kılıcı, çeşitli uluslararası kuruluşlardan uluslararası barış nişanı ve Afrika Vadi Sultanlığı (Çad) nişanının yanı sıra seçkin katkıların ,
ve başarılarını yansıtan çok sayıda diğer onurlandırmalar yer almaktadır.

Küresel Kriz ve Kürt-Amazig Dayanışma Belgesi:

2019 yılında Kovid-19 pandemisi yayıldığında, salgının kötüleşmesini önlemek amacıyla birçok ülke sınırlarını kapatmak ve uçuşları askıya almak zorunda kalmıştır. Cezayir ise havalimanlarını tamamen kapatmış ve kendi vatandaşlarını dahi kabul etmemiştir; bu durum çok sayıda kişinin mahsur kalmasına yol açmıştır.

"2020 yılında İstanbul Havalimanı'nda mahsur kalan Cezayirlileri gösteren fotoğraflar."

2020 yılında İstanbul Havalimanı'nda 1500'den fazla Cezayirli; aralarında aileler, çocuklar ve ameliyat olmuş hastaların da bulunduğu bir grup, dokuz gün boyunca mahsur kalmıştır.

Mahsur kalanlar, daha sonra gazetelere verdikleri demeçlerde, Cezayir'in Türkiye Büyükelçiliği'nin kendileriyle ilgilenmemesinden duydukları memnuniyetsizliği dile getirmişlerdir.

Bu bağlamda, Cezayir Mîri Abdülkadir'in torunu Sayın Cafer, Kürt siyasetçi Mîr Mahmut Kaplan'ın oğlu Mîr Süleyman ile iletişime geçerek mahsur kalan Cezayirli kardeşlerimize yardımda bulunmasını talep etmiştir. Mîr Süleyman

ve babası Mîr Mahmut Kaplan, bu çağrıya cevap vermekte tereddüt etmemişlerdir. O dönemde yasama faaliyetlerinin çoğu askıya alınmış olmasına ve pek çok siyasetçinin virüs nedeniyle karantinada ya da vefat etmiş olmasına rağmen, Ankara'daki yetkililerle bir toplantı gerçekleştirmişlerdir.

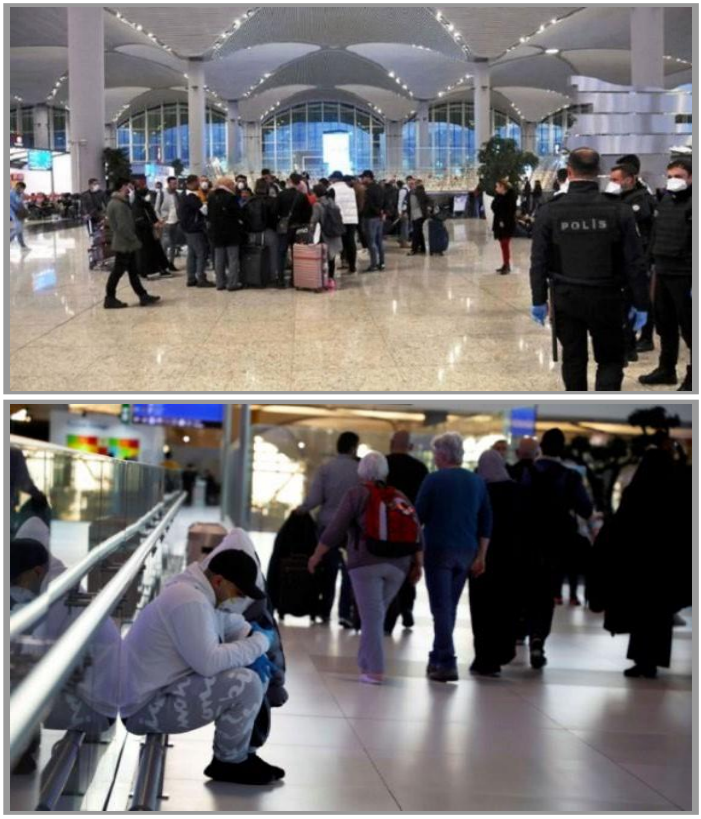

Koronavirüs pandemisi sırasında İstanbul Havalimanı'nda mahsur kalan Cezayirlilerin çektiği zorluklardan sahneler.

Havalimanında mahsur kalan Cezayirlilerin devlet otobüsleriyle ülkenin kuzeyinde, Karadeniz kıyısındaki Karabük şehrinde bulunan barınma merkezlerine nakledilmesi kararı çıkmıştır. Devlet, bu kişilerin nakil işlemlerini ve daha

önce öğrenciler için hazırlanmış olan yurtlardaki konaklama masraflarını üstlenmiştir.

Birkaç ay sonra ise ülkelerine nakilleri ve geri dönüşleri kolaylaştırılmıştır.Bu tutum, Kürtlerin Amaziglere (Berberilere) olan sevgisinin açık bir kanıtıdır. Bu olağanüstü koşullarda, Mîr Mahmut Kaplan ve oğlu Mîr Süleyman'ın yetkililer ve ilgililerle koordinasyon kurarak mahsur kalanlara destek ve yardım sağlamak amacıyla gerçekleştirdiği bu çalışma; en yüce insani değerleri, uluslar ve halklar arasındaki dayanışma ve sevgi bağlarını ortaya koymaktadır.

"İstanbul Havalimanı'nda mahsur kalan Cezayirlilerin, ülkenin kuzeyindeki Karabük şehrinde bulunan barınma merkezlerine nakledilme anlarından sahneler."

Mîr Mahmut Kaplan'ın çocukları:

1. Mühendis Ahmet: İş insanı ve uluslararası BCT İnşaat firmasının yöneticisidir. İnşaat sektöründe tanınmış bir isim olup, projelerin ve altyapının geliştirilmesinde büyük rol oynamaktadır.

2. Siyasetçi ve Hukukçu Süleyman.

Annesi, Ahmet Ağa'nın (Bozhewa Ağaları) kızı Lütfiye (Zülfiye) Hanım'dır. Ahmet Ağa ise Müslüm Ağa'nın oğlu, o da Ahmet Hakkari'nin oğlu, o da Hakkari Mîrliği'ne mensup olan Muhammed Ağa'nın oğludur.

Lütfiye (Zülfiye) Hanım'ın annesi ise Şeyha Zeynep'tir. Şeyha Zeynep; Şeyh Nuh ve Şeyh Osman Koro'nun kız kardeşidir. Onlar da Şeyh Mustafa'nın (Şeyh Nebi'nin kardeşi) oğlu Şeyh Bozan'ın oğullarıdır. Şeyh Mustafa ise Önder Şeyh Bozan bin Osman Ağa'nın oğludur.

"Mühendis Mîr Ahmet Kaplan (Uluslararası BCT İnşaat Şirketi Müdürü)"

"Kürt Siyasetçi Mîr Süleyman"

Mîr Mahmut Kaplan'ın oğlu Mîr Süleyman: Halkının hizmetinde öncü bir siyasetçi ve hukukçu.

Mîr Süleyman, 1979 yılında Şanlıurfa ilinin Suruç ilçesinde Kürt bir anne ve babanın evladı olarak dünyaya gelmiştir. İlim, edebiyat ve liderlik alanlarındaki köklü geçmi- şiyle tanınan seçkin bir ailede yetişmiştir. Bu ailenin fertleri; parlamento, Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim ve diğer kurumlar da dahil olmak üzere çeşitli devlet kurum ve bakanlıklarında üst düzey görevlerde bulunmuşlardır.

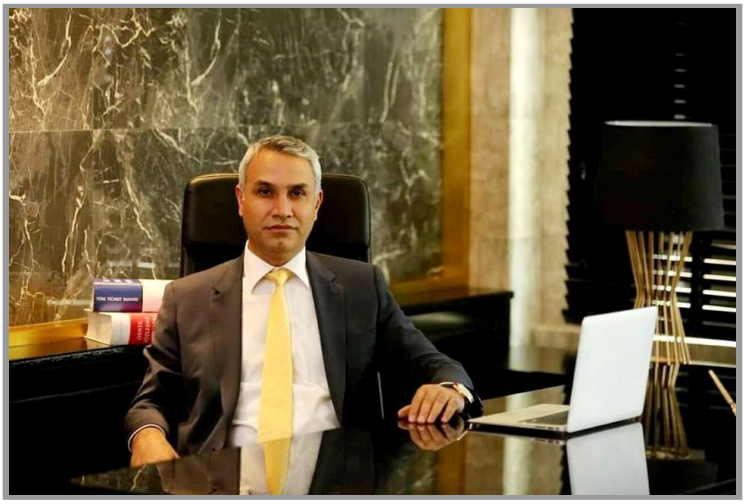

"Mîr Mahmut Kaplan'ın oğlu Mîr Süleyman"

Mîr Süleyman, ilköğrenimini Suruç'ta, ortaöğrenimini ise Şanlıurfa'da tamamlamıştır. Üniversite eğitimi yolculuğunda ise önce Brezilya'daki Sao Paulo Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girmiş, ardından eğitimini Kıbrıs'taki Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamlamıştır.

Bu dönem boyunca sadece avukatlık mesleğini liyakat ve başarıyla icra etmekle kalmamış, aynı zamanda eğitimi; siyaset ve insan hakları aktivizmi alanlarındaki kabiliyetlerini geliştirmesine de yardımcı olmuştur.

Bu sayede halkının ve Kürt kimliğinin haklarını savunabilmiş; yerel ve uluslararası düzeyde siyasi, sosyal ve insan hakları konularına etkin bir şekilde katkıda bulunmuştur.

Hukuk okumasındaki amacı en başından beri çok netti: Halkının haklarını savunmak ve onların sesini dünyaya duyurmak.

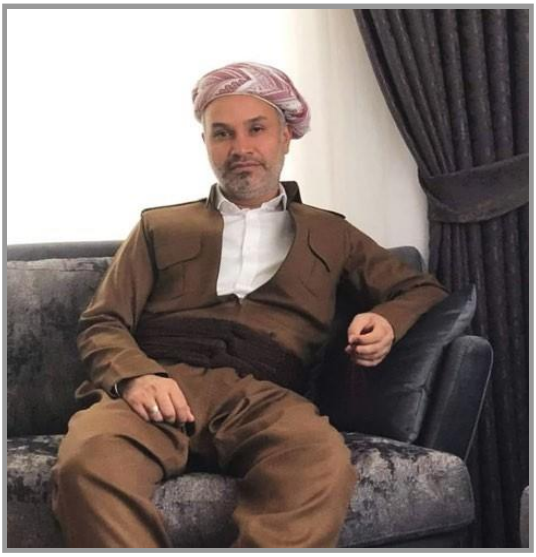

Bu eğitim ve meslek hayatı; kendisinin siyasi ve hukuki faaliyetleri için güçlü bir temel oluşturmuş, onu Kürt toplumunun meselelerini savunma ile adalet ve eşitliği güçlendirme konusunda seçkin bir şahsiyet haline getirmiştir. Siyasi ve toplumsal hayata olan etkin katılımıyla Mîr Süleyman; diyaloğa, kültürel değişime ve halklar arasında iş birliği köprüleri kurmaya olan ilgisini yansıtmaktadır.

Bu sayede hem halkına ve ulusuna hizmet etmekte hem de toplumsal ve kültürel bağları güçlendirmektedir. Böylece ailesinin topluma hizmet etme ve insani değerleri yüceltme mirasını kararlılıkla sürdürmektedir.

Mîr Süleyman ve Uluslararası İlişkiler

Ticari, ekonomik ve kültürel dahil olmak üzere çeşitli alanlarda ülkeler arası iş birliği ufuklarını açarak, uluslararası ilişkileri güçlendirme konusunda net bir stratejik vizyona sahiptir. Ayrıca halklar arasında barış, sevgi ve anlayış değerlerini desteklemeye büyük önem vermekte; diplomatik, akademik ve kültürel mecralardaki çeşitli şahsiyetlerle kurduğu sürekli iletişim aracılığıyla bu değerlerin yayılması için çalışmaktadır.

İlişkileri; açıklık, karşılıklı saygı ve iş birliği ruhuyla öne çıkmaktadır. Kültürel iletişimi ve medeniyetler arası diyaloğu güçlendirmek amacıyla diğer halklarla her zaman gerçek anlayış köprüleri kurmaya çalışmaktadır. Tüm ilişkilerinde insanî değerlerin ve ilkelerin özgünlüğünü koruyarak;

Asya, Avrupa ve Afrika'daki çeşitli ülkelerden şahsiyetlerle güçlü ve samimi bir ilişkiler ağı kurmayı başarmıştır.

Buna ek olarak, farklı etnik kökenlerden ve ülkelerden, toplumları üzerinde etkili olan liderlerle doğrudan ilişkilere sahiptir. Bu ilişkiler aracılığıyla, ortak iş birliğini geliştirmeyi, deneyim ve bilgi paylaşımında bulunmayı hedeflemektedir. Bu çabalarıyla hem kendi toplumunun ve milletinin meselelerine hizmet etmekte hem de farklı halklar ve kültürler arasında bir iletişim köprüsü olma rolünü yansıtmaktadır.

Bu vizyonu ve dışa dönük yaklaşımıyla, uluslararası ilişkilerin sadece resmi protokollerden ibaret olmadığını; aksine dostluklar kurmak, uluslar arasında barış ve iş birliği değerlerini yaymak için gerçek birer fırsat olduğuna inanan bir şahsiyet olarak öne çıkmaktadır.

Kürtlerde Akrabalık Bağları ve Dünürlük İlişkileri: Mîr Şeyh Nebi Sifki Ailesi ile Simko Şikakî Ailesi Arasındaki Akrabalık Bağları – 2018

Kürt toplumunda dünürlük ve evlilik yoluyla kurulan akrabalıklar; ailevi, toplumsal ve siyasi bağları korumanın en önemli mekanizmalarından biri olarak kabul edilir. Bu tür evlilikler sadece iki birey arasındaki kişisel bir bağ değil, aynı zamanda nüfuzlu ve köklü aileleri bir araya getiren stratejik bir köprü niteliğindedir. Bu durum, Kürtlerin hem yerel hem de bölgesel düzeydeki toplumsal ve tarihsel dayanışma gücünü yansıtmaktadır.

Mir Mahmut Kaplan'ın oğlu Mir Süleyman, Suruç'ta.
(Botan Emirlerinin Torunları)

"İsmail Ağa Şikak (Simko Ağa Şikakî): Doğu Kürdistan'ın (İran) en ünlü Kürt lideridir."

Tarih boyunca bu akrabalık bağları, soylu aileler arasındaki ittifakların pekiştirilmesinde ve farklı toplumsal dinamikler arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesinde merkezi bir rol oynamıştır. Aynı zamanda büyük ailelerin toplumsal saygınlığının ve heybetinin artmasına katkıda bulunmuş; Kürt toplumunun yapı taşları arasındaki nüfuzlarının ve konumlarının sürekliliğini sağlamıştır.

Akrabalık bağları ve evlilik müessesesi, nüfuz sahibi aileler arasındaki karşılıklı hürmet ve vahdet değerlerini yansıtması hasebiyle, Kürt kültürel kimliğinin ve kadim geleneklerinin asli unsurlarından birini teşkil etmektedir.

"Suruç şehrinde, Mîr Süleyman ile Simko Ağa Şikakî'nin oğlu Tahir Han'ın kerimesi Çınar Hatun'un izdivaç merasiminden bir manzara."

Bu bağlamda, 2018 senesinde Mîr Şeyh Nebi (Suruç Ovası Sancağı) ailesi ile Simko Şikakî ailesi arasında vuku bulan izdivaç, iki bariz Kürt ailesini bir araya getiren müstesna bir hadise teşkil etmektedir. Her iki aile de Kürdistan'ın farklı bölgelerinde geniş bir nüfuza sahip olup; bu durum, onların toplumsal ve siyasi tesirlerinin müteaddit bölgelere yayılan imtidadını ve Kürtler arasındaki kadim varlıklarını tezahür ettirmektedir.

Söz konusu hadise, yalnızca ailevi bir ittifak olmanın ötesinde; toplumsal ve siyasi temsil noktasında ve seçkin aileler arasındaki münasebetlerin tesisi açısından da büyük bir ehemmiyet arz eder.

Bu tarihsel ve toplumsal girizgâhın akabinde, muasır Kürt izdivaç hadiselerinin en barizlerinden biri, 2018 senesinde Mîr Süleyman'ın evliliği ile tezahür etmektedir:

Mîr Mahmud Kaplan'ın oğlu Mîr Süleyman, Doğu Kürdistan'ın (İran) en mümtaz Kürt liderlerinden biri olan İsmail Ağa Şikakî'nin (Simko Ağa Şikakî) torunu ve Tahir

Han'ın kerimesi Çınar Hatun ile hayatını birleştirmiştir. Bu izdivaç, yalnızca ailevi bir hadise olmanın ötesinde; kadim Kürt akrabalık mirasının canlı bir timsali, Kürdistan'ın seçkin aileleri arasındaki toplumsal ve kültürel bağların kuvvetinin bir nişanesi ve Kürtlerin nesiller boyu süregelen tesanüdünün aşikâr bir göstergesi olarak kayıt altına alınmıştır.

"Suruç şehrinde, Mîr Süleyman ile Simko Ağa Şikakî'nin oğlu Tahir Han'ın kerimesi arasındaki izdivaç merasiminden bir manzara."

Zira bu hadise, köklü Kürt hanedanları arasında nesiller boyu süregelen izdivaçlar silsilesinin bir imtidadı olarak vuku bulmuştur.

Bu miras, seçkin ailelerin vahdetini sağlamak ve toplumsal bağları tahkim etmek noktasında merkezi bir rol oynamış; tarih boyunca muhtelif coğrafyalara yayılan Kürt cemiyetleri arasındaki iletişimin güçlenmesine de hizmet etmiştir.

Başkan Mesud Barzanî

Gagarin bin Tahir Han bin Simko Şikakî

Hoşyar Zebarî

Onun ailesi, pederinin dayıları cihetinden Başkan Mesud Barzanî (Kürdistan Bölgesi Başkanı) ile akrabalık bağına sahip olup; aynı zamanda sabık Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebarî, pederinin dayıoğlu hükmündedir. Dayıları ise Kürdistan, İran ve Türkiye sathındaki Herkî Kürt kabilelerinin liderleri olan Ali Hacı Ağa ailesine mensuptur; bunlar arasında Reşid Bey, Seyde Han ve Kasım Ağa gibi mümtaz şahsiyetler yer almaktadır.

"İzdivaç merasimine, muhtelif şehir ve vilayetlerden binlerce Kürt kabile mensubunun yanı sıra Kürt aşiret reisleri ve vücehası iştirak etmiş; bu durum hadiseye azametli bir toplumsal mahiyet kazandırmıştır. Ayrıca, çeşitli devletlerden gelen misafirlerin yanı sıra pek çok devlet ricali, akademisyen, şirket ve müessese yöneticisi de bu münasebete katılım sağlayarak merasimin geniş çaplı temsil kabiliyetini tahkim etmiştir."

Fotoğraf, İran Kürtlerinin en şöhretli liderlerinden Simko Şikakî ailesini ve bu aileyi temsilen sağ tarafta ilk sırada yer alan İsmail Ağa'nın oğlu Tahir Han'ın oğlu Gagarin (İran Kürdistan'ı Kürtlerinin en bariz önderlerinden ve Şikak kabilesinin lideri) bir araya getirmektedir.

Aynı zamanda fotoğrafta, Botan MîriMîr Seyfettin'in torunları olan ve Suruç Ovası Sancağı'nın köklü hanedanı Âli Şeyh Nebi Sifki ailesi de müşahede edilmektedir. Bu aileyi temsilen kuzey cihetinde oturan zat, Urfa, Suruç ve bölge genelinin en mümtaz Kürt liderlerinden olan ve Suruç Ovası'ndaki Şeyhan Aşiretine riyaset eden Mîr Mahmud Kaplan'dır. Onun sol yanında oturan şahsiyet ise Simko Şikakın oğlu Tahir Han'ın küçük oğlu İkbal'dir.

Türkiye'de Süryani Hristiyan Cemaatine Destek: İstanbul'dan Mardin'e (Kuzey Kürdistan)

Kürt siyasetçi Mîr Süleyman ve pederi sabık milletvekili Mîr Mahmud Kaplan, Türkiye'deki Süryani (Hristiyan) toplumuna verdikleri desteklerle temayüz etmiş şahsiyetlerdir. Bu destekler, gerek dini altyapının tesisi gerekse dini faaliyetlerin ve kadim mirasın ihyası noktasında bariz bir tezahür bulmuştur.

Özellikle İstanbul'un Yeşilköy semtinde inşa edilen Süryani Kilisesi'nin yapım sürecinde sergiledikleri gayretler, bu topluluğun inanç hürriyetine ve kültürel varlığına verilen ehemmiyetin müstesna bir örneğini teşkil etmektedir. Bu çabalar, bölgedeki farklı inanç grupları arasındaki tarihi diyaloğun ve karşılıklı hürmetin muasır bir timsali olarak kayıt altına alınmıştır.

Bu ziyaret, her iki aile arasındaki bağların tevsik edilmesi çerçevesinde vuku bulmuş olup; söz konusu münasebetler, 2018 senesinde siyasetçi Mîr Süleyman (Mîr Mahmud Kaplan'ın oğlu) ile Çınar Hatun'un (Simko Şikakî'nin oğlu Tahir Bey'in kerimesi) izdivaçları neticesinde vukua gelen müsahere ile daha da tahkim edilmiştir. Bu evlilik, iki hanedan arasındaki bağların metanetini arttıran bariz bir hadise olarak kayıt altına alınmıştır.

İstanbul/Yeşilköy semtindeki Süryani Kilisesi'nden manzaralar.

Bu mabedin ibadete açılması için elzem olan resmi prosedürlerin teshil edilmesi ve böylelikle Süryani toplumunun şehirdeki faaliyetlerinin sürekliliğinin teminat altına alınması noktasında gayret göstermişlerdir. Bunun yanı sıra, milletvekili ve oğlu, Mardin'deki kadim geleneksel merasimlere de iştirak etmişlerdir.

Özellikle Deriçi'ndeki (Deryerçî) azizlerin anma törenlerine Süryani toplumu liderleriyle iş birliği içerisinde katılmaları; Süryanilerin dini ve kültürel mirasını ihya etme, dini ve toplumsal varlıklarını tahkim etme ve kadim kimliklerini muhafaza etme hususundaki hassasiyetlerinin bariz bir tezahürü olarak kayıt altına alınmıştır.

Siyasetçi Mîr Süleyman şu beyanatta bulunmuştur: "İstanbul'un Yeşilköy semtinde inşa edilmesi kararlaştırılan Süryani Hristiyan Kilisesi hususunda resmi makamlarla temaslarda bulunduk. Bu temaslar neticesinde, kilisenin inşası için elzem olan prosedürlerde kolaylıklar sağlandı; neticede mabed inşa edilerek ibadete açıldı. "

Ayrıca pederi Mîr Mahmud Kaplan'ın, resmi işlemlerin ikmal edilmesi ve şehirdeki Süryani Hristiyan toplumuna destek verilmesi noktasında mümtaz bir rol üstlendiğini ifade etmiştir.

Mardin: Kürtlerin ve Süryani Hristiyanların Tek Vücut Olduğu Bir Doku.

Kadim bir şehir olan Mardin, Kürtlerin ve (Süryani) Hristiyanların elleriyle müştereken ördüğü yekpare bir dokuyu temsil etmektedir. Bu coğrafyada Süryani toplumu, kendi kadim dilleri olan Süryaniceyi, dini miraslarını ve köklü kültürlerini muhafaza etme gayreti içerisindedir. Bölgeye yayılan o muazzam kilise ve manastırlar, Süryanilerin Mardin ve Tur Abdin topraklarındaki köklü tarihlerinin en canlı şahitleridir.

Bu minvalde, milletvekili Mahmud Kaplan ve oğlu Mîr Süleyman; Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Süryani toplumunun liderlerinden Sayın Abraham ile birlikte, Mardin/Deriçi'de kadim geleneklere uygun olarak düzenlenen azizleri anma merasimine iştirak etmişlerdir

Bu iştirak, Süryani toplumunun dini mirasını, ruhaniyetini ve köklü ananelerini yansıtan bir tezahür niteliğindedir. Günümüzde nüfusları maziye nazaran azalmış olsa da, hamiyetperver şahsiyetlerin gayretleri neticesinde köylerine yeniden ruh üflenmekte ve kültürel faaliyetleri tedricen ihya edilmektedir.

Milletvekili ve oğlunun bu merasimlere iştiraki; Süryani Hristiyan toplumunun mevcudiyetini tahkim eden, onların asli gelenek ve miraslarını canlandıran, aynı zamanda

kimliklerinin temel bir cüzünü teşkil eden dini boyutlarını güçlendiren bu adımlara verilmiş müstesna bir destektir.

Mardin'de bulunan Deyrüzzaferan Manastırı (Mor Hananyo Manastırı)

Mîr Süleyman ve Kobani'nin Kurtarılması Meselesi ile Peşmerge Güçlerinin Şehre Girişi (Ekim 2014 Sonu)

Resmi kaynaklar, Ankara hükümetinin, Suriye'de DEAŞ terör örgütüne karşı mücadele veren Kürt güçlerine (Halk Koruma Birlikleri) destek olmak amacıyla, Kürdistan Bölgesi'ne bağlı Peşmerge birliklerinin Türkiye toprakları üzerinden Kobani'ye geçişine müsaade ettiğini teyit etmiştir. Söz konusu askeri intikal, Türkiye'nin güneyindeki Şanlıurfa vilayeti güzergâhı üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Güvenlik yetkililerinden alınan bilgilere göre Peşmerge güçleri, Kobani'ye ulaşmadan evvel yoğun güvenlik tedbirleri altında Suruç kasabasından geçiş yapmıştır. Bu intikal esnasında, savaşçıları taşıyan konvoyun selametle geçişini temin etmek maksadıyla güzergâh tamamen trafiğe kapatılmış ve geçişler durdurulmuştur. Bu tarihi an, bölgedeki askeri ve siyasi dayanışmanın bariz bir tezahürü olarak kayıt altına alınmıştır.

2014 yılında Peşmerge güçlerinin Kobani'deki savaşçılara destek vermek amacıyla Türkiye sınırından geçerek Suruç şehrine ulaştığı tarihi anları belgeleyen fotoğraflar.

Anadolu Ajansı muhabiri o dönemde, yeni birliğin en modern silah ve mühimmatlarla teçhiz edildiğini kaydetmişti. Unutulmamalıdır ki Peşmerge güçleri, Haziran ayı ortasında DEAŞ'ın şehri ele geçirmesinden bu yana Musul'da bu örgütle çarpışmaktaydı. Kürdistan Bölgesi'nden ayrılıp Türkiye topraklarına girdiklerinde, askeri konvoyun başarısını ve güzergâh güvenliğini temin etmek amacıyla tüm süreç resmi makamlarla tam bir koordinasyon içerisinde yürütülmüştü.

Kürt siyasetçi Mîr Süleyman, Erbil'den (Hewlêr) bir telefon alarak kendi bölgesi olan Suruç ilçesine doğru ilerleyen Peşmerge birliklerinin komutanlarıyla irtibata geçmesi yönünde bir talep almıştır. Bu talep üzerine komutanlarla gerekli temaslar kurulmuştur.

30 Ekim 2014 tarihinde, Peşmerge'nin Suruç şehrine vardığı gece Mîr Süleyman şu beyanatta bulunmuştur:

"Suriye sınırına 4 kilometre mesafede bulunan Çukobirlik binasında Peşmerge komutanlarıyla bir araya gelerek

durumu değerlendirdik. Toplantıya katılan komutanlar arasında; Tümgeneral Abdulkahhar Dostki, Tuğgeneral Ahmed Gerdi, Tuğgeneral Edhem Gergeri ve Yarbay Kawa yer almaktaydı."

Ertesi gün öğle vakti, Peşmerge komutanlarından oluşan bir heyet sınırı geçerek Kobani'ye ulaşmış ve burada Halk Koruma Birlikleri (YPG) yetkilileri ile askeri toplantılar gerçekleştirmiştir.

Mir Süleyman, Kobani'de bazı Peşmerge komutanlarıyla birlikte.

Yapılan istişarelerin ardından, silahların konuşlandırılacağı mevkiler, konuşlandırılma şekli ve kullanılacak geçiş güzergâhı hususunda Türk İstihbaratı'nın (MİT) bilgisi dahilinde mutabık kalınmıştır. Bu görüşmelerden sonra Peşmerge komutanları, sınırın Türkiye tarafına, yani Suruç şehrine geri dönmüşlerdir.

Peşmerge güçlerinin belirlenen sınır noktalarından geçişi planlandığı sırada, sanki önceden haber almışlarcasına DEAŞ tarafından bu noktalar bombalanmış ve bu sebeple geçiş bir müddet gecikmiştir.

İaşe ve Lojistik Meselesine Dair: O dönemde, tam itimat ettiğim akrabam Mustafa Hacı Mahmud'u, sorumlu komutan Yarbay Kawa ile tanıştırdım. Kendisinden, Suruç ve Urfa'daki Peşmerge birliklerinin iaşesini temin etmesini ve güvenlik tedbiri olarak alışverişleri düzenli bir şekilde farklı noktalardan yapmasını talep ettim.

Takip eden günlerde; Tümgeneral Abdulkahhar Dostki, Tuğgeneral Ahmed Gerdi, Tuğgeneral Edhem Gergeri, Tuğgeneral Muslih Zebari ve Tuğgeneral Talat Zarari gibi Peşmerge komutanlarıyla farklı zamanlarda toplantılar icra ettik. Bu görüşmeler bazen Suruç'taki Çukobirlik binasında ve Kobani'de, bazen Şanlıurfa'daki evimde, bazen de Suruç/Ziyaret köyündeki mofatımızda (misafirhanemizde) gerçekleşti.

Tümgeneral Dostki, sekiz Türk polis memuru eşliğinde Mürşitpınar Sınır Kapısı'na intikal ettiğinde, DEAŞ unsurları yaklaşık 100 metre mesafedeydi. Akabinde Peşmerge güçleri, koalisyon uçaklarının hava desteğiyle birlikte DEAŞ'ın mevzilendiği alanları bombalamak üzere Halk Koruma Birlikleri (YPG) ile koordinasyon sağladı. Kobani'de hakikaten çok çetin muharebeler vuku buldu. Aylar süren bu savaşta, Kürt güçleri ve Peşmerge, DEAŞ'a karşı şiddetli bir direniş sergiledi.

Nihayetinde Kürt güçleri Kobani'yi özgürleştirmeyi başardı ve Peşmerge birlikleri, görevlerini tamamladıktan sonra şehirden ayrılarak Kürdistan Bölgesi'ne geri döndü.

"Sanki tarih tekerrür ediyor" misali; bugün Mîr Süleyman, işgalci DEAŞ unsurlarını topraklardan sürmek için halkı olan Kürtlere destek vereceğine ve bu mücadeleye bizzat iştirak edeceğine dair ahdetmiş ve bu sözünü hem kavlen hem de fiilen yerine getirmiştir.

Bu duruş, dedesi Mîr Şeyh Hasan'ın vaktiyle Suruç bölgesi aşiretleri toplantısında, Fransız işgalcileri bölgeden kovmak için milli kuvvetlere destek ve bizzat katılım sözü vermesine benzemektedir. Şeyh Hasan, o dönemde Suruç aşiret ittifakı kuvvetlerine katılarak onlara muazzam bir manevi destek sağlamış ve "Urfa Milli Mücadele Albümü"nde de zikredildiği üzere bölge tarihinde silinmez bir iz bırakmıştır.

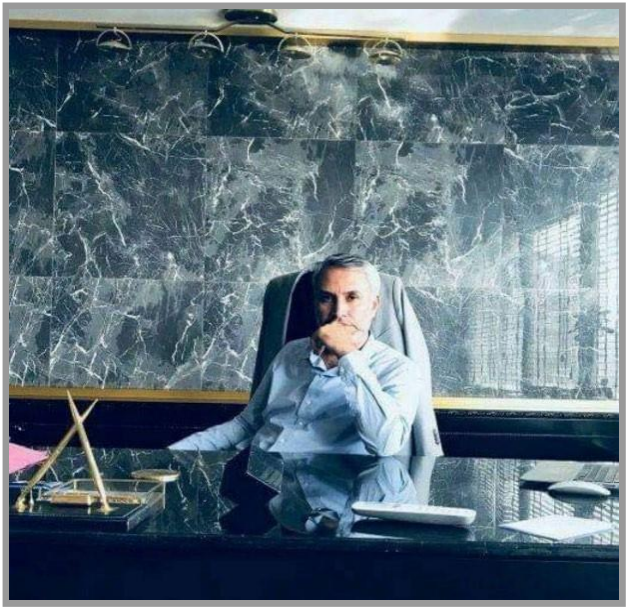

Mîr Süleyman ve Ecdat Toprağı Cizre'deki (Cizîra Botan) Soydaşlarını Ziyareti (2016)

O dönemde hüküm süren ağır güvenlik şartlarına ve tatbik edilen sokağa çıkma yasaklarına rağmen Mîr Süleyman, 2015-2016 yıllarında yaşanan hadiselerin sonunda Cizre'ye girmek hususunda kararlılık göstermiştir. Bu kararlılık, onun şecaati, halkına olan derin bağlılığı ve oradaki dost ile akrabalarına duyduğu muhabbetten neşet etmiştir.

Arkadaşlarıyla birlikte gerçekleştirdiği bu ziyaret; halkının ahvalini yakından görmek, bölge halkının acılarını paylaşmak ve en zorlu şartlarda yanlarında durmak gayesiyle sergilenmiş insani ve ahlaki bir duruşun ifadesidir. Zarar

gören mahalleleri bizzat gezerek yıkım ve tahribatın izlerine şahitlik eden Mîr Süleyman, kardeşlik bağlarının hiçbir engel veya kısıtlama tanımayacağını bu ziyaretiyle bir kez daha teyit etmiştir.

Mîr Süleyman, Cizre'deki (Cizîra Botan) yıkımın boyutlarını ve Kürt halkının yaşadığı derin mağduriyeti bizzat yerinde inceliyor.

"Mîr Süleyman ve Kobani Muhacirlerinin İstikrarında Üstlendiği İnsani ve Kardeşane Rol"

2014 yılında Kobani'deki krizin tırmanması ve DEAŞ saldırılarının yoğunlaşmasıyla birlikte, şehir sakinlerinin büyük bir kısmı Türkiye sınırındaki bölgelere, bilhassa Suruç şehrine sığınmaya başlamıştır. Bu olağanüstü ve acil şartlar altında Mîr Süleyman; kendi halkına karşı duyduğu sorumluluğun bir gereği olarak, muhacirlere insani destek ve hizmet sunma noktasında öncü bir rol üstlenmiştir.

Mîr Süleyman, Kobani krizinin başlangıcında kendi halkı olan Kürtlere yardım elini uzatıyor ve ihtiyaçlarını karşılıyor.

Sadece Mîr Süleyman ile sınırlı kalmayan bu insani seferberlikte, pederi millet vekili Mahmud Kaplan da bu çabaların ana paydaşlarından biri olmuştur. Sayın Kaplan, Türk resmi makamları nezdinde aktif bir rol üstlenerek; sınırların sığınmacılara açılması, girişlerin güvenli ve nizamî bir şekilde kolaylaştırılması hususunda ağırlığını koymuş ve bu sürecin hukuki ve idari zeminini hazırlamıştır.

Aynı zamanda Suruç ve çevre bölgelerde, sığınmacıların barınma ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasını teminat al- tına almak amacıyla, ilgili resmi kurumlarla koordineli bir şekilde konaklama kamplarının kurulması ve organize edil- mesi süreçlerine doğrudan katkı sağlamıştır.

Buna ek olarak, her iki isim de yerinden edilmiş ailelere insani, gıda ve sağlık yardımları ulaştırılması noktasında canla başla çalışmışlardır. Yardımların hak sahiplerine adil ve etkin bir şekilde ulaşmasını sağlamak için yerel toplumun ve aşiretlerin çabalarını koordine etmiş, aynı zamanda muhacirler ile yerel halk arasındaki sosyal ve kültürel bağların korunmasına büyük önem vermişlerdir.

Mîr Süleyman, Kobani krizinin başlangıcında halkı olan Kürtlere yardım elini uzatıyor ve ihtiyaçlarını karşılıyor.

Bu ortak çabalar, Mîr Şeyh Nebi ailesinin milli ve insani sorumluluk bilincinin bir nişanesi olarak öne çıkmaktadır. Söz konusu faaliyetler, krizin en yoğun olduğu dönemde binlerce mültecinin acılarını hafifletme ve bölge istikrarını koruma noktasında somut ve kalıcı bir iz bırakmıştır.

"Yöneticilikten İnsanlığa: Kriz ve Afetlerde Belirgin Bir İz"

Mîr Süleyman, Türkiye'deki Barzani Yardım Vakfı'nın (BCF) resmi sorumluluğunu üstlenmesinin yanı sıra, uluslararası düzeyde üst düzey sorumluluklar üstlenmiş; kriz anlarında liderlik rolleri ve aktif katılım sergilemiştir.

Bu katkıların en dikkat çekici olanı, çatışma ve afet dönemlerindeki insani yardım faaliyetlerinde ortaya çıkmıştır. Özellikle Kuzey Kürdistan (Doğu ve Geneydoğu Türkiye) ve Batı Kürdistan'da (Kuzey Suriye) birçok şehri etkileyen büyük deprem felaketi sırasında, bu çalışmalara öncülük ederek en ön saflarda yer almıştır.

Mîr Süleyman, Kuzey Kürdistan (Güney Türkiye) ve Batı Kürdistan'da (Kuzey Suriye) birçok şehri vuran deprem sırasında kurtarma ekiplerinin başında.

Vakfa bağlı yardım ekibi; Malatya ve Urfa ile çevresindeki Hilvan, Suruç, Siverek, Bozova; Adıyaman, Maraş ve çevresindeki Elbistan, Pazarcık; Hatay, İskenderun, Kilis, İslahiye, Diyarbakır gibi 11 il ve şehirde, ayrıca Cinderes ve Ef'de çok sayıda afetzedenin bakım ve yardımını üstlenmiştir.

Barzani Vakfı'na ait ilk yardım konvoyu, bölgeye ulaşan ilk insani yardım kuruluşu olarak Efrîn'e varmıştır. İlaç, hazır gıda, giyecek, maden suyu, temizlik malzemeleri ve benzeri ihtiyaçlarla yüklü 12 tır, Suriye sınırından giriş yapmıştır.

"Uluslararası Arenada Mîr Süleyman: Ziyaretler, Görüşmeler ve Nişanlar"

Mîr Süleyman, Kuveyt, Çad ve İran gibi ülkelerin yanı sıra birçok Asya, Afrika ve Avrupa ülkesini kapsayan resmi heyetlerde yer alarak çeşitli dış ziyaretlerde bulunmuştur. Bu ziyaretler esnasında; hükümet yetkilileri, diplomatlar ve akademisyenlerle verimli görüşmeler gerçekleştirmiş, bu temaslar insani iş birliği ve ilişkilerin güçlenmesine önemli katkılar sağlamıştır.

Sergilediği onurlu duruş, kriz dönemlerinde sunduğu in- sani yardım ve kurtarma hizmetleri ile bölgedeki etkili çalış- maları neticesinde; toplumlara olan karşılıksız hizmeti ve kesintisiz katkılarının bir nişanesi olarak kendisine çok sa- yıda ödül ve onur madalyası takdim edilmiştir.

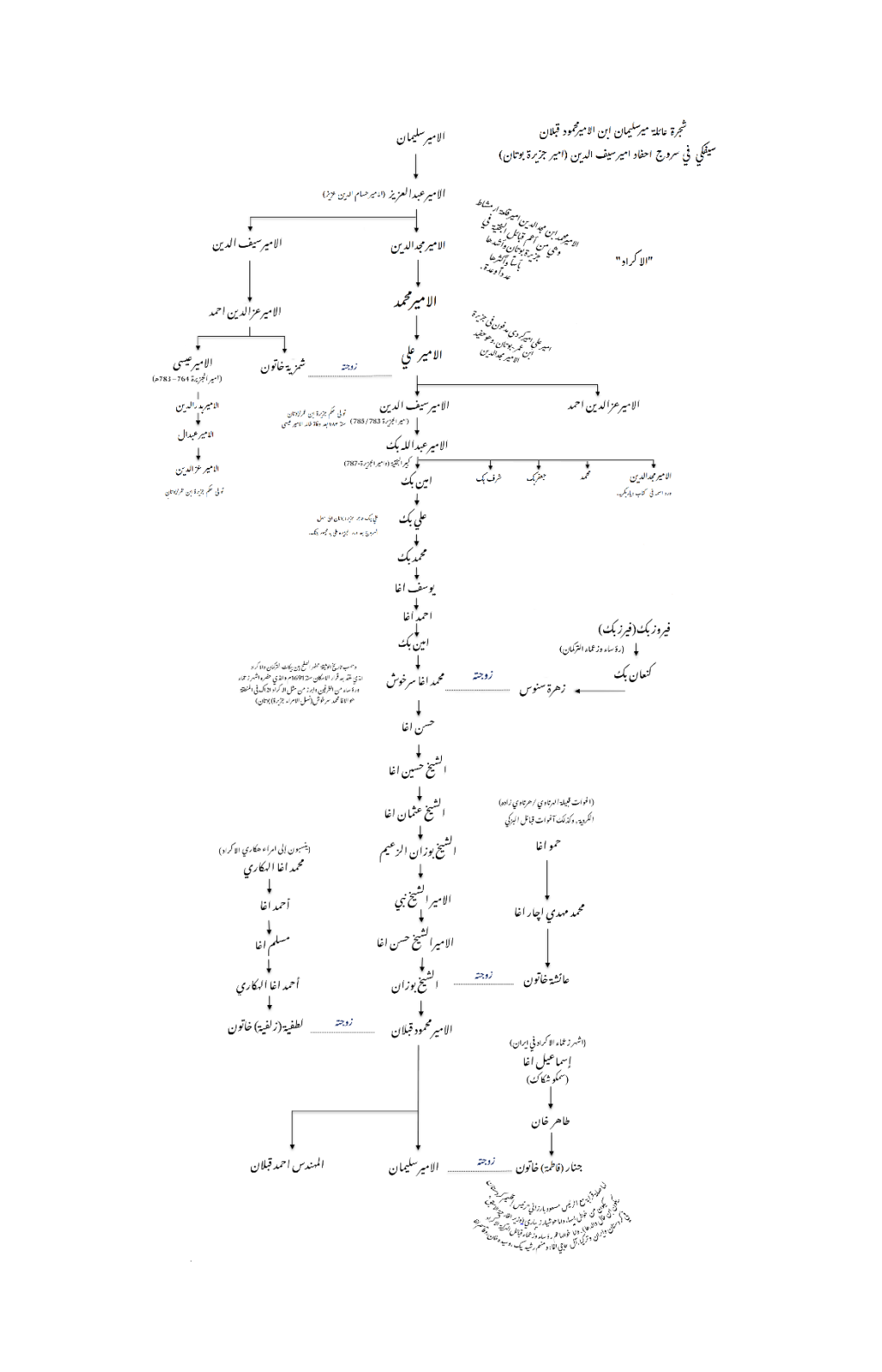
شجرة عائلة ميرسليمان ابن الاميرمحمود قبلان
سيتكي في سروج احفاد اميرسيف الدين (امير جزيرة بوتان)
الامير سليمان
الامير عبد العزيز (الامير حسام الدين عزو)
الامير مجد الدين
الامير سيف الدين
"الاكراد"
الامير محمد
الامير عزالدين احمد
الامير علي
زوجته
شهزنية خاتون
الامير عيسى
(امير الجزيرة 764 – 783هـ)
الامير بدرالدين
الامير عبدال
الامير عزالدين
تولى حكم جزيرة بن عمران
الامير سيف الدين
الامير عزالدين احمد
تولى حكم جزيرة بن عمران
(امير الجزيرة 783/785)
الامير عبدالله بك
كبير البكية (امير الجزيرة 787-)
امين بك
شرف بك
جهنكير بك
محمد
الامير مجد الدين
علي بك
محمد بك
يوسف اغا
احمد اغا
امين بك
فيروز بك (فيرز بك)
كنعان بك
زهرة سنوس
زوجته
محمد اغا سرخوش
حسن اغا
الشيخ حسين اغا
الشيخ عثمان اغا
الشيخ بوزان الزعيم
الامير الشيخ نبي
الامير الشيخ حسن اغا
الشيخ بوزان
زوجته
الامير محمود قبلان
المهندس احمد قبلان
الامير سليمان
زوجته
جنار (قاطمة) خاتون
طاهر خان
إسماعيل اغا
(سمكو شكاك)
(اشهر زعماء الاكراد في ايران)
طاهر خان
عائشة خاتون
زوجته
محمد مهدي اچار اغا
حمو اغا
(اخوات محمد الجزري / حرم مري زاده)
الكرد، وكذلك اخوات قبائل البكي
الطفية (زلفية) خاتون
زوجته
أحمد اغا البكاري
مسلم اغا
أحمد اغا البكاري
محمد اغا البكاري
(ينتسبون الى امراء هكاري الاكراد)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Mîr İsa'dan (764–783 h.) Sonra Cizre Botan Hükümdarları Silsilesi

Mîr İsa'nın çocukları, torunları ve kız kardeşinin çocukları da dahil olmak üzere amca torunlarından oluşan akrabaları, Botan'daki Mîrlik hanedanının doğal uzantısını temsil eder. İkinci bölümde Mîr İsa'nın biyografisine değinmiş ve onun kız kardeşinin oğlu olan II. Seyfeddin'in[129] şahsiyeti üzerindeki karışıklık meselesini, tüm tereddütleri giderecek şekilde detaylıca tartışmıştık.

Mîr İsa'nın vefatından sonra; yönetimi kız kardeşinin oğlu Mîr Seyfeddin (783–785 h.) [130] devralmış, ardından kardeşi İzzeddin Ahmed kısa süren bir dönem için başa geçmiştir. Ondan sonra, ikinci bölümde açıkladığımız üzere yine kısa bir süreliğine Ali Teyre [131] hüküm sürmüştür.

Daha sonra yönetim, (787 h.) yılında Mîr Seyfeddin'in oğlu ve Bahtiye'nin büyüğü olan Mîr Abdullah Bey'e[132]geçmiş ve onunla birlikte mîrlik tarihinde yeni bir safha başlamıştır.

Mîr Abdullah'ın vefatının ardından ise mîrlik, Mîr İsa'nın oğlu Mîr Bedreddin'e intikal etmiştir. Vefatından

---

129 İnbau'l-Gumr, Cilt 1, s. 239, 280. Olayların çağdaşı olan İbn Hacer (Doğumu: H. 773). Ayrıca buna ek olarak; 1691–1692 yılları arasında Türkmen kabilelerinin Rakka vilayeti ve çevresine iskan kanununun çıkarılmasından sonra, 17. yüzyılın sonlarında düzenlenen Türkmen ve Kürt Mîrleri Arasındaki Barış Tutanağı (Belgesi) mevcuttur. Bu tutanağın bir nüshası ailede; özellikle Suruç'taki Mîr Süleyman bin Mîr Mahmud Kaplan Sivki el-Kurdi ailesinin nezdinde muhafaza edilmektedir. Belgedeki metin şu şekildedir: *"Hicri yedi yüz seksen üç (783) yılında dayısı Mîr İsa'nın vefatından sonra hükümdar olan Cizre (Cezire İbn Ömer) sahibi Mîr Seyfeddin'in oğlu Abdullah Bey'in oğlu Emin Bey'in oğlu Ali Bey'in oğlu Muhammed'in oğlu Yusuf'un oğlu Ahmed'in oğlu Emin Bey'in oğlu Muhammed Serhoş Ağa'nın; Kenan Bey'in oğlu Firuz Bey'in kızı Zehra Senus Ağa ile evliliği... vb."*

130 Aynı kaynak

131 İnbau'l-Gumr, Cilt 1, s. 280

132 İnbau'l-Gumr, Cilt 1, s. 303. İbn Hacer el-Askalanî

sonra yönetimi oğlu Mîr Abdal [133] devralmıştır ve her ikisinin de hükümdarlık sürelerinin kısa olduğu tahmin edilmektedir.

Mîr Abdal'ın Oğlu Mîr İzzeddin

Bitlisî, Mîr İzzeddin'in Mîr Abdal'ın oğlu olduğunu ve mîrlikte babasının yerine geçtiğini rivayet eder.[134]

Bitlisî'nin rivayetine dayanan kısa bir tarihi okuma: Mîr İzzeddin, Timur Gürkan'ın seferlerinin en geniş kapsama ulaştığı ve tüm bölgenin onun askeri hareketliliğinin etkisi altında yaşadığı bir dönemde ön plana çıkmıştır. Cizre (Cezire) yönetimini devralmasıyla birlikte kendisini, Musul'dan Mardin ve çevresine kadar uzanan yıkıcı bir gücün karşısında bulmuştur.

Bitlisî'nin rivayetinden anlaşıldığı üzere; Mîr İzzeddin başlangıçta uzlaşmacı bir yol seçmiş, siyasi bağlılığın bir ifadesi olarak Timur'a hediyeler ve armağanlar sunmuştur. Bu hamle ona geçici bir kabul kazandırmış ve Mardin Sultanlığı'nın bile Timur'un askerleriyle olan ilişkisini düzenlemekte aciz kaldığı bir ortamda, Mîrliği için gerekli korumayı sağlamıştır.

Ancak bu denge uzun sürmedi; Bahtiye kabilesine mensup bir adamla ilgili yaşanan hadise durumu altüst etti. Bu şahıs Timur'un heyetine katılmış, ancak dönüş yolunda hükümdara ait hediyelere el koymuştu. Rivayetler, Mîr İzzeddin'in bu olay karşısında kendisinden beklenen kararlı tavrı sergilemediğini, aksine müsamahakar davrandığını; bunun

---

133 Bitlisî, *Şerefname* adlı eserinde Mîr İsa'nın oğlu Mîr Bedreddin'den bahseder ve babasından sonra yönetimi devraldığını belirtir. Ardından, oğlu Mîr Abdal'ın (İbdal) ondan sonra geldiğini kaydeder. Müellif, her ikisinin de hükümdarlık süresi veya yılları hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir; bu sürelerin kısa olması muhtemeldir. Bu nedenle yazar, tarih belirlemeden sadece aile silsilesini zikretmekle yetinmiştir. / *Şerefname, s. 146, Muhammed Ali Avni tercümesi, 1. Baskı, Daru'z-Zaman Yayınları, Şam*

134 Aynı kaynak, s. 147

da Timur tarafından sadakatin doğrudan ihlali olarak kabul edildiğini belirtir.

Mîr İzzeddin'in söz konusu şahsı teslim etmeyi reddetmesi üzerine Timur derhal harekete geçti. Musul'daki ağır askeri teçhizatını bırakarak Cizre'ye doğru süratli bir sefer başlattı. Baskın faktörünü kullanarak Dicle'yi gece vakti geçmeyi ve şafaktan önce kaleyi şaşırtmayı başardı. Neticede şehir tamamen düştü ve mîrlik toprakları yağmalandı. İzzeddin'in kendisi ise kim olduğu tanınmadan bir askerin eline esir düştü ve bu sayede tesadüfen ölümden kurtuldu.

Cizre halkının rivayetleri, bu hikayenin saf askeri tablodan daha karmaşık bir yönünü aktarır: Timur'un Mîr İzzeddin'i kendisine yakın tuttuğu ve onunla meclis kurduğu, ancak Mir'in Şam (Levant) seferine katılmayı reddetmesinin aralarındaki ilişkinin bozulmasına katkıda bulunduğu zikredilir. Detaylar ne kadar farklılık gösterse de kesin olan şudur ki; Mîr İzzeddin bu olaylardan sonra geri çekilerek Aruhi Aşireti'nin himayesinde yaşamaya başlamış, ömrünün geri kalanını mîrliğin düştüğü durumun ağırlığı altında, iktidardan uzak bir şekilde tamamlamıştır.

Bitlisî'nin Şerefname'sinde, Timur seferinin Botan Mîrliği'ne indirdiği ağır darbe hakkında verdiği bilgilere rağmen, modern çalışmalar olayların seyrine dair daha dengeli bir okuma sunmaktadır. Dr. Zerar Sıddık Tevfik, 'Orta Çağ'da Cizre'de Bahtiye Kabilesi ve Botan Mîrliği' adlı kitabında şunlara işaret eder:

Mîr İzzeddin, Timur istilasının ardından yönetimden uzaklaştırılmamış, aksine Hicri 817 / Miladi 1414 yılı sonrasına kadar konumunu korumuştur. Bu görüş, Timur'un H. 807 / M. 1404 yılındaki ölümünden sonra oğulları ve torunları arasında çıkan taht kavgaları sürecinde, mîrliğin siyasi bağımsızlığını bir ölçüde koruduğunu ve yerel mirlerin nüfuzlarını yeniden kazanma fırsatı bulduğunu gösteren tarihi kanıtlara dayanmaktadır.

Dr. Zerar ayrıca, Mîr İzzeddin'in ilerleyen dönemlerde önemli olaylarda tekrar ortaya çıktığını belirtir. Bunlar ara- sında; H. 817 yılında Celaleddin Muhammed bin İzzeddin el-Halvânî liderliğinde Laleş'e düzenlenen sefere, Şeraniş

sahibi Mîr Tevekkül ve Hazdakil Kalesi sahibi Mîr Muhammed el-Hazdakilî ile birlikte katılması yer almaktadır. Bu durum, Timur sonrası dönemde onun liderlik rolünün devam ettiğini kanıtlamaktadır.

Çalışma ayrıca, Bahtiye ailesinin önceki bazı mirlerin aksine, Mîr İzzeddin döneminden bir süre önce Yezidi inancını terk ettiğini, buna karşın Korgil (Korkil) bölgesindeki bazı grupların Osmanlı dönemine kadar kendi inançlarını sürdürmeye devam ettiklerini açıklamaktadır.

Araştırmacı, mîrliğin Timur seferlerinden sonra statüsünü kaybetmediğini, Emir'in bundan sonra yirmi yıldan fazla bir süre "Cezire" (Cizre) işlerini yönetmeye devam ettiğini ve atalarının Mısır ve Şam'daki Memlük Devleti ile ilişkileri güçlendirme yolunu sürdürdüğünü vurgulamaktadır. Kendisine resmi yazışmalarda **"Cenab-ı Ali" (Yüce Makam)** unvanıyla hitap edilmesi, o dönemde bölge emirleri arasındaki yüksek konumunu yansıtmaktadır [135].

Mîr Mecdüddin "Cizre Mîri"

Mîr Mecdüddin, H. 820 (M. 1417) yılları civarında Cizre yönetimini devralmıştır. Ebu Bekir Tahrani, onun H. 825 / M. 1422 yılları civarında mîr olduğuna işaret etmektedir. Mîr Mecdüddin güçlü biriydi ve büyük, düzenli bir orduya sahipti; nitekim Kara Yusuf'un oğlu İskender ondan yardım istediğinde, beraberindeki üç bin adamla ona katılmıştır [136].

Bazı sözlü rivayetler, Mîr Mecdüddin'in soyunu şu şekilde aktarmaktadır: O, Mîr Abdullah'ın oğlu, o da Mîr Seyfeddin'in oğludur (Mîr Seyfeddin, Mîr İsa'nın kız kardeşinin oğludur).

---

135 Zerar Sıddık Tevfik, Orta Çağ'da Cizre'de Bahtiye Kabilesi ve Botan Mîrliği, s. 35–36

136 Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 78–79

Mîr İzzeddin'in Oğlu Mîr Abdal: Mîr İzzeddin'in oğlu Mîr Abdal'ın Cizre'deki hükümdarlığı uzun sürmemiştir. Aşiret ve kabilelerin liderliğini kısa bir süreliğine üstlenmiş ve bu görevi en iyi şekilde yerine getirmiş, ancak erken yaşta hayata veda etmiştir.

Mîr Abdal'ın Oğlu Mîr İbrahim: Mîr İbrahim, babasından sonra yönetimi devralarak Cizre'yi bir süre yönetmiştir. Geride üç erkek evlat bırakmıştır: Mîr Şeref, Mîr Bedir ve Kak Muhammed.

Mîr İbrahim'in Oğlu Mîr Şeref: Mîr İbrahim'in oğlu Mîr Şeref, babasından sonra hükümdar olmuş ve ülkenin işlerini bir süre idare etmiştir. Vefatının ardından yönetim kardeşine geçmiştir.

Mîr İbrahim'in Oğlu Mîr Bedir: Kardeşinin vefatından sonra bir süre yönetim işlerini üstlenmiştir. Geride üç erkek evlat bırakmıştır: Mîr Müşerref, Mîr Muhammed ve Şah Ali.

Mîr İbrahim'in Oğlu Kak Muhammed: Kardeşlerinin vefatından sonra Cizre hükümetinin yönetiminden Kak Muhammed bin Mîr İbrahim sorumlu olmuştur. Onun hükümdarlığı döneminde, Akkoyunlu Hasan Bey (Uzun Hasan) ülkeye bir saldırı düzenlemiş; bu saldırı geniş çaplı bir yıkıma ve Bahtiye ileri gelenlerinden pek çok kişinin öldürülmesine neden olmuştur.

Şerefname, s. 146, 147, 148; Muhammed Ali Avni tercümesi, Birinci Baskı, Daru'z-Zaman Yayınları

Kek Muhammed'i, yeğenleri Mîr Muhammed'i ve Şah Ali Bey'i tutuklayarak zincire vurulmuş halde Irak'a götürdüler; böylece yönetimin dizginleri Akkoyunluların eline geçti.

Eyaletin yönetimini, kendi aralarından Çelebi Bek adında, torunları arasında "Çelebi-lu" lakabıyla bilinen bir adama devrettiler. Bu kişi otoritesini kurarak ülkede nizam ve güvenliği sağladı. Onun yönetimi, daha sonra Mîr Bedir'in Cizre'yi Akkoyunluların elinden geri almayı başarmasına kadar devam etti.

Mîr Bedir'in Oğlu Mîr Şeref

Mîr Şeref bin Mîr Bedir, amcası Kak Muhammed ile kardeşleri Mîr Muhammed ve Şah Ali Bey'in Akkoyunlular tarafından tutuklanması sırasında kaçmayı başarmış ve uzun süre gözlerden uzak kalmıştır. Bu süre zarfında, Akkoyunlu sultanlarının nüfuzu zayıflayana dek gizlenmiş, ardından mirası olan yönetimi geri almak için bir fırsat doğmuştur.

Mîr Şeref, siyaset ve hikmetle hareket ederek Bahtiye Aşireti'nin adamlarını etrafında toplamaya başladı ve Cizre hükümetini geri almak için çalıştı. Daha sonra, serbest bırakılmalarının ardından amcası Kak Muhammed ile kardeşleri Mîr Muhammed ve Şah Ali Bey de ona katıldı; böylece aile, yönetimde tekrar birleşmiş oldu.

Önceki kaynak, s. 149, 150

Hükümdarlığı sırasında Mîr Şeref; Şah İsmail Safevi döneminde Hemedan, Diyarbakır ve diğer bölgelerden Cizre'yi ele geçirmek amacıyla gönderilen Kızılbaşların birçok istila girişimine karşı koydu. Şah İsmail o dönemde Irak-ı Acem ve Irak-ı Arap, Azerbaycan, Diyarbakır, Musul ve Sincar vilayetlerini ele geçirmişti. Mîr Şeref, Kızılbaşlara karşı birçok savaşa girdi ve bu savaşlarda üst üste zaferler kazandı. Binlerce saldırganı öldürüp büyük bir kısmını esir aldı; nihayetinde Cizre'de güvenlik tesis edildi ve Kızılbaşların buraya bir daha saldırmaya gücü yetmedi. Böylece Mîr Şeref, hükümdarlığının geri kalan günlerini vefatına kadar huzur içinde geçirdi.

Mîr Bedir'in Oğlu Şah Ali Bey

Ağabeyi Mîr Şeref'in vefatından sonra Bahtiye Aşireti'nin ileri gelenleri onu Cizre hükümdarı olarak seçtiler. Şah Ali Bey, mîrlik görevlerini liyakatle yerine getirdi. Fınık Kalesi ve çevresini kardeşi Mîr Muhammed'e verdi. Daha sonra Kürdistan mirlerinin toplantısına katıldı ve babası ile Kızılbaşlar arasındaki geçmişe dayalı düşmanlığı bir kenara bırakarak diğer mirlerle birlikte Şah İsmail Safevi'nin sarayına gitti.

Ancak Şah, eski düşmanlığı unutmadı; Şah Ali Bey'i diğer mirlerle birlikte alıkoyarak zincire vurdu. Fakat onlar daha sonra kurtulmayı başardılar.

Cizre'nin Geri Alınışı: Cizre o sırada Diyarbakır valisi Ulaş Bey'in idaresi altındaydı. Şah Ali Bey onunla savaştı ve sonunda Ulaş Bey geri çekilmek zorunda kaldı. Böylece Cizre şehri ve kaleleri tekrar geri alındı.

Önceki kaynak (Şerefname), s. 150, 151

Bütün bunlara rağmen Bedir Bey, ulemayı ve fazilet sahiplerini kendisine yakın tutardı. Bunların en önde gelenleri arasında Muhammed el-Bergalî, Ebubekir ve Hasan es-Sûrecî gibi isimler vardı ve onlara karşı oldukça cömert davranırdı.

Yaşının ilerlemesiyle birlikte zihninde zayıflama emareleri baş göstermiş ve zaman zaman kelimelerin karıştırılmasından kaynaklanan "çırçırcı (kasar) ve kasap" hadisesi gibi tuhaf davranışlar sergilemiştir.

Bedir Bey, uzun bir yönetim döneminin ardından vefat etmiş ve geride mîrlik mirasını sürdüren tek oğlu Mîr Muhammed'i bırakmıştır.

Bedir Bey'in Oğlu Mîr Muhammed Bey

Mîr Muhammed Bey, Cizre işlerinin yürütülmesinde babasının sağ koluydu. Servetini büyütmeye ve mal biriktirmeye olan düşkünlüğüyle tanınırdı; öyle ki çok sayıda hayvan sürüsüne ve çiftliklere sahip olmasıyla döneminin en zengin hükümdarlarından biri haline gelmişti.

Babasının vefatından sonra yedi yıl boyunca mîrliği yönetti. Daha sonra Sultan Murad Han'ın emriyle Gürcistan ve Şirvan eyaletlerine düzenlenen seferde Lala Kara Mustafa Paşa'nın ordusuna katıldı. Ordu Kürdistan sınırlarına ulaştığında; "Tokmak" lakabıyla bilinen Muhammedî Han ve Kaçarlı İmam Kulu Sultan komutasındaki, Çıldır mevkisinde konuşlanmış büyük bir İranlı (Kızılbaş) kuvvetiyle karşılaştı.

Dağın eteğinde şiddetli bir savaş patlak verdi. Ordunun ön saflarında yer alan Kürt savaşçılar, düşman sayısının az olduğunu düşünerek ilk saldırıyı başlattılar.

Ancak Kızılbaşlar, dağın arkasına büyük bir kuvvet gizlemişlerdi; Kürt saldırısına karşı ani bir baskın yapıp onları kuşattılar. Çatışma şiddetlendi ve Kürtler, aralarında Mîr Muhammed Bey, Saruhan Bey, Zurakîli Duman Bey ve Fınıklı Mîr Muhammed'in de bulunduğu birçok önemli komutanını kaybetti.

Bu kayıplara rağmen savaş, Kızılbaşların bozguna uğraması ve geri çekilmesiyle sonuçlandı. Mîr Muhammed Bey'in ölümünden sonra hazinesinde, yaklaşık iki yüz bin altın değerinde büyük bir servetin yanı sıra lüks kumaşlar ve değerli eşyalar bulundu; bu da onu döneminin en zengin Kürdistan hükümdarlarından biri yapıyordu. Geride Sultan Muhammedadında küçük bir erkek çocuk ve dört kız evlat bıraktı.

Önceki kaynak (Şerefname), s. 153, 154

Mîr Muhammed Oğlu Sultan Muhammed

Babası vefat ettiğinde o henüz bir çocuktu. İsminin ilk kısmı olan "Sultan" unvanının zamanla kullanımda unutulduğu ve sadece Muhammed adıyla tanındığı muhtemeldir. Annesi —Hasankeyf (Hısnıkeyfa) hâkimi Melik Halil oğlu Melik Muhammed'in kızı— hikmet ve azim sahibi bir kadındı; kocasının vefatından sonraki geçiş dönemini yüksek bir liyakatle yönetti. Miras kalan serveti sayesinde, aile üyelerini ve Bahtiye liderlerini hediyeler ve hilatlerle (onur giysileriyle) sakinleştirmeyi başardı; adalet ve iyi muamele politikasını benimseyerek yönetimi kendi hanedanında sabit tuttu.

Konumunu güçlendirmek için kızlarını, Han Abdal'ın oğulları Mîr Nasr ve Şeref Bek ile evlendirdi ve eyalet işlerinin idaresini onlara devretti. Onların döneminde ülke, iyi bir düzen ve yönetime sahne oldu. Daha sonra oğlunu İstanbul'a, Sultan Murad Han'ın huzuruna götürdü; devletin ileri gelenlerine değerli hediyeler sundu. Bunun üzerine Cizre Mîrliği'nin yönetimine oğlunun getirildiğini teyit eden bir ferman çıkarıldı ve böylece onurlandırılmış bir şekilde diyarına geri döndü.

Annesi, vefatına kadar yaklaşık beş yıl boyunca onun yanında kaldı. Çok geçmeden Sultan Muhammed ani bir hastalığa yakalandı ve H. 991 / M. 1583–1584 yılında vefat etti. Bazı rivayetler, taht hırsı taşıyan rakipleri tarafından zehirlendiğine işaret eder. Onun vefatıyla Bedir Bek'in soyu tamamen kesilmiştir.

Tercümesi: Önceki kaynak, s. 155

Şah Ali Bek Oğlu Nasır Beg

Şah Ali Beg oğlu Nasır Beg, Cizre yönetici ailesi içindeki uzun süreli bir çatışmanın tarafıydı. İç çekişmelerin yanı sıra Osmanlı devlet adamlarının müdahaleleri de bu anlaşmazlığın alevlenmesinde büyük rol oynamıştır. O dönemde etkili olan en önemli şahsiyetlerden biri, Osmanlı sarayında geniş nüfuz sahibi olan Derviş Mahmud Kelle-ciri idi. Bu zat, konumunu Sadrazam Rüstem Paşa'ya olan yakınlığından ve Sultan Süleyman Han ile olan bağından alıyordu. Kürdistan işlerini ve mirlerin durumlarını çok iyi bildiği için bölgeyle ilgili meselelerde başvurulan bir merci haline gelmişti.

Nasır Bek, Rüstem Paşa'nın etkisiyle İstanbul'a giderek Cizre yönetiminin kardeşi Bedir Bek yerine kendisine verilmesini talep etti. Çok geçmeden Sultan, onun lehine bir ferman çıkardı. Ancak Bedir Beg de iki yıl sonra payitahta giderek Tur ve Heysem nahiyelerinin Cizre otoritesinden ayrılıp sancak statüsüyle kendisine bağlanması kararını almayı başardı. Ne var ki kader Nasır Beg'e fazla zaman tanımadı; kısa bir süre sonra vefat etti. Bunun üzerine Bedir Beg, söz konusu nahiyeleri yeniden kendi yönetimine dahil etti.

O dönemin gizli ayrıntılarına vakıf olanlara göre, aile üyeleri arasındaki bu sık yönetim değişiklikleri, büyük ölçüde Derviş Mahmud'un nüfuzu ve dengeleri değiştiren yönlendirmelerinden kaynaklanıyordu.

Nasır Beg'in vefatından sonra oğlu Han Abdal Beg, Sultan II. Selim Dönemi'nde İstanbul'a giderek Tur ve Heysem vilayetlerini talep etti. Ancak Bedir Bek'e meyilli olan ve Kürdistan'daki istikrarın korunmasına özen gösteren Vezir (Sokollu) Mehmed Paşa, Abdal Beg'in girişimlerini reddetti ve ihtiraslarına bir son verilmesinin en iyisi olacağına karar vererek tutuklanmasını emretti.

Çavuşbaşı, ikindi namazından sonra Edirne Camii'nde (Selimiye) Abdal Beg'i almak üzere harekete geçtiğinde, Abdal Beg'in refakatçileri arasında arbede çıktı. Yanındaki Şeyh Şeyhan adında bir mülazım, öne atılarak Çavuşbaşı'nı sırtından hançerledi; hançerin ucu göğsünden dışarı

çıktı. Bunun üzerine çavuşlar dağıldı ve Abdal Bek'in adamları panik içinde Edirne sokaklarına yayıldı. Ancak bu durum uzun sürmedi; Osmanlı yetkilileri Abdal Beg'i ve arkadaşlarının çoğunu yakaladı. Hepsi hakkında idam ve mallarına el koyma kararı verildi; böylece Abdal Beg'in hayatı son buldu ve nüfuz sayfası kapandı.

Han Abdal Beg geride yedi erkek evlat bıraktı: Mîr Nasır, Mîr Şeref, Mîr Muhammed, Şah Ali, Mîr Seyfeddin, Mîr İzzeddin ve Mîr Abdal. Bunların en öne çıkanı, Revan Seferi'nde ordulara refakat eden Mîr Nasır'dı. Sultan Muhammed vefat ettiğinde, Bahtiye ileri gelenleri, idare ve asayişi sağlama konusunda en yetkin kişi olarak gördükleri Mîr Nasır'ın Cizre hükümdarı olarak atanması taleplerini Serdar Ferhad Paşa'ya ilettiler.

Ancak Kek Muhammed'in oğlu Mîr Aziz gizlice harekete geçerek bir rapor sundu. Raporunda; Sultan Muhammed'in geride iki kız kardeşinden başka varis bırakmadan büyük bir servetle öldüğünü, kendisinin (Aziz'in) ona nesep olarak en yakın kişi olduğunu ve hükümdarlığın kendisine verilmesi karşılığında sultanlık hazinesine yüklü miktarda ödeme yapmaya hazır olduğunu belirtti.

Serdar bu teklife meyletti ve her iki tarafı da divana çağırdı; ardından Aziz'in Cizre hükümdarı olarak atandığını ilan etti. Bahtiye ileri gelenleri bu duruma itiraz edince Serdar öfkelendi ve Mîr Nasır'ın derhal idam edilmesini emretti. Bu olay, 29 Ramazan 991 (1583) tarihinde gerçekleşti. Bu durum büyük bir hüzün ve kargaşaya yol açtı; Serdar ise sonrasında Mîr Aziz'i yönetimde sabitlemeyi başardı. Mîr Şeref ve kardeşleri ise şartlar değişene kadar Tınze (Tanzı) tarafında gizlenmeyi tercih ettiler.

Önceki kaynak s. 156, 157, 158

Kek Muhammed Oğlu Mîr Aziz

Mîr Aziz, Vezir Ferhad Paşa'nın desteğiyle Cizre yönetimini devraldı; ancak hükümdarlığı sadece bir yıl dört ay sürdü. Sadrazam Osman Paşa'nın kararıyla görevden alınarak yönetim Han Abdal oğlu Mîr Muhammed'e verildi. Bunun üzerine Mîr Aziz, Osmanlı ordusuna katılarak Tebriz seferine gitmekten başka yol bulamadı ve burada sultana büyük hizmetlerde bulundu; dönüşte ise Sincar'a çekildi.

Osman Paşa'nın vefatı ve Ferhad Paşa'nın tekrar Serdarlığa getirilmesi üzerine, Mîr Aziz Erzurum'da ona giderek Cizre yönetiminin iadesini talep etti. Serdar, eyaletten otuz köyün koparılıp Has mülklere (Hümayun topraklarına) katılması ve yıllık altmış bin flori ödenmesi şartıyla bu talebi kabul etti. Bu durum Han Abdal oğlu Mîr Muhammed'in öfkesine yol açtı ve meseleyi Bab-ı Ali'ye taşıdı; ancak o dönem Sadrazam olan Sinan Paşa, yönetimin Mîr Aziz'e iadesini onayladı.

Bunun üzerine Mîr Aziz eyaleti yeniden düzenledi ve Tınze (Tanzı) nahiyesini oğlu Hacı Beg için bir sancak haline getirdi; ardından tüm çabasını Han Abdal'ın oğullarıyla savaşmaya adadı. Fakat Mîr Şeref ve kardeşleri —İzzeddin, Seyfeddin ve Abdal— kardeşleri Mîr Nasır'ın kanını talep ederek ittifak kurdular. Mîr Aziz'in görevlilerine saldırarak eyaletin çoğu bölgesini elinden aldılar; öyle ki elinde sadece Cizre Kalesi ve kasabası kaldı.

Kuşatma daralınca Mîr Aziz, kalenin yönetimini oğlu Hacı Bek ile yeğeni Mîr Havend'e bırakarak destek istemek üzere İstanbul'a (Asitane) gitti. Bu sırada Mîr Şeref ve kardeşleri köyler ve çevre bölgeler üzerinde nüfuzlarını kurmuş, ardından kaleyi kırk gün boyunca kuşatma altına almışlardı.

Kuşatma sırasında Hacı Bek, Diyarbakır'dan yardım istemeye çalışırken vefat etti. Mîr Havend ise gece vakti kaleden çıkmayı başardı; ancak karşısına Mîr Seyfeddin çıktı. Aralarında çıkan çatışma Mîr Havend'in galibiyeti ve Mîr Seyfeddin'i öldürmesiyle sonuçlandı, ardından Havend

kaçıp kurtuldu. Kaleye ise Mîr Şeref ve kardeşi İzzeddin girerek oradaki her şeyi ele geçirdiler.

Haber İstanbul'a ulaşınca Sultan, Cizre'nin tekrar Mîr Aziz'e iadesi için bir Mîr çıkardı ve Musul Beylerbeyi Hüseyin Paşa bu emri uygulamakla görevlendirildi. Hüseyin Paşa, Hazo hâkimi Muhammed Beg ve Musul ordusuyla birlikte H. 999 / M. 1590 yılında Cizre'ye doğru harekete geçti. Mîr Şeref ve kardeşleri bunu haber alır almaz kale ve şehri tahliye ederek önce Tınze'ye, ardından Hizan ve Müküs'e sığındılar. Böylece Hüseyin Paşa hiçbir direnişle karşılaşmadan Cizre'ye girdi ve Mîr Aziz'i tekrar kaleye yerleştirdi.

Ancak Paşa ayrıldıktan kısa bir süre sonra Mîr Şeref geri döndü ve kaleyi yeniden kuşattı. Mîr Aziz savunma yapmaktan aciz kalarak yeğeni Mîr Havend ile birlikte kaçtı. Mîr Şeref onlara yetişerek Havend'i öldürdü; birkaç gün sonra ise Aziz kırlarda ölü bulundu.

Önceki kaynak s. 159, 160

Han Abdal Oğlu Mîr Muhammed

Mîr Nasır'ın H. 991 / M. 1583 yılında Ferhad Paşa tarafından idam edilmesinden sonra, Han Abdal oğlu Mîr Muhammed, öldürülen kardeşinin ailesiyle birlikte adalet aramak için İstanbul'a (Asitane) sığınmak zorunda kaldı. O dönemde Sadrazamlık makamına getirilen Osman Paşa, Mîr Aziz'i Cizre yönetiminden azlederek bu görevi Mîr Muhammed'e verdi.

Ancak Ferhad Paşa tekrar görevine dönünce olayların seyri değişti. Mîr Aziz, Erzurum'da Ferhad Paşa'nın güvenini kazandı ve Cizre yönetimini ağır şartlar karşılığında geri aldı: Otuz Ermeni köyünün eyaletten ayrılıp Has mülklere (Sultanlık mülkü) katılması ve yıllık altmış bin flori ödenmesi. Bunun üzerine Mîr Muhammed yeniden görevden alındı ve ikamet etmek üzere "Budun" (Budapeşte) eyaletine gönderildi.

Aynı süreçte Mîr Şeref ve kardeşleri, Serdar ile birlikte Gürcistan seferindeydiler; dönüşte ise Tınze (Tanzı) tarafına geçerek gizlendiler. Mîr Aziz, Tınze'nin oğlu Hacı Beg'e verilmesi için bir sultan fermanı almayı başardı ve Han Abdal ailesini ortadan kaldırmak için girişimlere başladı. Ancak bu girişimler başarısızlıkla sonuçlandı. Nihayetinde Aziz'in soyunun (Hacı Beg, Mîr Havend ve diğer zürriyetleri) kesilmesiyle güç dengeleri yeniden Mîr Şeref'in lehine döndü.

Yaşanan huzursuzluklar nedeniyle Osmanlı sarayı, Mîr Muhammed'i Bosna'dan geri çağırarak Cizre yönetimini yeniden ona verdi. Diyarbakır Beylerbeyi Boşnak Muhammed Paşa, eyaleti ona teslim etmekle görevlendirildi. Muhammed Paşa Cizre'ye ulaştığında, Mîr Şeref kaleyi savaşmadan kardeşine devrederek Tınze'ye çekildi.

Kısa süre sonra Bahtiye Aşireti liderleri iki kardeş arasında arabuluculuk yaptı. Yapılan sulh anlaşmasına göre eyalet paylaştırıldı: Cizre Kalesi ve şehri Mîr Muhammed'de kalacak; buna karşılık Şah (Şakh) nahiyesi ve bazı

köyleri kapsayan eyaletin yaklaşık yarısı Mîr Şeref'e verilecekti.

Ancak zamanla Bahtiye liderlerinin Mîr Şeref'e daha fazla meylettikleri görüldü. Ayrıca Mîr Muhammed, ödemeyi taahhüt ettiği yüz elli bin floriyi toplayamayınca Cizre'den ayrıldı. Devletin, eyaleti yönetmek için en uygun kişinin Mîr Şeref olduğuna karar vermesi üzerine, Sultan IV. Murad'ın fermanıyla Cizre hükümdarlığı ona verildi.

Mîr Muhammed bu haberi alınca kayınpederi olan Hazo hâkimi Muhammed Beg'e sığındı ve ailesini ona emanet ederek İstanbul'a gitti. Kendisine Hasankeyf (Hısnıkeyfa) Sancağı verildi ve Sultan'ın Eğri Kalesi seferine katıldı. H. 1005 / M. 1596 yılında Cizre yönetiminin tekrar kendisine verilmesine dair yeni bir ferman çıksa da Mîr Şeref'ten çekindiği için geri dönmeye cesaret edemedi.

Önceki kaynak s. 161, 162

Han Abdal Oğlu Mîr Şeref

Bu Mîr, Cizre hükümdarları sülalesinin özü ve bu asil hanedanın en seçkin süvarisi kabul edilir; zira cömertlik, cesaret, mertlik ve yardımseverlikte akranlarını geride bırakmıştır. Savaş meydanları onun göz kamaştıran kahramanlığına ve şiddetli nüfuzuna tanıklık etmiş; kılıcı keskin bir sınır, bileği ise rakip tanımaz bir güç olmuştur.

Halk ve askerler, onun adaletinden ve ihsanından razı, yönetiminden ise emindiler. Yakınları ve uzakları onun faziletini över, güzel hasletlerini takdir ederlerdi. Böylece herkesin sevgisini kazanmış, adı hayır, izzet ve talih ile birlikte anılır olmuştur.

Daha önce belirtildiği üzere Cizre yönetiminin dizginleri; kendisi ile kardeşleri arasında bir yanda, Mîr Aziz ve Mîr Havend arasında diğer yanda yaşanan olaylardan sonra kendisine geçmiştir. Yönetim yükünü başarıyla omuzlamış, sınırları korumuş ve güvenliği tesis etmiştir; öyle ki onun döneminde insanlar huzura kavuşmuştur.

Ancak Vezir Muhammed Paşa, Mîr Şeref'in kardeşi Mîr Muhammed'i Bosna'dan getirtip Cizre yönetimini ona devretmeyi uygun görmüştür. Mîr Muhammed bu görevin sorumluluklarını yerine getiremeyince, Divan-ı Hümayun'un kararıyla yönetim bir kez daha Mîr Şeref'e tevcih edilmiştir. Kısa bir süre sonra bu kez Mîr İzzeddin, kardeşi Şeref ile iktidar kavgasına tutuşmuş; vilayete göz dikerek Cizre uçlarına akınlar başlatmıştır. Çevresinde müttefiklerin ve başıboşların toplanmasıyla tehlikesi giderek büyümüştür.

O vakit Mîr Şeref, bu meselenin ancak kesin bir kararlılıkla çözülebileceğini anladı ve onu bertaraf etmek için bir plan kurdu. Görünürde Mîr İzzeddin'i eve davet etti ve bazı adamlarını evin içine gizledi.

İzzeddin içeri girer girmez, gizlenen adamlar saklandıkları yerden çıkarak onu öldürdüler; böylece bu çekişme onun ölümüyle son buldu. O günden itibaren Mîr Şeref yönetimi tamamen eline aldı, eyaleti kararlılık ve adaletle idare etti.

Kısa süre içinde Cizre'de onun döneminin imar ve kalkınma izleri görülmeye başlandı.

Cizre hâkimi Mîr Şeref, Kürt aşiretlerini karşılayıp onlara türlü hizmet ve ziyafetlerde bulundu. İki gün boyunca onları ağırlayıp hediyeler (pişkeşler) sundu; keza Vezir Hazretleri de aynı şekilde davrandı. Botan hâkimi Mîr Şeref, Kürt aşiretlerini yanına davet etti. Onlar da toplandılar; kendilerine çeşitli hizmet ve ziyafetlerde bulundu. İki gün boyunca kaldılar, sonra (Mîr Şeref) işleri güçlü bir elle (otoriteyle) kavradı. Vezir Hazretleri de o sırada onunla birlikte hazır bulunuyordu.

Paris. Fransa Millî Kütüphanesi (Bibliothèque nationale de France), Yazmalar Bölümü Türkçe 127, Yaprak 19ayn.

Önceki kaynak s. 163, 164

Modern çalışmalar, özellikle de Dr. Zerar Tevfik'in Orta Çağ'da Kürt kabileleri üzerine yaptığı araştırmalar, Bitlisî'nin *Şerefname*'de aktardığı tabloyu tamamlayan açıklamalar sunmaktadır.

Cizre mirlerinin en önde gelenlerinden biri olan Mîr Bedir Beg, Abdulbasit el-Hanefî'nin de belirttiği gibi, kendi adına hutbe okutup sikke bastıracak kadar belirgin bir otoriteye sahipti. Bazı modern çalışmalar, onun Mîr Abdal'ın veya oğlu İbrahim'in soyundan gelmiş olabileceği ihtimali üzerinde durmaktadır ki bu durum Bitlisî'nin aktardıklarıyla çelişmemektedir. Yine modern kaynaklar, olayların çağdaşı olan Tahranî'nin rivayetine dayanarak, Uzun Hasan'ın H. 873 yılındaki seferinin bizzat onun döneminde gerçekleştiğini doğrular. Bu sefer Cizre topraklarında büyük bir yıkıma yol açmış, Bahtiye ileri gelenlerinden pek çok kişi esir alınmış, Mîr Bedir ve kardeşleri Irak'a nakledilmiş ve bölge Çelebi Bek'in valiliği altında Akkoyunlu Devleti'ne bağlanmıştır.

Akkoyunluların elinden kurtulmayı başaran Bedir oğlu Şerefhan ise, atalarının mîrliğini geri alma fırsatını bekleyerek yıllarca gizlenmiştir. Hicri 9. yüzyılın sonlarında Akkoyunluların durumunun kötüleşmesiyle birlikte Cizre'yi ve Bahtiye kalelerini geri almayı başarmış; Diyarbakır ve Kürdistan'daki siyasi karışıklıkların yaşandığı bir dönemde buranın hâkimi olarak yerini sağlamlaştırmıştır.

Kaynaklar Hakkında Not: Bu özet, Dr. Zerar Tevfik'in *Orta Çağ'da Kürt Aşiret Liderleri* adlı eserinde yer alan bilgilere dayanmaktadır ve yazarın tartıştığı şu temel klasik kaynaklara atıfta bulunmaktadır:

- el-Mecmau'l-Mufennen – Abdulbasit el-Hanefî
- Şerefname – Şerefhan Bitlisî
- Kitâb-ı Diyarbekriyye – Ebû Bekr-i Tahrânî

Mîr Abdullah Oğlu Mîr Bedirxan Beg

MîrBedirxan Bek, 19. yüzyılın başlarında, Kürt Botan Mîrliği'nin tarihi başkenti olan Cizre şehrinin kalbinde dünyaya geldi. Bedirxan Beg, köklü bir siyasi mirasa sahip olan Azizan hanedanına mensup olup, Botan mirlerinin son neslinin bir temsilcisiydi.

Bedirxan Beg, kökleri çok eskilere dayanan ve asılları Kürt vakayinamelerinde (tarih yazmalarında) kayıtlı olan kadim atalara kadar uzanan derin bir soy ağacının geç dönem halkalarından biri olarak kabul edilir.

Mîr Bedirxan

Tarihçiler onun soy ağacını şu şekilde kaydetmişlerdir: Bedirxan bin Abdullah Han bin Mustafa Han bin İsmail Han bin Mansur Han bin Şeref Han el-Sâni (İkinci) bin Muhammed Han bin Şeref Han el-Evvel (Birinci)... Soyun geri kalanı, Mîr Şeref Han el-Evvel ile çağdaş olan tarihçi Mîr Şerefhan Bitlisî'nin kaleme aldığı "Şerefnâme" kitabında zikredilmiştir.

Bu harita, 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Asya topraklarındaki idari bölünmelerini göstermektedir. Haritada Cizre (Botan) bölgesi ile birlikte Musul, Diyarbakır ve diğer Osmanlı vilayetleri yer almaktadır. Alman coğrafyacı Heinrich Kiepert tarafından 1884 yılında hazırlanan bu çalışma, dönemin siyasi coğrafyasını anlamak adına en önemli belgelerden biri kabul edilir.

Amerikan Kongre Kütüphanesi – Coğrafya ve Harita Bölümü (Library of Congress, Geography and Map Division). Harita: *Nouvelle carte générale des provinces asiatiques de l'Empire Ottoman : sans l'Arabie* (Osmanlı İmparatorluğu'nun Asya Vilayetleri Yeni Genel Haritası: Arabistan hariç). Berlin: Heinrich Kiepert, 1884, Arşiv Numarası: 2013593036.

Bedirxan Beg, 19. yüzyılın başlarında, Botan'da köklü bir siyasi mirasa sahip olan bir aile içinde Cizre'de (Ceziret- i Botan) doğdu. Gençliğinden itibaren, babası Abdullah Beg'in vefatından sonra yaşanan dalgalanmaların ardından yerel otoritenin yeniden tesis edilmesinin öneminin farkındaydı. Siyasi ortamın karmaşık olduğu ve kuzenler arasında çekişmelerin yaşandığı bir dönemde, Bedirxan Beg sahip olduğu kararlı kişilik sayesinde iç rekabeti saf dışı bırakarak liderliği ele geçirmeyi başardı.

Bedirxan Beg'in babası Mîr Abdullah Beg'in vefatından sonra, Botan Mîrliği'nin başına kuzeni Mîr Seyfeddin Beg geçti. Seyfeddin Beg, sakin ve dindar bir kişiliğe sahipti; ancak onun döneminde mîrliğin idaresi zayıflamaya başladı ve bazı aşiretler denetimden çıktı. Bu durum yerel yönetim için büyük bir zorluk teşkil ediyordu. Bedirxan Beg bu gidişattan endişe duyarak sessiz kalmadı ve bazen aksaklıkları gidermek amacıyla yönetime müdahale etti.

Daha sonra Seyfeddin Beg, kendi rızasıyla makamından ayrılarak yetkiyi Bedirxan Beg'in ağabeyi Salih Beg'e devretti. Salih Beg de dindar biriydi fakat mîrliği yönetme ve idari sorunları çözme noktasında yetersiz kalıyordu. Nihayetinde Salih Beg de yönetimden çekilerek yetkiyi küçük kardeşi Bedirxan Beg'e bıraktı. Bedirxan Beg, tahta geçtiğinde henüz 19 yaşındaydı ve bu, Botan Mîrliği yönetiminde yeni bir dönemin başlangıcı oldu.

Böylece mîrliği, işlerini düzene sokacak ve topraklarına istikrarı yeniden getirecek güçlü bir yönetime ihtiyaç duyulan bir evrede devraldı.

Liderliğinin ilk anından itibaren mîrliğin gücünün sadece miras kalan nüfuza değil, çevreyi merkeze bağlayan ve si- yasi yapıyı yeniden birleştiren merkezi bir otorite inşasına dayandığını fark etti. Bu nedenle iç idari sistemi ıslah et- meye yöneldi; yeni vergi düzenlemeleri oluşturdu, dene- yimli yerel memurlar atadı, kadılık makamını ve divan çalı- şanlarını kendi sert ve disiplinli yönetim anlayışına göre ye- niden yapılandırdı. Temel gayesi, özellikle uzun süre yol güvenliğinin bozulmasından ve eşkıyaların türemesinden muzdarip olan Botan'ı güvenli ve müreffeh bir bölgeye

dönüştürmekti. Diyarbakır, Musul ve Cizre arasındaki ticaret yollarını güvence altına almak ve kervanların geçişini kolaylaştırmak için büyük çaba sarf etti. Bu durum halka olumlu yansıdı; hatta dönemindeki seyyahların anlatıları, bölgedeki güvenlik ve refahta gözle görülür bir artışa işaret etmektedir.

Askeri düzeyde ise mîrliğinin askeri yapısını güçlendirmek için çalıştı. En sadık aşiretlerden savaşçıların askere alınmasına dayanan yarı düzenli bir sistem benimsedi ve etrafında, Kürdistan'daki diğer yerel güçlere kıyasla nispeten daha disiplinli bir güç topladı.

Bu askeri güç, otoritesini geniş bir toprak parçasında sağlamlaştırmasına imkân tanıdı; öyle ki adı heybet ve nüfuzla anılır oldu ve Botan Mîrliği birkaç yıl içinde Kuzey Kürdistan'ın en güçlü yerel yapılarından biri haline geldi. Bedirxan Beg, sadece sadık aşiretlerden savaşçı toplamakla yetinmedi, mîrliğinin savaş kapasitesini artırmak için ileri adımlar attı. Başkenti Cizre'de silah ve mühimmat üretimi için iki fabrika kurarak kuvvetlerine askeri teçhizat konusunda nispi bir bağımsızlık kazandırdı. Ayrıca, mîrliğin savaş yöntemlerini ve idari yapısını modernize etmek amacıyla, askeri alanlarda ve modern bilimlerde nitelikli insan kaynağı yetiştirmek üzere Avrupa'ya heyetler gönderdi.

Buna ek olarak Bedirxan Beg, hem ticaret yollarını güvence altına alıp kervanları korumak hem de surlar ve sınır bölgeleri üzerindeki denetimi güçlendirmek amacıyla askeri ve ticari bir filo inşa etmeye girişti. Bu askeri ve idari çabalar, Botan Mîrliği'nin, özellikle Osmanlı Devleti'nin bölge üzerinde merkeziyetçi politikalarını dayatma girişimleri karşısında dış baskılara direnebilen bağımsız bir yerel güç haline gelmesine katkı sağladı.

Mîr Bedirxan'ın yükselişi, Osmanlı Devleti'nin, uzun bir otonomi geçmişine sahip Kürt mîrlikleri de dâhil olmak üzere tüm taşra yapılanmaları üzerinde mutlak kontrol kur- maya çalıştığı, sert bir merkeziyetçilik politikasına yöneldiği döneme denk geldi.

Osmanlı Devleti, bu mîrliklerin bağımsızlığını kendi merkeziyetçi projesine doğrudan bir tehdit olarak

görüyordu; zira toprak, nüfus ve kaynaklar üzerinde tam bir hâkimiyet kurmayı hedefliyordu. Buna karşılık MîrBedirxan'ın amacı, tarihi Botan Mîrliği'nin bağımsızlığını korumak, Kürt halkının refahını ve onurlu bir yaşam sürmesini güvence altına almaktı.

Bu noktadan hareketle, Bedirxan Beg yönetimindeki Botan Mîrliği, Osmanlı Devleti için en tehlikeli yapılardan biri sayılıyordu. Çünkü mîrlik, düzenli bir yerel orduya sahipti, halk nezdinde geniş bir kabul görüyordu ve iç işlerini bağımsızca yönetme kabiliyetine sahipti. Böylece, Mir'in mîrliğin bağımsızlığını koruma tutkusu ile Osmanlı Devleti'nin mutlak otorite ve egemenlik kurma çabası arasındaki çelişkiler, taraflar arasındaki gerilimin tırmanmasının ve çatışmanın temel sebebini oluşturdu.

Bir yandan Bedirxan Beg, geniş yetkilerinden vazgeçmeye, kuvvetlerini Osmanlı ordusuna dahil etmeye veya kendisine iradelerini dayatacak valileri kabul etmeye hazır değildi. Diğer yandan İstanbul, yerel bir orduya sahip ve geniş yetkiler kullanan güçlü bir Kürt liderin varlığını, saltanat için doğrudan bir tehdit olarak değerlendiriyordu.

Neticede bu anlaşmazlık gizli kalmaya devam etti ve Osmanlı'nın onun nüfuzunu kısıtlamaya yönelik her girişimi de su yüzüne çıktı. Zamanla, özellikle Bedirxan'ın nüfuzunun Osmanlı Devleti tarafından yerel otorite sınırlarını aşan bir boyuta ulaştığının kabul edilmesiyle, siyasi kopuşun şiddeti daha da arttı.

İstanbul'daki resmi belgeler ve Avrupa diplomatik yazışmaları, Mir'in fiilen bağımsız bir hükümdar gibi hareket ettiğini, kendi kanunlarını uyguladığını, Kürdistan'ın diğer bölgelerine siyasi heyetler gönderdiğini ve geniş çaplı bağlılıklar topladığını kaydetmiştir. Bu durum, onu kontrol altına alınması zor bir aktör haline getirmişti.

1840'lı yılların ortalarında, devletin doğu bölgelerine yönelik politikasının değişmesiyle birlikte, Bedirxan Beg'in nüfuzuna son verme yönünde nihai karar alındı. İstanbul, bu iş için birliklerin hazırlandığı, topların ve uzmanların gönderildiği devasa bir askeri harekat planladı; ordu komutanlarına görevi tavizsiz bir şekilde tamamlama talimatı verildi.

Bedirxan Beg, başlangıçta kendisine müttefik olan aşiret güçlerini toplamaya çalıştıysa da güç dengesi lehine değildi. Osmanlı harekatı devam ederken, sağ kanadı veya "Bitlis" ve "Siirt" kalelerinde konuşlanmış kuvvetleri yöneten akrabası Yezdan Şêr [137] Osmanlı tarafına geçti. Onun, Osman Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetlerine katılmasıyla birlikte, Mîr Bedirxan'ın Eruh Kalesi'nde kuşatılmasına yol açan açık (gedik) verilmiş oldu.

Çatışmalar aylarca sürdü ve mîrlik kuvvetleri dağlarda ve kalelerde şiddetli bir direniş gösterdi; ancak sayısal ve organizasyonel üstünlük Osmanlı ordusundaydı. 1847 yazında, sert bir kuşatmanın ardından Bedirxan Beg, devletin dayattığı şartlarla teslim olmaya zorlandı. Önce İstanbul'a, ardından uzun yıllar siyasi ve sosyal dalgalanmalar içinde yaşayacağı Girit adasındaki sürgününe gönderildi. Cizre'deki topraklarının çoğunu yıkan bir deprem sonrası ailesi mülklerinin bir kısmını kaybetti. Bedirxan Beg, ömrünün son yıllarında zor mali koşullar yaşasa da bu durum onun bölge halkı üzerindeki toplumsal nüfuzunu korumasına engel olmadı. Müslümanlar ve Hristiyanlar arasındaki iç çatışmaları yatıştırmada arabulucu rolü oynaması, hayatının sonunda ona yerel bir saygınlık kazandırdı.

Sürgün yıllarından sonra Şam'a nakledilmesine izin verildi ve burada ömrünün geri kalanını 1868 veya 1869 yılındaki vefatına kadar sürdürdü; naaşı Rükneddin (Şeyh Halidi Bağdadî) Mezarlığı'na defnedildi.

Her ne kadar sonu, yükselişine tanıklık eden Botan dağlarından ve kalelerinden uzakta olsa da mirası kesilmedi. Çocukları ve torunları ondan sonra bayrağı başka alanlarda taşıdılar; basın, siyaset ve kültür dünyasında öne çıkarak 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında Kürt ulusal bilincinin oluşmasına katkıda bulundular. Böylece Bedirxanî ailesi,

---

137 Yezdan Şêr (veya İzzeddin Şir) bin Seyfeddin Bek: Babası, (Bedirxan'ın ağabeyi) 'Salih Beg' lehine feragat etmeden önce mîrliğin başındaydı. Osmanlıların safına geçmesinin temel sebebinin, kendisini yönetime daha layık görmesi olduğu muhtemeldir; Osmanlı Devleti de onu akrabasına karşı darbe yapmaya ikna etmek için bu durumu ustalıkla kullanmıştır.

Kürt kültürel ve siyasi hareketinin tarihinde silinmez bir iz bırakan en önemli ailelerden biri haline geldi.

Bedirxan deneyimini okurken, bunu sadece yerel bir lider ile Babıali arasındaki askeri bir karşılaşma veya idari bir çatışma olarak değerlendirmek mümkün değildir. Aksine bu, Kürtlerin tarihi bir dönüm noktasında kendi siyasi varlıklarını savunma çabalarının bir safhasıdır. Bedirxan'ın projesi, yüzyıllar boyunca Kürt toplumunun örgütlenmesinin temel taşlarından birini ve istikrarının direklerinden birini oluşturan Kürt mîrliklerinin bir devamı niteliğindeydi. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti yerel yapıları tasfiye etmeye ve bölgeleri yeni bir merkeziyetçilik içinde birleştirmeye yöneldiğinde, Kürt mîrlikleri ilk hedef haline geldi; çünkü bu mîrliklerin varlığı, Kürt özyönetiminin devam etmesi anlamına geliyordu.

Bu noktadan hareketle Bedirxan deneyimi, ancak Kürtlerin kendi bölgelerini tarihi sistemlerine göre yönetme haklarını savunmaları olarak anlaşılabilir. Bu sistem; isyan veya kaosa dayalı değil, aksine yüzyıllara yayılan, güvenliği koruma ve toplumu düzenleme yeteneğini kanıtlamış siyasi ve idari geleneklere dayalı bir sistemdi. Mîr, bu sistemi geliştirmeye ve daha düzenli hale getirmeye çalıştı; ancak Osmanlı Devleti'nin her türlü yerel yönetim biçimine son vermek istediği tarihi bir evreyle karşı karşıya kaldı. Bu durum mîrliği, şahıs olarak Bedirxan'dan ziyade bizzat Kürt siyasi varlıklarını hedef alan merkezi bir güçle karşı karşıya getirdi.

Mîrliğin yıkılması ve Mir'in sürgün edilmesiyle tarihin bir sayfası kapanmış gibi görünüyordu. Ancak onun etkisi sona ermedi; aksine çocukları ve torunları daha sonra basın, edebiyat ve siyasi faaliyetler aracılığıyla Kürt ulusal bilincinin şekillenmesine katkıda bulundular. Böylece Bedirxan ismi bir Mîr olmaktan çıkıp, modern ulusçu hareketlerin ortaya çıkışından önce Kürt toplumunun bağımsızlığını korumaya çalışan tarihi bir sembole dönüştü.

Bu bağlamda Bedirxan Beg deneyimi, sadece geçmişte kalan bir olaylar dizisi değil; geleneksel Kürt mîrliklerinin mirası ile 19. ve 20. yüzyıllarda Kürt ulusal kimliğinin doğuşu arasında köprü kuran canlı bir bağdır. İşte bu durum, onun hayat hikayesini incelemeyi Kürdistan tarihindeki büyük dönüşümleri anlamak için bir zorunluluk haline getirmektedir.

Kaynakça:

[1] Wadie Jwaideh: Kürt Milliyetçi Hareketi: Kökenleri ve Gelişimi, Syracuse University Press

[2] Martin van Bruinessen: Ağa, Şeyh ve Devlet: Kürdistan'ın Sosyal ve Politik Yapıları

[3] Celîlê Celîl: Yüzyıllar Boyunca Kürdistan Tarihi

[4] Nikitine, Basile: Kürtler: Sosyolojik ve Tarihsel Bir İnceleme

[5] David McDowall: Modern Kürt Tarihi

[6] Barbara Henning: İmparatorluk ve İmparatorluk Sonrası Bağlamda Osmanlı-Kürt Bedirxani Ailesi

[7] Kendal Nezan: Fransız dergilerinde Kürt meseleleri üzerine yayımlanan Bedirxan ailesi tarihine dair makaleler

[8] Şerefname: Şerefhân-ı Bitlisî, Çeviri: Muhammed Ali Avni, Birinci Baskı, Dar al-Zaman Yayınları, s. 163-164

[9] Aktürk, Ahmet Serdar (2018): Aile, İmparatorluk ve Ulus: Değişen Çağda Kürt Bedirxanîler ve Köken Siyaseti. Journal of Global South Studies, 35(2), 393

[10] Shields, Sarah (2001): Nelisa Fuccaro'nun "Diğer Kürtler: Sömürge Dönemi Irak'ında Ezidiler" kitabı üzerine inceleme. International Journal of Middle East Studies, 33(3), 463–465

[11] Sinclair, T.A. (1989): Doğu Türkiye: Mimari ve Arkeolojik Bir İnceleme, Cilt 1, s. 401

Mîr Bedirxan'ın Oğulları ve Torunları

Mîr Bedirxan birden fazla kadınla evlenmiş ve bu evliliklerden çok sayıda evladı olmuştur. On yıllar içinde soyu genişlemiş, torunlarının sayısı artmış ve aile dallara ayrılmıştır. Bu soydan gelen birçok oğul ve torun, Kürt tarihinde silinmez izler bırakmış; her biri Kürt ulusal bilinci ve faaliyeti sürecinde belirgin roller üstlenmiştir.

Onun Mîr rütbesindeki oğulları arasında şunları sayabiliriz: Emin Ali, Mikdad Mithat, Abdurrahman, Yusuf Kamil Beg, Ali Şamil Paşa, Halil Rami Beg, Bedri Paşa, Osman Paşa, Hüseyin Kenan Paşa, Bahri Paşa ve diğerleri.

1880 yılına ait fotoğraf ve fotoğrafta MîrBedirxan'ın oğullarından bir grup görülmektedir:

Ön sıra (soldan sağa): Emin Ali Beg, Ali Şamil Paşa, Osman Beg.

Arka sıra (soldan sağa): Murat Remzi Beg, Hasan Beg, Mikdad Mithat Beg, Kamil Beg.

Mir'in kızları (Prensesler) arasında şunlar bulunmaktadır: Nefise, Leyla, Rukiye, Nazlı, Züleyha, Zarife ve diğerleri.

Torunları arasında ise (Mîr Emin Ali Bedirxan'ın oğulları): Celadet, Kamuran, Süreyya ve diğerleri zikredilebilir.

Oğlu Emin Ali Bedirxan, ailenin işlerinin sorumluluğunu üstlenmiş; çocuklarını bu köklü ailenin gittiği her yere

beraberinde götürdüğü vatanseverlik ruhu ve özgün Kürt değerleri üzerine kurulu sağlam bir terbiye ile yetiştirmiştir.

Mîr Bedirxan'ın Oğlu Mîr Emin Ali (1851/1852 – 1926)

Mîr Emin Ali Bedirxan, 1851 veya 1852 yılında Girit adasının Kandiye şehrinde doğdu. Doğumu derin bir sembolizm taşıyordu; Botan Mîrliği'nin yıkılmasının ardından ailesine dayatılan zorunlu sürgün nedeniyle atalarının topraklarından uzakta dünyaya gelmişti. Buna rağmen, Akdeniz kıyısında doğmuş olsa da Botan'ı hafızasında ve terbiyesinde sanki o dağların kucağında doğmuşçasına her zaman yaşattı.

Eğitimi ve Meslek Hayatı

Mîr Emin Ali, İstanbul'da hanedan çocukları için kurulan Sultan Akademisi'nde hukuk eğitimi aldı. Bu eğitim ona hukuk ve kamu yönetimi alanında güçlü bir bilgi temeli ve geniş bir ufuk kazandırdı. Ayrıca, kendisine henüz erken yaşlarda milli düşünce değerlerini ve Kürdistan sevgisini aşılayan vatansever şair Hacı Qadirê Koyî tarafından yetiştirildi. Koyî'nin rahle-i tedrisinden geçmesi, onun fikri ve milli bilincinin oluşmasına büyük katkı sağladı.

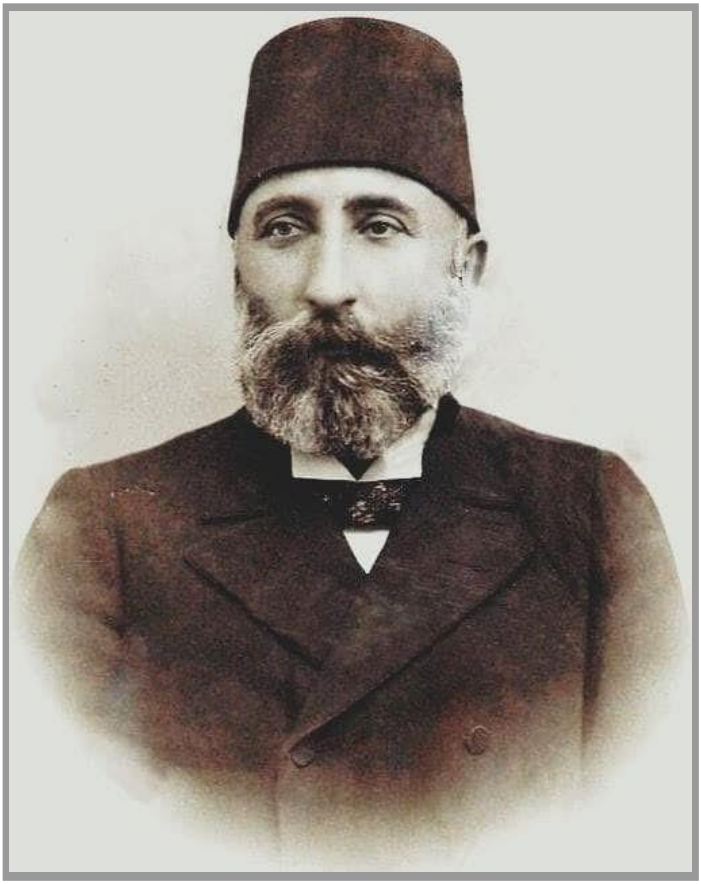

1880'li yılların başından itibaren Mîr Emin Ali, çeşitli Osmanlı şehirlerinde ve mahkemelerinde adli müfettişlik görevlerini üstlendi; 1879 yılında kabul edilen adli reformların uygulanması için çaba gösterdi. 1888 yılında görevinden azledildi ve 1894 yılına kadar resmi bir görev almadığı anlaşılmaktadır. 1894 yılında İstanbul (Konstantiniyye) Belediye Meclisi üyeliğine seçildi. 20. yüzyıla girildiğinde yeniden adli müfettişlik görevine getirildi; yargı işlerini takip etmek üzere Edirne ve Ankara gibi çeşitli şehirlere atandı.

1906–1908 Sürgünü

1906 yılı, kariyerinde sert bir kırılma noktasına sahne oldu. Kuzeni Abdurrezzak Bedirxan ve kardeşi Ali Şamil Bedirxan'ın, İstanbul Şehremini (Belediye Başkanı) Rıdvan Paşa suikastına karıştıkları iddiasıyla suçlanmalarının ardından, Emin Ali Bey'in de sürgün edilmesine karar verildi. Bu olay, onun makamı ve statüsü üzerinde doğrudan olumsuz bir etki yarattı.

Kürt Örgütlerine Katılım

"Jön Türk" ihtilalinin Sultan II. Abdülhamid'e karşı başarıya ulaşmasının ardından İstanbul'a dönme imkânı buldu. 1908 yılında Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti'nin kuruluşunda yer aldı. Bu dönemde, Kürt hareketinin önde gelen aktivistlerinden biri olan Seyyid Abdulkadir (Ubeydullah) ile ilişkileri güçlendi.

Ancak cemiyet uzun ömürlü olmadı; İttihat ve Terakki Cemiyeti, bağımsız bir Kürt örgütünün varlığını sürdürmesine sıcak bakmadığı için 1909 yılında cemiyeti yasakladı.

1918 yılında Emin Ali, Kürdistan Teali Cemiyeti'nin (Kürt Nehdeti) başkan yardımcılığına seçildi. Ancak Seyyid Abdulkadir'in (Ubeydullah) başkan seçilmesine karşı çıktı. Bu muhalefetin temelinde iki lider arasındaki vizyon farkı yatıyordu: Abdulkadir, gelecekteki bir Türk devleti bünyesinde bir özerklik (otonomi) formülüne eğilim gösterirken; Emin Ali, Kürdistan'ın tam bağımsızlığı seçeneğine sıkı sıkıya bağlıydı.

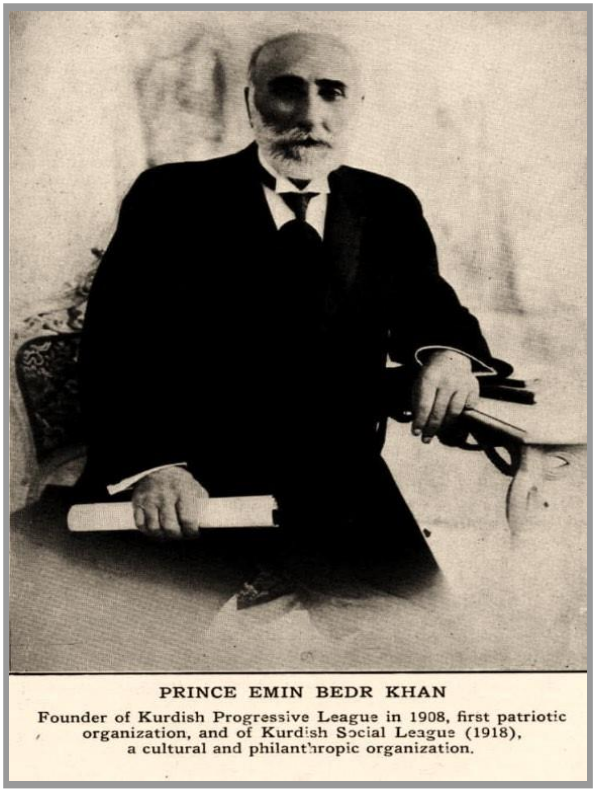

PRINCE EMIN BEDR KHAN

Founder of Kurdish Progressive League in 1908, first patriotic organization, and of Kurdish Social League (1918), a cultural and philanthropic organization.

Emin Ali Bedirxan, Paris Barış Konferansı'nda aktif bir rol oynamış ve konferanstaki Kürt delegesi Şerif Paşa'nın tutumuyla çelişse de Van vilayetinin önerilen Kürdistan sınırlarına dahil edilmesi konusunda ısrarcı olmuştur. Ayrıca konferans başkanına bir mektup sunmuş ve İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiser Vekili Richard Webb'e, hayalindeki Kürt devletinin sınırlarını gösteren bir harita takdim etmiştir.

Daha sonra, Kürdistan'ın bağımsızlığını savunan Kürt Teşkilat-ı İçtimaiye Cemiyeti'ni kurmuştur. Kürt davasına olan bağlılığından asla ödün vermemiş, Yunan diplomatlarla iletişim köprüleri kurarak onların desteğini almayı

başarmıştır. Ayrıca kendisi ve oğlu Celadet Bedirxan, Musul'da olası bir Kürt ayaklanmasına destek vermeleri için İngilizler nezdinde girişimlerde bulunmuş ancak bu talepler reddedilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde Mısır'a sürgün edilmiş ve 1926 yılında orada vefat etmiştir.

Ailesi

Mîr Emin Ali, ilk evliliğini Çerkes bir hanımla yapmış ve bu evlilikten oğlu Süreyya dünyaya gelmiştir. İlk eşinin vefatından sonra yine Çerkes olan Seniha Hanım ile evlenmiştir. Bu evliliğinden 6 erkek ve 1 kız çocuğu olmuştur: Celadet, Kamuran, Tevfik, Hikmet, Safder ve kızı Müzeyyet. Bu çocuklar, babalarının izinden giderek Kürt meselesiyle yakından ilgilenmişlerdir.

Ayrıca Bedirxan adında bir çocukları daha olmuştur; ancak bu çocuk henüz 18 aylıkken, aile sürgündeyken Filistin'in Akka şehrinde vefat etmiştir.

İstanbul - 1905 yılı. Fotoğraftakiler: Emin Ali Bedirxan ve oğulları

- Solda oturan: Kamuran Bedirxan
- Sağda ayakta duran: Celadet Bedirxan
- Arkada ayakta duran: Süreyya Bedirxan

[1] Henning, Barbara.(2018)
"Narratives of the History of the Kurdish Badrkhany Family in Imperial and Post-Imperial Contexts: Continuities and Changes".
University of Bamberg Press, 2018.
[2] Özoğlu, Hakan.(2004)
"Kurdish Notables and the Ottoman State: Evolving Identities, Competing Loyalties, and Shifting Boundaries".
State University of New York Press, 2004

Mîr Emin Ali Bedirxan'ın Oğlu Mîr Celadet Bedirxan

Celadet Bedirxan, 26 Nisan 1893 tarihinde İstanbul'da doğmuş; vatanseverlik ve edebiyat sevgisinin harmanlandığı bir evde büyümüştür. Babası şiire büyük bir sevgi duyduğu için çocuklarını bilim ve sanatla kuşatmış, tanınmış Kürt şair HacîQadirê Koyî'yi onlara Kürt dili ve esasları konusunda öğretmenlik yapması için görevlendirmiştir. Ayrıca, çocuklarının bilgi ve kültür bakımından zengin bir atmosferde yetişmeleri için Kürdistan'ın dört bir yanından büyük müzisyenleri, dengbêjleri ve alimleri çevrelerinde toplamıştır. Babasının ilgisi sadece Kürt diliyle sınırlı kalmamış; çocuklarının diğer dilleri de öğrenmesi için özel uzman öğretmenler getirterek bu konuda büyük titizlik göstermiştir.

Celalettin Bedirxan

Prens Celadet Bedirxan, 20. yüzyılın en önde gelen Kürt şahsiyetlerinden biri ve modern Kürt kültürel ve entelektüel rönesansının temel direklerinden biri olarak kabul edilir. Kürt kültürel bilincinin pekişmesine ve edebi hayatın zenginleşmesine büyük katkılarda bulunmuş; adıKürt dilinin korunması ve modernleşmesi üzerinde belirleyici etkisi olan öncü projelerle her zaman yan yana anılmıştır. Celadet Bedirxan, 19. yüzyıldan itibaren Kürt siyasi ve kültürel tarihinde merkezi bir rol oynamış köklü Bedirxanî ailesinin mirasının bir ürünüydü. Atalarından, ulusal kimliği koruma ve Kürt haklarını savunma konusundaki kararlılık ruhu tevarüs etmiş; bu durum, ortaya koyduğu entelektüel projelerine de açıkça yansımıştır.

SAL 1
YEQSEM8

HAWAR

HEJMAR 4
15 GULAN 1932

Qomela Qurdî * Revue Kurde

Gelawêjiyên Qomelê

Armanc,ewrûz xebat
Ji wîsandina Hawarê
Ji xwendevanên re
Elfabeya Qurdî
Stûna fekehun
Soza rovan : Jiyan
Edebiyata weldî
Hawar hebe, gozî li dû ye
Di dora dinyayê de
Xabirawaziya Mesrî
Hevî ji xwendevanan
Fehmegoj

Birê Frensizî

Puts et caractères de la revue Hawar
L'alphabet Kurde
Notices sur la littérature, mœurs et coutumes Kurdes

Qamişlo, Tîrmeh 1932 — Şam

هاوار

گۆڤارا کوردی

ولات ، ولاتپنی و آل

Celadet Bedirxan, 1932 yılında Şam'da, Kürt dil rönesansının temel taşı haline gelen Hawar[138] dergisini kurmuştur. Bu dergi aracılığıyla dil bilgisi, edebiyat ve folklor alanlarında öncü çalışmalar sunmuştur.

[138] Hawar Dergisi: Celadet Bedirxan tarafından Şam'da kurulan (1932–1943) Kürtçe edebiyat dergisidir. Toplam 57 sayı yayımlanan dergi, Celadet Bedirxan tarafından oluşturulan ve "Hawar Alfabesi" olarak bilinen Latin alfabesini esas almıştır.

“Hawar”, Kürt yazar ve aydın kuşağı yetiştiren gerçek bir okul olmuş ve Kürt dili üzerine araştırma yapan her araştırmacı için temel bir referans kaynağı haline gelmiştir.

Ayrıca Celadet, Kürt dili için (Hawar Alfabesi olarak bilinen) Latin alfabesini hazırlayan ilk kişidir. Bu alfabe, bugün hala Kürdistan'ın geniş bir kesiminde ve Kurmancî lehçesiyle yazılan Kürt edebi ve kültürel eserlerinin çoğunda resmi olarak kabul edilen alfabedir. Bu çalışma, Kürtçenin eğitimini, yayılmasını ve modern bir yazı dili olarak yerleşmesini kolaylaştıran tarihi bir dönüşüm teşkil etmiştir.

Celadet Bedirxan, sadece dil alanında değil, Kürt kültürel hareketinin genelinde muazzam bir entelektüel miras bırakmıştır. Adı; bilginin, kültürel direnişin sembolü ve modern Kürt ulusal rönesansının öncülerinden biri olarak kalmaya devam etmiştir.

"Ulusal Faaliyetlerin Başlangıcı ve Siyasi Bilinç Süreci"

Celadet Bedirxan, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kürt ulusal faaliyetlerine dahil oldu. 1919 yılında, kardeşi Kamuran Bedirxan ve Dr. Ekrem Cemil Paşa ile birlikte, Kürt Teali Cemiyeti (Komeley Tealiya Kurd) temsilcisi olarak Kuzey Kürdistan'ın özgürleşmesi için birleşik bir Kürt gücü oluşturma çabalarına katıldı. Bu dönemde İngiliz subay Binbaşı Noel ile tanıştı; Kürt sözlü mirasını toplamak amacıyla Malatya ve Siirt bölgelerinde incelemelerde bulundular.

Bu geziler sırasında Celadet, Arap alfabesinin Kürtçenin seslerini tam olarak yansıtamadığını, Latin harflerinin ise bu dil için daha uygun olduğunu fark etti. Bu gözlem, Kürtçeyi Latin harfleriyle yazıya geçirme fikrinin başlangıcı oldu.

"Sürgün Yolculuğu ve Avrupa'daki Eğitim Hayatı"

1922'de Mustafa Kemal Atatürk'ün yükselişi ve Kürt ulusal liderleri hakkında idam ve sürgün kararlarının çıkarılmasının ardından, Celadet kardeşi Kamuran ile birlikte Türkiye'den ayrılmak zorunda kaldı. Almanya'ya yerleşerek Leipzig Üniversitesi'nde hukuk eğitimi aldı ve 1925 yılında mezun oldu. Orada dilbilim ve Avrupa dilleri arasındaki fonetik karşılaştırmalar üzerine çalışmalarını derinleştirdi; bu çalışmaları, daha sonra yeni Kürt alfabesinin hassas gramer kurallarını oluşturmasına büyük katkı sağladı.

"Doğu'ya Dönüş ve Sürgün Rotası"

Celadet; Mısır, Lübnan, Şam ve Suriye Ceziresi arasında seyahat etti. İhsan Nuri Paşa liderliğindeki Ağrı Ayaklanması'nı uzaktan destekledi ve bu süreçte kısa süreliğine Türkiye'ye girdi. Ancak daha sonra İran'a sığınmak zorunda kaldı, oradan Irak'a geçti ve nihayetinde 1931 yılında Şam'a yerleşti.

Şam'da, Türkiye'nin Cizîra Botan'daki aile mülklerine el koyması nedeniyle kendisini yoksul bir sürgün olarak buldu. Buna rağmen, Fransız yardımları ve İran Şahı'nın kendisini Avrupa'da tam yetkili elçi olarak atama teklifi de dahil olmak üzere tüm yabancı teklifleri reddetti.

Kürt Latin Alfabesinin Yaratılışı ve "Hawar" Dergisinin Katkısı

1932 yılında Şam'da Hawar dergisini kurup Kürt dil rönesansının temellerini başarıyla attıktan sonra Celadet Bedirxan, Kürt Latin alfabesini 31 harften oluşan nihai formuna ulaştırmak için çalışmalarını sürdürdü. Bu alfabeyi Hawar dergisinin ilk sayılarında yayımladı. 1942 yılında buna "Ronahî" adlı resimli bir dergi ekledi ve bu yayın 1945 yılına kadar devam etti. Celadet, her iki dergideki makalelerin çoğunu çeşitli takma isimler kullanarak bizzat yazdı; dizgi, baskı ve dağıtım işlemlerini ise eşi Prenses Ruşen Bedirxan ve oğlu Cemşid'in yardımıyla bizzat yürüttü.

Prenses Ruşen Bedirxan ve Oğlu Cemşid

Aile ve Meslek Hayatı

1935 yılında Celadet, Şam okullarında öğretmenlik yapan saygıdeğer Ruşen Bedirxan ile evlendi. Şam'da mütevazi bir hayat sürdü; burada Fransızca öğretmenliği, ardından avukatlık ve Tütün İdaresi'nde (Reji Şirketi) müfettişlik yaptı. Maddi zorluklara rağmen yazı yazmaya ve araştırmaya devam etti; en büyük hayali, halkının dillerini özgürce konuşup gururla yazdıklarını görmekti.

Üç yıl sonra, 21 Mart 1938'de "Sinem" adını verdikleri bir kız çocukları; 9 Kasım 1939'da ise oğulları "Cemşid"dünyaya geldi. Eşi Prenses Ruşen'in ilk eşinden (Ömer Malik Hamdi) olan ve 15 Kasım 1930'da doğan Asime adında bir kızı daha vardı.

Mîr Celadet Bedirxan'ın Ailesi (Bedirxan Ailesi)

1946 yılında, Suriye Parlamentosu'nda Yukarı Cezire Kürtlerini temsil etmek üzere adaylığına izin verildi; ancak siyasi baskılar sonucunda hükümet adaylığını iptal etti. Ayrıca, ülkeyi dış saldırılara karşı savunmak için Suriyeli Kürtlerden oluşan bir güç kurma fikrini ortaya attı, fakat bu fikir Kürt nüfuzunun artmasından duyulan endişe nedeniyle reddedildi.

Entelektüel ve Dilbilimsel İmzası

Celadet Bedirxan, modern Kürtçenin gelişim sürecinde, özellikle Kurmancî lehçesinin kurallarının belirlenmesi ve Latin harfleriyle yazılması konusunda en etkili isimlerden biri kabul edilir. Dil projesi, daha geniş bir kültürel rönesans bağlamında hayat bulmuş; çoğu Hawar dergisi bünyesindeki dil projesinin bir parçası olarak hem çocuklar hem de yetişkinler için eğitici kitaplar ve materyaller yayımlamıştır. En öne çıkan eserleri şunlardır:

-Kürtçe Alfabe Kuralları – Şam, 1932

-Alfabeden Sayfalar – Şam, 1932

-Fransızca Kürtçe Dilbilgisi – 1943

-Kürtçe-Kürtçe Sözlük (El yazması)

-Kürt Meselesi – Fransızca, 1934

-Mustafa Kemal Paşa'ya Mektup – Türkçe

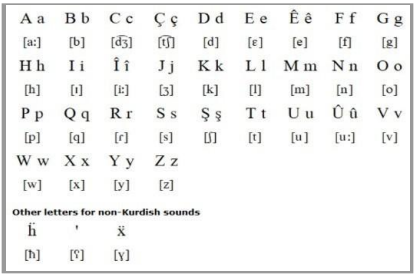
A a B b C c Ç ç D d E e Ê ê F f G g
[aː] [b] [d͡ʒ] [t͡ʃ] [d] [ɛ] [e] [f] [g]
H h I i Î î J j K k L l M m N n O o
[h] [ɪ] [iː] [ʒ] [k] [l] [m] [n] [o]
P p Q q R r S s Ş ş T t U u Û û V v
[p] [q] [r] [s] [ʃ] [t] [u] [uː] [v]
W w X x Y y Z z
[w] [x] [y] [z]
Other letters for non-Kurdish sounds
Ḧ ' ẍ
[h] [ʕ] [ɣ]

Kürt Latin Alfabesi

Celadet Bedirxan, ana dili olan Kürtçenin yanı sıra şu dilleri de akıcı bir şekilde bilmekte ve bu dillerde yetkinlik sahibiydi: Türkçe, Farsça, Fransızca, Almanca, Arapça, Rusça ve İngilizce.

Mîr Celadet Ali Bedirxan'ın Cenaze Töreni

Trajik Vefatı

15 Temmuz 1951 tarihinde, Şam yakınlarındaki Hejane köyünde bir tarım arazisini sulamak için yapılan kuyu kazma çalışmalarına nezaret ederken, kuyu duvarının çökmesi sonucu aşağı düştü. Şam'daki Fransız Hastanesi'ne kaldırıldı ancak birkaç saat sonra hayata gözlerini yumdu. Naaşı, görkemli bir törenle uğurlanarak Şam'ın Kürt mahallesinde (Hayyu'l-Ekrad), büyük dedesi Mîr Bedirxan Paşa'nın yanına defnedildi.

Celadet Bedirxan, Kürt kültürel ve dilbilimsel rönesansının merkezi bir sembolü olmaya devam etmektedir. Hawar dergisini kurarak ve Kürt Latin alfabesini oluşturarak, Kürt dilinin kalıcılaşmasına ve nesiller arasında yayılmasına büyük katkı sağlamıştır.

Aynı zamanda; Kürtçe dil bilgisi, Fransızca Kürtçe dil bilgisi, Fransızca Kürt Meselesi ve el yazması sözlüğü de dahil olmak üzere, araştırmacılar ve aydınlar için hâlâ temel referans kaynağı olan basılı eserlerden oluşan büyük bir miras bırakmıştır.

Faaliyetleri sadece dil alanıyla sınırlı kalmamış; Kürt ulusal davası yararına yürüttüğü sosyal ve siyasi çalışmalara da uzanarak, Kürtlerin kültürel ve siyasi yaşamında kalıcı bir etki yaratmıştır. 1951 yılındaki vefatı etkisini sona erdirmemiş; bıraktığı kültürel ve dilsel miras, çağdaş Kürt kimliğinin önemli bir parçası olmaya devam etmiştir.

Kaynakça:
[1] Malmîsanij. Cizîra Botan'da Bedirxanîler, Bedirxan Ailesi Cemiyeti Belgeleri. Çeviri: Gülbahar Bedirxan ve Delawer Zengî, Amiral Matbaası, 1998, Lübnan-Beyrut
[2] Dr. Kemal Mazhar Ahmed. Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Kürdistan
[3] Lescot, Roger. Kürt Dili ve Celadet Bedirxan'ın Eseri, Paris, 1960
[4] Hawar Dergisi. 1932–1943 sayıları
[5] Gorgas, Jordi Tejel. Sürgünde Türkiye Kürt Hareketi, Cenevre, 2007
[6] Yıldız, Kerim. Suriye'deki Kürtler: Unutulmuş Halk, Londra, 2005
Celadet Bedirxan'ın Eserleri:
[1] Celadet Bedirxan. Kürtçe Dil Bilgisi Kuralları, Şam 1932
[2] Celadet Bedirxan. Kürtçe Alfabeden Sayfalar, Şam 1932
[3] Celadet Bedirxan. Fransızca Kürtçe Dil Bilgisi, Paris 1943
[4] Celadet Bedirxan. Kürt Meselesi (Fransızca), Şam 1934
[5] Ronahî Eki, 1942–1945

Prenses Ruşen Bedirxan (Mîr Salih Bedirxan'ın Kızı, 1909–1992)

Ruşen Bedirxan; Kürt bir prenses, öğretmen, yazar ve çevirmendir. 11 Temmuz 1909 tarihinde, babası Mîr Salih Bedirxan'ın sürgünde bulunduğu Türkiye'nin Kayseri şehrinde doğmuştur. Çocukluğunun dört yılını İstanbul'da geçirdikten sonra ailesiyle birlikte 1913 yılında Şam'a yerleşmiştir.

Eğitim ve Meslek Hayatı

Ruşen Bedirxan, 1923 yılında Şam'daki Öğretmen Okulu'nu (Dârulmuallimât) tamamlayarak ilk Kürt kadın öğretmenlerden biri oldu.

Bir dönem Ürdün'de (Karak ve Amman) çalıştıktan sonra Şam'a dönerek Fransız Lisesi'nde (Lycée Laïc) Fransızca öğretmenliği yaptı ve sonrasında Şam'daki devlet okullarına öğretmen olarak atandı.

Kadınlar Birliği'ne katıldı ve 1944 yılında Kahire'de düzenlenen Dünya Kadınlar Kongresi'nde Kürtleri temsil etti.

1947 yılında Şam Radyosu'nun çocuk köşesinde görev alarak eğitici hikâyeler ve konferanslar sundu.

Prenses Ruşen Bedirxan, Prens Celadet Bedirxan ile evlendi ve bu evlilikten –daha önce de belirttiğimiz gibi– iki çocuğu ve önceki eşinden de bir kızı oldu.

Kültürel ve Siyasi Faaliyetleri

Eşi Prens Celadet Bedirxan'ın 1951'deki vefatından sonra Ruşen Hanım, kültürel ve sosyal faaliyetlerini sürdürdü.

1955 yılında Şam'da Kürt Kültürünü Canlandırma Derneği'nin (Anjuman) kurulmasına katkıda bulundu.

1956 yılında Kürt Bilgi ve Yardımlaşma Derneği'nin kurucuları arasında yer aldı.

1957 yılında Yunanistan'da düzenlenen Sömürgecilik ve Irkçılık Karşıtı Kongre'de Kürtleri temsil etti ve bu kongredeki tek Kürt temsilci oldu.

Prenses Ruşen Bedirxan'ın ana dili Kürtçedir; bunun yanı sıra Arapça, Fransızca, Türkçe ve İngilizce dillerini akıcı bir şekilde bilmekte, Almancaya da belirli bir düzeyde hâkimdir.

Çeviri ve yazın alanında öne çıkmış; Kürtçe ve Türkçeden Arapçaya çok sayıda eser çevirmiş ve telif etmiştir.

Ayrıca çocuklar için konferanslar ve eğitim materyalleri hazırlanmasında aktif rol oynamıştır.

Önemli Çeviri ve Telif Eserleri

Kürt Halkının Mesajı (Şair Goran) – Çeviri, 1954
Aşkım ve Acılarım – Çeviri, 1953
Bir Kadının Anıları – Çeviri, 1953 (2. baskı Şam, 1996)
Kürt Edebiyatından Sayfalar – Telif ve Çeviri, 1954
Osmanlı Tarihine Bir Bakış – Dr. Nuri Dersimi'den çeviri
Bir Kadın Öğretmenin Anıları (Çalıkuşu) – Çeviri, 1954

Anılarım: Salih Bedirxan – Çeviri, 1991.

Kozmopolitizme Yanıt – Mahmud Hasan Şenavi'den çeviri

Mustafa Kemal Paşa'ya Mektup – Çeviri, 1990

MîrBedirxan – Lütfi'den çeviri

Vefatı

Prenses Ruşen Bedirxan, 1 Haziran 1992 tarihinde sahil şehri Banyas'ta vefat etmiştir.

Cenazesi, Şam'ın Kürt mahallesindeki Şeyh Halid-i Nakşibendi Mezarlığı'na, eşi Prens Celadet Bedirxan ve büyük dedesi MîrBedirxan Paşa'nın (1802–1868) yanına defnedilmiştir.

Kaynakça:

[1] El-Masri, Marwan ve Alani, Muhammed Ali. "Suriyeli Kadın Yazarlar: 1892–1987". el-Hiwar Dergisi, Sayı 21, Şam, 1998

[2] Dr. Muhammed Ali el-Suveyreki. "Ürdün ve Suriye'deki Kürt Şahsiyetlerin Biyografileri"

[3] Kurdipedia Sitesi (Dijital Belge Arşivi)

[4] Yek-Dem Sitesi (Kürt Kültür ve Siyaset Arşivi)

[5] Semakurd Sitesi (Sema Kültür ve Sanat Vakfı)

Dr. Cemşid Bedirxan (Mîr Celadet Bedirxan'ın Oğlu)

- Kimliği: Kürt Mîr ve düşünür Celadet Bedirxan ile eşi Prenses Ruşen Bedirxan'ın tek oğludur.

Hayatı ve Eğitimi:

- Doğumu: Cemşid, 1939 yılında Şam'da doğdu.
- Yetişmesi: Babası Celadet Bedirxan vefat ettiğinde henüz on iki yaşındaydı. Ailenin kültürel mücadelesini sürdüren annesi Prenses Ruşen Bedirxan'ın gözetiminde büyüdü.
- "Hawar" Dergisine Katkısı: Cemşid, erken çocukluk döneminde "Hawar" ve "Ronahî" dergilerinin basım ve dağıtım süreçlerinde anne ve babasına yardım etti. Babası Celadet Bedirxan, yazılarında kullandığı müstear isimlerden biri olarak "Bavê Cemşîd" (Cemşid'in Babası) lakabını kullanmıştır.

Almanya'da Tıp Eğitimi: Cemşid, 1958 yılında üniversite eğitimine tıp alanında devam etmek üzere Almanya'ya gitti. Eğitimini başarıyla tamamlayarak doktor oldu.

Tercümesi (Maddeler Halinde):

Aile Hayatı: Dr. Cemşid Bedirxan, Almanya'da Mechthild adında Alman bir hanımla evlendi. Bu evlilikten Kurd ve Evîn adında iki çocuğu oldu. Oğlu Dr. Kurd Bedirxan, babasının izinden giderek tıp eğitimini tamamladı ve şu anda Alman hastanelerinde görev yapmaktadır. Dr. Cemşid Bedirxan, ana dili Kürtçenin yanı sıra; Arapça, İngilizce, Fransızca, Almanca, Türkçe ve Portekizce olmak üzere birçok dile hâkimdi.

Vefatı: Dr. Cemşid Bedirxan, 10 Aralık 1999 tarihinde Brezilya'da vefat etti. Cenazesi Almanya'ya nakledilerek Koblenz şehrinde defnedildi.

Kaynakça:
[1] Paris Kürt Enstitüsü (L'Institut Kurde de Paris): Dijital Arşiv, Mîr Celadet Bedirxan Ailesi'nin Biyografisi
[2] BasNews Ağı: "Bedirxan Ailesinin Sürgün Yolculuğu" Raporu, Kültürel Arşiv
[3] Yek-Dem Sitesi: "Prenses Ruşen Bedirxan.. Bedirxanîlerin İkonu" Makalesi, Haziran 2022'de yayınlandı.
[4] Yekiti Media Sitesi: "Derta Botan" Makale Serisi, Yazar: Leyla Qemer, Aralık 2022

Prenses Sinem Bedirxan (Mîr Celadet Bedirxan'ın Kızı)

1938 yılında Şam'da doğan Prenses Sinem, çağdaş Kürt kültürel ve siyasi sahnesinde merkezi bir figürdür.

Kendisi, (Kurmancî lehçesi için Latin alfabesinin kurucusu ve Hawar dergisinin yayıncısı olan) Kürt Mîr ve düşünür Celadet Bedirxan ile (aktivist ve çevirmen olan) Prenses Ruşen Bedirxan'ın kızıdır.

Aidiyet ve Eğitim

Sinem Bedirxan; Şam ve Bağdat'ta entelektüel ve kültürel açıdan zengin bir ortamda yetişmiş, ailesinden Kürt kimliğine dair derin bir onur ve aidiyet mirası devralmıştır.

Eğitim: Fransız Fransisken rahibelerinin yanında eğitim görmüş ve Bağdat'taki Fransız Dili Bölümü'nden mezun olmuştur.

Mesleki Gelişim: Eğitim kariyerini, 1983 yılında Paris'te pedagoji alanında aldığı uzmanlık eğitimiyle güçlendirmiştir.

Evlilik: Ünlü Kürt yazar ve araştırmacı Salah Saadallah ile evlendi. Hem aile kökeni hem de evliliği gereği düşünce ve yazı dünyasından hiçbir zaman uzak kalmadı.

Mesleki Kariyer ve Siyasi Faaliyetler: Sinem Bedirxan, özellikle Irak'taki uzun ikamet süresi boyunca hayatını kültürel çalışmalara, siyasi faaliyete ve Kürt kadınının haklarını savunmaya adamıştır:

Siyasi Faaliyet: 1970 ile 1974 yılları arasında Kerkük'teki Kürdistan Kadınlar Birliği'nin başkanlığını yürüttü.

Sürgün: 1974 yılında, yürüttükleri faaliyetler ve ulusal duruşları nedeniyle eşiyle birlikte Kerkük'ten uzaklaştırıldılar.

1972 yılına ait Kürdistan Kadınlar Birliği üyelik kartı.

Öğretmenlik: 1980-1995 yılları arasında Bağdat'taki Uluslararası Okul'da Fransızca öğretmeni olarak görev yaptı; ancak sivil faaliyetleri ve ulusal kimliği nedeniyle işine son verildi.

Kültürel Çalışmalar: Yazarlarından biri olan eşi Salah Saadallah'a ilk İngilizce-Kürtçe sözlüğün hazırlanmasına yardım etmiş, ayrıca birçok eski Kürtçe kitabın çevrilmesine katkıda bulunmuştur.

Fransız Ulusal Onur Nişanı (Légion d'honneur)

2013 yılında Prenses Sinem Bedirxan'a, Kürt mirasını koruma yolundaki çabaları ve Kürtler ile Fransa arasındaki kültürel ilişkileri güçlendirmesi nedeniyle "Şövalye" (Chevalier) rütbesinde Fransız Ulusal Onur Nişanıverilmiştir.

Kendisi, bu yüksek prestijli nişanı alan ilk Kürt kadınıdır.

Bayan Sinem Han Celadet Bedirxan, 2013 yılında bizzat Fransa Cumhurbaşkanı'nın imzasıyla yayımlanan cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle, Fransız onur nişanı olan "Şövalye Derecesinde Lejyon Donör" (Légion d'honneur)nişanı ile onurlandırılmıştır.

Bedirxan Mirasının Korunması

Sinem Bedirxan, şu anda Bedirxan ailesinin devasa arşivinin emanetçisi ve koruyucusu olarak kabul edilmektedir.

Ailenin tüm yazılarını beş dilde (Kürtçe, Arapça, Türkçe, Fransızca, İngilizce ve Almanca) bir araya getiren iddialı "Bedirxan Ansiklopedisi" projesi de dahil olmak üzere, bu arşivi korumak ve yayımlamak için yoğun çaba sarf etmektedir.

Erbil'deki evi; fotoğraflar ve belgelerden oluşan çok geniş bir aile koleksiyonuna ev sahipliği yapmaktadır.

Araştırmacılar ve öğrenciler, aile arşivinden yararlanmak, Kürt kültürel mirasını ve el yazmalarını incelemek için bu evi ziyaret etmektedir; bu durum evi, Bedirxan hafızasını koruyan ve gelecek nesillere aktaran canlı bir merkez haline getirmektedir.

Prenses Sinem Han Bedirxan, Bedirxan ailesi tarafından bir asırdan fazla süredir muhafaza edilen Kürdistan bayrağını teslim etmek üzere Erbil'de Başkan Mesud Barzanî ile bir araya gelmiştir. Bu bayrağın, dedesi Mîr Emin Ali Bedirxan döneminden kaldığı tahmin edilmektedir.

Geleceğe Bakış: Sinem Bedirxan, ulusal hedeflerin gerçekleştirilmesi için temel bir şart olarak Kürt saflarının birliğinin ve dayanışmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Kaynakça:
[1] Rudaw Medya Ağı (Rudaw):
Başlık: "Sinem Bedirxan: Son Kürt Prensesi"
Kaynak: 8 Kasım 2015 tarihinde Rudaw ağında yayımlandı.
İçerik: Makale, Prenses Sinem Bedirxan'ın hayatının çeşitli yönlerini, Bedirxan mirasını korumadaki rolünü ve Kürt halkının kimliğini tanıtma çabalarını ele almaktadır.
[2] PUKmedia Sitesi:
Başlık: "Sinem Bedirxan, Fransız Onur Nişanı Alan İlk Kürt Kadını"
Kaynak: 18 Nisan 2015 tarihinde PUKmedia sitesinde yayımlandı.
İçerik: Site, Prenses Sinem Bedirxan'a kültürel katkılarından dolayı Fransız Onur Nişanı (Légion d'Honneur) verildiği Erbil'de düzenlenen törenin ayrıntılarını paylaştı.
[3] Yekiti Media Sitesi:
Başlık: "Botan'ın İncileri.. Ruşen ve Kızı Sinem Bedirxan"
Kaynak: 9 Aralık 2022 tarihinde Yekiti Media sitesinde yayımlandı.
İçerik: Makale, Prenses Sinem Bedirxan'ın mirasını ve Kürt kimliğini koruma konusunda annesi Ruşen Bedirxan ile olan ilişkisini konu almaktadır.
[4] Basın Röportajı (2014):
Kaynak: Prenses Sinem Bedirxan ile 2014 yılında yapılan basın röportajı.
İçerik: Yerel dergilerde veya gazetelerde yer alan bu röportaj, onun kişisel deneyimini, aile tarihini, siyasi ve kültürel yaşamdaki tecrübelerini belgelemektedir.

Mîr Kamuran Ali Bedirxan (1895–1978) Kürt Basın ve Diplomasisinin Öncüsü

Mîr Kamuran Ali Bedirxan, tarihte 19. yüzyılın en önemli Kürt siyasi yapılarından biri olan Botan Mîrliği ile özdeşleşmiş köklü Bedirxan ailesinin en seçkin temsilcilerinden biridir. 20. yüzyılda, özellikle basın, kültürel çalışmalar ve diplomasi alanlarında modern Kürt rönesansında (aydınlanmasında) hayati roller üstlenmiş, dönemin önde gelen entelektüel ve kültürel figürlerinden biri olarak öne çıkmıştır.

Mîr Kamuran Ali Bedirxan, 1895 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan ve o dönemde derin siyasi dönüşümler ile büyük fikri çalkantıların yaşandığı İstanbul'da (Asitane) doğdu. Osmanlı istibdadının (baskı yönetiminin) hakim olduğu bir ortamda yetişti. Ailesi, Kürt seçkin tabakasının bir parçası olduğu için Osmanlı makamlarının ağır baskılarına maruz kalıyordu. Bedirxan ailesi, Kürt kimliğini korumak için sürekli bir çaba içinde olsa da, Osmanlı'nın baskıcı politikaları bu kimliği yok ederek devleti kültürel ve siyasi sistemine tamamen entegre etmeyi amaçlıyordu.

Ailesinin Kürt mirası ile Osmanlı tahakkümü arasındaki bu bitmek bilmeyen çatışma ortamı, Mir'in zihninde entelektüel bir temel oluşturdu. Bu derin gerilim içerisinde büyümesi, onu halkı için bağımsız bir kimlik arayışına itti ve Osmanlı Devleti'nin dayattığı kısıtlamalardan kurtulma arzusunu pekiştirdi.

Ancak Mir'in karşılaştığı asıl zorluklar Avrupa'ya geçtikten sonra başladı. Kendisini halkının acılarından uzak, Batılı bir çevrede bulsa da Kürt halkının dertleri her adımda ona eşlik etti. Avrupa üniversiteleri arasında mekik dokurken, halkının yaşadığı ızdırapları bir an bile aklından çıkarmadı. Öğrenme ve kendini geliştirme çabasına rağmen, ulusal davası her zaman düşüncelerinin merkezindeydi ve Osmanlı zulmünün yarattığı acı her daim kalbindeydi.

Bir süre Almanya'da kalarak eğitimine devam etti ve çağdaş Avrupa düşüncesini yakından tanıma fırsatı buldu. Bu çeşitli eğitim süreci; ana dili Kürtçenin yanı sıra Türkçe, Almanca, Fransızca ve Arapça gibi pek çok dilde uzmanlaşmasını sağladı. Bu dil yetkinliği, daha sonra geniş kitlelere hitap edebilmesine ve Kürt davasını farklı kültürel platformlara taşımasına imkan tanıdı.

Öğrendiği her dil onun için dünya ile iletişim kuran bir köprüydü; ancak aynı zamanda Kürt halkının kendi ana dilinde kendini ifade etme konusundaki zorluklarını hatırlatan bir etkendi. Kürtçe dışında bir dil konuştuğu her an, kimliğinin bir parçasının katlandığını veya gizlendiğini hissederdi; buna rağmen bu dilleri, halkının çektiği acıları dünyaya aktarmak için çok daha güçlü bir araç olarak görürdü.

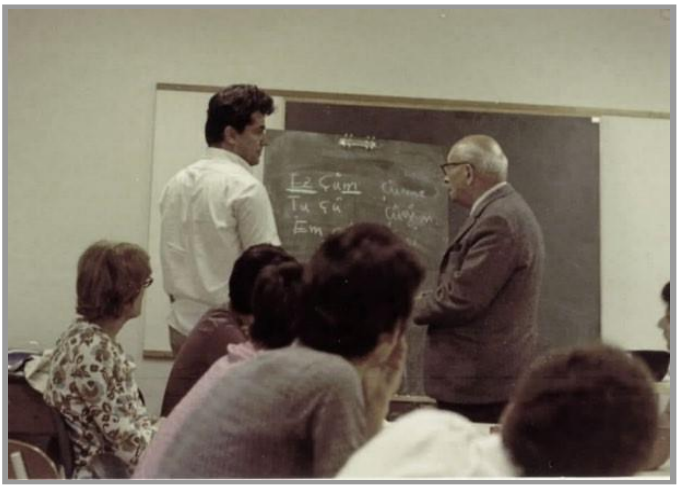

Doktor Kamuran, 1968 yılında Sorbonne Üniversitesi'nde Kürtçe dersi verirken.

Sorbonne'da Kürtçe Eğitimi

1968 yılında Mîr Kamuran, Paris'e taşınarak Sorbonne Üniversitesi'nde Kürtçe dersleri vermeye başladı. Bu adımıyla Kürt kimliğine olan derin bağlılığını ve kültürel mirası koruma konusundaki kararlılığını bir kez daha gösterdi. Bu dönem, Kürt kültürü tarihinde önemli bir dönüm noktası oldu; zira Kamuran Bedirxan aracılığıyla Kürt değerleri uluslararası akademik çevrelere ulaştı ve halkına, Avrupa'nın en prestijli üniversitelerinden birinde ana dillerini öğrenme fırsatını sundu.

Osmanlı Devleti'nin yıkılışı ve bölgede yaşanan siyasi değişimlerin ardından Mîr Kamuran Bedirxan, Kürt kimliğini korumanın temel yolu olarak gazetecilik ve kültürel faaliyetlere yöneldi.

Mîr Kamuran Bedirxan Sorbonne'da, 1960

Daha sonra Mîr Kamuran, kültürel ve diplomatik faaliyetlerini sürdürmek üzere Paris'e geçti. Burada, 1948 yılında (ilk olarak Beyrut'ta yayına başlayan ve daha sonra onunla birlikte Paris'e taşınarak oradaki uluslararası sesi haline gelen) "Roja Nû" (Yeni Gün) dergisini çıkardı.

Kürt davasının sesini Avrupalı okurlara duyurmak ve bu davayı küresel kültürel diyalogla ilişkilendirmek amacıyla hem Kürtçe hem de Fransızca olarak yayımlandı. Mîr Kamuran bu dergi aracılığıyla halkının acılarını en geniş ölçekte yansıtmayı başarmış, Kürt davasını hak ettiği kültürel ve entelektüel bir çerçevede sunmuştur.

Mîr Kamuran Ali Bedirxan, hayatının sonuna kadar bu kültürel yaklaşımını sürdürdü. Paris'te sürgünde olmasına rağmen, halkının davasını küresel ufuklara taşıma konusundaki azmini asla yitirmedi.

Mela Mustafa Barzanî ile birlikte Mîr Kamuran Bedirxan.

Makaleleri ve sözleri, basın ve eğitim yoluyla vatanına dönme çabaları gibiydi; samimi ifadeleriyle milletine her daim yeni bir ruh aşılamaya çalıştı.

Birincil Kaynaklar:

[1] "Hawar" ve "Roja Nû" dergileri. [2] Kürtçe-Fransızca Sözlük. [3] Kardeşleri Celadet ve Süreyya ile olan yazışmalarını içeren kişisel ve ailevi arşivler.

Arşiv Kaynakları: [4] Beyrut ve Paris'teki Fransız Manda yönetimi raporları. [5] Paris Kürt Enstitüsü'nün kuruluşu ve enstitü yönetimine dair ilgili belgeler.

İkincil Kaynaklar:

- Janet Klein, Martin van Bruinessen ve Gérard Chaliand gibi Batılı tarihçilerin çalışmaları.
- Muhammed Cuma'nın "Bedirxan Ailesi: Siyasi ve Kültürel Faaliyetleri" kitabı gibi Arap ve Kürt tarihçilerin araştırmaları.

"Roja Nû"[139] Gazetesi ve Mîr Doktor Kamuran Bedirxan

ROJA NÛ

MERHELE

FRENSA Ü CIYATA MILETAN

BOMBARDIMANA ESSENÊ

CIHABA BRITANYA MEZIN

Ordiya azahi û serbestiyê

DURIK

DILO

ÇÊLÊ

"Roja Nû" (Yeni Gün) haftalık siyasi bir gazeteydi; sahibi ve yazı işleri sorumlusu ise Mîr Doktor Kamuran Ali Bedirxan'dı. Gazetenin başlık kısmında (logosunda), hazırlık ve basım yerinin Beyrut – Lübnan olduğu belirtilmiştir.

Gazetenin ilk sayısı 3 Mayıs 1943'te Beyrut'ta yayımlanmış ve toplam 73 sayıya ulaşana kadar yayınına devam etmiştir. Son sayısı (73. sayı) 27 Mayıs 1946'da çıkmıştır.

"Roja Nû" hem Kürtçe hem de Fransızca dillerinde yayımlanmaktaydı. Başlangıçta dört sayfadan oluşuyordu; bu

139 Roja Nû (Yeni Gün), haftalık siyasi gazete, Beyrut (1943). Mîr Doktor Kamuran Ali Bedirxan tarafından çıkarılmıştır. Gazete, aralarında Mîr Celadet Ali Bedirxan'ın ilk sayıdaki makalesinin de bulunduğu birçok yazarın yazılarına yer vermiştir.

sayfaların üçü Kürtçe, biri ise Fransızcaydı. 49. sayıdan itibaren ise bir sayı tamamen Kürtçe, bir diğer sayı ise tamamen Fransızca olarak yayımlanmaya başlamıştır.

"Roja Nû" siyasi bir gazete olmasına rağmen, Kürt folkloruna ve kültürüne de belirgin bir ilgi göstermiştir. Gazetenin Kürtçe bölümünde, sahibi Doktor Kamuran Ali Bedirxan'ın yanı sıra şu önemli yazarlar yer almıştır: Mîr Celadet Ali Bedirxan, Osman Sabri, Cigerxwîn, Hasan Hişyar, Kadri Can, Ahmed Nami, Mustafa Ahmed Boti

Gazetenin ilk sayısında Mîr Celadet Ali Bedirxan, şu ifadelere yer verdiği uzun bir makale kaleme almıştır:

"Milletlerin hayatında kendine özgü aşamalar vardır. Eğer bir millet yükselmek, ilerlemek ve medeniyete ulaşmak istiyorsa, bu aşamaların yolundan gitmeli ve onları adım adım geçmelidir. Olması gereken budur; ancak mevcut gerçeklik bundan farklıdır. Zira hazır olanla yetinilmektedir, sanki hakim slogan şudur: 'Hazır sofraya selam!'

Üç yüz yıl önce Ehmedê Xanî, kendi halkına sesleniyor ve onlara şöyle hitap ediyordu: *Diğer tüm milletlerin kitapları var, Kürtlerin ise hesaptan başka bir şeyi yok.*

Xanî'den sonra, elli altmış yıl önce Hacî Qadirê geldi. Etrafındaki dünyayı gözlemlediğinde; dünyadaki her şeyin değiştiğini, eğitim yöntemlerinin başkalaştığını ve yeni öğrenme yollarının ortaya çıktığını gördü. Sadece dini medreselerde öğrenim görmenin artık Kürtler için yeterli olmadığını ve ihtiyaçlarını karşılamadığını fark etti. Şöyle haykırıyor ve dert yanıyordu: *Eğer amaç dili canlandırmaksa; devir, roman ve gazete devridir.*

EhmedêXanî 'Okuyun' diyordu. Koyî ise kendi çağının gereklerine göre buna şunu ekledi: 'Yeni yöntemlerle okuyun.' Fakat biz okumadık. Soru şudur: Neden okumadık?"

“Çünkü Kürtlerin büyükleri ve nüfuz sahibi kişileri, kendi kişisel çıkarlarını milletin çıkarlarının üstünde tuttular ve kendi özel menfaatlerini bu halkın kaderine bağladılar. Böylece bu kimsesiz ve yardımsız zavallı halk, bir sürü gibi güdülmeye ve kaderine terk edilmeye bırakıldı.”

Mîr Kamuran Bedirxan, gazetecilik ve kültürel faaliyetlerinin yanı sıra Kürt davasına uluslararası düzeyde ilgi göstermeye devam etti. Osmanlı Devleti'nin yıkılışı ve bölgenin siyasi olarak parçalanmasının ardından Paris, diplomatik ve kültürel çalışmalarının merkezi haline getirdi.

Orada, Avrupa'nın entelektüel ve siyasi çevrelerine Kürt davasını tanıtma konusunda önemli katkılarda bulundu. Mustafa Barzanî hareketini dışarıdan siyasi olarak destekledi; bu durum onun Kürt davasına hem fikirsel hem de siyasi düzeydeki bağlılığını yansıtmaktadır.

Kişisel yaşamında Mîr Kamuran, Polonyalı bir hanımla evliydi. Kültürel ve fikirsel faaliyetlerini paylaştığı kardeşleri Mîr Celadet Bedirxan ve ağabeyi Süreyya Bedirxan'ın da dahil olduğu geniş ve soylu bir Bedirxan ailesi içinde yetişti. Ailenin tüm üyeleri eğitimli ve aydın kişilerdi; hep birlikte Kürt kültürel mirasının güçlenmesine katkı sağladılar.

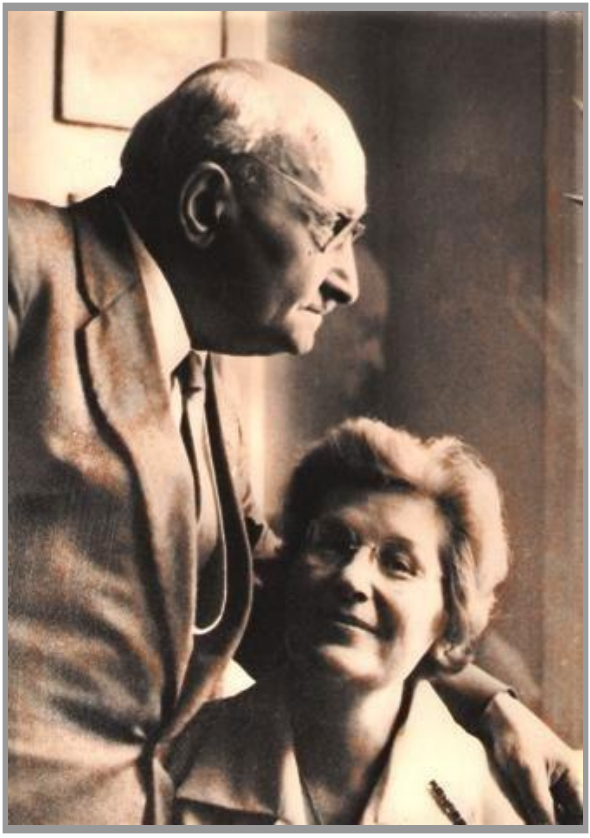

Mîr Doktor Kamuran Bedirxan, 1978 yılında Paris'te vefat etti. Naaşını oradaki tıp fakültesinde bilimsel araştırmalar yapılması için bağışladı ve bu nedenle geleneksel bir mezara defnedilmedi. Gazetecilik, eğitim, yayıncılık ve kültürel diplomasi alanındaki faaliyetlerini kapsayan çok önemli bir kültürel ve edebi miras bıraktı. Bu miras, onu Kürt davasını yazılı kelime ve örgütlü kültürel çalışmalar aracılığıyla yerel çerçeveden uluslararası platforma taşıyan, 20. yüzyılın en seçkin Kürt şahsiyetlerinden biri yapmaktadır.

Kaynakça:
[1] Bedirxan, Kamuran & Celadet Ali Bedirxan, Hawar (Şam, 1932–1943)
[2] Bedirxan, Kamuran, Roja Nû (Beyrut, 1943–1946)
[3] Van Bruinessen, Martin, Ağa, Şeyh ve Devlet: Kürdistan'ın Sosyal ve Politik Yapıları (Londra, 1992)
[4] Klein, Janet, İmparatorluğun Marjinleri: Yirminci Yüzyılda Kürt Siyaseti (Washington Üniversitesi Yayınları, 2011)

Süreyya Bedirxan: Mîr Emin Ali Bedirxan'ın Oğlu Kürt Aktivist ve Kürt Davasının Destekçisi

Yetişme Tarzı ve Ailevi Arka Plan

Süreyya Bedirxan (Süreyya Bedir Khan), 1883 yılında İstanbul'da doğdu. Liderlik vasıfları ve geniş uluslararası ilişkileriyle ön plana çıktı. Henüz küçük bir çocukken, 1887 yılında annesini kaybetti. Ulusal sorumluluk bilincinin ve Kürt davasına dair farkındalığın yoğun olduğu siyasi ve ailevi bir ortamda yetişti.

İstanbul'da Galatasaray Lisesi'nde eğitim gördü ve üstün bir akademik başarıya sahipti. Ancak, amcasının bir cinayet davasına karışmakla suçlanmasının ardından aile üyelerinin Isparta'ya sürgün edilmesi üzerine okuldan ayrılmak zorunda kaldı.

Bu olay, onun siyasi bilincinin şekillenmesinde büyük bir etki yarattı.

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Siyasi ve Gazetecilik Faaliyetleri

1908 Devrimi'nden (İkinci Meşrutiyet) sonra Süreyya Bedirxan, gazetecilik ve siyaset alanında çalışmaya başladığı İstanbul'a geri döndü. 1909 ile 1912 yılları arasında Osmanlı bürokrasisinde bazı sınırlı görevlerde bulundu; ancak devletin çıkarlarının Kürt halkının haklarıyla çatışabileceği endişesiyle Enver Paşa'nın hükümete katılma davetini reddetti.

Ayaktakiler: Yado (Efsanevi Kürt lider, 1925 - Çolig/Bingöl'den Harput cephesi komutanı), Çolig'den (Bingöl) Sadin Talha. Bölge: Kuzey Kürdistan. Oturanlar: Memduh Selim, Bedirxan kardeşlerden Celadet ve Kamuran.

Süreyya, Mısır'a giderek burada Kürdistan İstiklal Komitesi'ni kurdu ve Kürtlerin maruz kaldığı hak ihlalleri hakkında bilgi yaymak için bir platform olarak Kürdistan gazetesini yeniden yayımlamaya başladı.

Süreyya, Kürtlerin kendi kaderini tayin etme hakkını ve uluslararası desteğin gerekliliğini vurgulayarak Kürt davasını dış dünyaya tanıtmaya odaklandı.

Uluslararası Kürt Faaliyetleri ve Xoybun Cemiyeti

1927 yılında Beyrut'ta, Kürdistan'ın bağımsızlığını savunmayı amaçlayan Kürt cemiyeti Xoybun (Hoybun) kuruldu. Süreyya Bedirxan, cemiyetin Kahire temsilcisi olarak atandı. Burada uluslararası güçlerle diplomatik ilişkileri güçlendirmek ve Türkiye'nin Kürtlere yönelik ihlalleri hakkında bilgi yaymak için çalıştı.

Ağrı (Ararat) İsyanı'nı desteklemek, Kürt davası için mali ve siyasi destek toplamak amacıyla Kasım 1928 ile Nisan 1929 tarihleri arasında Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti. Bu süre zarfında önde gelen siyasi şahsiyetler ve gazetecilerle görüştü; siyasi ve diplomatik çabaları koordine etmek için oradaki Kürt topluluğuyla toplantılar düzenledi.

Kardeşler: Mîr Süreyya Bedirxan ve Mîr Celadet Bedirxan

Batı Basınıyla Diyalog

Süreyya Bedirxan, Batı seyahati sırasında İngiliz gazeteci Grace Marguerite Hay Drummond-Hay ile bir araya gelmiş ve Kürt siyaseti ile Türkiye ile olan çatışmalar üzerine kapsamlı bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bedirxan bu görüşmede şu temel noktalara değinmiştir:

Sevr Antlaşması (1920): Antlaşmanın Kürtlerin kendi kaderini tayin etme hakkını öngördüğünü, ancak bu hakkın uygulanmadığını ve bunun sonucunda Kürt halkının bağımsız bir devletten mahrum bırakıldığını belirtti.

Süregelen Kürt-Türk Çatışması: Kürtlerin, kendilerini haklarından mahrum bırakmayı amaçlayan modern Türkiye Cumhuriyeti'nin politikalarına karşı mücadelelerini sürdürdüklerini vurguladı.

Büyük Güçlerin Rolü: Uluslararası güçlerin, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası antlaşmalarda verilen sözlere rağmen Kürt haklarını görmezden geldiğine işaret etti.

Bu diyalog, Süreyya'nın Kürtlerin karşı karşıya olduğu siyasi ve diplomatik zorluklara dair derin anlayışını ve Kürt

davasını Batı kamuoyuna duyurma konusundaki kararlılığını göstermektedir.

Yayımlanmış Eserleri

Süreyya Bedirxan, Kürt mücadelesini belgeleyen ve taleplerini uluslararası düzeyde dile getiren önemli yazılı eserler bırakmıştır:

Les massacres Kurdes en Turquie (1926): Türkiye'de Kürtlerin maruz kaldığı ihlalleri belgeleyen, etnik ilişkiler tarihini ve otoriter politikaları ele alan bir kitaptır.

The Case of Kurdistan Against Turkey (1926): Amerika Birleşik Devletleri'nde yayımlanan bu önemli siyasi bildiri, Kürtlerin tarihi ve siyasi haklarına ilişkin perspektifini sunmakta ve uluslararası toplumdan Kürt halkının kendi kaderini tayin etme hakkını tanımasını talep etmektedir.

Bu eserler aracılığıyla Süreyya Bedirxan, Kürt davasını uluslararası bir düzeye taşımayı başarmış; araştırmacılar ve Kürt davası savunucuları için tarihi bir referans kaynağı oluşturmuştur.

Son Aşama ve Sürgün Hayatı

Siyasi faaliyetleri nedeniyle Osmanlı pasaportunu kaybeden Süreyya, geçici olarak Suriye vatandaşlığına geçti. 1931 yılında Paris'e yerleşti ve 1938'devefatına kadar siyasi ve diplomatik faaliyetlerine burada devam etti. Bu süre zarfında Kürt davasını yaymak için çalışmayı sürdüren Bedirxan'ın faaliyetleri, modern Kürt hareketi üzerinde büyük bir iz bırakmış ve sonraki nesil siyasi aktivist ve düşünürlere ilham kaynağı olmuştur.

Miras ve Etki

Süreyya Bedirxan, modern Kürt ulusal hareketinin merkezi halkalarından biri olarak kabul edilir. O, şu alanları başarıyla bir araya getirmiştir:

Dahilî ve Haricî Siyasi Faaliyetler: Hem yerel hem de uluslararası alanda aktif siyaset yürütmüştür.

Uluslararası Diplomasi: Batılı güçlerle temas kurarak Kürt davasını diplomatik zeminlere taşımıştır.

Medya ve Gazetecilik: Kürt haklarına ışık tutmak için basını etkili bir araç olarak kullanmıştır.

Bedirxan, Kürt davasına dair farkındalığın artmasına katkıda bulunmuş, Ağrı (Ararat) İsyanı gibi devrimci hareketleri desteklemiş ve gelecekte dayanak noktası olacak uluslararası Kürt diplomasisinin temellerini atmıştır. O, rolünü sadece ailevi bir soylulukla sınırlamayıp, bunu aktif bir siyasi mücadele ve uluslararası diplomasi ile taçlandıran örnek bir Kürt mîri temsil etmektedir.

Kaynakça:
[1] Cuma, Muhammed. Bedirxani Ailesi: Siyasi ve Kültürel Faaliyetleri (1900-1950). Beyrut: Arap Ansiklopediler Evi, 2007
[2] Strohmeier, Martin. Kürt Ulusal Kimliğinin Sunumunda Önemli İmgeler. Leiden: Brill
[3] Henning, Barbara. Osmanlı-Kürt Bedirxani Ailesi Tarihinin Anlatıları
[4] Aktürk, Ahmet Serdar. Aile, İmparatorluk ve Ulus: Kürt Bedirxaniler. Kürt Araştırmaları (Études Kurdes)
[5] Bedirxanlar ve Kürt Vatanseverliğindeki Rolleri. Kürt Araştırmaları (Études Kurdes)
Önemli Not: [6] Miktad Mithat Bedirxan. Kürdistan (İlk Kürt Gazetesi). "Miktad Mithat Bedirxan, 1898 yılında Kahire'de Kürdistan gazetesinin asıl kurucusudur. Gazetenin yayınına bir süre ara verildikten sonra, Süreyya Bedirxan gazeteyi devralmış, sonraki sayılarını çıkararak yayının devam etmesini sağlamıştır."

Mîr Mikdad Mithat Bedirxan (1858–1915) Kürt Basınının Öncüsü ve "Kürdistan" Gazetesinin Kurucusu

Mîr Mikdad Mithat Bedirxan (1857/1858–1915), Bedirxani ailesinin ikinci neslinin en seçkin şahsiyetlerinden biri olarak kabul edilir. Kürt ulusal faaliyetlerini kılıç ve geleneksel siyaset alanından; kalem, kültür ve basın alanına taşıma konusunda en önemli rolü o üstlenmiştir. Mikdad Mithat, modern Kürt ulusal hareketinin tarihinde büyük bir dönüm noktasını temsil eden, Kürt dilindeki ilk gazete olan "Kürdistan" gazetesinin kurucusu olarak tanınır.

Yetişme Tarzı ve Ailevi Arka Plan

Mikdad Mithat, köklü bir aileden gelmektedir; kendisi MîrBedirxan Paşa'nın oğludur. Farklı kaynaklara göre 1857 veya 1858 yıllarında, ailesinin sürgün yeri olarak belirlenen Girit Adası'nın Kandiye (Heraklion) şehrinde dünyaya gelmiştir.

Çocukluk ve Eğitim Yılları

Çocukluğunu Girit Adası'nda geçiren Mikdad Mithat, eğitimine buradaki okullarda ve babasının oğulları ile kızlarını eğitmek için özel olarak getirttiği öğretmenlerin gözetiminde başladı. Bedirxan Paşa, çocuklarına öncelikle Kürtçeyi, ardından Türkçe, Arapça ve Farsça gibi diğer dilleri öğretmeye büyük özen göstermiştir. Ayrıca onları Kürt folkloruna ve epik destanlara (Kürtçe destanlar ve dengbêj geleneği) aşina olmaları konusunda teşvik etmiştir.

Daha sonra Mikdad Mithat, kardeşleri Emin Ali, Süreyya ve Abdurrahman ile birlikte eğitimine devam etmek üzere İstanbul'a gitti. Geniş bir bilgi birikimine ve çok sayıda dile olan hakimiyetiyle ön plana çıkan Mithat Bedirxan, Kahire'de çıkardığı *Kürdistan* gazetesinin ilk sayılarında yayımlanan yazılarında ve İstanbul'da "Hêvî" (Kürt Öğrenci Umut Cemiyeti) tarafından yayımlanan *Rojî Kurd* (Kürt Güneşi) dergisindeki makalelerinde üstün bir yetenek sergilemiştir. Yazılarında ve okuyuculara hitabında İslam tarihi ve kültürüne dair derin bilgisini ortaya koymuş, gerektiğinde Kur'an ayetlerini ve hadisleri büyük bir titizlikle kullanma becerisi göstermiştir.

Siyasi ve Kültürel Faaliyetler

Mikdad Mithat, İstanbul'daki Kürt çevrelerinde kardeşleri ve kuzenleriyle birlikte siyasi ve kültürel faaliyetlere aktif olarak katılmıştır. Kürtleri Osmanlı baskı ve zulmünden kurtarmak için bir girişim veya hareket başlatma konusundaki vizyon birliği neticesinde, kardeşi Emin Ali Bedirxan ile birlikte 1898 yılında Botan bölgesinde silahlı bir isyan başlatma kararı almıştır. Osmanlı'nın Kürt vilayetleri üzerindeki sıkı denetimi nedeniyle, bu hareketin Karadeniz sahilindeki Trabzon üzerinden başlatılması planlanmıştır.

Ayaklanmayı koordine etmek amacıyla Kürt aşiret reisleri ve ileri gelenleriyle temas kurulmuş, hareketin başlama yeri ve zamanı belirlenmiştir. Ancak haberin Osmanlı makamlarına sızması sonucunda bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İsyan girişiminin başarısız olmasından sonra Mîr Mikdad hapse atılmış ve ardından İstanbul'u terk etmek zorunda kalarak Kahire'ye gitmiştir. Burada kültürel ve reformcu faaliyetlerine başlamıştır.

"Kürdistan" Gazetesinin Kuruluşu

Kahire'de Mikdad Mithat, Kürtçe (Arap harfleriyle Kurmancî lehçesi) ve Osmanlı Türkçesi dillerinde yayımlanan "Kürdistan" gazetesini çıkardı. On beş günde bir yayımlanan gazete dört sayfadan oluşuyordu. El-Hilal matbaasında basılan gazete, sayı başına 2000 adet basılıyor ve Şam üzerinden tüm Kürdistan'a ücretsiz olarak dağıtılıyordu.

Hedef ve Misyon

Gazetenin temel amacı, Kürt halkı arasında bilinç ve eğitimi yaymak, ulusal ve milli duyguları uyandırmak, onları tarihleri ve kültürleriyle tanıştırarak kimliklerine bağlamaktı. Mikdad Mithat, ilk sayının başyazısında gazetenin; bilgiyi yaymak, kültür ve eğitim seviyesini yükseltmek için bir araç olmasını, Kürt halkının çıkarlarına hizmet etmesini ve onların kültürel düzeyini geliştirmeyi amaçladığını vurgulamıştır.

كردستان

Yayın Süreci ve Karşılaşılan Zorluklar

Projenin büyük önemine rağmen, Mikdad Mithat Kahire'de sadece altı sayı çıkarabildi. Sultan II. Abdulhamid'in baskıları ve takibatının yanı sıra, metal harfleri bizzat dizmesinden kaynaklanan ciddi sağlık sorunları nedeniyle yayına ara vermek zorunda kaldı.

Ardından Mikdad Mithat Kahire'den ayrılarak Avrupa'ya (Londra) geçti. Gazetenin yayımı, ağabeyi Abdurrahman Bedirxan tarafından Cenevre, Londra ve Folkestone gibi farklı şehirlerde sürdürüldü. Bu durum, projenin sadece bireysel bir girişim değil, organize bir aile stratejisi olduğunu kanıtlamaktadır.

Hapis ve Sürgün

1906 yılında, II. Abdulhamid Dönemi'nin İstihbarat Dairesi Başkanı Rıdvan Paşa'nın öldürülmesinin ardından, Mikdad Mithat yüzlerce Bedirxan ailesi üyesiyle birlikte tutuklandı. Müebbet hapis cezasına çarptırılan aile üyeleri, demir prangalarla Libya'daki Trablusgarp Kalesi'ne sürgün edildiler ve burada dört yıl geçirdiler.

1908 Jöntürk Devrimi'nden sonra birçok kişi için af çıkarılsa da Bedirxan ailesi başlangıçta bu affın dışında tutuldu. Ancak içeriden ve dışarıdan gelen baskılar sonucunda nihayet İstanbul'a dönmelerine izin verildi. Mikdad Mithat Bedirxan, 1915 yılındaki vefatına kadar İstanbul'da siyasi ve kültürel faaliyetlerini kararlılıkla sürdürdü.

Etki ve Miras

"Kürdistan" gazetesi sadece bir basın yayın organı değil, modern Kürt ulusal hareketinin ilk kıvılcımıydı. Bedirxanî ailesinin sonraki nesillerinin siyasi ve diplomatik faaliyetlerinde dayanacağı fikri ve kültürel temelleri atmıştır. Gazete şu alanlarda büyük katkılar sağlamıştır:

Kürt Kültürü ve Dilinin Yayılması: Sözlü edebiyat ve şiirlerin yazıya dökülerek korunmasını sağlamıştır.

Yazılı Dil Devrimi: Kürtçenin sadece konuşulan bir dil olmaktan çıkıp, bir yazı ve kültür dili haline gelmesine öncülük etmiştir.

Kimlik İnşası: Kürt kimliğini Osmanlı makamlarına ve dünyaya karşı görünür kılmıştır.

Ulusal Bilinç: Kürt halkı arasında milli ve yurtseverlik duygularını güçlendirmiştir.

Bu tarihi rolün bir nişanesi olarak, Kürdistan Parlamentosu ve ilgili kurumlar tarafından 22 Nisan günü, gazetenin kuruluşuna atfen "Kürt Gazetecilik Günü" olarak kabul edilmiştir.

Kaynakça:
[1] Faris Osman, Kürdistan: İlk Kürt Gazetesi
[2] Dr. Faik Batti Zagros ve Ahmet Sadun, Kürt Basın Ansiklopedisi(Mevsuat el-Suhufiyye el-Kürdiyye).
[3] Nevaf Beşar Abdullah, Kürdistan Yurtseverler Birliği (PUK) - KurdStreet Sitesi Makalesi (Rustem 79)
[4] Faysal İsmail, Kürdistan Gazetesi, 2023.
[5] Bedirxan el-Sindi, "Kürt Basınının Doğuşu ve Kelimenin Mücadelesi", Et-Taahi Gazetesi, 22 Nisan 1972

Mîr Abdurrahman Bedirxan

Mîr Abdurrahman, kültürel ve basın alanında öne çıkan Bedirxanî ailesi fertlerinden biri olup adı, erken dönem Kürt gazeteciliği ve sürgündeki entelektüel faaliyetlerle ilişkilendirilmiştir. Faaliyetleri, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında Kürt seçkinlerinin Kürt kültürel ve siyasi kimliğini koruma çabalarının bir parçası olarak ortaya çıkmıştır.

Yetişme Tarzı ve Kültürel Birikimi

Abdurrahman Bedirxan, ailenin sürgünde geçirdiği süre boyunca, dil ve eğitime önem verilen entelektüel bir aile ortamında büyüdü. Bu yetişme tarzı, Kürtçe ve Osmanlı Türkçesinin yanı sıra diğer kültür ve dilleri de öğrenmesine olanak tanıdı. Bu eğitim, onun basın ve düşünce dünyasına katılımını sağlamış ve sürgündeki Kürt seçkinleri arasındaki entelektüel bilincinin oluşmasına katkıda bulunmuştur.

Gazetecilik ve "Kürdistan" Gazetesi

Abdurrahman Bedirxan'ın ismi, kardeşi Mikdad Mithat Bedirxan tarafından 1898 yılında Kahire'de kurulan "Kürdistan" gazetesiyle özdeşleşmiştir. Abdurrahman, altıncı sayıdan itibaren gazetenin sorumluluğunu üstlenmiş; Cenevre ve Londra gibi sürgün merkezleri arasında taşınan gazetenin yayınını sürdürmüştür. Gazetenin yayımı 1902 yılına kadar devam etmiştir.

Sürgündeki Entelektüel Faaliyetler

Mîr Abdurrahman Bedirxan, sürgündeki Bedirxanî ailesinin entelektüel ortamına kültürel ve basın faaliyetlerini destekleyerek katıldı. Kültürel faaliyetleri, istibdada karşı siyasi bir direniş aracına dönüştürdü. Yönettiği basın yayınları, Osmanlı istibdadına saldıran siyasi birer bildiri niteliğindeydi ve onun tehlikeli bir siyasi muhalif olarak rolünü

yansıtıyordu. Gazeteciliğe olan katkıları, erken dönem Kürt basınının kökleşmesini sağlamış ve Kürtler arasında yazılı kelimenin rönesansı için temelleri atmıştır.

Kaynakça:
[1] "Kürdistan: İlk Kürt Gazetesi Kitabı Üzerine Bir Okuma", CHMK
[2] "Kürdistan Gazetesi ve Kürt Kimliği ile Dilini Güçlendirmedeki Rolü", Kurdistan Bilarabi
[3] Kürdistan (gazete), Wikipedia
[4] Kürdistan Gazetesi ve Kürt Kimliği ile Dilini Teşvik Etmedeki Rolü, Kurdistan Chronicle
[5] "Kürt Gazetecilik Günü: Kürt Gazetesinin Mirası Yaşıyor", Kurdistan24
6] "Kürt Basını… Göz Ardı Edilmeyen Bir Miras", Hawar News
[7] Memduh Selim'in Anıları
[8] Osmanlı Kürdistanı – Chris Kutschera. [9] Osmanlı Arşivi Kayıtları – Yıldız Tasnifi

Mîr Yusuf Kamil Bey (Mîr Bedirxan'ın Oğlu)

Yusuf Kamil Bedirxan, 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başlarında belirgin bir siyasi ve kültürel varlığa sahip olan tanınmış Bedirxanî ailesine mensuptur. MîrBedirxan Paşa'nın oğlu olan Yusuf Kamil Bey, eğitimin ve bilgi birikiminin aile fertlerinin yetişmesinde temel bir parça olduğu entelektüel bir aile ortamında büyümüştür. Bu nitelikli eğitim süreci, onun Kürtçe ve Türkçe'nin yanı sıra diğer dilleri de ustalıkla kullanabilmesine olanak sağlamıştır.

Yusuf Kamil Bedirxan 1873 yılında doğmuştur. Ailesinin çoğu ferdi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi ve yirminci yüzyılın başlarında Kürt kültürel ve siyasi faaliyetlerinde önemli roller oynamış gazeteciler, öğretmenler ve siyasetçilerden oluşuyordu.

Siyasi Faaliyetler ve Sürgün

Yusuf Kamil'in ismi, Osmanlı'nın son döneminde Kürt seçkinleri ile merkezi otorite arasındaki ilişkilerin gerginleştiği bir evrede, bazı Bedirxan ailesi fertleriyle bağlantılı siyasi hareketlenmeler içerisinde anılmıştır. Kendisi, sıkı gözetim ve takibat altında tutulan şahsiyetlerden biriydi. Kafkasya Kürt Vakfı Başkanı Hejar Şamil'e göre Yusuf Kamil, 1914 yılında Bitlis hadiseleri gerekçesiyle tutuklanmış ve Osmanlı makamları faaliyetlerini yakından takip etmiştir.

Hejar Şamil'in ifadelerine göre, Bitlis ayaklanmasının başarısızlığa uğramasının ardından Yusuf Kamil bir Fransız gemisine sığınmış ve hakkında Osmanlı yetkilileri tarafından idam kararı çıkarılmıştır. Bunun üzerine Kafkasya'ya yönelmiş ve 1915 yılında Tiflis şehrine ulaşmıştır.

Yusuf Kamil, Tiflis'te bazı İngiliz ve Fransız temsilcilerle bir araya gelmiş ve Kürt meselesine dair çeşitli vaatler almıştır. Ancak bu vaatler, Bolşevik Devrimi'nin patlak vermesi ve bölgedeki siyasi haritanın yeniden çizilmesiyle zamanla etkisini yitirmiştir. Bu dönüşümlerle birlikte Tiflis, onun daimi ikametgahı haline gelmiştir.

Aile: Alman Eş ve Şam'daki Çocuklar

Mîr Yusuf Kamil'in aile hayatı, o dönemdeki Kürt seçkinlerinin yaşadığı sürgün ve parçalanmışlığın (diaşpora) bir örneğidir. Belgeler, onun iki kez evlendiğine işaret etmektedir:

İlk Evliliği: Hayatının erken dönemlerinde Nazlı Hanım ile evlendi. Bu evlilikten Selahaddin, Nemat ve Bedirxan adında çocukları dünyaya geldi. O dönemin karmaşık siyasi koşulları ve sürgün hayatı nedeniyle çocukları Şam'da (Salihiye ve Rükneddin mahallelerinde) kaldılar.

İkinci Evliliği (Sürgün Dönemi): Hayatının ilerleyen yıllarında ve yolculukları sırasında "Mîr" adında Alman bir hanımla evlendi. Mîr, onun Kafkasya'daki son yıllarında hayat

arkadaşı oldu; tarihi kaynaklar bu evlilikten çocukları olmadığı konusunda birleşmektedir.

Yusuf Kamil, Tiflis'te kendi kabuğuna çekilmiş bir şahsiyet değil, aksine yerel Kürt toplumu içinde aktif bir isimdi. Şehrin kültürel çevrelerinde seçkin bir eğitimci ve dilbilimci olarak tanınıyordu. 20. yüzyılın ilk on yıllarında Kafkasya Kürtlerinin kültürel yaşamının önemli bir parçası haline geldi.

Vefatı: "Yusuf Kamil Bedirxan 1934 yılında Tiflis'te vefat etti. Vefatından önce eşine, son istirahatgahının Tiflis'in Kukia bölgesinde bulunan Êzidî Kürt Mezarlığı olmasını vasiyet etti. Bu vasiyeti yerine getirilerek oraya defnedildi."

Kürt yazar Ahmed Şavis Mirazi de yazılarında onun mezar yerinden bahsetmiştir.

Hejar Şamil; Ordîxanê Celîl'in (Ordîxan Şamil Kaşahî), mezar taşını korumak amacıyla bir süre evinde muhafaza ettiğini ve daha sonra tekrar yerine geri koyduğunu belirtmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Kukia'daki Êzidî Kürt Mezarlığı'nın sınırlarının yeniden düzenlenmesiyle birlikte, mezarın yeri resmi olarak yeniden tespit edilmiştir.

Yusuf Kamil Bedirxan'ın Mezar Taşı

Daha sonraki aşamalarda, Kafkasya Kürt Vakfı ve Gürcistan Kürtleri Organizasyonu'nun da aralarında bulunduğu Gürcistan'daki Kürt kurumları, Yusuf Kamil Bedirxan'ın mezarının restorasyonuna katılmıştır. Bu girişim, mezarın Bedirxanîlerin Kafkasya'daki varlığının ve sürgün edilmiş Kürt elitlerinin tarihindeki önemli bir dönemin şahidi olarak kalmasını sağlamıştır.

Yusif Kamil Bedirxan Azîz
- 1934
Rewşenbîr, kurê Mîr Bedirxan.
Demeke dirêj li Tiblîsê jiya.
Ji vir ve yekem dibistana kurdî
vekir û bûnk pêşvebirina çanda
kurdên Gurcistanê kedeke mezin da.
Ew bi xizmeten xwe yên hêja
bextên dî dilê gelê xwe da ye.
Yusif Kamil Bedirkhan Aziz
- 1934
Kurdish Intellectuel and Linguist,
Member of the Noble
Bedirkhan Family.
29/09/2023 15:07

Yusuf Kamil Bedirxan, eski mîrlik ortamından siyasi sürgün gerçeğine geçiş yapan Bedirxan kuşağının bir temsilcisidir. Onun adı, Kafkasya tecrübesiyle ve Bedirxanî ailesinin tarihindeki bu geçiş dönemiyle özdeşleşmiştir.

Kitaplar

[1] Malmîsanij, *Cizira Botanlı Bedirxaniler*

[2] Lütfi, *MîrBedirxan Paşa ve Bedirxanlılar*

[3] Zerar Sıddık Tevfik, *Botan Mîrliği Tarihi (Tarihsel Bir İnceleme)*

Süreli Yayınlar ve Dergiler

[1] Hawar Dergisi, Seçme sayılar (Celadet Ali Bedirxan tarafından Şam'da kurulmuştur).

[2] Ronahî Dergisi, Seçme sayılar

Kayıtlar ve El Yazmaları

[1] Bedirxani Soykütüğü Kayıtları, (Özel aile arşivinde muhafaza edilen aile içi el yazmaları)

Resmi Arşivler

[1] Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti Sicilleri

[2] Tiflis Devlet Arşivleri, Mezarlık Kayıtları – Kukia Bölgesi

Sözlü Tanıklıklar ve Araştırmalar

[1] Ahmed Şavis Mirazi, Kafkasya Kürtlerinin tarihi üzerine araştırma ve yazılar

[2] Hejar Şamil, Kafkasya Kürtlerine dair belgelenmiş saha tanıklıkları ve beyanlar

[3] Ordîxanê Celîl (Ordîxan Şamil Kaşahî), Kafkasya Kürtlerine dair belgelenmiş saha tanıklıkları ve beyanlar

Mîr Ali Şamil Paşa (Mîr Bedirxan'ın Oğlu)

Daha sonra "Paşa" unvanıyla tanınan Ali Şamil Paşa, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemindeki önde gelen devlet adamlarından biriydi. Önemli idari ve askeri sorumluluklar üstlenmiş, İstanbul'un Üsküdar bölgesinin yönetiminde rol oynamıştır. Osmanlı sistemi içerisinde yetkilerini kullanmış ve 1906 yılındaki Şehremini Rıdvan Paşa suikastı olayları öncesindeki dönemde bölgenin işlerini denetlemiştir.

Kaynaklara göre, Ali Şamil'in adı o dönemde Üsküdar Muhafızı olması hasebiyle bu olayla (Rıdvan Paşa Suikastı) ilişkilendirilmiştir.

Bu hadise neticesinde Bedirxan ailesi kolektif olarak suçlanmış, olay Sultan II. Abdulhamid'in büyük öfkesine yol açmış ve Bedirxan ailesinin Trablusgarp'a sürgün edilmesi kararının uygulanması için bir bahane olarak kullanılmıştır. Ali Şamil, 1908 yılında Osmanlı Meşrutiyeti'nin (İkinci Meşrutiyet) ilanına kadar sürgünde kalmıştır. Bu süreçte İstanbul'a dönme fırsatı bulsa da aynı yıl içinde vefat etmiştir.

Ali Şamil Paşa, idari ve askeri tecrübeyi bünyesinde barındıran bir kuşağın temsilcisidir. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında önde gelen Kürt seçkinlerini etkileyen siyasi ve toplumsal olaylarda somut bir rol oynamış; hayat hikayesi, Bedirxan ailesinin o dönemde yaşadığı büyük değişimleri yansıtmıştır.

Kaynakça:
[1] İstanbul Ansiklopedisi: Ali Şamil Paşa maddesi (Üsküdar Muhafızlığı ve askeri prestiji üzerine)
[2] Osmanlı Arşivi – Sicill-i Ahval: Askeri hizmet belgeleri ve kayıtları
[3] M. Malmîsanij: *Cizira Botanlı Bedirxaniler ve Bedirxanlılar Derneği*
[4] Muhsin Kızılkaya: *Rıdvan Paşa Cinayeti ve Büyük Kürt Sürgünü* (1906 olaylarının belgelenmesi)
[5] Ütopya Tarih Arşivi: Rıdvan Paşa hadisesi ve siyasi sonuçları üzerine bir inceleme

Mîr Halil Rami Bey (Mîr Bedirxan'ın Oğlu)

Kökleri ve Yetişmesi Halil Rami Bedirxan, Botan Mîrliği çerçevesinden çıkarak eğitimli Kürt elitinin bir parçası haline gelen MîrBedirxan Bey'in ailesinde dünyaya geldi. İlim ve kültüre önem veren bir aile ortamında yetişti; hem klasik hem de modern eğitim aldı. Doğu ve Batı dillerine hakimiyeti, onu Osmanlı idari yapısında yüksek derecede yetkin bir konuma taşıdı. Kardeşleri ve çevresi kültür ve bilgi birikimiyle temayüz etmiş, sosyal ve siyasi faaliyetlerde aktif rol almış kişilerdi. Bu ortam, Halil Rami'ye ileride idari dosyalar ve Kürt meselesiyle ilgilenirken kullanacağı sağlam bir temel kazandırdı.

İdari Kariyeri ve Görev Safhaları

Halil Rami, Osmanlı idari kademelerindeki kariyerine Kavala'da (günümüz Yunanistan'ı) kaymakam olarak başladı; ardından Uluborlu ve Şirvan'da görevler üstlendi. Bu dönemlerde, sarp ve engebeli bölgelerdeki büyük güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kaldı; kanunların uygulanmasında ve aşiret çatışmalarının kontrol altına alınmasında yüksek başarı gösterdi. Bu başarıları, 1919 yılında Malatya Mutasarrıflığı görevine getirilmesini sağladı.

Osmanlı Dahiliye Nezareti kayıtları ve Sicill-i Ahval defterleri, onun sınır bölgelerini yönetme konusundaki geniş tecrübesine işaret eder. Kendisi, Osmanlı Devleti'nin çöküş döneminde Anadolu'nun karmaşık siyasi ve sosyal yapısıyla başa çıkabilen yetenekli bir yönetici olarak tanımlanmıştır.

Malatya Mutasarrıflığı ve Kritik Dönem

Halil Rami, Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devleti'nin sarsıldığı, İstanbul'daki merkezi hükümet ile Ankara'da Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Milli Mücadele hareketi arasında nüfuz mücadelesinin yaşandığı kritik bir dönemde Malatya Mutasarrıfı olarak göreve başladı.

Bu görevde Halil Rami, bir yandan Osmanlı Devleti'nin resmi mutasarrıfı olarak yasal meşruiyete sahipti; diğer yandan ise Kürt aşiretlerini korumaya, safları birleştirmeye ve Anadolu'daki siyasi dönüşümleri yakından takip etmeye çalışan bir Kürt emiriydi. Resmi konumunu, halkının çıkarlarını korumak ve Kürt topraklarını etkileyebilecek uluslararası gelişmelere karşı hazırlıklı olmak için kullandı.

Görev süresi boyunca, tarihi belgelerde kaydedilen siyasi faaliyetlerde yeğenleri Celadet Ali Bedirxan ve Kamuran Ali Bedirxan da yanında yer almıştır. Bu durum, Bedirxan ailesinin o dönem Anadolu'da gelişen olaylara aktif katılımını açıkça yansıtmaktadır.

Halil Rami Bey Bedirxan: Resmi Görev ve Milli Rol Ayrımı

İngiliz Binbaşı Edward Noel'in günlükleri (*Diary of Ma- jor Noel on Special Duty in Kurdistan*), Halil Rami Bey Bedirxan hakkında önemli bilgiler sunar. Noel'in notlarına göre, Halil Rami Malatya'da resmi bir makam işgal etmesine rağmen, çevre Kürt aşiretleri üzerinde son derece etkili bir role sahipti. Binbaşı Noel'in gözlemleri şu noktalarda yoğunlaşmaktadır:

- Siyasi ve İdari Etki: Noel, Halil Rami'nin Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecinde Doğu Anadolu'nun karmaşıklıklarını yönetebilen ve bölge işlerini idare etme kabiliyetine sahip nüfuzlu bir şahsiyet olduğuna işaret etmiştir.

- Aşiretlerle Koordinasyon: Günlüklerde, Halil Rami'nin resmi makamını aşiret liderleriyle iletişim kurmak ve siyasi-sosyal durum hakkında bilgi toplamak için kullandığı kaydedilmiştir. Bu durum, İngilizlerin bölgedeki durumu değerlendirmesine olanak sağlamıştır.

- Makam ve Milli Kimlik Ayrımı: Bu gözlemler ışığında, Halil Rami'nin bir yandan devletin resmi görünürlüğünü korurken, diğer yandan çabalarını Kürt milli davasına adadığı söylenebilir.

Bu "resmi görev" ile "milli rol" arasındaki ayrım, Halil Rami Bedirxan'ın tarihindeki temel gerçeği yansıtır:

Malatya Mutasarrıfı olarak görevlerini yasal bir kılıf altında yürütmüş, ancak özünde halkının çıkarlarını korumaya ve Osmanlı'nın dağılma sürecindeki uluslararası paylaşım planları içerisinde Anadolu'daki olayları etkilemeye çalışan bir Kürt mîri olarak hareket etmiştir.

Ali Galip Bey ile İttifak

Malatya'daki hareketlilikten önce Halil Rami, aşiretleri bir araya getirmek ve yerel gücü mobilize etmek amacıyla Mamuratulaziz (Elazığ) Valisi Ali Galip Bey ile iletişime geçmiştir. Bu ittifakın amacı, Osmanlı sonrası siyasi çatışmaların gölgesinde Kürt nüfuzunu ve aşiretlerin çıkarlarını korumaktı.

Kaynaklar, Ali Galip Bey'in bölgedeki Türk Milli Mücadele hareketinin nüfuzunu genişletmesini engellemek amacıyla, silahlı bir güç oluşturmak için Halil Rami'den Hacı Bedir Ağa liderliğindeki Rişvan gibi Kürt aşiretlerinden destek istediğini belirtmektedir. Galip Bey, sadece bir devlet memuru değil, yerel güçlerin seferber edilmesinde ve aşiretlerle müzakere edilmesinde stratejik bir ortaktı. Amacı, çatışmanın topyekûn bir savaşa dönüşmesini engellemek ve askeri varlığı sınırlı tutarak Malatya'daki durumu kontrol altına almaktı.

Milli Mücadele Hareketi ile Temaslar ve Çatışmalar

İngiliz Binbaşı Edward Noel'in raporlarına ve Boğaziçi Arşivi gibi kaynaklardaki genel hareketlilik belgelerine göre; Eylül 1919'da Malatya, Kemalist hareketin unsurlarıyla kademeli bir askeri gerilime sahne olmuştur. Şehrin etrafını saran bu süvari birlikleri ile Halil Rami'ye bağlı yerel güçler ve ona eşlik eden Kürt aşiret mensupları arasında, Malatya civarında ve yakın köylerde çatışmalar ve taciz ateşleri yaşanmıştır.

Güç Dengesi: Halil Rami ve Galip Bey, askeri güç dengesinin Sivas ve Ankara'dan gelen Kemalist takviye

birliklerin lehine olduğunu ve şehirde kalmanın yıkıcı bir "yıpratma savaşına" yol açacağını fark ettiler.

Geri Çekilme Kararı: Bu çatışmaların ardından 10 Eylül 1919'da Halil Rami ve beraberindeki heyet (Binbaşı Noel, Kamuran ve Celadet Bedirxan dahil), aşiretlerin daha güvenli olduğu bölgelerde safları yeniden düzenlemek amacıyla Malatya'dan güneye, Adıyaman'ın Kahta bölgesine doğru çekilme kararı aldı.

Halil Rami, Malatya'yı açık bir savaş alanına dönüştürmekten kaçınmıştır. Binbaşı Noel günlüklerinde bu çekilmeyi, durumun tehlikesine rağmen "düzenli" bir geri çekilme olarak tanımlamıştır. Ancak bu düzenli çekilmeye rağmen Kahta güvenli bir sığınak olarak kalmamıştır; Kemalist otoritenin yükselişi, askeri baskının artmasıyla kanlı bir gerçeklik dayatmıştır. Bu durum, Halil Rami ve beraberindekileri (o dönem Fransız mandası altında olan) Suriye'ye yönelmeye mecbur bırakmıştır.

Bazı Fransız diplomatik belgeleri, Kürt hareketlerini etkileyen uluslararası dengelere işaret etmekte ve Halil Rami'nin Suriye'de yeni bir üs oluşturma çabalarından bahsetmektedir. Boğaziçi Arşivi gibi kaynaklar da bölgedeki hareketliliğin genel bağlamını bu şekilde doğrulamaktadır.

Halil Rami Bey Neden Kahta'dan Ayrıldı?

Bunun temel nedenleri şunlardır:

Ankara'nın Otoritesini Sağlamlaştırması: Sivas Kongresi'nin başarısının ardından Kemalist hareket, Doğu Anadolu üzerinde askeri kontrolünü yaymaya başladı. Halil Rami ve Binbaşı Noel, Türk milliyetçileri tarafından "aranan isimler" haline geldi.

Aşiretlerin Tehdit Edilmesi: Ankara hükümeti, Kahta ve Adıyaman'da Halil Rami ile ittifak yapan Kürt aşiretleri üzerinde baskı ve yıldırma politikaları uyguladı. Bu durum, Halil Rami'nin orada kalmasının aşiretlerin kendisi için de büyük bir risk teşkil etmesine neden oldu.

İkmâl Yollarının Kesilmesi: Halil Rami Bey'in Irak'taki İngiliz kuvvetleri veya dışarıdaki müttefiklerle olan her türlü temasını engellemek amacıyla bölge askeri olarak izole edilmiştir.

Neden Özellikle Suriye?

Suriye, birkaç temel nedenden dolayı "güvenli liman" haline gelmiştir:

Sınır: Fransız denetimi altında (o dönem Kemalist hareketin rakibi olan güç) bulunan coğrafi olarak en yakın güvenli bölgeydi.

Aile Nüfuzu: Bedirxan ailesinin Şam, Beyrut ve Suriye Ceziresi'nde güçlü bağları ve yerleşik bir mevcudiyeti vardı. Bu durum, onun bölgeye yerleşmesini ve siyasi faaliyetlerine başlamasını kolaylaştırmıştır.

Sürgün ve Siyasi Faaliyetler

Halil Rami, Bedirxan ailesi ağı içerisinde siyasi çalışmalarına devam etmiş ve Hoybun (Xoybûn) cemiyetinin faaliyetlerine katkıda bulunmuştur. Ailenin ve Kürt davasının diplomatik çabalarını Beyrut, Kahire ve Paris gibi siyasi merkezler arasında koordine etme görevini üstlenmiş; Suriye ve Lübnan sahasındaki Kürtler için bir referans isim kabul edilmiştir.

Kahta/Adıyaman bölgesinden ayrıldıktan sonra, Türk makamlarının baskısı artsa da geri adım atmamış; aksine geçmişteki idari tecrübesinden yararlanarak siyasi mücadelesini sürdürmüştür. 1927 yılında kurulan Hoybun cemiyetinin desteklenmesinde ve çalışmalarının yürütülmesinde merkezi bir rol oynamıştır.

Evi, vefatına kadar eski bir vali, bir edip ve yönetim birikimiyle milliyetçi duruşunu koruyan bir lider olarak kültürel ve siyasi buluşmaların merkezi olmayı sürdürmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti'ne Karşı Tutumu

Resmi kaynaklar, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından Halil Rami'nin "Yüzellilikler" (istenmeyen şahsiyetler) listesinde yer aldığını kaydetmektedir. Bu durum, yeni otoritenin onun ailevi konumuna ve Kürt hareketi çerçevesindeki rolüne bakışını yansıtmaktadır.

Kaynakça:
[1] Osmanlı Sicill-i Ahval Kayıtları: Osmanlı Dahiliye Nezareti dosyaları, Bedirxan ailesine özel sicil kayıtları (Malatya 1919)
[2] Osmanlı Devlet Hizmeti Sicil Defterleri (Sicill-i Ahval Defterleri): Osmanlı Dahiliye Nezareti dosyaları, Halil Rami Bedirxan'ın şahsi sicili, atama belgeleri ve sınır bölgeleri yönetimine dair dökümanlar.
[3] Dahiliye Nezareti Salnâmeleri: 1335 (1919) yılı Malatya Mutasarrıflığı idari atama kayıtları
[4] Atatürk Araştırma Merkezi Arşivi: Cilt 187
[5] "Ali Galip ve Halil Rami Bey Vakası ile Rişvan Aşiretlerinin Mobilizasyonu": Ali Galip Bey ile yapılan ittifakın detayları, yazışmalar ve Milli Mücadele hareketi ile yaşanan sürtüşmeler.
[6] İngiliz İstihbarat Raporları (British Intelligence Reports): Binbaşı Edward Noel'in dosyaları; Halil Rami Bey'in Malatya'daki toplantıları ve Bedirxan ailesi üyeleriyle birlikte gerçekleştirdiği saha hareketlerine dair gözlemleri.
[7] Boğaziçi Üniversitesi Dijital Arşivi: Geç Osmanlı Tarihi Dijital Arşivi; Malatya ve Mamüratülaziz vilayet dosyaları, idari rütbe bildirimleri ve taktiksel geri çekilme kayıtları (Genel bağlam için destekleyici kaynak).
[8] M. Malmîsanij, *Bedirxaniler Tarihi*: "Halil Rami Bey, İdari ve Milli Faaliyetler" bölümü

[9] Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi: 1919–1920 yılları arasında yerel yetkililerin Ankara'ya karşı direnişteki rolleri ve Kürt aşiretleri üzerindeki etkileri üzerine bir çalışma.
[10] "Birinci Dünya Savaşı Sonrası Kürt-İngiliz İlişkileri" Çalışması: Bedirxanilerin rolüne dair Fransız diplomatik arşivi (Genel bağlam için destekleyici kaynak).
[11] Encyclopaedia Iranica: "Bedirxanî Family" (Bedirxani Ailesi) maddesi, Kürt ailelerin siyasi tarihi.
[12] Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA): "Ali Galip Olayı" - Mondros Mütarekesi sonrası Malatya'daki gerilimler üzerine kapsamlı bir analiz.
[13] Turkipedia / Ali Galip Olayı Çalışmaları: Ankara ve Malatya arasındaki askeri hareketliliklerin kronolojisi; Halil Rami ve aile üyelerinin geri çekilme süreci.

[14]T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı (malatya.ktb.gov.tr): 1919 yılında Malatya'ya kuvvet sevkiyatı yapılmasına dair Milli Mücadele hareketinin telgraf raporları.
[15]Diary of Major Noel on Special Duty in Kurdistan: İngiliz İstihbarat Arşivi, Binbaşı Edward Noel'in mülahazaları ve günlükleri.
[16]Türkiye Cumhuriyeti Arşivi(1923):Yüzellilikler Listesi(İstenme-yen Şahsiyetler Kayıtları).

Mîr Bedri Paşa Mîr Bedirxan'ın Oğlu,
İdari Kariyer ve Kriz Yönetimindeki Mahareti
Sürgün Yıllarında Yetişme Süreci

Bedri Paşa, atalarının topraklarında büyümemiş; aksine yolculuğu Osmanlı otoritesinin dayattığı zorlu sürgün koşulları altında başlamıştır. Çocukluk ve gençlik yıllarının ilk dönemini, babası MîrBedirxan Beg'in mîrliği sükût ettikten sonra sürgünde bulunduğu Girit Adası'nda geçirmiştir. Otoritenin bu aileyi sürgünle yıldırma çabalarına rağmen Bedri Paşa, bu süreci sağlam bir bilgi birikimi oluşturmak için kullanmıştır. Özel hocalardan aldığı eğitimle Farsça, Yunanca ve Türkçe dillerine, Arapçanın yanı sıra tam anlamıyla hâkim olmuştur. Bu donanımı, onu üst düzey bir diplomat ve idareci olmaya hazırlamıştır.

Şam Bölgesinde İdari Görevler ve Siyasi Hamleler

1871 yılında Bedri Paşa, Osmanlı idari hizmetine Suriye'de, özellikle de Havrân bölgesinde adım atmıştır. Bu bölgeye seçilmesi tesadüf değil; Vali Mehmed Râşid Paşa'nın, Bedirxan ailesinin sembolik ve milli itibarından yararlanarak Hamâ, Havrân ve Nablus sancaklarındaki Dürzîler ve bedeviler arasındaki karmaşık toplumsal dengeleri sağlama politikasının bir parçasıdır. Bedri Paşa, idari basamakları liyakatle tırmanarak Kuneytire ve Safed'de kaymakamlık yapmış; ardından Havrân, Hamâ ve sonrasında Trablus'ta mutasarrıf rütbesine yükselmiştir.

Osmanlı Şüphesi ve Milli İdeal Suçlaması

Suriye'den topladığı Kürt gönüllü birlikleriyle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda (93 Harbi) devlete destek vermesi gibi önemli idari ve askeri hizmetlerine rağmen, Osmanlı makamlarının nüfuzlu Kürt şahsiyetlerine karşı

duyduğu endişe devam etmiştir. Savaştan sonra, Kürt özerkliği peşinde koştuğuna dair suçlamalarla karşı karşıya kalmıştır; bu durum aslında devletin, Kürt elitleri arasında yükselen milli bilinçten duyduğu korkuyu yansıtmaktaydı. Bu suçlamalardan aklanıp idari görevine devam etse de, Osmanlı'nın şüphe dolu gölgesi adımlarını takip etmeye devam etmiştir.

Sürgün ve Sessiz Veda Arasındaki Son Dönem: Bedri Paşa, ilerleyen dönemde İstanbul'a (Konstantiniyye) taşınmış ve dönemin üst düzey yetkilileriyle olan ilişkileri sayesinde merkezi bürokraside yer almıştır. Ancak, nüfuzlu Kürt ailelerine yönelik baskı politikası 1906 yılında yeniden baş göstermiştir. Şehremini Rıdvan Paşa cinayetinin ardından otorite, bu olayı Bedirxanîlerin gücünü kırmak için bir bahane olarak kullanmış ve Bedri Paşa'nın Ege Denizi'ndeki Rodos Adası'na sürgün edilmesine yol açmıştır. 1908 yılında Jön Türk Devrimi'nin başarısıyla birlikte başkente dönmesine izin verilmiştir.

Ancak İstanbul'a nüfuzunu kaybetmiş bir Mîr olarak dönmüştür. Kendisine emekli maaşı bağlanmış fakat herhangi bir resmi görev verilmemiştir. Hayatının son yıllarını sessizlik içinde geçirmiş ve 1911 yılında vefat etmiştir.

Kaynakça

[1] Stefan Winter (2006): *"Diğer Rönesans: Bedirxaniler, Milliler ve Suriye'de Kürt Milliyetçiliğinin Aşiret Kökleri"*. Oriente Moderno Dergisi

[2] Barbara Henning (2018): *"İmparatorluk ve İmparatorluk Sonrası Bağlamlarda Osmanlı-Kürt Bedirxan Ailesi Tarihi Anlatıları: Süreklilik ve Değişim"*. Bamberg Üniversitesi Yayınları

[3] M. Malmîsanij (2019): *"Kamuran Ali Bedirxan"*. (Editörler: Salih Akın vd.), Paris Kürt Enstitüsü

[4] Hakan Özoğlu (2004): *"Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürt Ayânlar"*

Mîr Osman Paşa (Mîr Bedirxan'ın Oğlu)

Osman Paşa Bedirxan, 1877–1878 yıllarında Osmanlı Devleti'ne karşı gerçekleştirilen İkinci Bedirxan Ayaklanması'ndaki rolüyle tanınır.

Osman Paşa, kardeşi Hüseyin Kenan Paşa ile birlikte, Osmanlı İmparatorluğu sınırlarındaki Kürt bölgelerinde Bedirxan ailesinin nüfuzunu yeniden tesis etmeyi amaçlayan bir isyan başlatmıştır. Bu ayaklanma, Osmanlı'nın askeri müdahalesiyle bastırılmış; liderleri yakalanarak İstanbul'a getirilmiş ve başkentten ayrılmamaları şartıyla serbest bırakılmışlardır.

Bu başkaldırı, Bedirxan ailesinin Botan Mîrliği'ni kaybetmesinden sonra Kürdistan'daki siyasi konumunu koruma çabalarıyla bağlantılı olarak 19. yüzyılın en öne çıkan hadiselerinden birini temsil eder.

Kaynakça:
[1] Hakan Özoğlu: *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürt Seçkinleri*. State University of New York Press, 2004
[2] Barbara Henning: *Osmanlı-Kürt Bedirxan Aile Tarihi Anlatıları*. Bamberg University Press, 2018

Mîr Hüseyin Kenan Paşa (Mîr Bedirxan'ın Oğlu)

Hüseyin Kenan Paşa, MîrBedirxan Beg'in oğullarından biridir. 19. yüzyılın son çeyreğinde, Bedirxan ailesinin kendi bölgelerindeki siyasi nüfuzunu yeniden kazanma çabaları sırasında kardeşi Osman Paşa ile birlikte etkin bir Kürt lider olarak ön plana çıkmıştır. Hüseyin Kenan, Osmanlı Devleti'ne karşı yürütülen silahlı direniş kanadının liderlerinden biri olarak kabul edilir.

بدر خانی مرحوم حسین کنعان پاشا

Askeri ve Siyasi Kariyeri

Hüseyin Kenan'ın en önemli rolü, "İkinci Bedirxan Ayaklanması" olarak bilinen harekete liderlik etmesiydi. 1877 yılında, Osmanlı-Rus Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte Hüseyin Kenan ve kardeşi Osman, Bedirxan ailesine sadık aşiretleri harekete geçirmek ve Botan'daki geleneksel Kürt otoritesini yeniden canlandırmak amacıyla bölgelerine geri döndüler. Osmanlı idari kayıtlarına göre, "Mîrê Mîrân" (Paşa) rütbesine sahipti; ancak bu rütbe, Osmanlı'nın Kürt milli liderlerine yönelik yürüttüğü baskı operasyonlarından kendisini korumaya yetmedi. (Kaynaklar: Özoğlu, 2004, s. 75; Henning, 2018, s. 158, 361)

Ayaklanma Sonrası Hayatı

Doğrudan siyasi kontrolünü kaybetmesine rağmen Osmanlı Devleti, Hüseyin Kenan'a karşı "zorunlu kontrol" politikası izlemiştir. Bu yaklaşım çerçevesinde, şeklen yakınlaştırma ve fiilen boyun eğdirme stratejisi doğrultusunda sıkı bir denetim altında devletin idari mekanizmasına dahil edilmiştir.

Bu bağlamda Şehremaneti üyeliği, Kaymakamlık ve Mutasarrıflık gibi işlevsel olarak sınırlı idari görevlerde bulunmuştur. Bu atamalar, özgür bir siyasi entegrasyonun sonucu değil; aksine hareket alanını kısıtlamayı ve yeniden bağımsız bir muhalif aktör haline gelmesini engellemeyi amaçlayan bir zapturapt altına alma yöntemiydi. (Kaynak: Akpınar, 2025)

1902 yılında kendisine Osmanlı hiyerarşisinde gerçek ve yüksek bir resmi rütbe olan Paşa unvanı verildi. Ancak bu rütbenin tevcih edilmesi; onurlandırılan kişinin sahadaki etkisini boşaltmak, rollerini kontrol altına almak ve devlet çerçevesi dışındaki varlığını etkisiz hale getirmek üzerine kurulu sistematik bir Osmanlı siyaseti bağlamında gerçekleşti.

Böylece Osmanlı Devleti, onu kendi topraklarında kökleşmiş bir saha lideri olarak kalması yerine, İstanbul surları

içerisinde tutulan "dişleri sökülmüş bir aslan paşa"ya, yani eylemden arındırılmış bir sembole dönüştürmeye çalıştı. Bu politika, "yakınlaştırarak etkisizleştirme" olarak tanımlanabilir: Bu, bir yetkilendirme yakınlığı değil; aksine bedenen var olduğunuz ama fiilen yok sayıldığınız bir hapsetme ve gözetim yakınlığıydı. Ancak Osmanlılar bu politikanın psikolojik etkisini hesaplamada yanıldılar; ona verilen unvanlar öfkesini dindirmek bir yana, aksine daha da derinleştirdi. Ona verilen her paşalık payesiyle birlikte, bu çökmekte olan yapının kurşundan korktuğu kadar sözden de korktuğuna dair inancı pekişti. Bu nedenle, dışarıdaki uyum zorunlu bir maskeyken, içerideki ret kök salmaya devam etti ve yenilmemiş, sadece ertelenmiş bir muhalefetin ritmini belirledi. Hüseyin Kenan Paşa, Osmanlı Devleti'ne karşı Kürt milli direnişinin bir sembolünü temsil eder.

İkinci Bedirxan Ayaklanması'na liderlik etmesi, Kürtle- rin geleneksel otoritelerini koruma ve Botan'da aile nüfu- zunu merkeziyetçi politikalara karşı yeniden tesis etme ara- yışının bir ifadesiydi; bu da Bedirxan ailesinin bağımsız si- yasi kimliğini teyit ediyordu. (Kaynaklar: Özoğlu, 2004; Henning, 2018; Akpınar, 2025)

Bu kaynaklar, Bab-ı Ali'nin askeri baskı ile idari kontrolü sistemli bir şe- kilde birleştiren politikasını ortaya koyma noktasında birleşmektedir:

[1] Özoğlu, Hakan. (2004). Kurdish Notables and the Ottoman State (Kürt Notablları ve Osmanlı Devleti). Bu eser, Bab-ı Ali ile yerel liderler ara- sındaki "güç dinamiklerini" anlamada temel taşlardan biri sayılır. Özel- likle 1877 yılında Hüseyin ve Osman Bedirxan kardeşlerin liderliğindeki isyana odaklanır; devletin, bu liderlerin nüfuzunu kırma ve onları askeri aktörlerden idari kontrol altındaki unsurlara dönüştürme stratejisini analiz eder.

[2] Henning, Barbara. (2018). Narratives of the History of the Ottoman- Kurdish Bedirxani Family (Osmanlı-Kürt Bedirxani Ailesi Tarihi Anlatı- ları). Bu kaynak, biyografik ve belgesel yöne odaklanır; İstanbul'a sürgün sürecini ve "kadife ev hapsi" aşamasını takip eder. Ayrıca, Osmanlı'nın

kontrol protokolünün bir parçası olarak kendisine verilen "Mîr-i Mîrân" (Paşa) rütbesine ışık tutar.

[1] Akpınar, Ozan Can. (2025). Bedirxanzâde Hüseyin Kenan Paşa (1855–1913). Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi. Hüseyin Ke- nan'ın yaşamına dair en güncel ve hassas kronolojiyi sunan modern bir referans çalışmadır. Bu çalışmanın önemi, üstlendiği "idari görevleri" ve Osmanlı Devleti'nin bu görevleri, onun yeniden bağımsız bir muhalif fa- aliyete dönmesini engellemek için nasıl birer "yumuşak siyasi denetim" aracı olarak kullandığını analiz etmesinde yatar.

Mîr Bahri Paşa (Mîr Bedirxan'ın Oğlu)

Bahri Paşa, MîrBedirxan Beg'in oğullarından biridir ve "üst düzey bir asker" olarak tanınır. Osmanlı askeri ve sivil hiyerarşisinde "Paşa" unvanına denk gelen "Mîr-i Mîrân" rütbesine sahipti.

İdari ve Askeri Rolü (Van Vilayeti): Kaynaklar, Bahri Paşa'nın Van Vali Muavini olarak görev yaptığını, ardından Van bölgesinde geniş güvenlik ve idari sorumluluklar üstlendiğini belirtmektedir. Osmanlı idaresi, aile isminin sahip olduğu büyük nüfuz nedeniyle, onu bölgedeki aşiret dengelerini sağlamada stratejik bir figür olarak görmüştür.

Tarihi Hadiseler ve Diplomatik Gerilimler: 1890'lı yıllarda Van'da yaşanan Ermeni meseleleri ve bölgedeki genel huzursuzluklar sırasında Bahri Paşa'nın adı Batılı (özellikle İngiliz) diplomatik raporlarda sıkça geçmiştir. Bu raporlarda bazen sertlik yanlısı olmakla veya Avrupa çıkarlarıyla iş birliği yapmamakla suçlanmış, bu durum onu hem uluslararası hem de Osmanlı siyasi baskısı altında bırakmıştır.

Azledilmesi ve Sürgün Hadisesi (1896): Henning'in çalışması, Bahri Paşa'nın hayatındaki dönüm noktasının 1896 yılı olduğunu teyit eder. Doğu Anadolu'daki karışıklıklar ve uluslararası güçlerin baskıları neticesinde, Sultan II. Abdulhamid, Bahri Paşa'nın Van'daki görevinden azledilmesine karar vermiştir.

Sürgün Güzergâhı: Bölgesinde kalmasına izin verilmeyerek, kardeşi Kamil Bey ve ailenin diğer üyeleriyle birlikte Batı Anadolu'daki Isparta'ya sürgün edilmiş; daha sonra ise o dönem Beyrut Vilayeti'ne bağlı olan Filistin'deki Akka'ya nakledilmiştir.

Mali Hakların Yönetimi ve Otoriter Denetim Araç- ları: Arşiv kayıtları, Osmanlı Devleti'nin Bahri Paşa'ya dü- zenli olarak mali tahsisat ödemeye devam ettiğini göster- mektedir. Bu ödemeler aslında, devlet tarafından el konulan Botan Mîrliği'ne ait uçsuz bucaksız mülkler, vakıflar ve ara- ziler karşılığında verilen "doğal hak edişler ve sembolik tazminatlar" niteliğindedir. Bu meblağlar, geleneksel anlamda bir "ihsan" veya memur "maaşı" değil; Botan Mîrliği'nden

gasbedilen hakların ve aile mülkiyetinin devasa boyutuyla kıyaslandığında aslında devede kulak kalmaktadır.

Buna rağmen Osmanlı otoritesi, bu hakları bir "siyasi kısıtlama aracı"na dönüştürerek istibdatçı bir yöntem izlemiştir. Ödemelerin düzenli yapılması, Mir'in hareketlerini izlemek ve onun sürgün için belirlenen coğrafi sınırlar içerisinde kalmasını garanti altına almak için bir denetim mekanizması olarak kullanılmıştır.

Coğrafi Dağıtma ve "Kardeşleri" Dizginleme Politikası: Bahri Paşa'yı hedef alan sürgün uygulamaları, bir bütün olarak Bedirxan ailesini hedef alan kapsamlı bir bağlamdan kopuk değildi; Osmanlı Devleti, Bedirxan kitlesini parçalamak için "zorunlu coğrafi dağıtma" politikasını benimsemiştir. Bahri Paşa "Isparta" ve "Akka" arasında nakledilirken, kardeşleri de diğer vilayetlere dağıtılmış veya sıkı bir gözetim altında İstanbul'da tutulmuştur.

Bu dağıtma politikasının amacı, Bahri Paşa'nın temsil ettiği "askeri nüfuzun", diğer kardeşlerin "siyasi ve kültürel nüfuzuyla" birleşmesini engellemekti. Devlet, bu kardeşlerin tek bir coğrafyada bir araya gelmesinin kontrol edilemez bir milli çekim gücü oluşturacağını fark etmişti. Bu nedenle, onları coğrafi olarak sınırlandırıp üzerlerinde bir "idari tecrit" uygulayarak, her birinin Kürdistan'daki gerçek güç merkezlerinden uzakta, otoritenin merceği altında kalmasını sağlamıştır.

Devlet Kademelerindeki Varlık ve Milli Faaliyetler: Kardeşlerinden bazıları (Mikdad Mithad ve Abdurrahman gibi) gazete çıkararak (Kürdistan Gazetesi gibi) kültürel ve milli alanda faaliyet gösterirken; kardeşlerin bir diğer kanadı ise devlet cihazında üst düzey görevlerde bulunuyordu. Bu isimlerin başında Ali Şamil Paşa, Halil Rami Paşa ve yine kardeşleri Bahri Paşa gelmekteydi.

Kardeşlerin bu makamlarda bulunması, "ailenin varlığını ve saygınlığını idari mekanizmanın içerisinden temsil et- mek" anlamına geliyordu. Bu durum, hepsine —az da olsa— hem özelde kendi ailelerine hem de genel olarak Kürt halkına yönelik Osmanlı baskısının yükünü hafifletme ve herkesi kuşatan istibdat rejimi altında onurlarını koruma

çabası imkânı sağlamıştır. Buna rağmen Bahri Paşa, devletin gözünde her zaman "tehlikeli bir Kürt şahsiyeti" olarak kalmıştır.

Vefatı ve Son Sürgün Metinler: Bahri Paşa'nın hayatının uzun yıllarını sürgünde (Isparta, Akka ve daha sonra İstanbul arasında) geçirdiğini ve atalarının yurdu olan "Cezire-i Botan"dan uzakta vefat ettiğini göstermektedir. Onun bu yaşam öyküsü, Osmanlı Devleti'nin "yerel liderleri dağıtma" ve onların kendi topraklarında kök salmalarını engelleme politikasının canlı bir örneğidir.

Kaynakça:

[1] Henning, Barbara. (2018). *Narratives of the History of the Ottoman-Kurdish Bedirxani Family in Imperial Era*(İmparatorluk Çağında Osmanlı-Kürt Bedirxani Ailesi Tarihi Anlatıları).

Rütbe: Çalışma, Bahri Paşa'nın "Mîr-i Mîrân" rütbesine sahip olduğunu belgelemektedir (s. 358).

Görev: Van Vali Muavini olarak görev yapmıştır (s. 164).

Sürgün: 1896 yılında diplomatik raporlar ve uluslararası baskılar sonucu azledilerek önce Isparta'ya, ardından Akka'ya sürgün edilişini belgelemektedir (s. 165).

Tahsisatlar: Eklerdeki arşiv tabloları, Osmanlı hazinesinden "Bedirxani Ailesi Yardımları" başlığı altında aldığı maaş ve mali tahsisat verilerini listeler (s. 360).

[2] Özoğlu, Hakan. (2004). *Kurdish Notables and the Ottoman State* (Kürt Notablları ve Osmanlı Devleti: Çatışan Kimlikler ve Değişen Sadakatler).

Siyasi Eklemlenme: Kitap, Bahri Paşa'nın sadakati sağlamak amacıyla yüksek rütbelerle "devlet cihazına" dahil edilen (eklemlenen) oğullardan biri olduğunu vurgular.

Rütbe Analizi: "Mîr-i Mîrân" rütbesinin, II. Abdülhamid'in yerel elitleri devletin resmi yapısına entegre etme politikasının bir parçası olduğunu açıklar (s. 95).

[3] Akpınar, Ozan Can. (2025). *Bedirxanzâde Hüseyin Kenan Paşa (1855–1913)*.

Ailevi Bağlantı: Çalışma, Bahri Paşa da dahil olmak üzere Bedirxan kardeşlerin üstlendiği idari görevleri, Osmanlı idaresi içindeki siyasi denetim ve zorunlu kontrol araçları olarak incelemektedir.

[4] Osmanlı Arşivi (Resmi Kayıtlar - *Sicill-i Ahvâl* Tasnifi).

Memuriyet Sicili: "Ahvâl" kayıtları, Bahri Paşa'nın "Mîr-i Mîrân" rütbesindeki bir memur olarak verilerini içerir; zorunlu idari yer değişikliklerine, atanma, azil ve sürgün fermanlarının tarihlerine işaret eder.

Mîr Abdurrezzak Bedirxan (Muhammed Necip Paşa'nın Oğlu)

Abdurrezzak Bedirxan, ailenin en seçkin siyasi figürlerinden biri olarak kabul edilir. Osmanlı idaresinde (özellikle Aydın bölgesinde) Mutasarrıf olarak görev yapan Muhammed Necip Paşa'nın oğlu [140] ve Mîr Bedirxan Beg'in torunudur.[141]

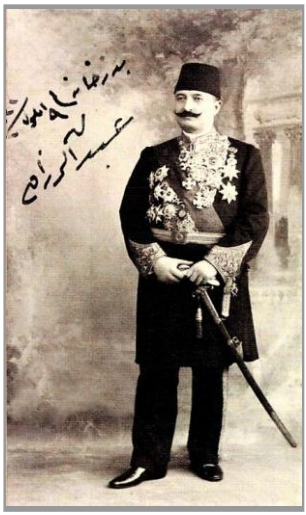

[140] Barbara Henning, *Narratives of the History of the Ottoman-Kurdish Bedirxani Family*, 2018, s. 304
Metinde Geçen İfade: *"Abdurrezzak, a son of Necip Paşa"* (Abdürrezzak, Necip Paşa'nın oğludur).
Not: Araştırmacı aynı sayfada, Necip Paşa'nın Osmanlı idaresinde Mutasarrıf olarak görev yaptığını ve Aydın'da hizmet verdiğini belirtmektedir. Ayrıca Abdürrezzak'ın Necip Paşa'nın oğlu olduğu burada da teyit edilmiştir.

[141] Barbara Henning, *Narratives of the History of the Ottoman-Kurdish Bedirxani Family*, 2018, s. 615
Metinde Geçen İfade (Aynen): *"Mehmed Necip [Paşa]: Bedirxani, son of Bedir Khan [Beg]"*
Not: Bu kayıt, Necip Paşa'nın doğrudan Mîr Bedirxan Bey'in oğlu olduğunu ve Botan Mîrliği'nde doğan ilk nesle mensup olduğunu kesin olarak doğrulamaktadır.

Diplomatik Yetişkinlik Dönemi

Mîr Abdurrezzak, 1864 yılında Osmanlı Devleti'ni sarsan çatışmaların zirve yaptığı bir dönemde İstanbul'da doğdu. O, sadece köklü "Botan" ailesinin bir ferdi değil, aynı zamanda kendisini tam bir "devlet adamı" yapacak üst düzey bir modern eğitimin ürünüydü. Kariyerine 1885 yılında Osmanlı Hariciye Nezareti'nde (Dışişleri Bakanlığı) başladı. 1889'da atandığı St. Petersburg Konsolosluğu, onun "Şark Meselesi"ne dair stratejik bilincinin şekillendiği yer oldu. İstanbul'a döndüğünde Saray Teşrifat Müdürü (Protokol Müdürü) olarak görev yapması, ona uluslararası siyasetin anahtarlarını anlama fırsatı sundu. Ancak 1906 yılında Trablusgarp'a sürgün edilmesiyle hayatı altüst oldu. 1910'dan sonra geri döndüğünde artık bir Osmanlı memuru değil; Osmanlı'nın çöküşünü Kürtler için tarihi bir fırsat olarak gören radikal bir milli liderdi.

İttihat ve Terakki ile Çatışma: Kürtlerin "Kader" Okuması 1913 yılı, Mir'in kariyerinde büyük bir kırılma noktasını temsil eder. Tarihçiler bu dönemi, Lozan Antlaşması öncesindeki "Kürt-Türk kader birliğinin" ya da ayrışmasının en kritik evresi olarak tanımlar. Balkan Savaşları'ndaki ağır yenilginin ardından Abdurrezzak, devletin dağılma sürecine girdiğini ve İstanbul'u korumak adına Kürtlerin kurban edileceğini fark etti.

"Temel Çelişki"yi teşhis eden tek Mîr oydu; Osmanlı Devleti'nin artık Kürtlere karşı sorumluluklarını yerine getirmediğini, aksine onları kaybedilen savaşlarda birer "savaş yakıtı" olarak kullandığını gördü. 1913 sonbaharında, Osmanlı'yı Altı Vilayet'ten (Van, Bitlis, Erzurum, Sivas, Harput ve Diyarbakır) feragat etmeye zorlayan ve buralarda bir Ermeni devleti kurulmasını öngören uluslararası bir plana karşı uyarıda bulunan tarihi bir mektup kaleme aldı. Osmanlıların, Türk merkezini ayakta tutabilmek için Kürtlerin fiziksel varlığını pazarlık konusu yapacağını vurguladı.

Mücadele Cepheleri ve "İrşad Komitesi"nin Kuruluşu: Mayıs 1913'te Mîr Abdurrezzak, Erzurum'da gizli bir

kongreye başkanlık etti ve bu kongreden "İrşad Komitesi" doğdu. İşte bu noktada, çelişkileri yönetme konusundaki dehası ortaya çıkmaya başladı:

Rus Ekseni'nin Kurulması: Mîr, başta Molla Selim (Bitlisi) ve Şeyh Abdusselam Barzanî olmak üzere bazı din adamlarını yanına çekmeyi başardı. Onları, İngiltere'nin Osmanlı merkezini ve Ermeni ittifakını desteklediğine, buna karşılık Rusya'nın Kürt otonomisinin (özerkliğinin) tek garantörü olabileceğine ikna etti.

Bitlis Ayaklanması (1914): Mîr, bu ayaklanmanın lojistik ve siyasi hazırlıklarına büyük katkı sağladı. Askeri harekata Molla Selim liderlik etse de, Abdurrezzak bu kalkışmaya Rus desteği sağlamaya çalışan diplomatik motor güçtü. Bu dönemde Mîr, İngiliz yanlısı diğer Kürt liderlerle iç muhalefet ve çatışmalar yaşadı.

"Hoy" Faaliyetleri ve Milli Bilincin İnşası: İran'ın Hoy kentinde "Cihan-dani" (Bilgi Dünyası) cemiyetini kurdu ve ilk modern Kürt okulunu açtı. Amacı sadece eğitim vermek değil, gelecekteki Kürt devletini yönetebilecek kadrolar

yetiştirmekti. Milli kimliğin ancak kültürel ve eğitimsel bağımsızlıkla tamamlanacağına inanarak, Kürt dilinin bilimsel kurallarını belirlemek üzere Rusya'dan dil bilimciler gönderilmesini talep etti.

Birinci Dünya Savaşı: Diplomasiden "Kanlı Tuzak"a 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle bölge, Abdurrezzak'ın anılarında "Kanlı Tuzak" olarak nitelendirdiği büyük bir kaosun içine sürüklendi.

Varlık Mücadelesi: Mîr, İttihat ve Terakki hükümetinin 1908-1911 yılları arasında uyguladığı "Kürtlerin silahsızlandırılması" politikalarına karşı uyarılarda bulundu. Bu politikayı, Kürtlerin soykırıma uğratılması veya tehcir edilmesi (sürgün edilmesi) için yapılan bir hazırlık olarak değerlendirdi.

Barzan İttifakı: Urmiye ve Tiflis'e kaçan Şeyh Abdusselam Barzanî ile koordinasyon sağladı. Birlikte, İttihat ve Terakki'ye karşı Rus desteğiyle birleşik bir Kürt cephesi inşa etmeye çalıştılar.

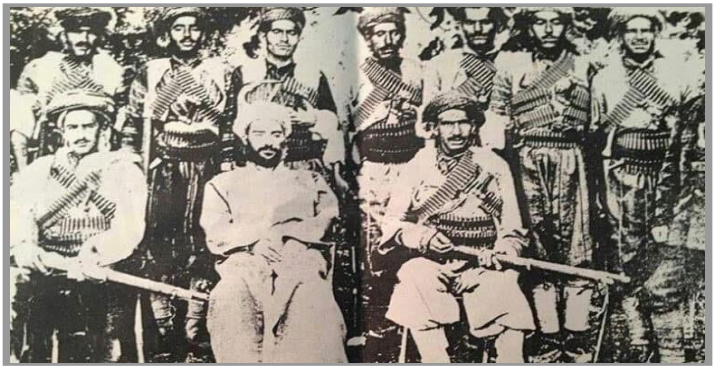

Kürt Lider Şeyh Abdusselam Barzanî
(II) Muhammed'in oğlu ve Abdusselam el-Barzanî'nin torunu olan Kürt lider Şeyh Abdusselam, 1887 yılında Barzan köyünde doğmuştur. 1903 yılında babası Şeyh Muhammed'in vefatının ardından BarzanîAşireti'nin liderliğini devralmıştır. (Kendisi, Başkan Mesud Barzanî'nin babası olan Kürt lider Molla Mustafa Barzanî'nin ağabeyidir.)

Bitlis Valiliği (1917): Rus ilerleyişinin ardından Mîr, Bitlis Valisi olarak atandı. Bu makamı yeni bir siyasi gerçeklik inşa etmek için kullanmaya çalıştı. Ancak 1917 Bolşevik Devrimi ve Rusların ani geri çekilişi, Mir'i ve cephesini Osmanlı intikamı karşısında tek başına ve korumasız bıraktı.

Trajik Son: Musul'da İdam: Rus cephesinin çöküşünden sonra Mîr, Osmanlı istihbarat birimlerinin hedefi haline geldi. 1918 yılında Revanduz yakınlarında bir pusuda yakalanarak Musul'a götürüldü. Orada, iktidarın onun diplomatik dehasından duyduğu endişeyi yansıtan bir kararla, "düşmanla iş birliği yapmak ve ayrı bir yapı kurmak" suçlamasıyla idam edildi. Abdurrezzak, daha sonra Kürdistan'ı Lozan'da parçalayacak olan "karanlık oda anlaşmalarının" uygulanmasını engellemeye çalışırken can verdi.

Tarihi Miras Mîr Abdurrezzak, arkasında daha sonra "Işık Lekesi" (Bîrhatinên min) adıyla bilinecek olan anılarını bıraktı. Bu belge, onu Rus ajanı gibi göstermeye çalışan iddiaların asılsızlığını ortaya koymuş; büyük güçlerin halkların kaderiyle oynadığı bir dönemde onun sadece "Kürt varlığının menfaatini" aradığını kanıtlamıştır.

Anıları, hem Kürt özeleştirisi yapma konusundaki nadir cesaretiyle hem de Osmanlı'nın Kürt-Ermeni çatışmasını her iki tarafı zayıflatmak için nasıl kullandığını ifşa etmesiyle öne çıkar.

Kaynakça:

[1] Celîl, Celîlê. *Modern Çağda Kürt Hareketi*. Çeviri ve Tahkik: Memduh Azzam, Dar al-Farabi. (Kürt milli hareketinin modern dönemdeki gelişimini ve Abdürrezzak Bey'in rolünü ele alır).

[2] Celîl, Celîlê. *Muzekirên Ebdulrezaq Bedirxan* (Abdürrezzak Bedirxan'ın Anıları). Şana Yayınları. (Mir'in kendi kaleminden çıkan en temel birincil kaynaktır).

[3] Cemmo, Hüseyin. *Bolşevik Devrimi ve Kürt-Türk İttifakları: Lozan Öncesi Belgeler Üzerine Bir Çalışma*. Kürt Araştırmaları Merkezi

Yayınları. (1917 sonrası diplomatik kırılmaları ve Rusya ile ilişkileri analiz eder).
[4] Tevfik, Hogir Tahir. *Kürtler ve Ermeni Meselesi 1877-1920*. Akademik Tarih Çalışması, Duhok Üniversitesi.(Mir'in Altı Vilayet konusundaki uyarılarını ve Kürt-Ermeni dengesindeki yerini inceler).
[5] McDowall, David. *A Modern History of the Kurds* (Kürtlerin Modern Tarihi). I.B. Tauris. (Genel tarih perspektifinde Bedirxanilerin ve Abdürrezzak'ın siyasi ağırlığını değerlendirir).
[6] Henning, Barbara. *Narratives of the History of the Ottoman-Kurdish Bedirxani Family in Imperial and Post-Imperial Contexts: Continuities and Changes* (İmparatorluk ve İmparatorluk Sonrası Bağlamda Osmanlı-Kürt Bedirxani Ailesi Tarihi Anlatıları: Süreklilikler ve Değişimler). University of Bamberg Press. (Ailenin nesiller boyu geçirdiği dönüşümü en kapsamlı şekilde sunan güncel akademik kaynaktır).

Leyla Bedirxan: Dünya Sahnelerinde Bir Kürt Dans Prensesi

Kökleri ve Aristokrat Yetişme Tarzı: Leyla Bedirxan, 1908 yılında (bazı kaynaklar 1903 tarihini işaret eder) Konstantinopolis'te (İstanbul) doğdu. Kendisi, seçkin bir Kürt diplomat ve direnişçisi olan Mîr Abdurrezzak Bedirxan'ın kızıdır. Annesi ise, babasının Avrupa'daki diplomatik görevi sırasında tanıştığı Avusturyalı Henrietta Hornik'tir. Leyla, ailesini kuşatan siyasi koşullar ve babasının sürgün edilmesi nedeniyle hareketli bir çocukluk geçirdi; bu durum onun annesiyle birlikte önce Mısır'a, ardından İsviçre ve Avusturya'ya taşınmasına neden oldu.

Sanatsal Oluşum ve Profesyonellik: Leyla, sanata olan tutkusuna çok genç yaşta başladı; İsviçre ve Almanya'nın en saygın Avrupa okullarında dışavurumcu dans ve bale eğitimi aldı. Onun dansı sadece gösterişli hareketlerden ibaret değildi; aksine Batının klasik teknikleri ile Uluslararası Çıkış: Profesyonel kariyerine 1920'li yıllarda başlayan Leyla, Avrupa'nın en önemli başkentlerinde turnelere çıktı.

"La Scala" Sahnesi (1932): İtalya'nın Milano kentindeki dünyaca ünlü "La Scala" tiyatrosunda sahne alan Doğu/Kürt kökenli ilk dansçı olarak tarihe geçti. Burada "Belkis, Regina di Saba" (Saba Melikesi Belkıs) balesinde rol aldı.

Amerika Birleşik Devletleri Yolculuğu (1931): New York'ta gösteriler sundu. New York Halk Kütüphanesi arşivleri, onun "Town Hall"daki performanslarını "The Princess Bederkhan" (Prenses Bedirxan) adıyla belgelemektedir.

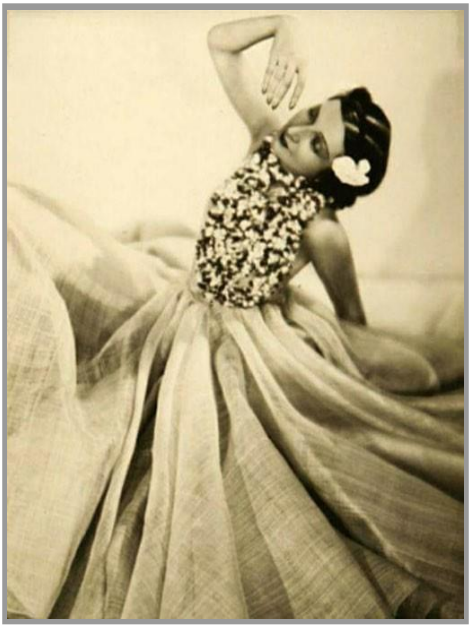

Leyla’nın Sahnesinde Kürt Kimliği: Leyla, tüm dünya turnelerinde ve gösteri afişlerinde "Kürt Prensesi" unvanını kullanmaktaki kararlılığıyla öne çıkmıştır. Kürt ve Doğu halk folklorundan ilham alan danslarını, modern bir sanat anlayışıyla yeniden yorumlayarak sunmaya büyük özen göstermiştir. Gösterileri şu gibi tematik tabloları içermekteydi:

- Yılan Dansı (Raks-ı Mîr)
- Kadim dini ritüellerden (Zerdüştlük) ilham alan baleler
- Kürt halkının acılarını ve dağ yaşamını somutlaştıran dışavurumcu sahneler

Princess Dancer Reflects

The last of a long line of Kurd princesses poses for her own approval in her New York hotel suite. She is the Princess Leila Bederkhan, granddaughter of the last Emir of Kurdistan, here on her first visit and is shown wearing the costume she uses in presenting the oriental dance interpretations for which she is noted.

Evliliği ve Son Yılları: Leyla, Paris'te Fransız ressam ve fotoğrafçı Henri Touache ile evlendi ve bu evlilikten tek kızı Nevin dünyaya geldi. Paris'e yerleşen Leyla, burada bir dans okulu kurdu. 1986 yılındaki vefatına kadar sanatsal ve eğitsel faaliyetlerini sürdürdü. Cenazesi Paris'teki Bobigny Mezarlığı'na defnedildi.

Kaynakça:
[1]Safiye, Leyla. Searching for Leyla: The Kurdish Princess of Dance (Leyla'nın İzinde: Kürt Dans Prensesi). Avesta Yayınları
[2]Özoğlu, Hakan. Kurdish Notables and the Ottoman State (Kürt No- tablları ve Osmanlı Devleti). State University of New York Press
[3]New York Halk Kütüphanesi (NYPL) Arşivleri: Jerome Robbins Dans Bölümü. "The Princess Bederkhan", Town Hall, 1931
[4]Teatro alla Scala Arşivleri: "Belkis, Regina di Saba", 1932
[5]Kurdistan Chronicle: "Leyla Bedir Khan and the Liberation of Dance" (Leyla Bedirxan ve Dansın Özgürleşmesi)
[6]Kurdipedia: "Leyla Ebdulrezaq Bedirxan"

Cizre Botan mirlerinin soyu, Kürdistan coğrafyasının geniş bölgelerine ve ötesine yayılmış, birçok yerde belirgin bir varlık göstermişlerdir. Bu soyun bir kısmı bağımsız aşiretler oluştururken, diğerleri Kürt toplumu içinde aileler ve kabileler şeklinde dağılmıştır. Bu ailelerin taşıdığı unvanlar arasında "Bedirxan", "Dinar", "Çınar" ve benzerleri yer almaktadır. Bu aileler ve kabileler, köklü miraslarına ve medeniyet miraslarına bağlı kalarak kültürel ve sosyal değerlerini korumuş, nesiller boyu Kürt kimliğinin muhafazasına katkıda bulunmuşlardır.

Bu soyun temsilcileri; Erbil, Zaho ve Güney Kürdistan'ın diğer bölgeleri ile Kuzey Kürdistan'daki Van ve Amed (Diyarbakır) gibi illerde geniş bir dağılım göstermektedir. Ayrıca İran'daki Doğu Kürdistan bölgelerinde, Batı Kürdistan'da (Suriye) Urfa ve Suruç çevrelerinde, Şam'da, Mısır'da ve Fransa gibi bazı Avrupa ülkelerinde de yaşamaktadırlar. Bu mübarek soyun varlığı sadece yukarıda zikredilen bölgelerle sınırlı olmayıp, daha pek çok bölgeye yayılmıştır.

Bu nesil, Cizre Botan mirlerinin soyundan gelmektedir ve şu kolları içermektedir: Mîr İzzeddin Ahmed ve kardeşi Mîr Seyfeddin'in (M. 783-785) soyu, Mîr İbrahim'in oğlu Mîr Şeref'in soyu, Mîr İbrahim'in oğlu Kak Muhammed'in soyu, Mîr İbrahim oğlu Mîr Bedir oğlu Mîr Muhammed'in soyu,Mîr İbrahim oğlu Mîr Bedir oğlu Mîr Şeref'in soyu ve Şah Ali oğlu Mîr Muhammed oğlu Süleyman Bey'in soyu. Ayrıca bu silsile; Han Abdal'ın (Mîr Abdal Bey) çocuklarını da kapsar; bunlar arasında Mîr Nasır, Mîr Muhammed, Şah Ali ve Mîr Şeref (ki Bedirxan ailesi onun soyundandır) ile diğer evlatlar bulunmaktadır.

Nesli tükenen bazı kollar arasında ise Şah Ali oğlu Kak Muhammed oğlu Mîr Aziz'in soyu ve Şah Ali oğlu Bedir Bey oğlu Mîr Muhammed oğlu Sultan Muhammed'in soyu yer almaktadır.

Bu soydan gelen aşiret ve ailelerin farklı bölgelerdeki geniş ve çeşitli dağılımı göz önüne alınarak, kitabın gelecek bölümlerinde bu aşiretlerin tarihine, dağılımına ve Kürt kimliğinin inşasındaki etkilerine ışık tutmak amacıyla özel bir bölüm ayrılacaktır.

حكام الاكراد لجزيرة بوتان

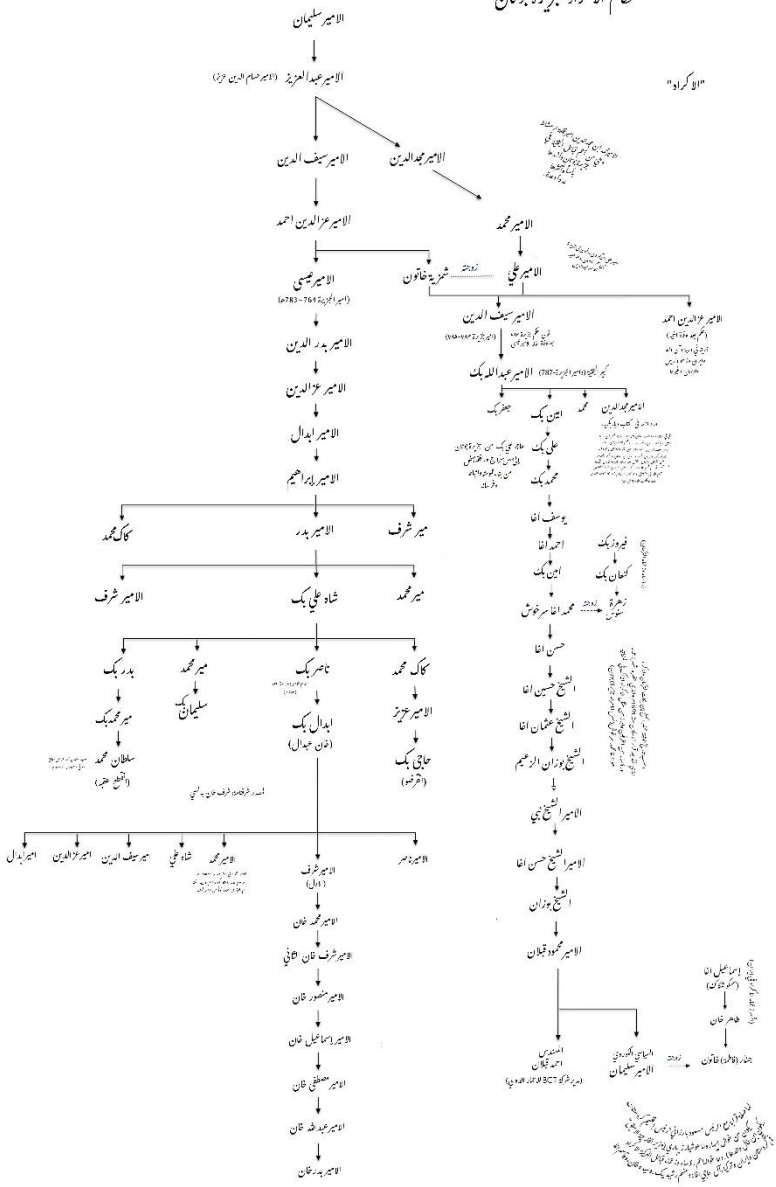

BEŞİNCİ BÖLÜM

Cizre Botan Önderleri: Kadim Devirlerden Modern Çağın Öncülerine Edebiyat ve Siyasetin Dehaları

Cizre Botan, çağlar boyunca ilim ve irfanın bereketli bir yurdu, fikir ve edebiyat okullarının parladığı bir merkez olmuştur. Bilginin vazgeçilmez bir azık sayıldığı dönemlerde, buradan bilinci ve farkındalığı kendilerine şiar edinmiş alimler, edipler ve şairler yetişmiştir. Bu topraklarda kültürel hareketlilik zirveye ulaşmış; halkın manevi ve fikri kimliğinin şekillenmesinde kilit roller üstlenen şahsiyetler bu iklimde filizlenmiştir.

Bu kültürel üretim, herhangi bir etnik köken, mezhep veya dinin tekelinde olmamıştır. Aksine Botan'da farklı enerjiler tek bir potada erimiştir. Kürt alim ve edebiyatçıların yanı sıra, bölgenin ilmi ve kültürel mirasının inşasına katkıda bulunan Süryani ve diğer inançlardan kanaat önderleri de öne çıkmış; birlikte eksiksiz bir medeniyet tablosu oluşturmuşlardır.

Bu bölümde; Kürt ve genel olarak Şark hafızasında derin izler bırakmış, bu toprakların zenginliğine, çeşitliliğine ve asaletine tanıklık eden Botanlı seçkin alim, edip ve şairleri mercek altına alıyoruz.

Buna ek olarak, çağdaş Kürt siyasetinin seyrinde önemli roller üstlenmiş; gerek yerel gerekse uluslararası düzeyde Kürt siyasi yaşamının gelişimine belirgin katkılarda bulunmuş modern siyasi ve parlamenter şahsiyetleri de inceliyoruz.

Cizre Botan'ın En Ünlü Edip ve Şairleri

Ahmed el-Cezerî (Melayê Cizîrî): Klasik Kürt Şiir Okulunun Kurucusu

Molla Ahmed el-Cezerî, klasik Kürt edebiyatının en seçkin simalarından biri ve 16. yüzyıl tasavvuf şiirinin öncülerinden kabul edilir. Şiiri, tasavvufi sembolizm ile felsefi tasviri birleştirmesiyle öne çıkar; İslam kültürü ile Kürt estetik düşüncesi arasında bir köprü vazifesi görmüştür. [142][143]

Yetişmesi ve Tarihsel Arka Planı

Ahmed el-Cezerî, 1570 yılı dolaylarında Kürdistan'ın ilim merkezi olan Cizre BotanMîrliği'nin altın çağında dünyaya geldi. [144] Din ve dil ilimlerini buradaki medreselerde tahsil etti; dönemin alimlerinden fıkıh, mantık ve nahiv (gramer) dersleri aldı. [145]Daha sonra Şam, Bağdat ve Kahire

---

142 Blau, Joyce. "JAZIRI, Sheikh Ahmad" (El-Cezerî, Şeyh Ahmed). *Encyclopaedia Iranica* (İran Ansiklopedisi), Cilt 14, Tahran, 2008. (Bu kaynak, الجزيري'nin Doğu edebiyatındaki yerini ve eserlerinin felsefi derinliğini akademik bir perspektifle sunar).

143 *Dîvâna Melayê Cizîrî* (Molla Ahmed el-Cezerî Divanı). Tahkik: Şarkiyatçı Hartmann, Berlin. (20. yüzyılın başlarında yapılan ilk taş baskı edisyonudur; eserin orijinal metnine sadık kalınarak hazırlanan en önemli Avrupa kaynaklı çalışmalardan biridir).

144 Blau, Joyce. "JAZIRI, Sheikh Ahmad" (El-Cezerî, Şeyh Ahmed). *Encyclopaedia Iranica* (İran Ansiklopedisi), Cilt 14, Tahran, 2008. (Bu kaynak, الجزيري'nin Doğu edebiyatındaki yerini ve eserlerinin felsefi derinliğini akademik bir perspektifle sunar).

145 *Dîvâna Melayê Cizîrî* (Molla Ahmed el-Cezerî Divanı). Tahkik: Şarkiyatçı Hartmann, Berlin. (20. yüzyılın başlarında yapılan ilk taş baskı edisyonudur; eserin orijinal metnine sadık kalınarak hazırlanan en önemli Avrupa kaynaklı çalışmalardan biridir).

gibi merkezlere seyahat ederek buralarda tasavvuf düşüncesinden ve Fars edebiyatından derinden etkilendi. [146]

Bu bilimsel yolculuklar, onun çok dilli felsefi vizyonunun oluşmasında temel itici güç olmuştur.

İkinci olarak: Divan ve Sanatsal Üslup Molla Ahmed el-Cezerî'nin Divanı, şairden günümüze ulaşan en temel edebi eserdir. Klasik Kurmancî Kürtçesi ile kaleme alınan bu eser, derin bir ruhani tecrübeyi yansıtan şiirlerden oluşur. [147][148]

Şiirlerinde, Fars şiirinin aruz vezni etkisi ve Tanrı ile bütünleşmeyi (Vahdet-i Vücud) ifade etmek için kullanılan "İlahi Aşk Şarabı" ve "Ezeli Nur" gibi metafizik sembollerin kullanımı açıkça görülür. [149][150]

Araştırmacı Abdurrahman Adak'a göre Cezerî; "Standart bir edebi dille yazılmış olan tasavvufi Kürt şiirinin gerçek kurucusudur." [151]

---

146 Seccâdî, Alaeddin. *Kürt Edebiyatı Tarihi* (Mêjûyî Edebî Kurdî). Bağdat: Irak Hükümet Matbaası, 1952. (Kürt edebiyatı üzerine yazılmış en köklü eserlerden biri olup, الجزيري'yi klasik dönemin zirve noktası olarak tanımlar).

147 *Dîwâna Melayê Cizîrî*. Tahkik: Şarkiyatçı Hartmann, Berlin. (20. yüzyılın başlarında hazırlanan ilk taş baskı edisyon).

148 Şakely, Ferhad. Mela Ehmedê Cezîrî Şiirinde Dil ve Üslup. Süleymaniye Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2024. (Bu çalışma, يەزنجلا' nin dilsel dehasını ve modern Kürt edebiyatı üzerindeki etkisini güncel bir perspektifle inceler).

149 Blau, Joyce. "JAZIRI, Sheikh Ahmad". *Encyclopaedia Iranica*, Cilt 14, Tahran, 2008

150 Şakely, Ferhad. *Mela Ehmedê Cezîrî Şiirinde Dil ve Üslup*. Süleymaniye Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2024. (Bu çalışma, الجزيري'nin dilsel dehasını ve modern Kürt edebiyatı üzerindeki etkisini güncel bir perspektifle inceler).

151 Adak, Abdurrahman; Acar, Hayrullah; Ayak, Yakup. *Mellayê Cizîrî Bibliyografyası*. Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Türkiye, 2017. (Bu kaynak, ملاي جزيري hakkında şimdiye kadar yapılmış tüm çalışmaları derleyen en kapsamlı akademik rehberdir).

Dil ve Şiirsel Yapı

Cezerî, şiir kurgusunda diğer dillerin vezin ve kafiye sistemlerinden yararlanmış olsa da, sembolik imgeler bakımından oldukça zengin ve akıcı bir Kürtçe kullanmıştır.

Alaeddin Seccâdî, onun dilini "Fars tasavvufunun derinliği ile Kürt vicdanının ve duygusunun güzelliğini birleştiren bir dil" olarak tanımlar.[152] Ayrıca, insan ve varlık arasındaki ilişkiyi tasvir etmek için kozmik ve doğal mecazlar kullanmış; böylece şiirlerini metafizik sembollerle örülü bir evrene dönüştürmüştür. [153]

Kürt Şiiri Üzerindeki Etkisi

Ehmedê Xanî (Ahmet Hani), Feqiyê Teyran ve Nalî gibi birçok halef Kürt şairi onun şiirlerinden etkilenmiş ve onu yazılı Kürt şiirinin manevi babası olarak kabul etmişlerdir. [154][155] Divanı, 19. yüzyıla kadar klasik Kürt edebiyatının

---

152 Seccâdî, Alaeddin. *Kürt Edebiyatı Tarihi* (Mêjûyî Edebî Kurdî). Bağdat: Irak Hükümet Matbaası, 1952. (Bu klasik eser, Cezerî'nin dilindeki estetik ve ruhani derinliği analiz eden en önemli kaynaklardan biridir).

153 Şakely, Ferhad. *Mela Ehmedê Cezîrî Şiirinde Dil ve Üslup*. Süleymaniye Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2024. (Cezerî'nin şiirindeki sembolizm ve kozmik mecazların modern dilbilimsel çözümlemesini sunar).

154 *Dîvâna Melayê Cizîrî*. Tahkik: Şarkiyatçı Hartmann, Berlin. (20. yüzyılın başlarındaki ilk taş baskı edisyon; klasik şiir yapısının korunması açısından birincil referanstır).

155 Adak, Abdurrahman; Acar, Hayrullah; Ayak, Yakup. *Mellayê Cizîrî Bibliyografyası*. Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Türkiye, 2017. (Şairin sonraki nesiller üzerindeki etkisini ve edebi mirasını belgeleyen en kapsamlı bibliyografik çalışmadır).

şekillenmesinde temel bir dilsel ve sanatsal referans kaynağı olarak kalmıştır.[156][157]

Vefatı ve Kültürel Mirası

Molla Ahmed el-Cezerî, 1640 yılı dolaylarında doğum yeri olan Cizre Botan'da vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir. Günümüzde Kürdistan'da hem kültürel hem de dini bir sembol olarak kabul edilen Cezerî'nin metinleri, Kürt ve Arap üniversitelerinde karşılaştırmalı edebiyat dersleri kapsamında okutulmaktadır. [158][159]

Molla Ahmed el-Cezerî'nin şiirleri üzerine yapılan çalışmalar, onun sadece dini bir şair olmadığını; aksine estetik ile ruhu harmanlayan edebi bir ekolün kurucusu olan bir düşünür olduğunu ortaya koymaktadır. O, Kürt dilini bilginin taşıyıcısı haline getirmiş; klasik Kürt edebiyatının köklerini,

---

156 Şakely, Ferhad. *Mela Ehmedê Cezîrî Şiirinde Dil ve Üslup*. Süleymaniye Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2024. (Cezerî'nin şiirindeki sembolizm ve kozmik mecazların modern dilbilimsel çözümlemesini sunar).

157 Adak, Abdurrahman; Acar, Hayrullah; Ayak, Yakup. *Mellayê Cizîrî Bibliyografyası*. Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Türkiye, 2017. (Şairin sonraki nesiller üzerindeki etkisini ve edebi mirasını belgeleyen en kapsamlı bibliyografik çalışmadır).

158 Blau, Joyce. "JAZIRI, Sheikh Ahmad". *Encyclopaedia Iranica*, Cilt 14, Tahran, 2008. (Cezerî'nin evrensel edebi değerini ve Doğu klasiklerine etkisini belgeleyen uluslararası referans).

159 Adak, Abdurrahman; Acar, Hayrullah; Ayak, Yakup. *Mellayê Cizîrî Bibliyografyası*. Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Türkiye, 2017. (Dünya çapında Cezerî üzerine yapılmış tüm yayınları ve akademik tezleri listeleyen kapsamlı bibliyografya).

bağımsız bir dilsel ve fikri kimliğe sahip bir edebiyat olarak sağlamlaştırmıştır [160][161][162][163][164].

Kürt Şair ve Filozof Ahmed-i Hanî (Ehmedê Xanî)

Yetişmesi ve Hayatı

Ahmed-i Hanî, Kürt düşünce ve edebiyat tarihinin en seçkin simalarından biri kabul edilir. Hicri 1061 / Miladi 1650 yılları dolaylarında Hakkari bölgesinde doğmuş olsa da, ömrünün büyük bir kısmını edebiyat veriminin zirveye ulaştığı ve dünyaca ünlü "Mem û Zîn" destanını kaleme aldığı Botan Mîrliği sınırları içerisinde geçirmiştir.[165] Hanî, bizzat

---

160 Blau, Joyce. "JAZIRI, Sheikh Ahmad". *Encyclopaedia Iranica*, Cilt 14, Tahran, 2008. (Cezerî'nin evrensel edebi değerini ve Doğu klasiklerine etkisini belgeleyen uluslararası referans).

161 *Dîvâna Melayê Cizîrî*. Tahkik: Şarkiyatçı Hartmann, Berlin. (Eserin Avrupa'daki ilk bilimsel neşri ve taş baskı kaydı).

162 Seccâdî, Alaeddin. *Kürt Edebiyatı Tarihi* (Mêjûyî Edebî Kurdî). Bağdat: Irak Hükümet Matbaası, 1952. (Kürt edebiyatının gelişimini ve Cezerî'nin bu gelişimdeki kurucu rolünü analiz eden temel eser).

163 Şakely, Ferhad. *Mela Ehmedê Cezîrî Şiirinde Dil ve Üslup*. Süleymaniye Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2024. (Şairin dilsel mirasını modern linguistik metotlarla inceleyen en güncel akademik çalışma).

164 Adak, Abdurrahman; Acar, Hayrullah; Ayak, Yakup. *Mellayê Cizîrî Bibliyografyası*. Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Türkiye, 2017. (Dünya çapında Cezerî üzerine yapılmış tüm yayınları ve akademik tezleri listeleyen kapsamlı bibliyografya).

165 Şerefhan Bitlisî (Müstensih notlarıyla genişletilmiş) – *Şerefname* (Tahkikli Baskı). Tahkik: Abdülkadir Bender, Tahran, 1972. (Tahkik notlarında Ahmed-i Hanî'nin Cizre Botan'da, Mîr İzzeddin'in sarayında kaldığı ve ünlü "Mem û Zîn" destanını orada kaleme aldığı belirtilir). / İbrahim Ahmed

"Mem û Zîn" destanının mukaddime kısmındaki beyitlerde doğum yılını açıkça zikretmiştir.[166]

Hanî, şaheseri "Mem û Zîn"i Hicri 1105 / Miladi 1693 yılı civarında tamamlamış ve Hicri 1119 / Miladi 1707 yılında vefat etmiştir.[167] Genç yaşlarından itibaren ana dili Kürtçenin yanı sıra Farsça ve diğer dillerde, ayrıca İslamî ilimlerde derinleşmesiyle tanınmıştır. Hayatının önemli bir kısmını bugün Doğubayazıt olarak bilinen Bayezid'deki medreselerde müderrislik (öğretmenlik) yaparak geçirmiştir. [168]

Fikri ve Tarihi Ortam

Hanî, Botan Mîrliği ve diğer Kürt mîrliklerinin Osmanlı ile Safevi yönetimleri karşısında gerilemeye başladığı, siyasi açıdan çalkantılı bir dönemde yaşamıştır. Bu durum onun fikri vizyonunu derinden etkilemiştir. Hanî, "Mem û Zîn"in mukaddimesinde "ulusu birleştirecek bir Kürt hükümdarın"

– *Klasik Kürt Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*, Süleymaniye, 1979. ("Ahmed-i Hanî, hayatının büyük bir kısmını Botan mirlerinin himayesinde, Mem û Zîn'i yazmaya teşvik eden yüksek bir ilmi çevrenin bulunduğu Cizre Botan'da geçirmiştir").

166 Hanî, Ahmed. *Mem û Zîn*. Tahkik ve Çeviri: Muhammed Emin Zeki, Kürdistan Matbaası, Bağdat, 1936.(Destanın modern dönemdeki en önemli tahkiklerinden biri olup şairin biyografisine dair temel veriler sunar).

167 Chyet, Michael L. *And a Thornbush Sprang Up Between Them: Studies on Mem û Zîn, the Kurdish Romance* (Ve Aralarında Bir Diken Bitti: Kürt Romanı Mem û Zîn Üzerine Çalışmalar). Doktora Tezi, Kaliforniya Üniversitesi – Berkeley, 1991. (Eserin edebi yapısı ve Kürt kimliği üzerindeki etkisini inceleyen en kapsamlı batılı akademik çalışmalardan biridir).

168 Khayat, Farhad. *Klasik Kürt Edebiyatı Üzerine Çalışmalar*. Erbil Üniversitesi Matbaası, 2005. (Hanî'nin klasik edebiyat içerisindeki konumunu ve dilsel dehasını analiz eder).

yokluğundan duyduğu üzüntüyü dile getirir; bu da onun ileri düzeydeki dilsel ve kültürel bilincini yansıtır.[169][170]

Araştırmacı Michiel Leezenberg, akademik çalışmasında Hanî'nin edebiyat dilini modern anlamda siyasi bir milliyetçilikten ziyade, kolektif bir dilsel ve kültürel bilinç yaratma aracı olarak kullandığını savunur.[171]

Edebi ve İlmi Eserleri

A. Mem û Zîn Bu destan, Hanî'nin fikri ve edebi üretiminin zirvesi kabul edilir. Yaklaşık 2650 beyitten oluşan eser, Farsça "Mesnevi" tarzında ve Kurmancî Kürtçesi ile

169 Hanî, Ahmed. *Mem û Zîn*. Tahkik ve Çeviri: Muhammed Emin Zeki, Kürdistan Matbaası, Bağdat, 1936.(Modern dönemdeki ilk ve en prestijli tahkiklerden biri olup eserin edebi değerini bilimsel bir zemine oturtmuştur).

170 Hanî, Ahmed. *Mem û Zîn* (Mukaddimeyi içeren orijinal Kürtçe metin). Paris Kürt Enstitüsü Kütüphanesi'nde korunan el yazması nüshası (MS BNK/97). (Bu el yazması, Hanî'nin özgün dil kullanımını ve siyasi mukaddimesini en saf haliyle sunan nadide bir arşiv belgesidir).

171 Leezenberg, Michiel. "Dil, Krallık ve Milliyetçilik: Ahmed-i Hanî'nin Mem û Zîn Eserindeki Belirsiz Siyaset". *Journal of Kurdish Studies* (Kürt Çalışmaları Dergisi), Cilt 7, Sayı 1, 2019. (Hanî'nin modern milliyetçilik öncesi dil bilincini ve siyasi vizyonunu modern sosyal bilimler ışığında analiz eden güncel bir makaledir).

kaleme alınmıştır. Michael Chyet, *"And a Thornbush Sprang Up Between Them"* (Ve Aralarında Bir Diken Bitti) adlı çalışmasında bu eseri şöyle değerlendirir:

Klasik edebiyat ile Kürt sözlü geleneğini harmanlayan eşsiz bir eser olarak nitelendirilir.[172][173]Hikâye, "Mem" ve "Zîn" arasındaki aşkı konu alsa da, salt bir lirik anlatımın ötesine geçerek halk ile vatan arasındaki ilişkinin sembolü haline gelir. Bu sembolizmde Mem Kürt halkını, Zîn Kürdistan'ı, Beko (Bekir) ise milleti birbirine düşüren ve parçalayan karanlık güçleri temsil eder.[174][175]

B. Nûbihara Biçûkan (Küçüklerin İ: Hanî'nin çocuklara Kur'an kavramlarını ve kelimelerini Kürtçe tercümeleriyle öğretmek amacıyla manzume (şiir) şeklinde kaleme aldığı eğitici bir kitaptır. Bu eser, onun Kürt dili ile dini eğitimi birleştirme konusundaki vizyonunu ve çocuk eğitimine verdiği önemi gösterir [176].

C. Eqîdeya Îmanê (İman Akidesi): İslam akidesinin temel rükünlerini konu alan manzum bir eserdir. Bu çalışma, Hanî'nin dini kültürünün derinliğini ve din ile edebiyatı nasıl bir uyum içerisinde harmanladığını kanıtlar [177].

Felsefi Düşünce ve Tasavvuf

Hanî, tasavvuftan ve klasik İslam felsefesinden derinden etkilenmiştir. "Mem û Zîn"adlı eserinde; vahdet (birlik), nur

---

172 Chyet, Michael L. *And a Thornbush Sprang Up Between Them: Studies on "Mem û Zîn", the Kurdish Romance*(Ve Aralarında Bir Diken Bitti: Kürt Romanı "Mem û Zîn" Üzerine Çalışmalar). Doktora Tezi, Kaliforniya Üniversitesi – Berkeley, 1991

173 Chyet, Michael L. *Kurdish Literature and Oral Tradition* (Kürt Edebiyatı ve Sözlü Gelenek). Routledge Yayınları, 2002

174 Hanî, Ahmed. *Mem û Zîn* (Mukaddimeyi içeren orijinal Kürtçe metin). Paris Kürt Enstitüsü Kütüphanesi el yazması nüshası (MS BNK/97)

175 Hassanpour, Amir. *Nationalism and Language in Kurdistan 1918–1985* (Kürdistan'da Milliyetçilik ve Dil 1918–1985). Edwin Mellen Press, 1992

176 Ahmed, Mariwan. *Ahmed-i Hanî'nin Eserlerinde Dini ve Dilsel Boyutlar*. Kürt Miras Kurumu, Duhok, 2014

177 (Önceki kaynağın aynısı)

ve ilahi aşk gibi kavramlar öne çıkar. Bu kavramlarda, Mevlâna Celaleddîn-i Rûmî gibi isimlerle temsil edilen Fars irfan okulunun sembollerinden izler görülür. [178]

Ancak Hanî, bu kavramları sembolik bir Kürt ulusal kalıbına dökmüştür; öyle ki onda ilahi aşk, vatan ve özgürlük aşkıyla iç içe geçmiştir.[179][180] Tasavvuf ile dil bilincinin bu sentezi, Hanî'yi Kürt düşünce tarihinde eşsiz bir model haline getirmiştir.[181]

Edebi Üslup ve Dil

Hanî, şiirlerinde oldukça akıcı, terkip ve mecazlar bakımından zengin bir Kurmancî Kürtçesikullanmıştır. Dilinde; Farsça ve Arapça etkileri, Kürt gündelik yaşamına ait özgün sözcüklerle harmanlayarak yüksek bir edebi estetik oluşturmuştur.[182][183]

Michael Chyet, karşılaştırmalı çalışmasında Hanî'nin halk hikâyesini yüksek edebi temeller üzerine yeniden inşa ettiğini ve titiz bir dil mühendisliğiyle bu eseri ölümsüz bir

178 Al-Ani, Khalid. *Klasik Kürt Şiirinde Tasavvuf ve Sembolizm*. Musul Üniversitesi Matbaası, 1988

179 Hassanpour, Amir. *Nationalism and Language in Kurdistan 1918–1985* (Kürdistan'da Milliyetçilik ve Dil 1918–1985). Edwin Mellen Press, 1992

180 Chyet, Michael L. *And a Thornbush Sprang Up Between Them: Studies on "Mem û Zîn", the Kurdish Romance*. Doktora Tezi, Kaliforniya Üniversitesi – Berkeley, 1991

181 Leezenberg, Michiel. "Dil, Krallık ve Milliyetçilik: Ahmed-i Hanî'nin Mem û Zîn Eserindeki Belirsiz Siyaset". *Journal of Kurdish Studies*, Cilt 7, Sayı 1, 2019

182 Hanî, Ahmed. *Mem û Zîn*. Tahkik ve Çeviri: Muhammed Emin Zeki, Kürdistan Matbaası, Bağdat, 1936

183 Chyet, Michael L. *And a Thornbush Sprang Up Between Them: Studies on "Mem û Zîn", the Kurdish Romance*. Doktora Tezi, Kaliforniya Üniversitesi – Berkeley, 1991

klasik haline getirdiğini vurgular. [184][185]Bu metin, olgun ve sistemli bir dille yazılmış olan Kürt edebiyatının ilk örneği kabul edilir.[186]

Kültürel ve Tarihi Etki

"Mem û Zîn", zaman içerisinde Kürt kimliğinin bir sembolü haline gelmiş; Türkçe, Farsça ve birçok Avrupa diline çevrilmiştir. [187][188]Günümüzde Kürt üniversitelerinde ve uluslararası akademik çevrelerde "Kürtlerin İlk Milli Destanı" olarak okutulmaktadır.[189]

Hanî, "dilin bir kimlik olduğu" fikrini benimseyen Feqiyê Teyran, Cegerxwîn ve Şêrko Bêkes gibi modern Kürt rönesans şairlerini derinden etkilemiştir. [190]

---

184 Chyet, Michael L. *And a Thornbush Sprang Up Between Them: Studies on "Mem û Zîn", the Kurdish Romance*. Doktora Tezi, Kaliforniya Üniversitesi – Berkeley, 1991

185 Chyet, Michael L. *Kurdish Literature and Oral Tradition* (Kürt Edebiyatı ve Sözlü Gelenek). Routledge Yayınları, 2002

186 Blau, Joyce. *Kürtçe Dil Rehberi: Kurmanci Lehçesi*. Kürt Çalışmaları Enstitüsü, Paris, 1999

187 Chyet, Michael L. *Kurdish Literature and Oral Tradition* (Kürt Edebiyatı ve Sözlü Gelenek). Routledge Yayınları, 2002

188 Blau, Joyce. *Kürtçe Dil Rehberi: Kurmanci Lehçesi*. Kürt Çalışmaları Enstitüsü, Paris, 1999

189 Al-Ani, Khalid. *Klasik Kürt Şiirinde Tasavvuf ve Sembolizm*. Musul Üniversitesi Matbaası, 1988

190 Kaya, Mehmed. *Ahmed-i Hanî'nin Eserlerinde Kürt Ulusal Düşüncesinin Kökleri*. İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2015

Eleştirmenler Hanî'yi; erken dönem bir Kürt milliyetçiliği öncüsü olarak görenler ve onu esasen dilsel bir şair olarak tanımlayanlar şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Michiel Leezenberg, Hanî'nin modern anlamda "milliyetçi" bir yazar olarak okunmasını bir tarih yanılgısı (anakronizm) olarak değerlendirirken; Michael Chyet onu, zamanının ötesinde kolektif bir dilsel ve kültürel bilinç inşa eden bir dil teorisyeni olarak görür.[191][192] Modern Kürt edebiyatı çalışmaları ise Hanî'yi, 19. yüzyıldaki ulusal uyanışın zeminini hazırlayan akımın içerisinde sınıflandırmaktadır. [193][194]

Özet

Özetle ifade etmek gerekirse; Ahmed-i Hanî, bir şair olmanın ötesinde, her şeyden önce dilsel bir düşünür ve filozoftur. Eserlerinde din, dil ve kimliği bir araya getirerek,

191 Leezenberg, Michiel. "Dil, Krallık ve Milliyetçilik: Ahmed-i Hanî'nin Mem û Zîn Eserindeki Belirsiz Siyaset". *Journal of Kurdish Studies* (Kürt Çalışmaları Dergisi), Cilt 7, Sayı 1, 2019

192 Chyet, Michael L. *Kurdish Literature and Oral Tradition* (Kürt Edebiyatı ve Sözlü Gelenek). Routledge Yayınları, 2002

193 Blau, Joyce. *Kürtçe Dil Rehberi: Kurmanci Lehçesi*. Kürt Çalışmaları Enstitüsü, Paris, 1999

194 Kaya, Mehmed. *Ahmed-i Hanî'nin Eserlerinde Kürt Ulusal Düşüncesinin Kökleri*. İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2015

daha sonra "Modern Kürt Ulusal Düşüncesi" haline gelecek olan yapının teorik temellerini atmıştır. Bu bağlamda "Mem û Zîn", dini sembolizm ile ulusal sembolizmi aynı potada eriten merkezi bir metin olma özelliğini korumaktadır. [195]

[195] [1] Hanî, Ahmed. *Mem û Zîn*. Tahkik ve Çeviri: Muhammed Emin Zeki, Kürdistan Matbaası, Bağdat, 1936(Modern dönemdeki ilk bilimsel tahkiklerden biri)
[2] Chyet, Michael L. *And a Thornbush Sprang Up Between Them: Studies on "Mem û Zîn", the Kurdish Romance*. Doktora Tezi, Kaliforniya Üniversitesi – Berkeley, 1991 (Hanî'nin edebi dehasını ve dil bilincini analiz eden en kapsamlı batılı kaynak).
[3] Khayat, Farhad. *Klasik Kürt Edebiyatı Üzerine Çalışmalar*. Erbil Üniversitesi Matbaası, 2005 (Klasik şiir geleneği içerisinde Hanî'nin yerini tayin eden çalışma)
[4] Hanî, Ahmed. *Mem û Zîn* (Mukaddimeyi içeren orijinal Kürtçe metin). Paris Kürt Enstitüsü Kütüphanesi el yazması nüshası (MS BNK/97) (Birincil kaynak niteliğindeki orijinal arşiv belgesi)
[5] Leezenberg, Michiel. "Dil, Krallık ve Milliyetçilik: Ahmed-i Hanî'nin Mem û Zîn Eserindeki Belirsiz Siyaset". *Journal of Kurdish Studies*, Cilt 7, Sayı 1, 2019(Siyasi ve felsefi okumalar için güncel akademik makale)
[6] Chyet, Michael L. *Kurdish Literature and Oral Tradition* (Kürt Edebiyatı ve Sözlü Gelenek). Routledge Yayınları, 2002(Halk anlatılarının edebi bir klasiğe dönüşüm süreci üzerine inceleme)

Fizikçi ve Mühendis İsmail b. er-Rezzâz el-Cezerî

Ebû'l İzz İsmail b. er-Rezzaz el-Cezerî (yaklaşık 1136–1206), orta çağın en büyük mühendis ve mucitlerinden biri olup uygulamalı makine mühendisliğinin tarihteki ilk temellerini atan deha olarak kabul edilir. Geometri, mekanik düzenekler ve hidrolik alanında uzman olan Cezerî; su, ağırlık ve dişli sistemleriyle çalışan çok sayıda makine icat etmiştir. Tüm bu buluşlarını, ünlü eseri "El-Cami' beyne'l-'ilmi ve'l-'ameli'n-nâfi' fî sınâ'ati'l-hiyel" (Olağanüstü Mekanik Araçların Bilgisinde Teknik Teori ve Pratik Arasındaki Birleşim) adlı kitabında toplamıştır.[196][197]

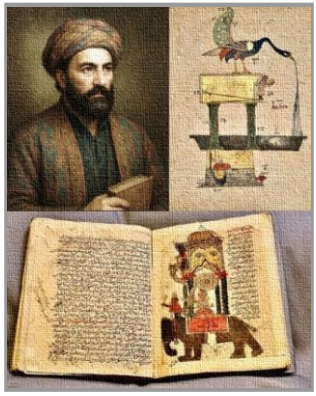

Yetişmesi: Cezerî, Botan bölgesindeki Cizre'de (Cizîra Botan) doğmuştur. "El-Cezerî" lakabını, vatanı olan ve Dicle ile Fırat arasında kalan bu bölgeden (Cezîre) almıştır. [198] Babası "er-Rezzâz" lakabıyla tanınmaktaydı; onun bir zanaatkâr veya usta olduğu düşünülmektedir. Bu durum, oğlunun mekanik ve hassas sanayi alanındaki üstün yeteneğini ve ustalığını açıklamaktadır.

196 el-Cezerî, İsmail b. er-Rezzâz. *Olağanüstü Mekanik Araçların Bilgisinde Teknik Teori ve Pratik Arasındaki Birleşim* (El-Câmi' beyne'l-'ilmi ve'l-'ameli'n-nâfi' fî sınâ'ati'l-hiyel). Tahkik: Ahmed Yûsuf el-Hasan, Halep Üniversitesi Arap Bilim Mirası Enstitüsü Yayınları, 1979 (Cezerî'nin kendi kaleminden çıkan, mekanik düzeneklerini çizimlerle anlattığı temel eser)

197 Hill, Donald R. *Orta Çağ İslam Teknolojisi Üzerine Çalışmalar* (Studies in Medieval Islamic Technology). Aldershot: Variorum Reprints, 1986(Cezerî'nin buluşlarını modern mühendislik terminolojisiyle analiz eden ve Batı dünyasına tanıtan en önemli kaynaklardan biridir)

198 İbn Hallikân. *Vefayâtü'l-A'yân ve Enbâü Ebnâi'z-Zamân*. Tahkik: İhsan Abbas, Beyrut: Dâr Sâdır, 1972(Cezerî'nin yaşadığı dönemdeki toplumsal statüsünü ve bölgedeki bilimsel hareketliliği belgeleyen biyografik kaynak)

Bilimsel Çevresi ve Saray Hizmeti: Cezerî, o dönemde Âmid (Diyarbakır) ve Mardin bölgelerine hükmeden Artuklu Emîrlerinin sarayına yakın, yüksek bir bilimsel çevrede yetişmiştir. Bu hanedanla olan bağı, sadece bir tebaa ilişkisi değil; aynı zamanda sarayın başmühendisi ve makine tasarımcısı olarak profesyonel bir ortaklıktır.[199][200]

Çalışma Hayatı: Cezerî, Âmid'deki Artuklu sultanlarının sarayında "Reisu'l-A'mâl" (Başmühendis) görevini yürütmüştür. Burada yirmi beş yılı aşkın bir süre hizmet vermiş; bu süre zarfında çok sayıda mekanik düzenek, su saati, hidrolik kaldırma sistemi ve tarihin ilk otomatları (kendi kendine hareket eden makineler) olarak kabul edilen otomatik hizmet araçlarını tasarlamıştır.[201]

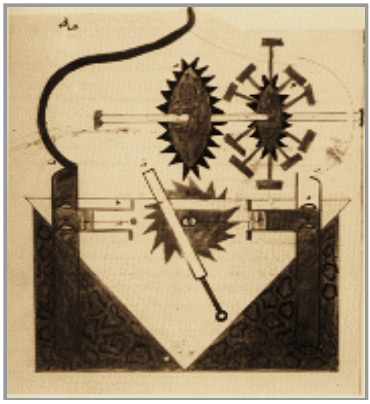

Cezerî'nin bir yazmasından çift etkili pistonlu pompa çizimi

Cezerî, teorisyen olmaktan ziyade uygulamalı bir bilim insanıydı. Sadece açıklama yapmakla yetinmemiş; icatlarının çoğunu bizzat hayata geçirmiş, üretim yöntemlerini, kullanılan malzemeleri ve ölçülerini detaylıca kaydetmiştir. Bu yönüyle eseri, bilimsel olarak tanımlanmış uygulamalı mühendisliğin erken bir örneği niteliğindedir. Teknik tasviri

---

199 İbnü'ş-Şia el-Mevsılî. *Ukûdü'l-Cümân fî Şuara'i Hâzâ'z-Zamân*. Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997

200 İbn Kesîr ed-Dımaşkî. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. Dârü'l-Fikr, Beyrut, 1988

201 Sarton, George. *Bilim Tarihine Giriş* (Introduction to the History of Science). Çeviri: Telif, Tercüme ve Yayın Komisyonu, Kahire, 1953

bilimsel açıklamayla harmanlayan sistematik üslubu, eserini başlı başına bir mühendislik ekolü haline getirmiştir.[202]

Cezerî'nin başarısı; "teorik düzeneklerden pratik düzeneklere, edebi mekanikten endüstriyel mekaniğe geçişi temsil eden, modern anlamda tam bir mühendislik" başarısıdır.

Temel Eseri ve Bilimsel Yöntemi: Cezerî, en ünlü eseri olan "el-Câmi‘ beyne’l-‘ilmi ve’l-‘ameli’n-nâfi‘ fî sınâ‘ati’l-hiyel" (Olağanüstü Mekanik Araçların Bilgisinde Teknik Teori ve Pratik Arasındaki Birleşim) adlı kitabını Hicri 602 (Miladi 1206) yılında tamamlamış ve Artuklu Sultanı Nasiruddin Mahmud b. Muhammed'e sunmuştur. Kitap, altı ana başlık altında sınıflandırılmış yaklaşık yüz makinenin titiz bir tarifini içerir:[203]

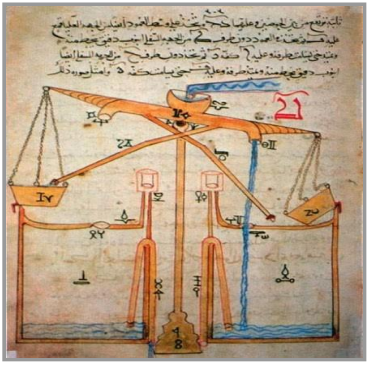

Su pompası, el-Cezerî'nin 'Olağanüstü Mekanik Araçların Bilgisinde Teknik Teori ve Pratik Arasındaki Birleşim' (el-Câmi‘ beyne’l-‘ilmi ve’l-‘ameli’n-nâfi‘ fî sınâ‘ati’l-hiyel) adlı kitabında çizdiği pek çok makineden biridir.

- Saat Düzenekleri ve Zaman Ölçümü,
- Su Çıkarma Düzenekleri,
- Kaldırma ve Pompalama Makineleri,
- Müzik Aletleri ve Otomatlar,
- Kendi Kendine Hareket Eden Mekanik Kaplar,
- Genel Mühendislik Araçları:

202 Şebbûh, İbrahim. *İslam Medeniyetinin Temel ve Teknik Bilimlerdeki Işığı*. Tunus, 1982

203 [1] el-Cezerî, İsmail b. er-Rezzâz. *Olağanüstü Mekanik Araçların Bilgisinde Teknik Teori ve Pratik Arasındaki Birleşim* (el-Câmi‘ beyne’l-‘ilmi ve’l-‘ameli’n-nâfi‘ fî sınâ‘ati’l-hiyel). Tahkik: Ahmed Yûsuf el-Hasan, Halep Üniversitesi Arap Bilim Mirası Enstitüsü Yayınları, 1979
[2] Hill, Donald R. *Orta Çağ İslam Teknolojisi Üzerine Çalışmalar* (Studies in Medieval Islamic Technology). Aldershot: Variorum Reprints, 1986

El-Cezerî'nin metodu, mühendislik hassasiyeti ile uygulama netliğinin birleşimiyle temayüz eder; zira her bir mekanizma, parçaları ve işlevleriyle adım adım resmedilip şerh edilmiştir. Bu husus, söz konusu eseri bilim tarihinde günümüzde dahi ders niteliğinde okutulan teknik bir ansiklopedi mertebesine taşımıştır.

En Önemli İcatları

Fil Saati: Günlük zaman dilimini sanatsal ve dakik bir sembolizmle temsil eden su düzenekli bir mekanizmadır. Periyodik olarak hareket eden mekanik unsurları barındıran bu eser, çoklu sistemlere sahip mekanik saatlerin bilinen ilk numunesi addedilir.

Kale Saati: Dişliler ve hareketli insan figürleriyle donatılmış muazzam bir saat olup, El-Cezerî'nin tasarladığı en girift düzeneklerden biridir.

Çift Pistonlu Su Pompası: Tarihteki ilk çift silindirli mekanik pompa olarak kabul edilir; dairesel hareketi doğrusal (git-gel) harekete dönüştürme prensibini kullanarak modern mühendislik ilkelerinin kadim bir tezahürünü sergiler.[204]

Otomatlar (Erken Dönem Robotlar): İçecek takdim eden düzenek ve su basıncı vasıtasıyla otomatik olarak melodi icra eden musiki aleti gibi mekanizmalar; günümüzde "otomasyon" olarak tesmiye edilen kavramın tarihteki ilk pratik tezahürleri ve uygulamaları arasında yer alır. [205]

---

204 [1] Donald R. Hill. *Su Saatleri*. Londra: Orta Doğu Çalışmaları Merkezi, 1981
[2] Abdülhalim Muntasır. *Bilim Tarihi ve Bilimsel Düşünce*. Darü'l-Maarif, Kahire, 1972
[3] Donald R. Hill. *Orta Çağ İslam Teknolojisi Üzerine Çalışmalar*. Aldershot: Variorum Yayınları, 1986
[4] İbn Hallikân. *Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâü Ebnâi'z-Zamân*. Tahkik: İhsan Abbas, Darü Sadır, Beyrut, 1972
205 Abdulhalim Muntasır. *Bilim Tarihi ve Bilimsel Düşünce*. Darü'l-Maarif, Kahire, 1977

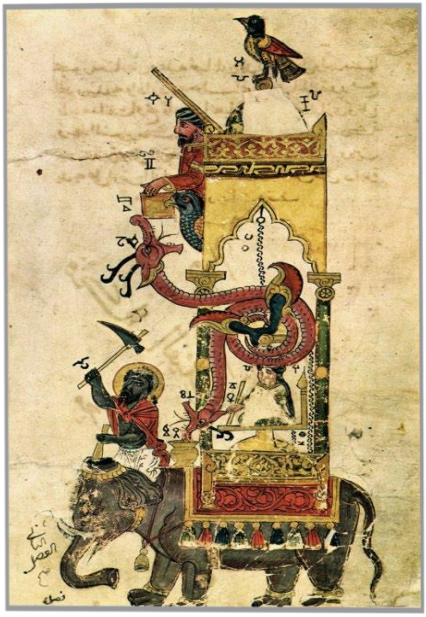

El-Cezerî'ye ait bir yazmadan Fil Saati tasviri

El-Cezerî'nin İnovasyon Metodu

El-Cezerî, çalışmalarında dakik bir müşahede ve zanaatkârane bir tecrübe metodunu esas almıştır. Benû Mûsâ bin Şâkir gibi kendisinden önceki mühendislerin birikimlerinden istifade etmiş; ancak hassasiyet ve uygulama noktasında onları aşmıştır. El-Cezerî, bir mekanizmanın imalinden evvel, ön tasarım ve pratik modelleme fikrini ilk kez ortaya koyarak mühendislik sahasına öncülük etmiştir.

Aynı zamanda dişli sistemleri ve vanalar üzerinde köklü iyileştirmeler gerçekleştirmiş; modern hidrolik fiziğinin temelini teşkil eden, su hareketine dayalı kendi kendine ayarlanabilir mekanizmalar icat etmiştir. [206]

---

206 Donald R. Hill. *Su Saatleri*. Londra: Orta Doğu Çalışmaları Merkezi, 1981

Bilimsel ve Medenî Etkisi

El-Cezerî, İslam dünyasındaki "ilm-i hiyel" geleneğinin zirve noktası kabul edilir. Eserleri, sonraki asırlarda yapılan Latince tercümeler vasıtasıyla Avrupa ekollerini tesiri altına almıştır. Tarihçiler tarafından hassas mekanik ve hidrolik ilminin öncüsü olarak tavsif edilen El-Cezerî, aynı zamanda "kendi kendine hareket eden mekanizma" fikrinin temellerini vazeden ilk şahsiyetlerden biri olarak kabul edilmektedir. [207]

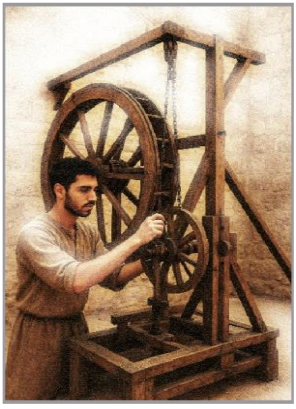

Aynı şekilde eseri, Osmanlı Devleti mühendisleri için bir referans kaynağı olma vasfını sürdürmüş olup; el yazması nüshaları günümüzde İstanbul'daki Topkapı Sarayı Müzesi ile muhtelif Avrupa kütüphanelerinde muhafaza edilmektedir. [208]

---

207 Muhammed Abdülkadir el-Fâdıl. *Makine Mühendisliği*. Şam Üniversitesi, 1995

208 Ahmed Yahyâ el-Hasan. *İslam Teknolojisi: Tasvirli Bir Tarih.* Cambridge Üniversitesi Yayınları, 1986

Vefatı ve Mirası

El-Cezerî, kitabını ikmal edip sultana takdim ettikten sonra, takriben hicri 602 / miladi 1206 senesinde vefat ederek teknik tarihinde ölümsüz bir iz bırakmıştır. İsmi, mühendislik literatüründeki o meşhur ifadeyle hâlâ yan yana anılmaktadır: "Hiyel mühendisi dâhi El-Cezerî."

Müderris Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed el-Cezerî (H. 751–833 / M. 1350–1429)

Yetişme Dönemi

İmam Muhammed bin Yusuf bin Ali bin Yusuf el-Cezerî, hicri 751 / miladi 1350 senesinde, Kürt Mîrliği'nin merkezi olan Botan Cizre'si'nde dünyaya gelmiştir.

"el-Cezerî" lakabı bu kadim coğrafyaya nispetini temsil eder. [209][210][211][212]Kur'an-ı Kerim ve ulûmuna ehemmiyet veren bir hanede neşet etmiş; kıraat ilmine dair ilk telakkilerine aile muhitinde başlamıştır. Henüz küçük yaşta iken babasıyla birlikte, ilmî tahsilini ikmal edeceği, kıraat ve hadis halkalarına iştirak edeceği Şam'a gönderilmiştir.[213][214]

Eğitim Hayatı El-Cezerî, asrının pek çok muteber şeyhinden dersler almıştır. Onun ilmî mertebesinin en bariz amili, kendilerinden feyz aldığı onlarca meşhur kurranın varlığıdır.[215][216]

İlim tahsilini Şam ulemasından almış, müteakiben gerçekleştirdiği ilmî rihleler esnasında Mısır ve Hicaz'daki kıraat mezheplerini tetkik etmiştir. [217][218]

---

209 Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*
210 İbn Hacer el-Askalanî, *ed-Dürerü'l-Kâmine fi A'yâni'l-Mieti's-Sâmine*
211 Zirikli, *el-A'lâm*
212 Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi' li-Ehli'l-Karni't-Tâsi'*
213 Aynı kaynak, no 2 ve 4
214 Ahmed Muhtar Ömer, *İslam Dünyasında Kıraat Tarihi*
215 Muhammed Halil Herrâs, *Tayyibetü'n-Neşr Tahkikine Mukaddime*
216 Abdülhadi el-Fadli, *Kur'an İlimlerine Giriş*
217 Ahmed Muhtar Ömer, *İslam Dünyasında Kıraat Tarihi*
218 Abdülhadi el-Fadli, *Kur'an İlimlerine Giriş*

Telifatı ve İlmî Muhtevası

El-Cezerî, kıraat ilimlerinde temel başvuru kaynağı mahiyetinde eserler vücuda getirmiştir; bunların en mühimleri şunlardır:

- en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr [219]
- Tayyibetü'n-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr [220]
- ed-Dürretü'l-Mudiye fi'l-Kırââti's-Selâsi'l-Mardiye [221]
- Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn [222]

Bu tasnifler; isnad ile belgelendirmeyi, ses ve dil analizleriyle mezceden bir mahiyet arz eder. Bu özellikleri hasebiyle söz konusu eserler, kendisinden sonraki Kur'an araştırmaları ve kurra çalışmaları için temel bir dayanak teşkil etmiştir.[223][224]

İlmî Metod ve İnovasyon

El-Cezerî'nin metodu, ses performansının pratik kaydı ile lafzın lügavî ve nahvî analizini mezcetmesiyle temayüz eder. Rivayetin zabtı ile mukayeseli analizi birleştiren bu yaklaşım, araştırmacılar tarafından kıraat ilminde büyük bir metodolojik tekâmül addedilmiştir.[225][226][227]

İlmî Seyahatleri ve Faaliyet Merkezleri: El-Cezerî; Hicaz, Mısır ve Acem diyarlarına ilmî rihleler gerçekleştirmiş, buralarda ulema ile mülaki olup muhtelif medreselerde

---

219 İbnu'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*

220 İbnu'l-Cezerî, *Tayyibetu'n-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*

221 İbnu'l-Cezerî, *ed-Durretü'l-Mudiye fi'l-Kırââti's-Selâsi'l-Mardiye*.

222 İbnu'l-Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*

223 Abdülfettah el-Kâdı, *Müsteşriklerin Nazarında Kıraatler*

224 Aynı kaynak, no 2, 3 ve 6

225 Abdülhadi el-Fadli, *Kur'an İlimlerine Giriş*

226 Abdulfettah el-Kâdı, *Müsteşriklerin Nazarında Kıraatler*

227 Muhammed Tâhir bin Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr* (Kıraat Mukaddimesi)

kıraat dersleri vermiştir. Nihayetinde Şiraz'a yerleşmiş ve hicri 833 / miladi 1429 senesinde burada vefat etmiştir.[228][229][230]

İlmî Mertebesi ve Tesiri

Sonraki asırlarda yetişen ulema, El-Cezerî'nin telifatını kıraat mirasında bir miyar (ölçüt) kabul etmiştir. Eserleri ilim halkalarında süratle intişar etmiş ve ilmî kanunlaştırmanın temelini teşkil etmiştir. [231][232] Suyûtî, onu kıraat ilminde "hâtimetu'l-huffâz" (hafızların sonuncusu) vasfıyla tesmiye etmiştir.[233]

Doğum Yerinin Teyidi

Muteber kadim kaynaklar, İmam Muhammed bin Yusuf el-Cezerî'nin doğum yerinin (Cizre-i İbn Ömer / Botan Cizre'si) olduğu, akabinde küçük yaşta neşet edip ilim tahsil edeceği Şam'a intikal ettiği hususunda ittifak halindedir. Zehebî, bu hususu "Cizre-i İbn Ömer'de doğdu ve Şam'da yetişti" [234] ifadesiyle kayıt altına almış; İbn Hacer, onun "aslının Cizre-i İbn Ömer'den olduğunu" [235] zikretmiştir. Zirikli, kendisinden "Cizre-i İbn Ömer ehlinden olup Şam'ın mukriidir" [236] şeklinde bahsederken; Sehâvî ise "aslen Cezerî, ikametgahı itibarıyla Şamlıdır" [237] diyerek durumu netleştirmiştir.

---

228 Ahmed Muhtar Ömer, *İslam Dünyasında Kıraat Tarihi*
229 Abdüsselam Harun, *Edebiyat Tarihi*
230 Süyûtî, *Tabakâtü'l-Kurrâ*
231 İbnü'l-Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*
232 Aynı kaynak, no 2 ve 5
233 Süyûtî, *Tabakâtü'l-Kurrâ*
234 Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nubelâ*
235 İbn Hacer el-Askalanî, *ed-Dureru'l-Kâmine fî A'yâni'l-Mieti's-Sâmine*
236 Zirikli, *el-A'lâm*
237 Sehâvî, *ed-Dav'u'l-Lâmi' li-Ehli'l-Karni't-Tâsi'*

Dolayısıyla, bazı mahfillerde dile getirilen Şam doğumlu olduğu iddiası gerçeği tam manasıyla aksettirmemektedir. Bu durum, şahsın ikametine dayalı nispeti (ed-Dımaşkî) ile coğrafi doğum yerini temsil eden nispetinin (el-Cezerî) birbiriyle karıştırılmasından neşet etmektedir. [238][239][240]

İsim Benzerliği ve Nesep Karışıklığı

Bazı müteahhir dönem biyografilerinde, Hayreddin Muhammed bin Muhammed bin Yusuf el-Cezerî isminde bir şahsın zikredildiği görülmektedir; bu şahıs, El-Cezerî ailesine mensup ilmî bir hanedanın torunlarından olup asıl mukri imâmdan uzun bir müddet sonra yaşamıştır. [241] Bu isim benzerliği, bazı son dönem müellifleri nezdinde, (Botan Cizre'si doğumlu) İmam Muhammed bin Yusuf bin Ali bin Yusuf el-Cezerî ile Hayreddin el-Cezerî'nin birbirine karıştırılmasına sebebiyet vermiştir. [242] [243]

İlmî bir tefrik yapmak gerekirse; birincisi *"en-Neşr"* ve *"et-Tayyibe"* gibi eserlerin müellifi olan asıl imâm iken, ikincisi bu aileye mensubiyeti bulunan müteahhirin ulemasındandır ve mezkûr büyük telifât ile bir aidiyeti bulunmamaktadır.[244]

---

238 Aynı kaynak
239 Ahmed Muhtar Ömer, *İslam Dünyasında Kıraat Tarihi*
240 İbnu'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*
241 Ali Abdulbakî, *İslam Dünyasının Doğusunda Kıraat Medreseleri ve Talebelerinin Tarihi*
242 Aynı kaynak
243 Ahmed Şevkî Binbîn, *Kıraatlerin Kökenleri ve Metotlarının Tekamülü*
244 Aynı kaynak, no 1

Cizre'den (Botan) Hristiyan ve Asuri Şahsiyetler

Cizre (Botan), Kuzey Kürdistan'ın önemli dini ve kültürel merkezlerinden biri olup; Süryani, Keldani ve Asuri kiliselerinden pek çok alim ve din adamı yetiştirmiştir:

Mîr Abdişo IV Maron (Abdisho IV Maron – ܐܒܕܝܫܘܥ ܡܪܘܢ)

Mîr Abdişo IV Maron, Keldani Katolik Kilisesi patriğidir. 1555-1570 yılları arasında patriklik makamında bulunmuş olup, 16. yüzyıl Keldani Kilisesi tarihinin en seçkin şahsiyetlerinden biri kabul edilir.

Onun seçilmesi, Kilise tarihinde kritik bir dönemece tekabül eder. 16. yüzyılın ortalarında, Roma'daki Apostolik Makam (Vatikan) ile birleşme yanlısı olanlar ile geleneksel Nasturi Kilisesi mensupları arasında yaşanan bölünmenin ardından göreve gelmiştir. Roma ile birleşen ilk patrik olan Mîr Yohannan Sulaqa'nın döneminden sonra Mîr Abdişo IV Maron, bu Keldani Katolik çizgisinin devamlılığını temsil etmiştir. [245]

Pek çok Keldani tarihçi, onun patriklik faaliyetlerinin Yukarı Mezopotamya (Cezire) ve Botan bölgelerine uzandığını belirtir. Bu bölgeler, tarihsel olarak Doğu Kilisesi'nin otoritesi altında bulunan ve Keldani-Aramice lehçesini konuşan kadim Doğu Süryani topluluklarına ev sahipliği yapmaktaydı.[246]

O dönemde Cizre (Botan), Diyarbakır ve Amadiye gibi şehirler onun dini nüfuz alanı içerisinde zikredilmektedir.[247] Ritüel ve teolojik açıdan Mîr Abdişo IV Maron, Roma ile birliği pekiştirmek ve Keldani ruhban sınıfının

---

245 Eugène Tisserant, *Nasturi Kilisesi veya Doğu Kilisesi*, (Çev. Peder Albair Abouna), Bağdat, 1981

246 Peder Albair Abouna, *Keldani Kilisesi Tarihi*, Cilt 2, Bağdat, 1988

247 Louis Sako (Kardinal Patrik), Keldani Kilisesi: Tarihsel Bir Özet, Bağdat, 2006

işlerini düzenlemek çerçevesinde, Latin Kilisesi'nden etkilenen bazı kısmi reformlarla birlikte Doğu Süryani Litürjisi'ni muhafaza etmiştir.[248]Ayrıca, Safevi Devleti'nin zayıfladığı ve Osmanlı nüfuzunun bölgede yükseldiği karmaşık siyasi koşullar altında, Kürdistan ve Kuzey Mezopotamya bölgelerinde Keldani Patrikliği'ni güçlendirmeye çalışmıştır.[249][250]

Patriklik makamına gelişinden yaklaşık on beş yıl sonra, 1570 yılı civarında vefat etmiş; yerine Roma ile birleşen Keldani çizgisinin liderliğini sürdüren Mîr Yaballaha V geçmiştir.[251][252]

O dönemin etnik ve coğrafi durumuna gelince; Muhammed Emin Zeki, "Kürt ve Kürdistan Tarihi Hülasası" adlı eserinde, Botan ve Amadiye gibi Kürt coğrafi sınırları içerisindeki bölgelerde Hristiyan ve Süryani grupların varlığına işaret etmiş, ancak mezhepsel veya kilise detaylarına girmemiştir.[253]

Philippe-Jacques Abraham (Filip Yakub Abraham)

Yetişme Dönemi ve Tarihsel Arka Plan Philippe-Jacques Abraham, 1848 yılında Telkef (Tel Keppe) kasabasında, dini ve eğitim gelenekleriyle tanınan Keldani-Asuri bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. İlk eğitimini yerel kilise okullarında aldıktan sonra, Alkış (Alqosh) bölgesinde bulunan meşhur Rabban Hürmüz Manastırı'na girdi. Burada manastır

248 Catholic Encyclopedia, "Chaldean Patriarchate" (Keldani Patrikliği) maddesi, New York, 1913

249 Eugène Tisserant, Nasturi Kilisesi veya Doğu Kilisesi, (Çev. Peder Albair Abouna), Bağdat, 1981

250 Louis Sako (Kardinal Patrik), Keldani Kilisesi: Tarihsel Bir Özet, Bağdat, 2006

251 Peder Albair Abouna, Keldani Kilisesi Tarihi, Cilt 2, Bağdat, 1988

252 Aynı kaynak (3 numaralı kaynak)

253 Muhammed Emin Zeki, Kürt ve Kürdistan Tarihi Hülasası, Cilt 1, Bağdat, 1931

eğitiminin yanı sıra geleneksel Keldani teolojisi üzerine çalışmalar yaptı.[254]

19. yüzyılın ortalarında Osmanlı Devleti, Tanzimat reformlarının ardından Hristiyan milletlerle olan ilişkilerini yeniden düzenlemekteydi. Bu durum, aralarında Abraham'ın da bulunduğu Keldani din adamlarının, devlet ile halk arasında önemli bir idari rol oynamasına zemin hazırladı.[255][256]

Ruhani Takdis ve Kilise Sorumlulukları: Eğitimini tamamladıktan sonra rahip olarak atanan Abraham, 10 Şubat 1882 tarihinde Keldani Katolik Kilisesi'ne bağlı Cizre (Gazireh) Episkoposu olarak takdis edildi.[257]

Episkoposluk ve Pastoral Faaliyetler: Episkoposluk, Cizre (Botan) ve çevresindeki Asuri-Keldani Hristiyan cemaatlerini kapsamaktaydı. Episkopos olarak Abraham; dini eğitimin düzenlenmesi, kilise yaşamının ıslahı ve özellikle 19. yüzyılın sonlarında artan milliyetçi ve dini çatışmaların gölgesinde, cemaati ile yerel Osmanlı makamları arasında arabuluculuk yapma konularında çalışmıştır. [258][259]

Osmanlı Siyasi Bağlamı ve Belgelenmiş Anlatılar: Birinci Dünya Savaşı öncesindeki yıllarda, Doğu Anadolu bölgelerindeki gayrimüslim topluluklar (Keldaniler, Asuriler ve Süryaniler dahil) ile Osmanlı yetkilileri ve Kürt aşiretleri arasındaki gerilim tırmanmıştır. David Gaunt'un çalışmaları, Hakkâri ve Cizre (Botan) gibi bölgelerde Hristiyanlar ve Müslümanlar arasındaki ilişkilerin, savaşın başlamasıyla

---

254 Catholic-Hierarchy.org, "Bishop Philippe-Jacques Abraham (O.A.O.C.), Bishop of Gazireh (Chaldean), Turkey." Takdis ve episkoposluk verileri.
255 Aynı kaynak
256 Aleteia.org, "İnancını İnkâr Etmeyi ve İslam'ı Kabul Etmeyi Reddeden Şehit, Azizlik Yolunda Adım Atıyor," 31 Ağustos 2015
257 Aynı kaynak (1 numaralı kaynak)
258 Aleteia.org, "İnancını İnkâr Etmeyi ve İslam'ı Kabul Etmeyi Reddeden Şehit, Azizlik Yolunda Adım Atıyor," 31 Ağustos 2015
259 Herald Malaysia, "Bu Süryani Episkopos, Şehadetinin 100. Yılında Taziz (Beatification) Edilecek," 12 Ağustos 2015

hızla çöken "hassas bir dengeye" sahip olduğunu göstermektedir.[260]

1915 Olayları: 1915 yılıyla birlikte Osmanlı Devleti, Hristiyan gruplara yönelik zorunlu tehcir politikasını uygulamaya koymuştur. Bazı resmi Osmanlı belgelerinde "önleyici sevk ve iskân" olarak tanımlanan bu durum, gerçekte yaygın katliamlara ve rastgele ölümlere yol açmıştır.[261]

Tutuklanma ve Şehadet (1915): Kilise kaynakları ve Batılı kaynaklar, Ağustos 1915'in sonlarında (muhtemelen 21 Ağustos'ta) Episkopos Abraham'ın bir grup rahip ve episkoposla birlikte Cizre'de (Botan) yerel Osmanlı makamları tarafından tutuklandığı konusunda hemfikirdir.[262][263]

Kendisine hayatta kalması karşılığında İslam'a geçme teklifi sunulmuş, ancak o bunu reddetmiştir. Bunun üzerine 28 Ağustos 1915'te Süryani Katolik Episkoposu Flavianus Michael Malke ile birlikte idam edilmiştir.[264] Sonraki tanıklıklar, naaşının Hristiyan nüfus arasında korku yaymak amacıyla sokaklarda sürüklendiğini kaydeder.[265]

Tarihçi David Gaunt, bu olayı Mezopotamya'nın kuzeyindeki Asuri, Süryani ve Keldani Hristiyanları hedef alan ve Süryanice "kılıç" anlamına gelen "Sayfo Katliamları" kapsamında değerlendirmektedir. [266]

Osmanlı Kaynaklarıyla Karşılaştırma: Bazı Osmanlı belgeleri (Bjørnlund'un 2018 tarihli "Genocide Studies and

---

260 Gaunt, David, *Katliamlar, Direniş, Koruyucular: Birinci Dünya Savaşı Sırasında Doğu Anadolu'da Müslüman-Hristiyan İlişkileri*. Gorgias Press, 2006, s. 197–272. DOI: 10.31826/9781463210816-013

261 Bjørnlund, Matthias, "Entegre Soykırım Tarihi." *Soykırım Çalışmaları ve Önlenmesi (Genocide Studies and Prevention),* Cilt 13 (1), 2018(JSTOR 26986093)

262 Today's Martyrs Archive, "Ağustos 1915 Şehitleri (Cizre Bölgesi)," Kayıt Dosyası, Haziran 2015

263 Catholic News Agency (CNA), "Süryani Episkopos ve 1915'in Şehit Yoldaşları," Haber Bülteni, Ağustos 2015

264 Aynı kaynak

265 Aynı kaynak (262 numaralı kaynak)

266 Gaunt, David, *Katliamlar, Direniş, Koruyucular: Birinci Dünya Savaşı Sırasında Doğu Anadolu'da Müslüman-Hristiyan İlişkileri*. Gorgias Press, 2006, s. 197–272. DOI: 10.31826/9781463210816-013

Prevention" dergisindeki çalışmasında aktardığı üzere), askeri güvenlik gerekçesiyle "Cizre'deki Hristiyan unsurların yeniden yerleştirilmesine" dair resmi yazışmalara işaret etmektedir.[267] Bu belgeler Abraham'ın ismini doğrudan zikretmese de, kronolojik ve coğrafi olarak onun tutuklanma ve öldürülme süreciyle tam bir uyum içindedir. Bu durum, kilise anlatıları ile resmi kayıtlar arasındaki tarihsel tutarlılığı pekiştirmektedir.

Akademik ve Sembolik Önem: Akademik çalışmalarda Abraham, kriz zamanlarında din adamının işlevsel dönüşümüne bir örnek olarak görülür: Ruhani bir çobandan, topluluk liderine ve nihayetinde bir şehadet sembolüne dönüşüm.[268][269][270] "Let Them Not Return" başlıklı çalışma, Keldani ve Asuri kilise liderlerinin, Doğu Hristiyan kimliğinin manevi ve sosyal dayanağı olmaları hasebiyle doğrudan hedef alındığını doğrulamaktadır.[271]

Ruhani Miras ve Ortak Hafıza: Bugün Episkopos Philippe-Jacques Abraham'ın hatırası, Keldani ve Süryani kiliselerinde "İman Şehidi" olarak yaşatılmaktadır. Onun hikayesi, bölge Hristiyanlarının yaşadığı büyük acıların bir sembolü olarak "Sayfo" (Asuri/Süryani Katliamı) ortak hafızasının temel taşlarından biri kabul edilir.[272][273]

Kaynakların Eleştirel Değerlendirmesi: Kilise kaynakları ile Osmanlı belgeleri arasındaki karşılaştırma, kullanılan

267 Bjørnlund, Matthias, "Entegre Soykırım Tarihi." *Soykırım Çalışmaları ve Önlenmesi (Genocide Studies and Prevention)*, Cilt 13 (1), 2018(JSTOR 26986093)

268 Gaunt, David, *Katliamlar, Direniş, Koruyucular: Birinci Dünya Savaşı Sırasında Doğu Anadolu'da Müslüman-Hristiyan İlişkileri*. Gorgias Press, 2006, s. 197–272. DOI: 10.31826/9781463210816-013

269 Aynı kaynak (267 numaralı kaynak)

270 Today's Martyrs Archive, "Ağustos 1915 Şehitleri (Cizre Bölgesi)," Kayıt Dosyası, Haziran 2015

271 Travis, Hannibal (Ed.), *Geri Dönmesinler: Sayfo – Birinci Dünya Savaşı Sırasında Asur Soykırımı*. Asuri Uluslararası Haber Ajansı (AINA), 2017

272 Today's Martyrs Archive, "Ağustos 1915 Şehitleri (Cizre Bölgesi)," PDF kaydı, Haziran 2015

273 Travis, Hannibal, *Geri Dönmesinler: Sayfo – Birinci Dünya Savaşı Sı- rasında Asur Soykırımı*. Asuri Uluslararası Haber Ajansı (AINA), 2017

dilde bir farklılık olduğunu göstermektedir (Osmanlı belgelerinde "tehcir/sevk", kilise kaynaklarında ise "şehadet"). Ancak kronolojik ve olgusal gerçekler (tutuklanma zamanı, din değiştirme teklifi ve toplu öldürülme) birbiriyle tam olarak örtüşmektedir. Bu durum, olayın kanıtlanmış bir tarihi gerçeklik olarak kabul edilmesini sağlar. [274][275][276][277] Sonuç olarak, Philippe-Jacques Abraham'ın şehadeti, 1915 yılında Doğu Hristiyanlarına yönelik sistematik şiddetin en iyi belgelenmiş vakalarından biri sayılmaktadır.

---

274 Gaunt, David, *Katliamlar, Direniş, Koruyucular: Birinci Dünya Savaşı Sırasında Doğu Anadolu'da Müslüman-Hristiyan İlişkileri*. Gorgias Press, 2006, s. 197–272. DOI: 10.31826/9781463210816

275 Bjørnlund, Matthias, "Entegre Soykırım Tarihi." *Soykırım Çalışmaları ve Önlenmesi (Genocide Studies and Prevention)*, Cilt 13 (1), 2018. (JSTOR 26986093)

276 Aynı kaynak (272 numaralı kaynak)

277 Catholic News Agency (CNA), "Süryani Episkopos ve 1915'in Şehit Yoldaşları," Haber Bülteni, Ağustos 2015

Mîr Flavianus Mikail Melki

(ܡܝܪ ܦܠܒܝܢܘܣ ܡܝܟܐܝܠ ܡܠܟܝ)

Süryani Katolik Kilisesi'nin Yeni "Azizi": Şehit Metropolit Mîr Flavianus Mikail Melki

Episkopos Flavianus Melki (Flavian Michael Melki), Süryani ve Asuri geleneğinde Sayfo (Kılıç) olarak bilinen 1915 olayları sırasında şehit edilen en seçkin Süryani Katolik din adamlarından biridir. Onun Cizre'deki (Botan) şehadeti, Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecinde Doğu Hristiyanlarının karşılaştığı zulümlerin zirve noktasını temsil eder.[278][279]Vatikan'daki Apostolik Makam, 2015 yılında onu resmen "İman Şehidi" (Beatus) olarak ilan etmiştir. [3]

Yetişme Dönemi ve Sosyal Arka Plan: Flavianus Melki, 1858 yılında Güneydoğu Anadolu'daki Mardin iline bağlı Tur Abdin bölgesinde, Midyat şehri yakınlarındaki Kalat Mîr (veya Klat Mîr) köyünde doğmuştur.[280] Bu bölge, Süryani varlığının tarihi merkezlerinden biri olup, ilahiyat ve dil eğitiminin merkezi olan çok sayıda kadim manastır ve kiliseye ev sahipliği yapmaktadır.

Eğitim ve Manastır Yaşamı: Flavianus Melki, eğitimini Süryani Katolik manastırlarında almış ve kadim Süryani manastır ruhunun (dünyadan el çekme) ve toplum hizmeti

278 Elise Harris, *Catholic News Agency (CNA)*, "Bu Süryani episkopos, şehadetinin 100. yıl dönümünde aziz (beatus) ilan edilecek", 11 Ağustos 2015
279 National Catholic Reporter (NCR), "Papa Fransuva, 1915'te öldürülen Süryani Katolik episkoposun şehadetini resmen tanıdı", 8 Ağustos 2015
280 Süryani Katolik Kilisesi Patrikhanesi Arşivleri, Beyrut, Azizlik Süreci (Beatification) Dosyası (2015)

anlayışından derinden etkilenmiştir. [281]Genç yaşta ruhbanlık hayatına adım atmış; Mardin ve Midyat'a bağlı fakir dağ köylerinde yürüttüğü sosyal yardım faaliyetleri ve vaizliğiyle öne çıkmıştır.[282]

Episkoposluk Takdisi ve Görevi: Yıllar süren hizmetinin ardından, 19 Ocak 1913 tarihinde Cizre ve Nusaybin Episkoposu olarak takdis edilmiştir. Bu görev ona, Dicle kıyısındaki Cizre (Gazireh) bölgesinde yaşayan Süryani Katolik cemaatinin ruhani liderliğini yüklemişti. [283]O dönemde merkezi Mardin'de bulunan Süryani Katolik Patrikhanesi'ne bağlı olan bu episkoposlukta Melki; ahlaki dik duruşu ve yerel makamlar karşısında inananların haklarını savunma azmiyle tanınmıştır [284]

Tarihsel ve Siyasi Bağlam: Görevindeki son yıllar, Birinci Dünya Savaşı'nın (1914) patlak vermesiyle Osmanlı Devleti'nde büyük çalkantıların yaşandığı bir döneme denk gelmiştir.

Siyasi Bağlam ve Askeri Seferberlik: Osmanlı hükümeti, özellikle Rusya veya müttefik devletlere sempati duymakla suçlanan Ermeni, Süryani ve Keldani gibi gayrimüslim azınlıklara karşı aşırı hassas bir milliyetçi seferberlik politikası benimsemiştir.[285] Mardin, Cizre ve Diyarbakır bölgelerinde 1915 yılında Hristiyanlara yönelik şiddet tırmanmış; bu durum modern tarihçiler tarafından "Süryani ve Asuri Soykırımı" (Sayfo) olarak tanımlanmıştır. [286][287]

---

281 Joseph Yacoub, *Kılıç Yılı: Asuri Hristiyan Soykırımı — Bir Tarih*, Oxford University Press, 2016

282 David Gaunt, *Katliamlar, Direniş, Koruyucular: Birinci Dünya Savaşı Sırasında Doğu Anadolu'da Müslüman-Hristiyan İlişkileri*, Gorgias Press, 2006

283 Sebastian Brock, *Gizli İnci: Süryani Ortodoks Kilisesi ve Kadim Aramice Mirası*, Roma: Trans World Film Italia, 2001

284 AsiaNews, "Tur Abdinli Şehit Episkopos Flavien Michel Melki", Beyrut Baskısı, 2015

285 William Dalrymple, *Kutsal Dağdan: Bizans'ın Gölgesinde Bir Yolculuk*, Harper Collins, 1997

286 Joseph Yacoub, "1915 Süryani Soykırımı (Sayfo)", *Genocide Studies International (Uluslararası Soykırım Çalışmaları)*, cilt 9, sayı 2, 2015

287 Paul G. Bahnan, *1915 Süryani Şehitleri*, Beyrut, 1938

Episkopos Flavianus Melki

Bu bağlamda Episkopos Melki, felaketi önlemek için yerel yetkililerle iletişim kurmaya ve durumu sakinleştirmeye çalışan önde gelen figürlerden biri olmuş, yakınlarının tavsiyelerine rağmen Cizre'yi terk etmeyi reddetmiştir. [288]

Tutuklanma ve Şehadet: Ağustos 1915'in sonlarında Episkopos Flavianus Melki, Cizre'deki Keldani mevkidaşı Philippe-Jacques Abraham ile birlikte yerel Osmanlı kuvvetleri tarafından tutuklanmıştır.[289] Her iki episkopos da valilik makamına götürülmüş ve burada kendilerine hayatta kalmaları karşılığında İslam'a geçme teklifi sunulmuştur.

Ancak her ikisi de bu teklifi reddederek Hristiyan inancına bağlılıklarını ilan ettiler [290]. Süryani Katolik Patrikhanesi'ndeki kilise tanıklıklarına ve belgelenmiş yazışmalara göre Melki, şiddetli darp ve işkenceye maruz kalmış;

288 Vatikan Basın Ofisi, *Acta Apostolicae Sedis (Havari Makamı Kayıtları)*, cilt 107, 2015

289 Paul Bedjan, *Acta Martyrum et Sanctorum (Şehitlerin ve Azizlerin İşleri)*, Leipzig, 1890 (Süryani azizler geleneği arka planı için)

290 Antoine Arjakovsky (ed.), *20. Yüzyılın Hristiyan Şehitleri*, Paris: Cerf, 2018

Keldani mevkidaşının öldürülmesinden bir gün sonra, 29 Ağustos 1915'te idam edilmiştir.[291]

Bazı anlatılar, Episkopos Melki'nin ölümü sükunetle karşıladığını ve şehadet anına kadar Süryanice dualar etmeye devam ettiğini betimlemektedir.[292] Naaşı ise bazı yerel inananlar tarafından gizlice şehir yakınlarındaki bir mezarlığa defnedilmiştir.[293]

Kilise Hafızası ve Azizlik Mertebesi: (Taziz) Savaştan sonra Flavianus Melki'nin ismi, Süryani Katolik cemaatinin litürjik hafızasında Cizre Episkoposluğu'nun şehidi ve hamisi olarak kalmaya devam etti. [294]

Azizlik süreci (Beatification) işlemleri resmi olarak 21. yüzyılda başlamış; ilgili belgeler ve tanıklıklar Beyrut'taki Süryani Katolik Patrikhanesi'nde toplanmıştır. [295]

8 Ağustos 2015 tarihinde Papa Fransuva, onun inancından dönmeyi reddettiği için öldürüldüğünü, yani "inanç nefretiyle" (*in odium fidei*) katledildiğini kabul ederek şehadetini resmi olarak ilan etmiştir.[296]29 Ağustos 2015 tarihinde, Lübnan'ın Harissa kentindeki Meryem Ana Kurtuluş Manastırı'nda (Seba) düzenlenen azizlik (taziz) töreni; Patrik İğnatius Yusuf III Yunan, Papalık makamı temsilcileri ve çok sayıda Doğu kilisesi temsilcisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.[297]

---

291 Azizlik Davaları Kongregasyonu Arşivleri, Vatikan, dosya no. 3245/2014

292 Gaunt, David, "Asur Soykırımı ve Osmanlı Politikasındaki Bağlamı", *Soykırım Araştırmaları Dergisi (Journal of Genocide Research)*, cilt 13, sayı 4, 2011

293 Patrik İğnatius Efrem II Kerim, *Flavien Michel Melki'nin Azizlik Töreni Vaazı*, Beyrut Katedral Arşivleri, 29 Ağustos 2015.l

294 Süryani Katolik Patrikhanesi, *Episkopos Melki'nin Şehadetinin Yüzüncü Yılına İlişkin Resmi Bildiri*, Beyrut, 2015

295 Habib Nafalli, *Süryani Katolik Episkoposlar ve Şehitler (1915–1918)*, Paris: Librairie Orientale, 1952

296 Yohanan Bar Zozaya, *Tur Abdin ve Mardin'deki Süryani Katoliklerin Tarihi*, El Yazması, Vatikan Kütüphanesi, Cod. Syr. 234, fol. 76–89

297 Michel Abdul-Massih, *İmanın Şahitleri: Sayfo'nun Süryani Katolik Şehitleri*, Roma: Pontifical Oriental Institute (Papalık Şark Enstitüsü), 2017

O tarihten itibaren her yıl 29 Ağustos günü, Şehit Episkopos Flavianus Melki'nin anma yortusu/bayramı olarak kutlanmaktadır.[298]

Antakya Süryani Katolik Kilisemizde Şehit Metropolit Mîr Flavianus Mikail Melki el-Cezeri'nin "Aziz" (Beatus) İlan Edildiği Görkemli Takdis Ayini — Şerfe Manastırı, 29 Ağustos 2015.

Flavianus Melki'nin şehadeti, tarihçilerin Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sürecinde din ve siyasetin iç içe geçtiği "toplu şehadet" olarak adlandırdıkları durumun bir örneğini teşkil etmektedir.[299]

Bu olay, Süryani Katolikler ile Keldanilerin ortak bir kader karşısındaki yakın ilişkisini vurguladığı gibi, o dönemdeki dini aidiyet ile Asuri ve Süryani ulusal kimliği arasındaki iç içe geçmişliği de yansıtmaktadır. [300]

---

298 Patrik İğnatius Yusuf III Yunan, *Episkopos Flavien Michel Melki'nin Şehadetinin Yüzüncü Yılı Üzerine Mektup*, Patriklik Arşivleri, Beyrut, 2015

299 Heleen Mîr-van den Berg, *Yazıcılar ve Kutsal Metinler: Doğu Osmanlı Vilayetlerinde Doğu Kilisesi (1500–1914)*, Louvain: Peeters, 2015

300 Shabo Talay, "Geç Osmanlı Döneminde Süryani Hristiyanlar Arasında Kimlik ve Mezhep", *Hugoye: Journal of Syriac Studies (Süryani Araştırmaları Dergisi)*, cilt 19, sayı 2, 2016

2024 yılında, Antakya Süryani Katolik Patriği Mîr İğnatius Yusuf III Yunan, Aziz (Beatus) Şehit Metropolit Mîr Flavianus Mikail Melki el-Cezeri'nin bayramı vesilesiyle, Beyrut – Müze bölgesindeki Mîr İğnatius el-Antaki Kilisesi'nin sunağında bir kutlama ayini gerçekleştirdi.

Aynı zamanda, tam bir asır sonra gerçekleşen azizlik (taziz) süreci, çağdaş Kilise'nin Doğu şehitlerinin hatırasını yaşatmaya olan ilgisini ve yaşanan tüm trajedilere rağmen Orta Doğu'daki Hristiyan varlığının sürekliliğini vurgulama çabasını ortaya koymaktadır. [301]

Flavianus Melki'nin biyografisinin incelenmesi, sadece şehit bir episkoposun hayatı üzerine yapılan bir araştırma değil; aynı zamanda 20. yüzyılın başında Cizre (Botan) ve Mardin bölgesinin sosyal ve dini yapısını anlamak için açılan bir penceredir.

Kendisi, şiddeti kararlılık ve imanla karşılayan ruhani liderliğin bir örneğini teşkil etmiş ve günümüze kadar Süryani Katolik kimliğinin bir simgesi olarak kalmıştır. [302]

---

301 Habib Afram, *Miras ve Gelecek Arasında Doğulu Hristiyanlar*, Beyrut: Éditions Saint-Paul, 2020

302 Acta Apostolicae Sedis, "Tanrı'nın Kulu Flavianus Michael Malke'nin Şehadeti Üzerine Kararname", Vatikan, 2015

Cizre'den (Botan) Bazı Çağdaş Siyasi Şahsiyetler

Şerafettin Elçi: Avukat, siyasetçi ve devlet adamı; Bayındırlık Bakanı ve Amed (Diyarbakır) Milletvekili, KADEP (Katılımcı Demokrasi Partisi) Genel Başkanı (d. 14 Mart 1938, Cizre/Şırnak - ö. 25 Aralık 2012, Ankara).

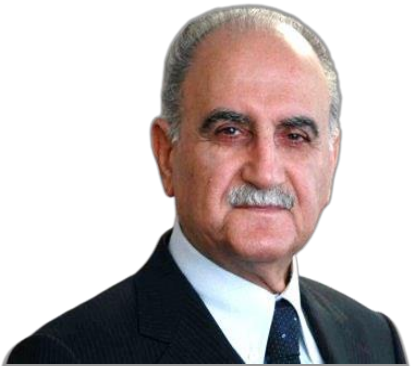

Babası Muhsin, annesi Gülsün'dür. İlkokul ve ortaokul eğitimini Cizre'de, lise eğitimini ise Mardin'de tamamladı. Yükseköğrenimini Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde bitirdikten sonra Diyarbakır'da staj yaptı. Öğrencilik yıllarında "49'lar Olayı" olarak bilinen Kürt davasında yargılandı. Bir süre Cizre'de serbest avukatlık yaptı. 12 Mart 1971 muhtırası döneminde, Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi üyesi sıfatıyla Diyarbakır Askeri Mahkemesi'nde yargılandı ve yaklaşık sekiz ay askeri cezaevinde tutuklu kaldı. 1977 genel seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) listesinden Mardin Milletvekili seçilerek parlamentoya girdi.

1978-1979 yılları arasında Bülent Ecevit hükümetinde Bayındırlık Bakanı olarak görev yaptı.

Elçi, 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra tutuklandı.

Bakanlık yaptığı dönemde, "Türkiye'de Kürtler var, ben de Kürdüm" şeklindeki ifadesi nedeniyle Ankara

Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından iki yıl üç ay hapis cezasına çarptırıldı. Yine bakanlığı döneminde, "Kürtleri işe aldığı" suçlamasıyla Yüce Divan'da yargılandı ve iki yıl dört ay hapis cezasına mahkûm edildi.

20 Nisan 1978 tarihinde Kürt siyasetçi Şerafettin Elçi, Ecevit hükümeti döneminde parlamentodaki bir tartışma sırasında: "Türkiye'de Kürtler vardır, ben de Kürdüm" beyanında bulunmuştur. Bu açıklamaları nedeniyle yargılanmış ve 1980 darbesinin ardından tutuklanmıştır. Ayrıca siyasi faaliyetlerde bulunması yasaklanmıştır.

Bu hükümler sonucunda 30 aydan fazla cezaevinde kaldı. Bunun neticesinde yaklaşık on yıl boyunca siyasi haklarından mahrum bırakıldı ve avukatlık yapması yasaklandı.

1992 yılında Şerafettin Elçi, diğer 98 Kürt aydını ile birlikte Kürt Hak ve Özgürlükler Vakfı'nı kurdu ve bu vakfın başkanlığını yürüttü. Uzun süren bir hukuki mücadelenin ardından vakıf, 1995 yılında Kürt Kültür ve Araştırma Vakfı adıyla tescil edildi.

Bu, Cumhuriyet tarihinde resmi olarak isminde "Kürt" ibaresi geçen bir vakfın kurulduğu ikinci seferdi. 1994 yılında kendisi ve bir grup arkadaşı, Kürt Demokratik Platformu'nun kuruluşuna öncülük etti ve sözcülüğünü yaptı. Kürt Demokratik Platformu, 3 Ocak 1997'de kurulan Demokratik Kitle Partisi'nin (DKP) oluşumuna nezaret etti ve Elçi, kuruluşunda partinin genel başkanlığına getirildi. 26 Şubat 1999'da Anayasa Mahkemesi, Demokratik Kitle Partisi'nin

kapatılmasına karar verdi. Daha sonra 19 Aralık 2006'da kurulan Katılımcı Demokrasi Partisi'nin (KADEP) genel başkanı oldu.

12 Haziran 2011'de yapılan genel seçimlerde, Diyarbakır'da Emek, Özgürlük ve Demokrasi Bloğu'ndan bağımsız milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçildi. Elçi, 25 Aralık 2012'de kanser tedavisi gördüğü Ankara Medicana International Hastanesi'nde vefat etti. Naaşı önce Diyarbakır'a götürüldü, ardından binlerce kişinin katıldığı bir törenle Cizre'de (Cizîra Botan) toprağa verildi. Evli ve altı çocuk babası olan Elçi, Kürtçeyi ve İngilizceyi çok iyi düzeyde biliyordu.

Kaynakça:
[1] Kendisinden alınan bilgiler (Mart 2012), Türkiye Yazarlar Birliği / Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı (2013), İhsan Işık
[2] Diyarbakır Ansiklopedisi (2013), Güneş Motel Olayı Nedir? (odatv4.com.tr, 18 Aralık 2020)

Leyla İmret

Leyla İmret, 1987 yılında Cizre'de (Cizîra Botan), uzun bir gerginlik tarihine sahip sosyal ve siyasi bir ortamda doğdu. Bölgede süregelen silahlı çatışmalar bağlamında babasını erken yaşta kaybetmesi, onun siyasi ve kişisel bilincinin oluşumunda derin bir iz bıraktı. Ailesinin önce Mersin'e, daha sonra ise yerleştikleri Almanya'nın Bremen şehrine taşınmasıyla hareketli bir çocukluk geçirdi.

Almanya'da geçirdiği yıllar, eğitimini orada alması ve sosyal alanlarda çalışması, liderlik karakterinin güçlenmesine ve toplumsal meselelere insancıl bir bakış açısı kazanmasına katkıda bulunarak önemli bir kültürel ve sosyal oluşum evresini teşkil etti.2010'lu yılların başında, özellikle de 2013 yılında İmret, yaklaşık yirmi yıllık bir aradan sonra memleketine geri döndü. Dönüşü, yerel topluma karşı hissettiği sorumluluk duygusu ve şehrinin yeniden inşasına katkıda bulunma arzusuyla bağlantılıydı. Bu karar, onu daha sonra doğrudan yerel siyasi çalışmalara dahil olmaya iten merkezi bir dönüm noktası oldu.

Cizre'ye Dönüş ve Siyasi Bilincin Dönüşümü

2013 yılındaki dönüş kararı sadece kişisel bir adım değil, gurbetteki bir birey rolünden siyasi bir aktör rolüne geçişi simgeleyen niteliksel bir değişimdir. Psiko-politik çalışmalar, gönüllü bir sürgün döneminden sonra "köklerine

dönüşün" topluma karşı sorumluluk duygusunu yeniden şekillendirdiğine işaret etmektedir. Bu durum, İmret'in dönüşünden sonraki söylemlerinde; Avrupa deneyiminden edindiği "gençlerin katılımı", "kadının desteklenmesi" ve "şehrin sosyal açıdan onarılması" gibi kavramlara odaklanmasıyla açıkça görülmektedir.

Dönüşü aynı zamanda siyasi açıdan hassas bir döneme denk gelmişti; zira o sırada Türkiye, hükümet ile PKK arasında yürütülen barış müzakerelerine (Çözüm Süreci) tanıklık ediyordu. Bu nispeten makul siyasi iklim, Kürt partilerinin geniş çaplı siyasi yükselişine kapı araladı ve İmret gibi genç şahsiyetlerin aday olup seçilmesine olanak tanıdı.

Cizre Belediye Yönetimindeki Zorluklar

Cizre Belediye Başkanlığı görevini üstlenmek, başlı başına son derece karmaşık bir deneyimdi. Şehir; hizmetlerdeki büyük eksikliklerden, altyapı çöküntüsünden ve uzun bir yoksulluk ile dışlanmışlık mirasından muzdaripti. Bu tablo içerisinde İmret; kısıtlı bir belediye bütçesi, değişime hazır olmayan idari yapılar ve baskı altındaki bir toplumdan sorumlu olduğu bir konumda kendini buldu.

Uygulamaya çalıştığı politikalar şunları içeriyordu:

Temel hizmetlerin geliştirilmesi: su, elektrik, yollar.

Kadınların desteklenmesi: Eğitim programları ve sosyal merkezler aracılığıyla.

Kültürel etkinlikler: Yerel kimliği güçlendirmek amacıyla düzenlenen organizasyonlar. Gençlik projeleri.

Güvenlik Krizi ve Gerginliğin Tırmanması

2015 yılından itibaren siyasi iklim kökten değişti. Çözüm sürecinin sona ermesi, birçok bölgede silahlı çatışmaların yeniden başlamasına neden oldu ve Cizre bu gerginliğin en yoğun yaşandığı merkezlerden biri haline geldi. Şehirde uygulanan kuşatmalar, sokağa çıkma yasakları ve mahalle içlerindeki askeri operasyonlar, belediye yönetimini olağanüstü ve son derece zor bir durumda bıraktı.

Bu koşullar altında:

Kamu hizmeti sunma kapasitesi daraldı.

Belediyecilik faaliyetleri doğrudan güvenlik kriziyle bağlantılı hale geldi.

Şehir içindeki yerinden edilme (göç) oranları arttı.

İmret'in görevden alınması, onlarca Kürt belediyesini kapsayan geniş kapsamlı bir hükümet planı dahilinde gerçekleşti. Bu uygulama; "idari olağanüstü hâl tedbirleri", "yerel yönetimin kısıtlanması" ve "seçilmişlerin yetkilerine müdahale" başlıkları altında değerlendirilmektedir.

Sürgün Dönemi ve Hak Savunuculuğu

Görevden alınması ve hakkındaki soruşturmaların ardından İmret, Türkiye'den ayrıldı. Literatürde "aktif siyasi sürgün"olarak adlandırılan bu aşamada siyasetçi, yerel bir aktörden uluslararası bir sözcüye dönüşür. Almanya'da düzenlenen seminerlere, insan hakları etkinliklerine ve medya kampanyalarına katılarak kuşatma altındaki Cizre sivil halkının durumunu dile getirdi.

Siyaset Bilimi Perspektifinden

İmret, yerel bir kimlik ile Avrupa deneyimini birleştiren "sınır ötesi kişilik" (transnational personality) modelini temsil etmektedir.

Onun rolü, "kişisel deneyimin siyasallaşması" ve bunun toplumsal bir projeye dönüştürülmesini açıkça ortaya koymaktadır.

Sosyolojik Perspektiften

Hikayesi, bölgenin yaşadığı toplumsal travmayı yansıt- maktadır.

Kadınların karşılaştığı siyasi ve güvenlik temelli çifte zorluklara ışık tutarak, toplumsal cinsiyet dinamiklerini göz- ler önüne sermektedir.

Kaynakça:

Türkiye'nin Güneydoğusundaki Belediyelerin Durumuna İlişkin Avrupa İnsan Hakları Raporları (İnsan Hakları İzleme Örgütü - *Human Rights Watch*, Uluslararası Af Örgütü - *Amnesty International*).

Leyla İmret'in ödüllendirilmesi ve görevden alınmasına dair Rudaw Ajansı tarafından yayınlanan basın ve analiz haberleri.

Leyla İmret'in Cizre Belediyesi deneyimi ve Almanya'dan dönüş süreci üzerine VOA News (Amerika'nın Sesi) analiz raporu.

Onun faaliyetlerini ve kariyerini sinematik-sosyal bir perspektifle belgeleyen "Dil Leyla" belgesel filmi.

Avrupa'daki araştırma merkezleri tarafından yayınlanan, çatışma dönemlerinde Türkiye'deki yerel yönetişim üzerine genel raporlar.

Faysal Sarıyıldız
Yetişmesi ve Eğitimi

Faysal Sarıyıldız, 1975 yılında Cizre'de (Şırnak ili, Cizre ilçesi) doğdu. Lise eğitimini kendi şehrinde tamamladıktan sonra Dicle Üniversitesi Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gördü. Ardından Şanlıurfa'daki Harran Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Makine Mühendisliği bölümüne devam ederek mühendis olarak mezun oldu. Gençlik yıllarından itibaren toplumsal meselelere ilgi duydu, bazı yerel gazetelerde yer aldı ve bölgesindeki durum hakkında makaleler yazdı.

Milletvekilliği ve Siyasi Faaliyetleri

Eğitimini tamamladıktan sonra siyasi çalışmalara katılan Sarıyıldız, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Şırnak Milletvekili olarak seçildi. Milletvekilliği döneminde, özellikle Türkiye'nin güneydoğusunda (Kuzey Kürdistan) güvenlik önlemleri ve çatışmalardan etkilenen Kürt bölgelerinin sorunlarını takip etmeye ve soru önergeleri sunmaya odaklandı. Destekçileri tarafından, yerel toplumu savunan parlamento içi tutumlar sergilediği kabul edildi.

Cizre Olaylarındaki Rolü (2015-2016) ve Tutumu

Cizre'nin geniş çaplı bir güvenlik kuşatmasına tanıklık ettiği dönemde Sarıyıldız, zarar gören sivil halk hakkında tanıklıklar sundu ve uluslararası kuruluşlara insani duruma dikkat çekmeleri için çağrıda bulundu. Bu bağlamda, "Sessizliğinizi kabul etmiyoruz" ifadesini kullandı.

Uluslararası mercilere hitaben yaptığı bu konuşmada, ANF'nin aktardığına göre bu ifadeyi kullanmıştır.

Diğer taraftan, bazı hükümet yetkilileri, onun yaptığı açıklamaların "olağanüstü güvenlik koşulları" ışığında incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Bu durum, milletvekilinin

sunduğu belgeler ile devletin güvenlik değerlendirmesi arasında derin bir uçurum olduğunu göstermiştir.

Gözaltılar ve Yasal Takibat

Sarıyıldız, Türk savcılığının iddialarına göre "terör örgütü propagandası yapmak" veya "terör örgütü üyeliği" suçlamalarıyla karşı karşıya kaldı.

Diğer yandan, Faysal Sarıyıldız'ın milletvekilliğinin düşürülmesi kararı, Ekim-Aralık 2016 döneminde en az beş parlamento oturumuna katılmaması gerekçesiyle alınmıştır. Bu durum daha sonra yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ve üyeliğinin düşürülmesine yol açmıştır. Örneğin, Temmuz 2017'de Türkiye Büyük Millet Meclisi, devamsızlığı nedeniyle üyeliğinin düşürülmesini onaylamıştır.

Öte yandan, bazı hukuk gözlemcileri, bu yasal süreçlerin adalet güvencelerini tam olarak yansıtmadığını savunmaktadır.

Kürt kıyafetleri içinde Faysal Sarıyıldız

Örneğin, gözaltı sürelerinin uzunluğu veya seçilmiş milletvekillerinin görevlerine başlamadan önce bu süreçlere dahil edilmesi gibi durumlar, bu tür davalarda hükümetin tutumuna yönelik eleştirilerin bir kısmını ön plana çıkarmaktadır.

Türkiye'deki Kürt meselesi uzun vadeli bir meydan okuma teşkil etmiş ve bazı dönemlerde yoğun bir şekilde güvenlik odaklı politikalara başvurulmasıyla sonuçlanmıştır. Sarıyıldız, Türkiye'nin güneydoğusundaki "hak ve siyaset arayışının" sadece güvenlik boyutuna indirgenemeyeceğini savunan seslerden biri olmuştur.

Faysal Sarıyıldız meclis oturumlarından birinde.

Cizre örneğinde bu durum; sokağa çıkma yasakları ve mahallelerin kapatılması gibi uygulamaların net alternatifler sunulmadan veya yeterli şeffaflık sağlanmadan yapılıp yapılmadığına, dolayısıyla temel hizmetlerin durmasının, suya veya ambulansa erişimin engellenmesinin insan hakları standartlarıyla çelişip çelişmediğine dair soruları gündeme getirmiştir.

Aynı şekilde, Sarıyıldız da dâhil olmak üzere Kürt muhalefet milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması, bazı gözlemciler tarafından sadece hukuki bir işlemden ziyade "siyasi bir mesaj" olarak değerlendirilmiştir; bu durum, hükümet ile muhalefet arasında kimlik ve haklar meselelerinin ele alınışındaki gerilimi yansıtmaktadır.

Sürgün ve Uluslararası Faaliyetler

Faysal Sarıyıldız, Türkiye’den ayrılarak yurt dışına yerleşti; burada siyasi ve hukuki çalışmalarına, Avrupalı mercilerle gerçekleştirdiği görüşmelere devam etti. Örneğin, 2016 yılında Brüksel’de Avrupa Birliği komiseri ile bir araya geldi. Yurt dışından, Türkiye'nin güneydoğusunda yaşananlara ışık tutmaya katkı sağladı ve denebilir ki "sürgündeki Kürt parlamento muhalefetinin" sembol isimlerinden biri haline geldi.

Kaynakça:

[1] France24 — "Türkiye Parlamentosu, Kürt yanlısı iki milletvekilinin statüsünü düşürdü," 27 Temmuz 2017. (Faysal Sarıyıldız'ın da aralarında bulunduğu iki HDP milletvekilinin üyeliğinin düşürülmesi kararına dair haber raporu.)

[2] ANF English — "Sarıyıldız BM'de konuşuyor: Sessizliğinizi kabul etmiyoruz." (Cizre olayları ve uluslararası toplumun sessizliği konusunda Sarıyıldız'ın Birleşmiş Milletler önündeki doğrudan beyanları ve açıklamaları.)

[3] Anadolu Ajansı (AA) — "Türkiye'den firari milletvekili, AB komiseri ile görüştü," 2016. (Sarıyıldız'ın Türkiye dışındayken Brüksel'de Avrupa Birliği komiseri ile yaptığı görüşmeye dair haber.)

BOTAN MÎRLİĞİ

Tarihi, Yönetim Şekli ve Öne Çıkan Şahsiyetleri

AHMET ARAS

Kürt mîrlikleri, Kürt halkının bağımsızlığını ve onurunu gerçekleştirme konusundaki kararlılığının bir tezahürü olarak bağımsızlık ve özgürlüğün canlı bir simgesi şeklinde ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma, Kürt mîrlikleri arasında eşsiz bir model teşkil eden "Botan Mîrliği"ne odaklanmaktadır. Bu mîrliğin köklü tarihi, uluslararası ilişkileri ve Kürt kimliğinin korunmasındaki merkezi rolü incelenmektedir.

JÎNDA
9 786259 315409
jindayayinlari
jindayayinlari

AHMET ARAS
BOTAN MÎRLİĞİ
Tarihi, Yönetim Şekli ve Öne Çıkan Şahsiyetleri
JÎNDA